

ОКВИР ЗА УПРАВЉАЊЕ ЗАШТИТОМ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И СОЦИЈАЛНИМ УТИЦАЈИМА ПРОЈЕКТА(ESMF)
ЧИСТА ЕНЕРГИЈА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ ЗА ГРАЂАНЕ У СРБИЈИ
ПРОЈЕКАТ (P176770)

САДРЖАЈ

СКРАЋЕНИЦЕ	8
Резиме пословног плана	10
1. Увод	17
1.1 Контекст	17
1.2 Циљеви оквира за управљање утицајима на животну средину и друштво (ESMF)	19
1. Опис пројекта	20
2.1 Концепт пројекта и кључни резултати	21
2.2 Компоненте пројекта	22
2.2.1 Компонента 1.	22
2.2.2 Компонента 2	24
3. Полазне основе / основне карактеристике животне средине и социјалног окружења државе	27
3.1 Основне карактеристике животне средине	27
3.1.1 Квалитет ваздуха	27
3.1.2 Вода	30
3.1.3 Отпад	31
3.1.4 Земљиште	32
3.1.5 Бука	33
3.1.6 Климатске промене	33
3.1.7 Биодиверзитет, флора и фауна	35
3.2 Друштвена основа	36
3.2.1 Социо-економски трендови	36
3.2.2 Образовање и вештине	37
3.2.3 Полови и равноправност полова (родна равноправност)	38
3.2.4 Етничка припадност	39
3.2.5 Економија и окружење	39
3.2.6 Енергетско сиромаштво	39
3.2.7 Становништво у урбаним/руралним областима	39
4. Политика, правни и институционални оквир	41
4.1 Преглед	41
4.2 Достицање еколошких стандарда у Србији	43
4.3 Релевантне владине политике, акта, правила и стратегије	43
4.3.1 Устав Републике Србије	43
4.3.2 Стратегија одрживог урбаног развоја (SUDS)	43
4.3.3 Закон о заштити животне средине	44

4.3.4	Закон о процени утицаја на животну средину (LEIA)	44
4.3.5	Закон о заштити ваздуха	45
4.3.6	Закон о климатским променама	45
4.3.7	Закон о управљању отпадом	46
4.3.8	Закон о водама	46
4.3.9	Закон о енергетској ефикасности и рационалној употреби енергије	46
4.3.10	Закон о енергетици	47
4.3.11	Закон о коришћењу обновљивих извора енергије	48
4.3.12	Закон о заштити од буке у животној средини	48
4.3.13	Закон о заштити земљишта	48
4.3.14	Закон о заштити природе	49
4.3.15	Закон о планирању и изградњи	49
4.3.16	Закон о легализацији објеката	49
4.3.17	Закон о државном премеру и катастру	50
4.3.18	Закон о одржавању зграда	50
4.3.19	Закон о заштити од пожара	50
4.3.20	Закон о заштити података о личности	50
4.3.21	Закон о безбедности и здрављу на раду	51
4.3.22	Прописи о раду, условима рада и равноправности полова	51
4.3.23	Правилник о условима, садржини и начину издавања сертификата о енергетским својствима зграде	52
4.3.24	Правилник о садржају, начину и поступку израде и контроле техничке документације по класама и наменској употреби конструкција	52
4.3.25	Правилник о енергетској ефикасности зграда	52
4.3.26	Уредба о енергетски угроженом купцу	53
4.3.27	Правилник о условима за расподелу и коришћење средстава Буџетског фонда за унапређење енергетске ефикасности Републике Србије	53
4.3.28	Правилник о посебној врсти објеката и посебној врсти радова за које није потребно прибављати акт надлежног органа, као и врсти објеката који се гради, односно врсти радова који се изводе	53
4.3.29	Закон о културним добрима	54
4.4	Релевантне Институције	54
4.4.1	Министарство заштите животне средине (МоЕР)	55
4.4.2	Министарство рударства и енергетике (МоМЕ)	56
4.4.3	Агенција за заштиту животне средине – SEPA	57
4.4.4	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре (МСТІ)	57
4.4.5	Министарство здравља	57

4.4.6	Мрежа института надлежна за рад, услове рада и OHS	57
4.4.7	Релевантне Институције на покрајинском нивоу	57
4.4.8	Јединице локалне самоуправе (LSG) – општине и градови	58
4.5	Поступак EIA у Републици Србији	58
4.6	Правни захтеви релевантни за предложени пројекат	59
5	Еколошки и Социјални Стандарди Светске Банке	61
5.1	Еколошки и Социјални Оквир	61
5.2	Преглед Стандарда заштите животне средине и социјалног окружења и њихова релевантност за пројекат	62
5.2.1	ESS1 Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима	63
5.2.2	ESS10 Ангажовање заинтересованих страна и објава информација	64
5.2.3	ESS2 Рад и услови рада	65
5.2.4	ESS3 Ефикасност ресурса и спречавање загађења и управљање	65
5.2.5	ESS4 Здравље и безбедност заједнице	65
5.2.6	ESS5 Откуп земљишта, рестрикције за употребу земљишта и недобровољно пресељење	66
5.2.7	ESS6 Очување биодиверзитета и одрживо управљање живим природним ресурсима	66
5.2.8	ESS7 Староседелачки народи/недовољно подржане традиционалне локалне заједнице суб Сахарске Африке	66
5.2.9	ESS8 Културно наслеђе	66
5.2.10	ESS9 Финансијски посредници	67
5.3	Опште смернице о животној средини, здрављу и сигурности (EHS)	67
5.4	Кључни циљеви ESF-а у поређењу са националним захтевима	67
6	Приступ за идентификовање, анализу и процену ризика и утицаја	72
6.1	Процена ризика	72
6.2	Кључни кораци	72
6.2.1	Корак 1: Скрининг активности и локација	72
6.2.2	Корак 2: Додељивање одговарајућих категорија животне средине	72
6.2.3	Корак 3: Процедура Скрининга	73
6.2.4	Корак 4: Спровођење процене утицаја на животну средину и друштво	73
6.2.5	Корак 5: Преглед и одобрење	74
6.2.6	Корак 6: Мониторинг животне средине	74
7.	Потенцијални еколошки и социјални ризици, утицаји и мере ублажавања	75
7.1	Утицај пројекта на изградњу отпорности заједница	75
7.3	Оцена утицаја на животну средину	79
7.4	Оцена друштвеног ризика	81

7.5	Генерички позитивни утицаји на животну средину и друштво	82
7.5.1	Генерички позитивни утицаји на животну средину и друштво током фазе изградње	82
7.5.2	Генерички позитивни утицаји на животну средину и друштво током оперативне фазе	82
7.6	Потенцијални ризици на животну средину и друштво током имплементације пројекта	82
7.6.1	Потенцијални ризици на животну средину и друштво током фазе изградње	82
7.6.2	Потенцијални ризици на животну средину и друштво током оперативне фазе	83
7.7	Генерички негативни утицаји на животну средину и друштво током фазе изградње	83
7.7.1	Загађење тла	84
7.7.2	Загађење површинских и подземних вода	84
7.7.3	Загађење ваздуха	84
7.7.4	Бука и вибрације	85
7.7.5	Управљање отпадом	85
7.7.6	Утицај на културно и историјско наслеђе	86
7.7.7	Утицај на насеља и становништво	86
7.7.8	Утицај на климатске промене	86
7.7.9	Откуп земљишта, ограничено коришћење земљишта и присилно расељавање	87
7.7.10	Утицај на рањиве друштвене групе	87
7.7.11	Ризици по безбедност и здравље на раду	87
7.7.12	COVID -19 повезани ризици по безбедност и здравље на раду, здравље и безбедност заједнице	88
7.7.13	Кумулативни утицаји	89
7.8	Преглед општих мера заштите у току изградње/реконструкције и предлог мера ублажавања	90
8	Управљање ризицима по животну средину и социјално окружење	95
8.1	Класификација ризика према Светској банци	95
8.2	Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима	96
8.3	Процена утицаја на животну средину и социјално окружење / Скрининг, преглед и одобрење	96
	Корак 1 - Преглед активности пројекта и класификација ризика	96
	Корак 2 - Припрема пројектне активности	96
	Корак 3 - Припрема и објављивање ESMP, ESMP контролне листе и јавне консултације (само за ESMP)	96
	Корак 4 - Интеграција ESMP и ESMP контролне листе у јавне позиве	96
	Корак 5 - Имплементација, надзор пројекта, праћење и извештавање.	96
8.3.1	Скрининг подпројекта и класификација ризика (Корак 1)	96
8.3.2	Припрема пројектне активности (Корак 2)	97

8.3.3	Припрема и обелодањивање ESMP и ESMP Контролне листе и јавне консултације (Корак 3)	97
8.3.4	Интеграција ESMP и ESMP Контролних листа у тендерску документацију (Корак 4)	98
8.3.5	Имплементација, надзор пројекта, мониторинг и извештавање	98
8.4	План управљања животном средином и социјалним окружењем (ESMP)	99
8.4.1	План управљања отпадом (WMP)	99
8.4.2	План управљања заштитом и безбедношћу на раду (OHS План)	99
8.4.3	Општи ESMP	100
8.4.4	ESMP Контролна листа	100
8.4.5	Мониторинг и извештавање	101
9	Процедуре управљања радом	102
10	Споразум о начину имплементације ESMF	105
10.1	Подршка спровођењу	111
10.2	Изградња капацитета	112
11	Буџет за спровођење ESMF-а	113
12	Управљање жалбама на Пројекту	114
12.1	Подношење притужби	115
12.2	Администрација притужби	116
12.3	Дневник притужби	117
12.4	Пријем жалби и поступак решавања	118
12.5	Праћене и извештавање у вези са жалбама	119
12.6	Служба за притужбе Светске банке	120
13	Укључење заинтересованих страна	121
13.1	Комплементарне активности	123
15.1	Јавне консултације поводом ESMF са заинтересованим странама	123
16	ЗАКЉУЧАК	125
17	Референтна документа	126
	ANNEX 1: ЛИСТА ИЗУЗЕЋА ОД ПРОЈЕКТА/АКТИВНОСТИ	127
	ANNEX 2: ЛИСТА I – ПРОЈЕКТИ ЗА КОЈЕ ЈЕ ОБАВЕЗНА ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	128
	ANNEX 3: ЛИСТА II – ПРОЈЕКТИ ЗА КОЈЕ ЈЕ ПОТЕНЦИЈАЛНО ПОТРЕБНА ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ	131
	ANNEX 4: ИЗВЕШТАЈ О УСКЛАЂЕНОСТИ LMP/ ФОРМАТ	142
	ANNEX 5: ИЗЈАВА О ПРАВНОЈ И РЕГУЛАТОРНОЈ УСКЛАЂЕНОСТИ	145
	ANNEX 6: ESMP / ПЛАН УБЛАЖАВАЊА И ПЛАН МОНИТОРИНГА / ОБРАСЦИ	146
	ANNEX 7: УПИТНИК ЗА СКРИНИНГ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ДРУШТВА	147

ANNEX 7 а: ПРИМЕР ФОРМАТА ПЛАНА УПРАВЉАЊА ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И СОЦИЈАЛНИМ ПИТАЊИМА	150
ANNEX 7 b: ESMP Чек листа / Образац	156
ANNEX 7c: КАТАЛОГ ОТПАДНОГ МАТЕРИЈАЛА КОД ИЗГРАДЊЕ И РУШЕЊА	160
ANNEX 8: ESMP КОНТРОЛНА ЛИСТА / ОБРАЗАЦ	162
ANNEX 9: ОБРАЗАЦ ЗА ПРИЈАВУ ЖАЛБИ	175
ANNEX 10: ПРИВРЕМЕНА НАПОМЕНА WB: РАЗМАТРАЊА О COVID-19 У ПРОЈЕКТИМА ГРАЂЕВИНСКИХ РАДОВА	177
ANNEX 11: ГОДИШЊИ Е&S ИЗВЕШТАЈ / ОБРАЗАЦ	188
АНЕКС 12: ИЗВЕШТАЈ СА ЈАВНИХ КОНСУЛТАЦИЈА	194

СКРАЋЕНИЦЕ

AERS	Агенција за енергетику Републике Србије
CGD	Централни регистар жалби
CFD	Централно место за повратне информације
CFU	Централна Фидуцијарна Јединица
CREP	Централни регистар енергетских пасоша
EC	Европска Комисија
EE	Енергетска Ефикасност
EEA	Управа за енергетску ефикасност
EED	Директиве Енергетске Ефикасности
EEE	Елаборат енергетске ефикасности
EHSG	Смернице WB о Животној Средини, Здрављу и Безбедности
EIA	Процена Утицаја на Животну Средину
EMP	План ублажавања утицаја на животну средину
ESA	Процена утицаја на животну средину и друштво
ESS	Еколошки и Социјални Стандарди Светске Банке
ESMF	Оквир за управљање Заштитом Животне средине и Социјалним Утицајима
ESCO	Фирме која пружају енергетске услуге у складу са Законом о ефикасном коришћењу енергије / Законом о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије
ESCO	Компаније за енергетске услуге
ESIA	Студија о Процени Утицаја на Животну Средину и Социјално окружење
ESF	Еколошки и Социјални оквир Светске банке
ESS	Еколошки и Социјални Стандарди Светске Банке
ESMP	План управљања Заштитом Животне Средине и Социјалним Утицајима
ESRS	Кратак преглед утицаја на животну средину и социјална питања
EU	Европска Унија
GHG	Гасови са ефектом стаклене баште
GI	Зелена инфрструктура
GoS	Влада Републике Србије
GM	Механизам Жалби
ILO	Међународна организација рада
IPF	Финансирање инвестиционих пројеката
INP	Завод за заштиту споменика културе
INECP	Интегрисани Национални Енергетски и Климатски План
IPCM	Заштита споменика културе Републике Србије
IPPC	Међувладин панел о климатским променама
LEP	Закон о заштити животне средине
CDS	Стратегија нискоугљеничког развоја
LMP	План Управљања Радном Снагом

LEIA	Закон процене утицаја на животну средину
LSGs	Јединице Локалне Самоуправе
M&V	Мерење и верификација
MAB	Зграде са више стамбених јединица – више стамбени објекти
MAFWM	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
MLEVSA	Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања
MoCTI	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
MoF	Министарство Финансија
MoME	Министарство Рударства и Енергетике
MoEP	Министарство заштите животне средине
MoU	Меморандум о споразумевању
NAP	Национални План Адаптације
NERP	Национални план за смањење емисија
OIP	Друге Заинтересоване Стране
OHS	Безбедност и здравље на раду
PAP	Људи на које утиче пројекат
PIU	Јединица за Имплементацију Пројекта
POM	Оперативни приручник за спровођење пројекта
PSEP	План Укључивања заинтересованих страна на нивоу пројекта
RF	Оквир Расељавања
RS	Република Србија
SDG	Циљеви Одрживог развоја
SEA	Сексуална експлоатација и злостављање
SEP	План Ангажовања заинтересованих страна
SFH	Индивидуалне стамбене јединице / индивидуалне куће
SH	Сексуално Узнемиравање
SUDS	Стратегија одрживог урбаног развоја
SURCE	Повећање чисте енергије у стамбеним зградама
TA	Техничка Подршка
UNFCCC	Оквирна Конвенција Уједињених Нација о Климатским променама
WB	Светска Банка
WHO	Светска Здравствена Организација
UN	Уједињене Нације

Резиме пословног плана

Документ *Оквир управљања заштитом животне средине и друштва (ESMF)* је припремљен за пројекат *Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији* (у даљем тексту: SURCE). Пројекат спроводи Министарство рударства и енергетике (MoME), а финансира га Светска банка. ESMF је неопходан да би Светска банка могла да евалуира пројекат пре него што појединачне активности које ће бити финансиране овим пројектом, буду идентификоване, креиране и пре него што се утврде локације на којима ће се активности изводити. У складу са проценом и управљањем еколошким и друштвеним ризицима и утицајима Светске банке и стандардима Светске банке за заштиту животне средине и друштво (ESS1), MoME је дужан да припреми, консултује и јавно објави овај ESMF. Сврха ESMF-а је да успостави систем и процедуре за испитивање еколошких и друштвених ризика као и утицаја које подпројекти, пошто се идентификују и када се одреди где ће се изводити, могу имати; али и да осигура да су обавезне процене ризика и осигура да подпројекти имају успостављене планове који би омогућили систем за праћење и управљање могућим утицајима током имплементације. Поред тога, овај оквир описује улоге и одговорности различитих субјеката у вези са управљањем еколошким и друштвеним ризицима у оквиру пројекта, као и механизме повратних информација и могућности предаје жалби којима грађани и друге заинтересоване стране могу да ступе у контакт са агенцијом одговорном за имплементацију пројекта.

Циљ пројекта. Циљ пројекта је да се повећа доступност и приступачност ефикаснијој енергији за домаћинства, могућност успостављања одрживог грејања и уградњу кровних соларних фотонапонских панела PV у домаћинствима у Србији. Такође, пројекат има за циљ стварање одрживог модела финансирања у вези са добијањем могућег решења који би омоћило употребу чисте енергије у домаћинствима – представља суштинске кораке ка унапређењу квалитета ваздуха, смањењу енергетског сиромаштва и подршку Србији у њеној тежњи да смањи емисију угљен диоксида.

Србија је почела да развија стратешки оквир који води ка декарбонизацију у оквиру привреде. На националном нивоу, уз финансијску подршку ЕУ, 2020. је припремљен нацрт Студије за смањење емисије угљен диоксида (LCDS), који поставља амбициознији циљ да се смањи емисије гасова који стварају ефекат стаклене баште за 33,3 % . у односу на нивое забележене 1990. године до 2030. Влада Србије је у јануару 2021. године усвојила Акциони план за спровођење Владиног програма 2020-2022, који укључује два циља „Зелене агенде“: приоритетне циљеве 1.3. “Заштита животне средине и зелена транзиција” у надлежности Министарства заштите животне средине, и 1.4. “Енергетска трансформација и одрживост” под одговорношћу Министарства рударства и енергетике. Од септембра 2021. године, нова стратегија енергетског сектора и Национални енергетски и климатски план (NECP) су такође у припреми.

Овај пројекат подразумева и финансијску и техничку помоћ за подстицање развоја зелене и инклузивне инфраструктуре као и извођење инфраструктурних радова на локалном нивоу, укључујући поштовање релевантних поглавља Стратегије одрживог урбаног развоја (SUDS).

Циљеви пројекта постижу се кроз две компоненте:

- 1) **Финасирање инвестиција** (US\$45 милиона), реализује кроз финансијска улагања кроз одобравање грантова за домаћинствима ради постизања енергетске ефикасности, успостављање одрживог грејања и уградњу кровних соларних фотонапонских панела.
- 2) **Компонента техничке помоћи и подршке** (US\$5 милиона) укључује подршку MoME, ЕЕА, општинама и другим заинтересованим странама, као и јачање јавне свести са циљем да се подржи развој скалабилног механизма финансирања и да се уклоне тржишне баријере.

У току реализације пројекта приоритет у одобравању финансијских инвестиција биће дат власницима породичних кућа (SFHs) које користе чврста горива (нпр. угљ, огревно дрво) за грејање. Такође

приоритет ће имати пројекти који задовољавају стандард „лаких“ или „стандардних“ пакета у складу са њиховом финансијском исплативошћу, али то не значи да ће бити искључена домаћинства (НН) која су заинтересована (или у могућности) да финансирају само једну или две мере (нпр. замену прозора или друга одабрана улагања у појединачним становима у вишестамбеним зградама (МАН) (чиме се обезбеђује континуитет са постојећим програмом).

„Лаки“ пакети за реновирање имају процењену вредност од око 2000 Евра по домаћинству и укључују замену прозора и врата и изолацију крова.

„Стандардни“ пакети за реновирање се процењује да ће имати вредност од око 7000-8000 Евра по домаћинству и поред интервенција укључених у „лаки“ пакет подразумева изолацију зидова, замену бојлера и реконструкцију топлотне мреже.

„Напредни“ пакети за реновирање се процењују на око 12.000-13.000 Евра по домаћинству и уз интервенције обухваћене „лаким“ и „стандардним“ пакетом подразумевају замену котлова за загревање воде и уградњу соларних фотонапонских система.

Минимално учешће у донацији биће 50%, барем током почетне фазе пројекта, како би се наставило са процедуром коју Министарство рударства и енергетике спроводи у оквиру тренутног пилот програма. Процент донације се може повећати на основу врсте интервенције (прихватљиве инвестиције), као и за општине са нижим приходима. У фокусу програма су рањиве групе становништва, а програм ће покривати целу територију Републике Србије.

Локација пројекта. Пројекат покрива целу Србију. Општине и домаћинства биће изабрани на основу усвојених критеријума.

Потенцијални еколошки и друштвени ризици и утицаји пројекта: У суштини, пројекат ће обезбедити низ позитивних друштвених и еколошких утицаја. Требало би да допринесе смањењу емисије гасова који старају ефекат стаклене баште, повећању коришћења обновљивих извора енергије у финалној потрошњи и повећању енергетске ефикасности. Коришћење соларне енергије за загревање воде путем соларних котлова и кровних фотонапонских панеле уместо котлова на угљ имаће позитиван, индиректан утицај на животну средину. Пројекат има посебне механизме који осигуравају да домаћинства са ниским примањима и угрожена домаћинства имају адекватну корист од пројекта. Сходно томе, очекује се да ће пројекат смањити енергетско сиромаштво у угроженим друштвеним групама.

У грађевинској фази пројекта очекују се утицаји на друштво и животну средину кроз извођење грађевинских радова и све остало у вези са извођењем грађевинских радова, као што су запошљавање локалне радне снаге, отварање радних места и позитивни економски утицаји на мале добављаче на тржишту сировина потребних током изградње.

Ризици и негативни утицаји по животну средину. Не очекује се да ће пројекат имати значајне негативне утицаје и ризике на животну средину. Напротив, дугорочно ће имати позитивне утицаје с обзиром на свој предвиђен укупан утицај на употребу зелене енергије и побољшање енергетске ефикасности. У општем погледу не очекује се значајна негативан учинак. У фази имплементације, пројекат неће укључивати обимније грађевинске радове или пројектовање. Загађење животне средине, као резултат извођења радова на градилишту, стварање отпада или опасног отпада, заједно са негативним утицајем на квалитет воде, земљишта и ваздуха, се може минимизирати. Утицаји нису трајни већ реверзибилни. Остали негативни ефекти, као што су бука, утицаји на заштићене природне и културни локалитете, су занемарљиви.

Међутим, неки потенцијални краткорочни негативни утицаји, могући су у оквиру прве компоненте која предвиђа финансирање радова ради унапређења енергетске ефикасности, успостављања одрживог грејања и уградњу соларних панела на стамбене зграде као и радове мањег обима на већ постојећим објектима (породичне куће, вишестамбене зграде - стамбене зграде са мање од пет спратова и вишестамбене зграде са више од пет спратова). Током имплементације прве компоненте пројекта, потенцијални утицаји на животну средину који се могу идентификовати су: загађење подземних и површинских вода, загађење земљишта и ваздуха (прашина и бука) и неадекватно управљање отпадом као и утицајем на здравље и безбедност појединаца и заједнице, укључујући и грађевинске раднике.

Да би се превазишли ови ризици, пројекат ће имати неколико инструмената, укључујући и документ Оквир управљања утицајима на животну средину и друштво (ESMF) који је припремљен да обезбеди смернице и контролне листе, као и предочи када треба применити све обавезне еколошке и друштвене инструменте за специфичну локацију, укључујући LMP и SEP као и Планове управљања животном средином и друштвом (ESMP) и ESMF / ESMP - контролне листе.

Друштвени ризици и утицаји. У глобалном смислу, друштвени ризици који се могу приписати пројекту процењени су као умерени, углавном због циљева пројекта у вези са ангажовања заинтересованих страна и грађана. Пројекат неће укључивати велике грађевинске радове и не очекује се прилив радне снаге. Ризицима, везани за рад и здравље на раду који проистичу из пројектних активности, може се управљати и они се могу ублажити применом мера описаних у документу Процедура управљања радом (LMP) и њиховом применом на све раднике на пројекту. Осим ризика везаних за COVID-19, заједнице ће ограничено бити изложена штетним утицајима, укључујући SEA/SH; ризицима ће се управљати путем жалбеног механизма, који ће омогућити подношење жалби у вези са узнемиравањем као и путем поштовање Кодекса понашања на који се LMP позва и који мора да буде одобрен од стране свих субјеката који учествују у реализацији овог пројекта укључујући и уговораче.

Да би се задовољила потреба ангажовања заинтересованих страна и грађана које се сматрају кључним за успех пројекта и остваривањем развојних циљева, усвојен је План ангажовања заинтересованих страна (SEP) који устоставља везу између ангажовање заинтересованих страна и грађана. С обзиром на широко подручје на којем се изводи пројекат, SEP је успоставио децентрализован приступ за процесе који укључују механизме за решавање жалби специфичних за пројекат. Сви ови напори имају за циљ да олакшају интерактивну комуникацију кроз афирмацију мера за утврђање одговорности и успостављања транспарентности, и омогућавање одређене флексибилности приликом планирања и имплементације на основу добијених повратних информација. Као допуну постојећим механизма, подстицај за ангажовање заинтересованих страна и подстицање интерактивне комуникације, пројекат ће увести доступну (online) платформу као ефикасан механизам који ће омогућити лакше учешће грађана и заинтересованих страна у пројекту.

Пројекат је осмишљен тако да допре до угрожених и рањивих група, како би омогућио једнаку приступачност и уклонио све баријере за приступ информацијама у вези са пројектом, као и да омогући заинтересованим странама да дају коментаре или да поднесу притужбе. Као једно од решење, пројекат ће увести механизам солидарности за повећање удела, у виду донације, код сиромашнијих општина укључених у програм. Сматра се да ће суфинансирање од 50% (које је тренутно потребно у оквиру пилот програма који спроводи МоМЕ), бити смањено за сиромашније општине које имају просечан приход испод просека по глави становника. Пројекат има за циљ смањење енергетског сиромаштва, тако што ће повећати уштеду енергије у приватном сектору. Побољшања енергетске ефикасности ће смањити домаћу потражњу за енергијом, а кровни соларни фотонапонски панели ће допринети промени енергетског микса у Србији, побољшавајући енергетску безбедност земље. Поред тога, унапређење енергетске ефикасности и тржишта чисте енергије подстаћи ће и отварање нових радних места и учинити српску привреду конкурентнијом.

Потенцијално негативан утицај на рањиве групе, може бити немогућност приступа пројектним бенефицијама усред тешког и неадекватног приступа информацијама о циљевима и услугама које пројекат подржава. Да би промовисао бољу комуникацију, пројекат ће, поред стандардних алата дефинисаних у SEP-у, увести доступан (online) приступ који ће представљати ефикасан механизам за ангажовање грађана и заинтересованих страна у пројекту, олакшати комуникацију кроз дефинисање одговорности и транспарентности, и омогућавајући модификовање дизајна пројекта и имплементацију у складу са примљеним повратним информацијама.

Да би се смањио ризик од немогућности учествовања у пројекту, пројекат ће спровести анкету међу власницима кућа (НН) који испуњавају услове за SA/EVP како би потврдили који је удео власника кућа међу њима, као и колики је њихов ниво заинтересованости за учешће у SURCE-у. На основу анализе анкете, локалне самоуправе могу да предложе зграде (породичне или вишестамбене зграде) у којима се налазе угрожена домаћинства и ове социјално оријентисане зграде могу бити квалификоване за додатну подршку у оквиру пројекта SURCE.

Свеобухватни еколошки и друштвени ризици пројекта. И ризици животне средине и социјални ризици су процењени као умерени, чиме је укупна оцена животне средине и социјалног ризика, умерена.

Важећи еколошки и социјални стандарди Светске банке за (ESS). Пројекат ће се реализовати у складу са Оквиром за управљање утицајима на заштиту животне средине и друштва Светске банке (ESMF) који се састоји од десет стандарда животне средине и друштвених стандарда (ESS). То су: ESS 1) Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима; ESS 2) Рад и услови рада; ESS 3) Ефикасност ресурса и превенција и управљање загађењем; ESS 4) Здравље и безбедност заједнице; ESS 5) Откуп земљишта, ограничења коришћења земљишта и принудно пресељење; ESS 6) Очување биодиверзитета и одрживо управљање живим природним ресурсима; ESS 7) Аутохтони народи / Под-сахарске, историјски занемарене, традиционалне локалне заједнице; ESS 8) Културно наслеђе; ESS 9) Финансијски посредници; и ESS 10) Ангажовање заинтересованих страна и обелодањивање информација. ESS 1, 2, 3, 4 и 10 се сматрају релевантним за пројекат. На све инвестиције које ће бити финансиране овим пројектом примењиваће се национални закони и прописи у вези са заштитом животне средине, као и релевантни стандарди Светске банке за заштиту животне средине и социјалне стандарде.

Оквир управљања утицајима на животну средину и друштво (ESMF). ESMF даје упутства како да се са аспекта заштите животне средине и социјалног аспекта, спроводе испитивања, процене, прегледи управљања, и мониторинга активности у току имплементације Пројекта. ESMF пружа смернице и даје контролне листе о томе како и када треба применити све неопходне еколошке и друштвене инструменте на специфичним локацијама, укључујући планове управљања животном средином и друштвом, као и контролне листе планова у вези са управљањем животном средином и друштвом (ESMP, ESMP контролне листе), а све у складу са ESS1, који прецизира правила и процедуре за активности и подпројекте за процену утицаја на животну средину и друштво (ESA) и за припрему адекватних планова управљања животном средином и друштвом (ESMP). Основни циљ ESMF је да дефинише мере, начине и механизме за избегавање, минимизира и/или ублажи потенцијалне негативне еколошке, и са њима повезане друштвене утицаје који могу настати као резултат имплементације пројекта. ESMF обезбеђује да ће идентификовање подпројеката у току имплементације бити исправно оцењено са аспекта заштите животне средине и социјалне перспективе, како би испунили еколошки и социјални стандарде Светске банке, заједно са законима и прописима Србије, везано за животну средину и друштво. ESMF допуњује пројекат SURCE тако што му обезбеђује: (i) правила и процедуре за еколошки и друштвени преглед пројектних активности као и подпројеката који ће бити подржани у току реализације; (ii) упутства за спровођење подпројеката SURCE и/или припрему ESMP или ESMP контролне листе укључујући планове праћења; (iii) мере за ублажавање могућих утицаја предложених подпројеката; (iv) опис мера у вези са безбедношћу током имплементације

пројектне компоненте 1; (v) аранжмане за имплементацију и праћење ESMP-а; (vi) утврђивање могућности МоМЕ за управљање еколошким и социјалним ризицима и мере за унапређење капацитета.

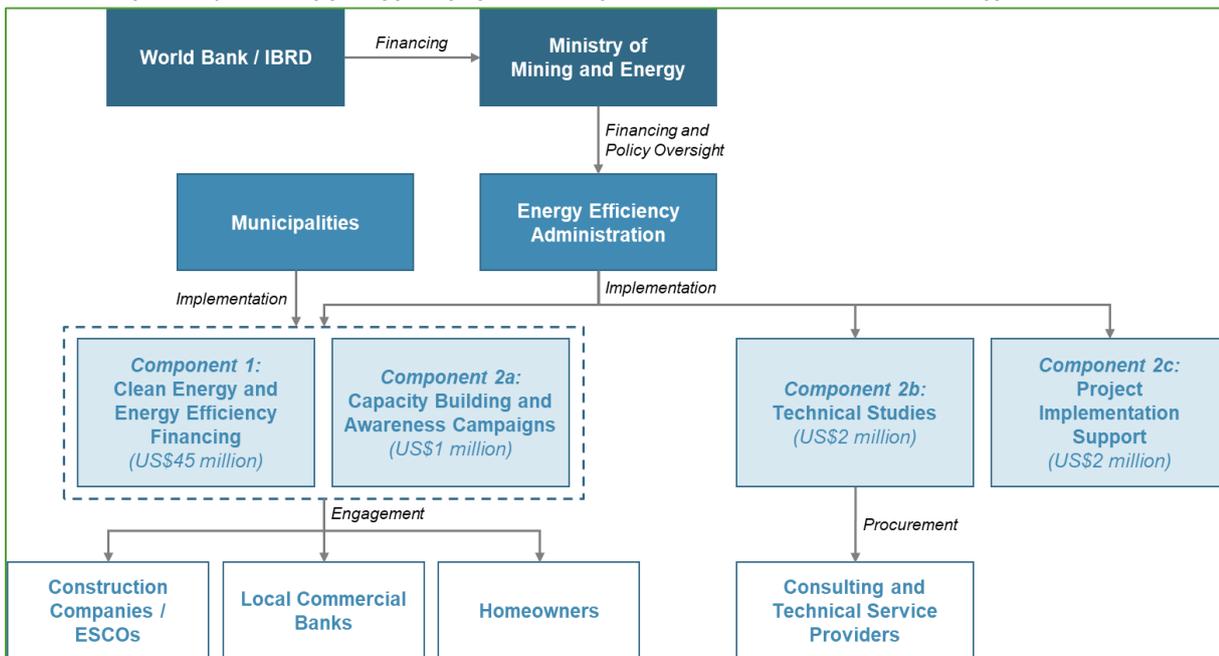
ESMF такође служи да прецизира детаље о процедурама, критеријумима и одговорностима за еколошки и друштвени преглед подпројекта, припрему, имплементацију и праћење ESMP-ова специфичних за подпројекте и ESMP контролних листа.

Институционалне процедуре у вези са управљањем марама за заштиту животне средине и друштва

Предвиђена структура пројекта и процес имплементације су приказани на Слици 1. Светска банка ће обезбедити зајам од 50 милиона америчких долара Влади Србије, а Министарство финансија ће деловати као прималац зајма. Министарство рударства и енергетике (МоМЕ) ће бити агенција за имплементацију, примаће и администрирати исплате кредита, а свакодневно управљање пројектом ће бити додељено МоМЕ/ЕЕА, где ће бити смештена јединица за имплементацију пројекта (PIU). Спровођење активности и мера управљања животном средином и социјалним питањима спроводиће Јединица за имплементацију пројекта (PIU).

Предвиђено је да један члан особља PIU-а (експерт за ES) буде одговоран за спровођење мера управљања животном средином и социјалним питањима.

Слика 5: Предвиђена структура пројекта и аранжмани за имплементацију

Пројекат ће користити услуге Централне фидуцијарне јединице (CFU) која се налази у оквиру МоФ у сектору за набавке и финансијско управљање. Особље CFU ће сарађивати са техничким особљем МоМЕ у погледу техничких аспеката имплементације пројекта.

Интеграција ESMP-а у пројектне документе. ESMP/ESMP контролне листе биће обавезне у оквиру остале документација за имплементацију, и ти документи ће бити приложени у уговорима о изградњи. На основу ESMF-а биће одређене улоге и одговорности свих укључених страна у процесу ESA. Коначно, на основу захтева евидентираних у ESMF и ESMP, праћење и евалуација мера који треба да ублаже/избегну ризике идентификоване на појединачној локацији и у ЕСМП-овима биће саставни део имплементације подпројекта и извођачи ће морати да испуне еколошке и друштвене обавезе током извођења грађевинских радова. Такође, од свих извођача ће се захтевати да током извођења радова користе еколошки прихватљиве техничке стандарде и процедуре. Поред тога, како је наведено у ESMF-у, уговорне клаузуле ће морати да буду усклађене са свим националним процедурама за изградњу,

заштиту здравља, еколошке и социјалне ризике, као и са правилима за заштиту животне средине и социјалну заштиту.

Подршка Светске банке током имплементације и праћења ESS-а. Консултанти за животну средину и социјална питања Банке пружиће подршку током имплементацији како би се обезбедила несметана имплементација пројектних активности у складу са овим ESMF-ом. Влада Србије је одговорна да обезбеди усклађеност и праћење пројектних активности са националним законима и прописима, важећим ESS-овима Светске банке и прописима Светске банке о животној средини, здрављу и безбедности (EHS). Редовне (или по потреби, периодичне) посете локацијама, где се изводе радови, биће спроведене како би се пратила усклађеност пројекта са ESMP-овима припремљеним за појединачне локације или ESMP-контролним листама припремљеним за одређене активности пројекта као и усклађеност извођача са добрим грађевинским праксама и ЕСМП-овима. Радни тим Банке ће дати упутства за припрему и преглед кључних еколошких и друштвених средстава, као што су ESMP, контролне листе ESMP и извештаји о напретку.

Механизам управљања жалбама (GM). Управљање жалбама на пројекту има за циљ да омогући корисницима и грађанима да поднесу све притужбе на све сегменте која се тичу пројекта. За успостављање жалбеног механизма на нивоу пројекта (GM) биће одговорно МоМЕ/ЕЕА, односно PIU. Имајући у виду да ће пројектне активности бити децентрализоване и реализоване на различитим географским подручјима, одлучено је да ће GM најбоље служити интересима заинтересованих страна преко Централног места за повратне информације (CFD) којим управља PIU и локалних канцеларија за пријем жалби (LGAD), специфичних за подпројекте и који заједнички чине Жалбени механизам (GM) који је успостављен на нивоима LSGU.

PIU ће водити евиденцију жалби како би осигурао да свака жалба има индивидуални референтни број, да се на одговарајући начин прати и да се евидентирају све предузете акције. Свака притужба ће се пратити и вршиће се процене да ли је постигнут напредак у њеном решавању. Очекује се да ће бити поднетих жалби на пројекат, и идеално би било да постоји успостављен систем за унос, праћење и преглед жалби. Информациони систем за праћење и евалуацију пројекта такође треба да укључи индикаторе за праћења и решавања притужби.

Заједнице и појединци који верују да на њих негативно утиче пројекат који подржава Светска банка (WB) могу поднети жалбе преко постојећих механизма за жалбе одговорним лицима на пројекту или Служби за решавање жалби Светске банке (GRS). GRS осигурава да се примљене жалбе одмах размотре како би се одговорило на све проблеме у вези са пројектом.

Јавне расправе и приступ информацијама. Коментари добијени током јавне расправа укључени су у ESMF-у. План ангажовања заинтересованих страна (SEP) је инструмент који служи као основна смерница за подршку активностима консултација и ангажовања заинтересованих страна које спроводи МоМЕ у току креирања и имплементације Пројекта. SEP има за циљ да осигура да се активности ангажовања спроводе ефикасно, поштено и на транспарентан начин, да покрију све релевантне заинтересоване стране, као и да користе методе дијалога које промовишу активно учешће одговарајуће у локалном контексту. Јавне расправе омогућавају приступ информацијама о пројекту и пружање релевантних еколошких и друштвених података; оне пружају корисне и јасне информације за људе на које пројекат утиче; спроводе јавне консултације; узимају у обзир ставове изнете током јавних консултација у реализацији пројекта.

ESF и пројектна документација, укључујући и овај ESMF, биће објављени електронским путем на веб страницама МоМЕ и локалне самоуправе. Документи ESF-а биће доступни на српском и енглеском језику, док ће остали пројектни документи, јавни позиви, одлуке и упутства бити доступни само на српском језику: веб страница МоМЕ (<http://www.mre.gov.rs/>) и веб страници локалних самоуправа које

ће учествовати у одобравању грантова за енергетску ефикасност; путем кампања на друштвеним мрежама; преко платформе за грађанско ангажовање са најавама програма и информативним материјалима и централизоване адреса е-поште за слање повратних информација и упита.

ESMF буџет за имплементацију

Трошкови мера заштите животне средине који ће бити интегрисани у Пројекат, тренутно се не могу се тачно проценити због недостатка података. У табели испод дата је оријентациона процена јединичних цена.

Табела 2: Процењени трошкови мера заштите животне средине

Бр.	Активност/мера	Количина	Јединична цена (USD)	Укупна цена (USD)
1	Припрема ESMPs	10	7000.00	70 000,00
2	Припрема ESMP чек листи	20	1 500,00	30 000,00
3	Активности мониторинга E&S	1	10 000,00	10 000,00
4	Тренинзи	10	12000.00 по тренингу	120 000,00
5	Евалуација спровођења ESMF	1	10 000,00	10000.00
Укупна цена:				240 000,00

1. Увод

1.1 Контекст

Циљеви Париског споразума захтевају нулту емисију CO₂ до средине века¹. Европска комисија је у свом предлогу климатске и енергетске стратегије до 2050. године указала на потребу за значајно побољшање енергетских перформанси зграда кроз интензивније ангажовање свих заинтересованих страна. Србија је потписала Париски споразум о климатским променама 2016. који је ратификовала 2017. Поред тога, као уговорна страна Уговора о Енергетској заједници 2², Србија је преузела правно обавезујуће обавезе прихватања основног енергетског законодавства Европске уније (EU).

Србија се суочава са великим еколошким изазовима, загађењем ваздуха и климатским ризицима, који могу проузроковати значајну штету инфраструктури, привреди и егзистенцији становништва, посебно међу рањивим групама. У последњих неколико година, загађење ваздуха је постало главни проблем заштите животне средине у Србији.

Загревање и хлађење зграда у Србији представљају један од разлога велике потрошње енергије, па се примена мера које повећавају енергетску ефикасност сматра веома важном за омогућавање енергетске транзиције и декарбонизације. У сектору високоградње, стамбене зграде заузимају значајан део, па је од суштинске важности промовисати мере енергетске ефикасности у овом сектору. Индивидуална потрошња енергије у домаћинствима има значајан удео у емисија гасова одговорних за стварање стаклене баште и стога треба да ради на смањи емисије гасова да би се испунили међународни климатски циљеви. Замена неефикасних котлова за грејање који користе дрва и угаљ, а који су тренутно распрострањени у Србији, допринеће смањењу загађења ваздуха, које веома негативно утиче на здравље људи.

Осим што загађење ваздуха може на више начина утицати на здравље, тај утицај има и дугорочне и краткорочне ефекте. Нова истраживања су открила везу између изложености загађеном ваздуху у затвореном и на отвореном простору на кардиоваскуларне болести, попут можданог удара и болести срца, и појаву рака. Поред тога, загађење ваздуха изазива респираторна обољења, укључујући акутну респираторну инфекцију и хроничну болест опструкције плућа. Институт за метрику и процене у здравству рангирао је загађење ваздуха у домаћинствима и спољашњој средини као седми, односно осми фактор ризика за највећи број болести у Србији³. Главни извори спољног загађења ваздуха у Србији су енергетски сектор (термоелектране, топлане и индивидуално грејање домаћинства), транспортни сектор (стари возни парк), депоније и индустријске гране (рафинерије нафте, хемијска индустрија), рударство и прерада метала и грађевинска индустрија.

За борбу против загађења ваздуха, Влада Србије је 30. јануара 2020. усвојила Национални план за смањење емисија (NERP). Мере се пре свега тичу старих постројења за сагоревање. Држава има за циљ да усклади нивое емисије гасова са границама утврђеним у Директиви о индустријским емисијама Европске уније до краја 2027. године.

Стамбени сектор има велики потенцијал за побољшање енергетске ефикасности, посебно у породичним кућама. Фосилна горива су најчешће коришћени извори енергије у тим домовима.

¹https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/summary_-_ministerial_thematic_forums_for_hld_energy_of_june2021_advanced_copy.pdf

² <https://www.energy-community.org/implementation/Serbia/reporting.html>

³ Serbia. Seattle: Institute for Health Metrics and Evaluation; 2019 (<http://www.healthdata.org/serbia>).

Потрошња енергије у домаћинствима чини око једне трећине финалне потрошње енергије у Србији и у великој мери потиче од неефикасних извора енергије коју загађују животну средину.

Потенцијал за уштеду енергије у домаћем сектору је још један значајан фактор који може допринети повећању енергетске ефикасности. Просечна потрошња енергије у стамбеним зградама у Србији износи преко 150 kWh/m² годишње, док је у развијеним европским земљама око 50 kWh/m² годишње⁴. Мере енергетске ефикасности у стамбеним зградама засноване су на три фактора: адекватној инфраструктури, коришћењу енергетских ефикасних уређаја и адекватно понашање у трошењу енергије. Најефикаснији резултати се могу постићи развојем и применом групе мера које ће подстакнути сваки од три фактора.

Током XIX и XX века, недовољна пажња је посвећивана енергетској ефикасности стамбених зграда и кућа. Фасаде су изведене без примене адекватних грађевинских правила. Прозори су такође били лошег квалитета. Све ово је допринело да је потрошња енергије у овим становима била изнад 150 kWh/m² годишње⁵. Неадекватни прозори могу изазвати значајан добитак или губитак топлотне енергије у зградама. Утврђено је да су прозори одговорни за скоро 20 до 40% губитака енергије у зградама⁶.

Постизање интервенција енергетске ефикасности у стамбеном сектору је кључни фактор за покретање енергетске транзиције и остваривање циљева енергетске политике. То захтева постављање топлотне изолације у стамбеним објектима, замену прозора и спољних врата у њима, замену котлова на угљ и биомасу чистијом, котловима са енергетски ефикаснијим начином за загревање и уградњу соларних колектора за загревање воде као и постављање кровних соларних фотонапонских панеле (PV). Ово такође може значајно допринети ублажавању сезонског повећања аерозагађења услед зимског грејања.

Промоција мера енергетске ефикасности се посматра као начин подршке економском развоју кроз ангажовање локалних привредних субјеката које се баве развојем, производњом, применом и извођењем радова на пројектима у вези са енергетски ефикасном технологијом.

Економија Републике Србије је класификована као економија са више-средњим приходима. Међутим, пандемија COVID-19 и мере спроведене у вези са сузбијањем пандемије су узеле велики данак по српску економију. Потребне су значајне даље акције како би се осигурао одржив, инклузиван и еколошки опоравак од кризе ЦОВИД-19. Влада Србије повећава зелена улагања како би подстакла опоравак од текуће пандемије COVID-19 и обезбедила отпорност на будућа негативна догађања, посебно међу најугроженијим грађанима. Влада Републике Србије је формирала Националну коалицију за смањење енергетског сиромаштва како би унапредила регуларни и политички оквир и смањила негативне утицаје очекиваних промена у енергетском сектору и њихов утицај на грађане који се сматрају енергетски угроженим. Ово ће допринети остваривању обавезама Републике Србије у погледу ублажавања климатских промена и имаће додатне опште користи, укључујући смањење загађења ваздуха, повећану енергетску безбедност, отварање нових радних места и повећање привредне конкурентности.

Нажалост, енергетско сиромаштво проистекло из немогућности да нека домаћинства обезбеде адекватно грејање у стамбеном простору и немогућност приступа изворима енергије по приступачним ценама, је препознато као један од проблема да се спроведу мере које би смањиле загађења и

⁴ Šumarac, D., Todorović, M. N., Đurović-Petrović, M. D., & Trišović, N. (2010). Energy efficiency of residential buildings in Serbia. *Thermal Science*, 14

⁵ Šumarac, D., Todorović, M. N., Đurović-Petrović, M. D., & Trišović, N. (2010). Energy efficiency of residential buildings in Serbia. *Thermal Science*, 14.

⁶ Hee, W.J.; Alghoul, M.A.; Bakhtyar, B.; Elayeb, O.; Shameri, M.A.; Alrubaih, M.S.; Sopian, K. The role of window glazing on daylighting and energy saving in buildings. *Renew. Sustain. Energy Rev.* 2015, 42, 323–343. [CrossRef]

побољшале енергетску ефикасност. Српска домаћинства троше значајан део кућног буџета на грејање простора. Без финансијске помоћи, многи власници кућа у Србији не могу да спроведу потребне мере да повећају енергетску ефикасност или да почну да користе чисту енергију.

1.2 Циљеви оквира за управљање утицајима на животну средину и друштво (ESMF)

Овај ESMF је припремљен са циљем да обезбеди следеће:

- Усклађеност пројекта са свим релевантним локалним политикама и законима, као и са захтевима ESF-а Светске банке.
- Адекватно ублажавање свих потенцијално штетних утицаја Пројекта на животну средину и друштво

Главни циљ ESMF-а је да се избегну, минимизирају или ублаже потенцијални негативни утицаји на животну средину као и на друштво које може да изазове имплементација пројекта. Садржи мере и алате за идентификацију, смањење, ублажавање и/или балансирање негативних ризика и утицаја, одредбе за процену и буџетирање трошкова таквих мера, као и информације о агенцији или агенцијама одговорним за решавање ризика и утицаја пројекта, укључујући и њихову способност за управљање еколошким и друштвеним ризицима и утицајима. Такође укључује адекватне информације о области у којој се очекује да ће се подпројекти реализовати, укључујући све потенцијалне еколошке и социјалне рањивости подручја где се пројекат реализује; и потенцијалне утицаје који се могу појавити, и мере ублажавања за које се може сматра да ће се користити.

ESMF обезбеђује општа правила, упутства, правила праксе и процедуре које ће бити на снази током имплементације SURCE пројекта како би се испунили захтеви Светске банке (WB) у складу са Еколошким и социјалним стандардима (ESS). ESMF је инструмент који се користи за процену ризика и утицаја пројекта, који може да се састоје од програма и/или више под-пројекта, с тим да се ризици и утицаји се не могу идентификовати пре него што се дефинишу детаљи програма или под-пројекта. Документ је у складу са еколошким и социјалним стандарди WB (ESS) и националном регулативом и стандардима и дефинише имплементацију, кораке имплементације, процесе и процедуре за уочавање, процену, управљање и праћење еколошких и друштвених ризика и утицаје пројекта или под-пројекта. Документи дају општи оквир за пројекат и укључују процесе процене утицаја како би се искључила свака активност под-пројекта која би потенцијално могла имати значајне негативне утицаје на животну средину и друштво.

ESMF пружа упутства за израду и садржај докумената специфичних за локацију, односно Студија о процени утицаја на животну средину (ESIA), Планове управљања животном и социјалном средином (ESMPc) и План управљања заштитом животне средине и социјалним утицајима – контролна лист (ESMP контролна листа).

1. Опис пројекта

У свакодневном животу енергија се користи за транспорт, грејање, хлађење, производњу, осветљење, као и за забаву и многе друге сврхе. Међутим, начин на који се сва та енергија користи значајно утиче на нашу околину и живот. Због тога је веома важно, не само да ли штедим енергију, већ и да ли је користимо на најефикаснији начин. Узимајући ово у обзир, можемо разликовати две категорије: уштеда енергије и енергетска ефикасност.

Неефикасна употреба енергије је у великој мери резултат лоших пројеката, неадекватних радних карактеристика процеса, лошег одржавања или рада опреме када то није неопходно. Додатне предности увођења мера енергетске ефикасности укључују:

- мања енергетска зависност,
- смањење загађења,
- директан утицај на побољшање услова живота.

У Србији чак 47,5% финалне енергије троши грађевински сектор⁷. Сходно томе, грађевински сектор има огроман потенцијал за уштеду енергије и идентификован је као један од најважнијих у области унапређења енергетске ефикасности у Србији. Највећи изазов биће смањење потрошње енергије у стамбеним зградама које чине 75% свих зграда.

Република Србија је увела Централни регистар енергетских пасоша⁸ (CREP). CREP је и регистар лиценцираних инжењера енергетске ефикасности и организација које су овлашћене за издавање енергетских пасоша.

Напоменимо само неколико недостатака већине стамбених објеката:

- недостатак/неадекватност топлотне изолације на објектима, лоши или дотрајали прозори и врата,
- предимензионисане инсталације за систем грејања, котлови или топлотне станице, ако су објекти прикључени на мрежу даљинског грејања.

Према Програму остваривања Стратегије развоја енергетике Републике Србије⁹, просечна специфична финална потрошња енергије за грејање и производњу топле воде у Србији процењује се на око 220kWh/m² годишње, што је много веће од просека у Европској унији (испод 80kWh/m² годишње).

Најчешће мере које доприносе уштеди енергије у старим зградама су:

- Постављање савременог термоизолационог слоја на спољашње зидове,
- Топлотна изолација кровне или међуспратне конструкције,
- Замена дотрајалих прозора или постављање изолационих трака на прозоре или врата који су изложени промаји.

Захваљујући овим мерама, власници старих кућа и станова у старим зградама, могу значајно да смање потрошњу енергије.

Предложени развојни циљ пројекта (PDO) "Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији" (SURCE) пројекат, је побољшање доступности за енергетску ефикасност, одрживо грејања и соларне панеле на крововима кућа у Србији. Такође, пројекат има за циљ стварање одрживог модела финансирања за повећање употребе "зелене" енергије у домаћинствима – суштинска интервенција за

⁷ http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2020_12/SG_156_2020_009

⁸ <https://www.mgsi.gov.rs/lat/kontakt/energetska-efikasnost-i-centralni-registar-energetskih-pasosa>

⁹ <http://meemp-serbia.com/wp-content/uploads/2018/11/03-Regulativa-Program-ostvarivanja-strategije-razvoja-energetike-za-period-od-2017.-do-2023.-godine.pdf>

унапређење квалитета ваздуха, смањење енергетског сиромаштва и подршку транзицији Србије за прелаз на привреду са ниском емисијом угљеника.

2.1 Концепт пројекта и кључни резултати

Пројекат ће показати низ додатних кумулативних користи ових зелених инвестиција, укључујући смањење загађења ваздуха, повећану енергетску сигурност, отварање нових радних места и повећану конкурентност привреде. Замена неефикасних котлова на угљ и дрво за огрев, који су тренутно распрострањени у Србији, допринеће смањењу загађења ваздуха, које има озбиљне негативне последице по здравље. Унапређење енергетске ефикасности ће смањити потражњу за енергијом, а кровни соларни фотонапонски панели ће допринети диверсификацији енергетског микса у Србији, унапређујући енергетску безбедност земље. Поред тога, унапређење енергетске ефикасности и тржиште чисте енергије, подстаћи ће отварање нових радних места и учинити српску привреду конкурентнијом.

Пројекат ће отворити ново тржиште за соларне кровове панеле – користећи свој импресиван потенцијал соларних ресурса и смањење трошкова за соларну опрему.

Ова стратегија се заснива на бројним разматрањима:

- (i) постизање амбициозних циљева Србије у вези са декарбонизацијом, неизбежно ће захтевати ослањање на значајан удео производње енергије из обновљивих извора, имајући у виду доступност земљишта и друга ограничења,
- (ii) мале инсталације за коришћење обновљиве енергије (посебно кровне соларне панеле) постају све приступачнији и
- (iii) Србија има просечну специфичну излазну снагу фотонапонске енергије од 3.5 kWh/kWp¹⁰, што одговара већем соларном потенцијалу у односу на многе друге европске земље.

Пројекат има за циљ да постави темеље развоја приватног сектора за инвестиције у енергетску ефикасност и чисту енергију у Србији. Величина и низак ниво енергетске ефикасности у постојећем фонду објеката у Србији захтева деценије масовних улагања у реновирање и побољшање објеката. Могућност да се одржи овај ниво инвестиција на дужи временски период зависиће од стварања тржишта за енергетску ефикасност и инвестиција у чисту енергију, као и мобилизације приватног сектора и њихових ресурса. Пројекат има за циљ постављање темеља за све горе наведено, проширењем постојећих линија финансирања кроз новоосновану Агенцију за енергетску ефикасност (ЕЕА). Истовремено, пројекат ће имати приступ који је окренут будућности и настојати да укључи комерцијалне банке и развије тржишта локалних компанија за сервисирање енергетске ефикасности (ESCO), како би се осигурала дугорочна одрживост енергетске ефикасности у Србији и тржиште чисте енергије, чак и након завршетка пројекта Светске банке и постепеног укидања државних субвенција.

Пројекат ће представљати мешавину инвестиционе и техничке помоћи за подстицање развоја зелене енергије и пружања енергетских услуга на локалном нивоу, укључујући имплементацију релевантних поглавља Стратегије одрживог урбаног развоја¹¹ (SUDS). Циљ пројекта је побољшање оперативних перформанси локалних самоуправа, финансијске одрживости и капацитета за планирање и испоруку чисте и отпорне енергије. Да би подстакле ову промену, локалне самоуправе ће добити трансфере грантова са централног нивоа за инвестиције у енергетику и споразум/уговор са Министарством рударства и енергетике који ће укључивати сет обавеза за побољшање енергетске ефикасности на локалном нивоу. Споразум/уговор ће дефинисати одговорности и обавезе локалних самоуправа (LSGs) за унапређење енергетске ефикасности и уштеду енергије.

¹⁰<https://www.visokaskola.edu.rs/files/predmeti/ljiljana.stosic.mihajlovic/Predavanja%2001E-25.03.2020.%20-%20Copy.pdf>

¹¹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

2.2 Компоненте пројекта

Циљ пројекта је повећање енергетске ефикасности, доступност одрживог грејања и постављање кровних соларних фотонапонских панела за домаћинства у Србији, а то ће се постићи применом следеће две компоненте:

- Финансирање инвестиција у енергетску ефикасност, одрживо грејање и кровне соларне фотонапонске панеле у породичним/стамбеним зградама,
- Техничка помоћ и подршка спровођењу са три подкомпоненте, са циљем да се подржи развој скалабилних механизма финансирања и отклоне тржишне баријере.

Компоненте 1 и 2 ће се спроводити истовремено. Пилот пројекат ће бити финансиран у оквиру Компоненте 1, ослањајући се на аналитичке анализе, институционалне структуре и механизме финансирања развијене у оквиру Компоненте 2.

2.2.1 Компонента 1.

Пројекат (SURCE) ће подржати инвестиције у енергетску ефикасност, одрживо грејање и кровне соларне панеле на породичним кућама, са фокусом на домаћинства са нижим приходима која живе у породичним кућама (45 милиона US\$/38,4 милиона €).

Делимични грантови за зелену енергију и улагања у енергетску ефикасност у сектору стамбених/породичних зграда, на пример, улагања у:

- Ефикасна топлотна енергија (нпр. изолација спољашњих зидова, замена прозора и спољашњих врата, побољшање и изолација крова, уградња баланских/регулационих вентила),
- Одрживо грејање (нпр. замена котлова, замена горива, уградња соларних панела за санитарну топлу воду),
- Соларни фотонапонски панели на крову за производњу електричне енергије.

Ова компонента ће финансирати делимичне грантове којима управља Управа за енергетску ефикасност (ЕЕА), одрживо грејање и улагања у соларну енергију у породичним/стамбеним зградама.

Инвестиције ће бити финансиране путем:

- делимичне грантове које нуди ЕЕА финансиране кроз пројекат и спроведене кроз изабране локалне самоуправе, и
- делимичне грантове које локалне самоуправе нуде директно као суфинансирање пројекта од стране корисника зајма.

Пројекат ће користити услуге Централне фидуцијарне јединице (CFU) за фидуцијарне аранжмане, док ће техничка имплементација пројекта SURCE (спровођење пројектних активности, потписивање уговора, обрада за повлачења средстава и плаћања, итд.), бити у надлежности ЕЕА у оквиру МоМЕ.

Спровођење пројекта ће се ослањати на постојеће оперативне аранжмане, који се ревидирају како би се омогућио већи степен флексибилности. Текући програм суфинансирања енергетске ефикасности (ЕЕ) у стамбеним/породичним зградама који спроводи МоМЕ, регулисан је правилником на националном нивоу који је усвојило МоМЕ у консултацији са Министарством финансија и Правним секретаријатом Владе.

Оперативни приручник за спровођење пројекта (ПОМ) се израђује као део припреме пројекта. ПОМ се ослања и позива на сличне националне и локалне правилнике који регулишу организацију јавних позива у оквиру тренутног пилот програма који спроводи МоМЕ, јер ће се исти приступ за доделу грантова преко локалних самоуправа наставити и у оквиру пројекта SURCE.

Пројекат ће дати приоритет инвестицијама на основу њихове финансијске привлачности, исплативости, доприноса декарбонизацији и побољшању квалитета ваздуха, као и потенцијала за усвајање. Што се тиче улагања у енергетску ефикасност и одрживо грејање, пројекат ће дати приоритет "лаким" и "стандардним" пакетима реновирања зграда, због њихове веће исплативости, али неће искључити домаћинства која су спремна да финансирају само неке мере. Пројекат ће обезбедити додатни/већи удео гранта за стимулисање улагања и финансираће додатне инвестиције потребне за постизање "стандардног" пакета реновирања за домаћинства која су већ спровела неки облик реновирања у оквиру ранијих инвестиција.

"Лаки" пакети за реновирање процењени су на око 2 000,00 Евра по домаћинству и укључују замену прозора и врата и изолацију крова. Процењује се да ће "стандардни" пакети за реновирање коштати око 7-8 000,00 Евра по домаћинству и укључују изолацију зидова, замену котла и замену/побољшања топлотне мреже, поред мера укључених у лагани пакет. "Напредни" пакети за реновирање коштају око 12-13 000,00 Евра по домаћинству и укључују топлотну пумпу, соларни фотонапонски систем и соларни колектор, поред мера укључених у лаке и стандардне пакете (искључујући замену котла).

Пројекат SURCE је дао приоритет индивидуалним породичним кућама из четири главна разлога:

- термичка својства породичних кућа у Србији су генерално лоша, углавном због неповољног односа површине и запремине и релативно старијег грађевинског фонда,
- породичне куће се више ослањају на мање ефикасне котлове на угљ и дрва за грејање, док се значајан део стамбених зграда (МАВ) ослања на даљинско грејање и електричну енергију,
- већа је вероватноћа да ће домаћинства са нижим приходима живети у породичним кућама и користити чврста горива за грејање, и
- друге националне и донаторске линије подршке су до сада биле усмерене на јавне и стамбене зграде.

Такође, у оквиру породичних кућа, биће усвојени додатни критеријуми за селекцију и приоритете (нпр. приход домаћинства, ако је могуће, старост и структурна/врста градње куће, број и класификација корисника).

Прелиминарна анализа показује да прихватљиве мере могу укључивати изолацију зидова и плафона (спољашњу и унутрашњу), замену прозора и спољашњих врата, замену котлова на угљ и биомасу чистијим и ефикаснијим технологијама грејања и уградњу соларних колектора за санитарну топлу воду и кровних соларних фотонапонски панела и уређаја за производњу електричне енергије.

У дефинисању кључних корисника пројекта, посебан акценат је стављен на најугроженија домаћинства. С једне стране, домаћинства са ниским приходима имају мање расположивих средстава за финансирање инвестиција у чисту енергију и енергетску ефикасност и отежан им је приступ финансирању због ниже кредитне способности. С друге стране, анализе показује да је коришћење чисте енергије и улагања у енергетску ефикасност мањи код домаћинстава са нижим приходима. Штавише, феномен енергетског сиромаштва је релативно чест међу домаћинствима са ниским приходима и има утицај на њихову егзистенцију.

Минимални удео гранта износиће 50% укупних трошкова, што одговара уделу који се тренутно нуди у оквиру пилот пројекта који спроводи МоМЕ, барем за почетну фазу пројекта. Удео гранта ће бити повећан на основу врсте интервенције (прихватљивости инвестиција), као и да би се повећало учешће локалних самоуправа са нижим приходима. Пројекат спроводи анкету међу домаћинствима која испуњавају услове за SA/EVP да би се потврдио удео власника кућа, као и њихов ниво интересовања за учешће у пројекту SURCE. На основу сопствене процене потреба, локалне самоуправе могу да предложе објекте (самосталне или више спратне стамбене зграде) у којима станују угрожена домаћинства и ове социјалне зграде могу бити квалификоване за додатну финансијску подршку у оквиру SURCE пројекта.

Топлотна изолација фасадних зидова мора бити у складу са Правилником о техничким условима за заштиту од пожара спољашњих зидова зграда („Службени гласник РС“, бр. 59/16, 36/17 и 6/2019). Фасадни зидови морају бити топлоотно изоловани тврдом минералном вуном минималне дебљине према подацима из Елабората о енергетској ефикасности (ЕЕЕ). Приликом извођења радова на фасади мора се максимално сачувати оригиналан изглед и пластичност фасаде.

Материјал који се користи мора имати све потребне сертификате.

2.2.2 Компонента 2

Подршка развоју скалабилних механизма финансирања и уклањање тржишних баријера (5 милиона евра), са три подкомпоненте:

Подкомпонента 2а: Јачање капацитета локалног тржишта, побољшање окружења које омогућава и јачање јавне свести (1.000.000 US\$) *У складу са привременим планом набавки

Ова компонента ће укључивати широк спектар активности које имају за циљ јачање капацитета локалног тржишта, унапређење животне средине и јачање јавне свести. Између осталих активности, ова компонента ће подржати, у координацији са другим међународним финансијским институцијама и донаторима и:

- развој политике, правних и регулаторних прописа који се односе на енергетску ефикасност, одрживо грејање и енергију из соларних панела на крововима,
- развој тржишта и изградња капацитета за локалне грађевинске компаније, компаније за енергетске услуге (ESCO), комерцијалне банке и локалне самоуправе за преглед, пројектовање, евалуацију, процену/финансирање, спровођење и мерење зелене енергије, као и улагања у енергетску ефикасност у стамбеном сектору,
- активности комуникације и подизања свести.

Компонента 2б: Техничке студије у вези са пројектом/анализом механизма финансирања (сва 1,050,000 US\$) * У складу са привременим планом набавки

Ова компонента ће финансирати техничке студије које су потребне за реализацију инвестиционих пројеката, као што су одабрани енергетски прегледи пре реновирања.

Ангажовање извођача за обављање одабраних енергетских прегледа за:

- идентификацију и процену потенцијалних мере уштеде енергије,
- одреди основну потрошњу енергије,
- прорачун трошкова улагања, годишње уштеде енергије и једноставне периоде поврата средстава,
- издавање енергетских пасоша и енергетских сертификата за зграде (по потреби), и
- дефинише инвестиционе параметре у складу са законодавством Србије о енергетским карактеристикама зграда.

Планирано је да ће енергетски прегледи бити углавном потребни за напредне пакете реновирања зграда (нпр. инсталација топлотних пумпи, инсталације соларних фотонапонских система), будући да су узорци проходних енергетских прегледа спроведени у октобру 2021. године, мере које треба спровести и очекиване уштеде за осветљење за стандардне пакете реновирања су сличне у свим домаћинствима.

Досадашња пракса прелиминарних обилазака сваког стана/куће за који је поднет захтев по програму, од стране чланова комисије локалних самоуправа за енергетику има следеће предности:

- потврђује техничку исправност конструкције,
- елиминише могуће преваре (нпр. већ спроведена пријава за инвестиције), и
- омогућава персонализоване, директне савете домаћинствима о оптималним мерама ЕЕ.

Међутим, такве посете би биле веома интензивне за локалне самоуправе, ако би се повећао број пријава. Због тога ће бити развијене стандардизоване контролне листе/смернице/обуке за особље локалних самоуправа за процену кућа/станава на даљину на основу достављених информација у апликацијама.

Физичке посете биће организоване само за:

- зграде са потенцијалним (статичким) проблемима (ако је идентификовано кроз контролне листе); и
- број случајно одабраних кућа (провере на лицу места да би се спречиле злоупотребе).

Процент случајно одабраних кућа за проверу биће одређен и прилагођен током спровођења пројекта. Слично томе, биће спроведене случајне провере након реновирања и верификације улагања у домаћинстава. Локалне самоуправе које су вољне и имају ресурсе да спроведу проверу свих кућа пре и/или после реновирања то могу учинити. Техничке пројекте и грађевинске радове - Ангажовање извођача за израду детаљних техничких пројеката и предмера за радове на реновирању одговарајућих објеката (укључујући техничке цртеже и тендерску документацију за радове на реновирању). Надзор над извођењем радова вршиће локалне самоуправе у складу са Законом о планирању и изградњи (по потреби).

Случајно одабрани објекти за енергетски преглед након реновирања, мерења и верификације (M&V) – Ангажовање извођача за обављање енергетског прегледа, случајно одабраних објеката, након реновирања, укључујући верификацију уштеде енергије на основу договореног M&V протокола. План набавке мора бити припремљен тако да дефинише основну опрему потребну за подршку M&V (нпр. бројила електричне и топлотне енергије, мерачи јачине светлости, логери, камере, термометри).

Мониторинг и евалуација - Ангажовање извођача(а) одговорних за спровођење активности M&E на основу услова које дају самоуправе. Развој базе података и алата за подршку управљању програмом који ће бити доступни Јединици за имплементацију пројекта (PIU) и локалним самоуправама за прикупљање података потребних за M&E, нпр.

Прикупљање података потребних за праћење напретка, укључује:

- уштеде енергије у зависности од инвестиција,
- исплаћени, ангажовани и уложени износи,
- отплате,
- друштвене анкете,
- периодичне евалуације програма, и
- годишње консултације са заинтересованим странама.

У складу са локалним законом за унапређење енергетске ефикасности породичних кућа (SFH) и више спратних стамбених зграда (MAB), потребно је, у случајевима када је за предложене радове потребна грађевинска дозвола, израдити Елаборат о енергетској ефикасности у складу са законом. Правилник о енергетској ефикасности зграда ("Службени гласник РС", бр. 61/11), и то како Елабората о постојећем стању, тако и Елаборат ново пројектованог стања. Поред анализе архитектонско-грађевинских карактеристика објекта, односно анализе топлотних карактеристика омотача зграде, Елаборатом о постојећем стању ће се дати детаљан статус постојећих термотехничких инсталације за грејање, хлађење и вентилацију објекта, припрема топле санитарне воде, постојећа расвета у објекту и ван објекта. Елаборатом о ново пројектованом стању разрађује се предлог мера за постизање енергетски ефикасних својстава објекта. Поред оптимизације структуре објекта, посебна пажња се мора посветити начину коришћења природног осветљења и излагању сунцу, оптимизацији система природне вентилације, као и система грејања и аутоматске регулације. Потребно је дати детаље о врсти енергије за грејање, хлађење и вентилацију, унапређењу термотехничких инсталација и система осветљења, коришћењу и уделу обновљивих извора енергије. Такође је потребно приказати процењене уштеде за

потребну годишњу потрошњу енергије за рад техничких система, заједно са процењеним уштедама за годишњу вредност потрошње укупне примарне енергије, као и вредност смањења емисије CO₂.

Подкомпонента 2с: Подршка за спровођење пројекта (US\$ 2,920,000)* у складу са привременим планом набавки.

Ова компонента ће подржати активности везане за спровођење предложеног пројекта, односно подршку за набавку пројектне опреме, логистиком и платама кључних консултаната пројекта.

3 Полазне основе / основне карактеристике животне средине и социјалног окружења државе

3.1 Основне карактеристике животне средине

Република Србија је суверена држава која се налази на раскрсници путева између централне и југоисточне Европе, обухвата јужни део Панонске низије и централни Балкан. Главни град Србије, Београд, један је од највећих градова југоисточне Европе. Велики број водени, друмских, железничких и телекомуникационих путне мрежа повезују Србију са Европом, Азијом, па чак и Африком на стратешкој раскрсници у југоисточној Европи. Животна средина је веома разнолика због разноврсности климе, топографије и геологије, као и због дугогодишње еколошке и еволуционе историје региона као биолошке раскрснице.

Терен Србије се простире од плодних равница северне Војводине до кречњачких венаца и котлина на истоку и древних планина и брда на југоистоку. Предео на северу карактерише плодна равница Панонске низије, док се на истоку налазе кречњачки планински ланци и котлине. Три планинска венца, Родопски, Карпато-балкански и Динарски састају се на југу Србије, где је налази планина Ђеравица (2.656 м/8.714 стопа) са највишом тачком у држави.

Држава је географски подељена на трећине, при чему је једна трећина која се налази на северу равница, средња трећина се састоји од брда и река, а јужна трећина је планинска. Према броју становника Србије из 2017. године од 7,022 милиона становника и густини насељености од 205,8 становништва по квадратној миљи (79,5 људи по km²), Србија је 95. најгушће насељена земља на свету.

Нешто више од половине људи у Србији живи у урбаном подручју или око њега (4.913.067 људи у 2020.), али с обзиром да Србија уопште не спада у велике државе, нема много великих градова. Србија има само један град са преко милион становника: Београд, главни град, који има око 1,4 милиона становника (1,7 у широј градској области). Други и трећи по величини град су Нови Сад и Ниш. Остали значајни градови са преко 100.000 становника су Крагујевац, Краљево, Чачак, Зрењанин, Панчево, Смедерево, Суботица и Нови Пазар. Услед убрзаног процеса индустријализације и урбанизације, рурална подручја су изложена различитим врстама природног и антропогеног притиска. Доминантни демографски трендови у садашњој Србији показују да се њено становништво „смањује“, док све већи број села и градова постају „духови“ или се чине „превелики“ за своје садашње становништво.

3.1.1 Квалитет ваздуха

Квалитет ваздуха у Републици Србији је један од најлошијих квалитета ваздуха забележених у Европи. Као држава која се налази између централне и југоисточне Европе, Србија има сличне нивое загађења као и суседне државе у централној и источној Европи, док земље западне Европе имају тенденцију да бележе ниже нивое загађења ваздуха. Ова разлика се делимично може приписати широком тренду већег ослањања на угљь као основном извору за снабдевање енергијом у земљама централне и источне Европе (као што су Србија, Чешка и Бугарска), као и на чињеници да су у земљама чланицама Европске уније успостављени строжије регулативе које се односе на квалитетом ваздуха. Међутим, како Србија има за циљ да се придружи ЕУ у будућности, она ради на усклађивању регулативе управљања квалитетом ваздуха у складу са захтевима ЕУ, што би требало да услови предстојећа смањења загађења ваздуха у земљи.

Квалитет ваздуха је генерално лош, углавном због застареле технологије, непостојања инсталација за смањење загађења, ниске енергетске ефикасности у постојећим индустријским и енергетским

објектима, као и лошег квалитета горива за грејање које се користи за домаћинства¹². Србија ће морати да консолидује интеграцију и географску покривеност својих система за праћење квалитета амбијенталног ваздуха и усвоји и спроведе планове за чисти ваздух у својим агломерацијама - Београду, Новом Саду, Нишу, Бору, Ужицу, Косјерићу, Смедереву, Панчеву. Познати извори загађења ваздуха су: комплекс петрохемијске индустрије у Панчеву и Новом Саду; цементаре у Поповцу, Косјерићу и Беочину; хемијска постројења и металуршки комбинати у Смедереву, Севојну и Бору; термоелектране у Обреновцу, Лазаревцу и Костолцу; индивидуално грејање домаћинстава која користе фосилна горива за грејање у приградским и руралним градовима; и повећање друмског саобраћаја, посебно у великим градовима као што су Београд, Нови Сад и Ниш.

Прва конференција у вези са припремама нацрта Програма заштите ваздуха у Републици Србији са пратећим Акционим планом одржана је 16. априла ове године. Програм се тренутно израђује уз подршку Европске уније у оквиру пројекта „ЕУ за бољу животну средину – Израда оквира за хармонизацију закона у области ваздуха, хемикалија и хоризонталних питања са законодавством Европске уније“.

Уз подршку ЕУ, Министарство за заштиту животне средине припрема први Национални програм заштите ваздуха. пројекат се заснива на три основне поставке: 1. Смањење емисије гасова које загађују ваздух (максималне националне емисије); 2. Побољшање квалитета ваздуха (без прекорачења граница); 3. Ублажавање утицаја загађеног ваздуха на здравље грађана.

Агенција за заштиту животне средине континуирано надзире квалитета ваздуха у националној мрежи за праћење квалитета ваздуха у Републици Србији. Ова обавеза Агенције дефинисана је „Законом о заштити ваздуха“ („Службени гласник РС“ бр. 36/09 и 10/13). Загађујуће материје које се прате су: SO₂, NO₂, PM₁₀, PM_{2.5}, CO, Pb и C₆H₆.

Процена квалитета ваздуха у Србији објављена је 2021.¹³ Године у оквиру годишњег извештаја Агенције за заштиту животне средине Србије (SEPA) за 2019. Зоне и агломерације за праћење квалитета ваздуха одређене су на територији Републике Србије. Агломерације су Београд, Нови Сад, Ниш, Бор, Ужице, Косјерић, Смедерево и Панчево, док су зоне Србија и Војводина – види слику 1.

¹² ANNEX to the COMMISSION IMPLEMENTING DECISION amending Commission Decision C(2014)5872 of 19.8.2014 adopting the Indicative Strategy Paper for Serbia for the period 2014-2020

¹³ https://www.rs.undp.org/content/serbia/en/home/library/environment_energy/report-on-air-quality-protection-at-the-local-self-government-le.html

Слика 1 - ТРЕНД КВАЛИТЕТА ВАЗДУХА ПО ЗОНАМА, АГЛОМЕРАЦИЈАМА И ГРАДОВИМА, ПЕРИОД 2011 – 2019. (ИЗВОР СЕПА)¹⁴

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Serbia	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Kragujevac				II	III	III	III	III	I
Kraljevo							III	III	III
Zaječar									III
Valjevo					III	III	III	III	III
Vojvodina	I	I	I	I	I	I	I	I	I
Sremska Mitrovica				II	III	III	I	III	I*
Subotica						III	III	III	III
Novi Sad	III	I	I	I	II	I	I	I	III
Belgrade	III								
Pančevo	III	III	I	I	III	I	III	III	III
Smederevo	III	III	III	III				III	III
Bor	III	III	III	III	III	I	I	I	III
Kosjerić	III	III	II	I				III	III
Užice	II	II	III						
Niš	III	II	I	I		I	III	III	III

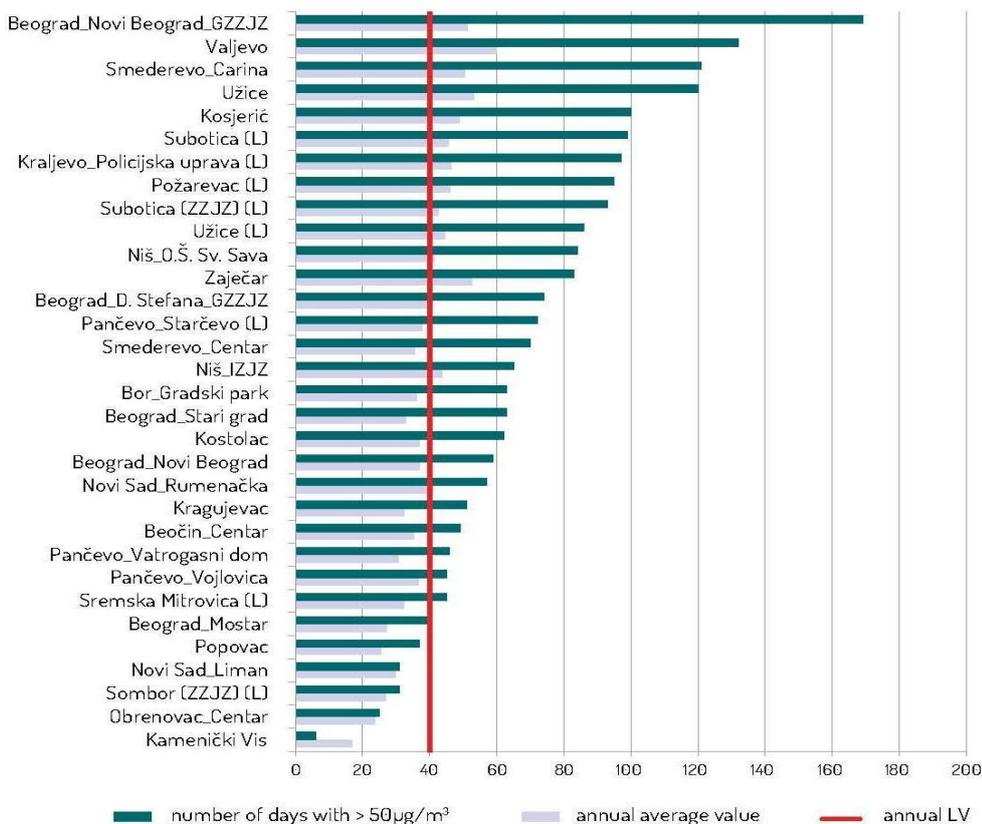
На основу прикупљених резултата током 2019. године ваздух је био III категорије (презагађен), чак 92% становника ових агломерација и градова имало је прекомерно загађење.

Током 2018. године доминантно учешће емисија суспендованих PM₁₀ честица долазило је из топлана капацитета мањег од 50MW и појединачних постројења за грејање - 57%.

Утицај топлана снаге мање од 50 MW и појединачних постројења за грејање на укупне емисије суспендованих PM_{2,5} честица био је такође изузетно велики и износио је 77%.

¹⁴ https://www.rs.undp.org/content/serbia/en/home/library/environment_energy/report-on-air-quality-protection-at-the-local-self-government-le.html

Слика Годишња производња PM_{10} (mg/m^3) и број дана са прекорачењем LV у 2019. (извор СЕПА)¹⁵

3.1.2 Вода

Већина река у Србији се уливају у Црно море. Дунав, друга по величини европска река, пролази кроз Србију у дужини од 588 км (21% укупне дужине) и представља највећи извор слатке воде. Њене највеће притоке су Велика Морава (у целости најдужа река у Србији са 493 км дужине), реке Сава и Тиса.

Због конфигурације терена природна језера су оскудна и мала; већина их се налази у равничарском делу Војводине, попут еолског језера Палић или бројних меандра или бара уз речне токове (попут Засавице и Царске баре). Међутим, постоје бројна вештачка језера, настала преграђивањем реке због изградње хидроелектрана.

Подземне воде у Србији се користе за водоснабдевање људске популације (80%), водоснабдевање индустрије (90%), балнеотерапију (100%), систем грејања (у урбаним срединама, индустрији и за пољопривредне површине са пластеницима) (100%), наводњавање (10%). У наредном периоду потребно је планирати и контролисати истраживање и експлоатацију подземних вода.

Непречишћене комуналне и индустријске отпадне воде кључни су извори загађења вода у Републици Србији. Процент комуналних и индустријских отпадних вода које се пречишћавају пре испуштања у реципијент је прилично низак.

Доминатни извори загађења вода су комуналне установа. Степен развоја канализационих система и инфраструктуре, посебно јавних постројења за пречишћавање отпадних вода, је веома низак. Многи од постојећих система за сакупљање и третман отпадних вода су релативно стари и потребна им је велика реконструкција и обнова. У пољопривредни сточарство доминира као један од извора загађења вода,

¹⁵ SEPA Air Quality Assessment for 2019 - table source - https://www.sepa.gov.rs/download/izv/Vazduh_2019.pdf

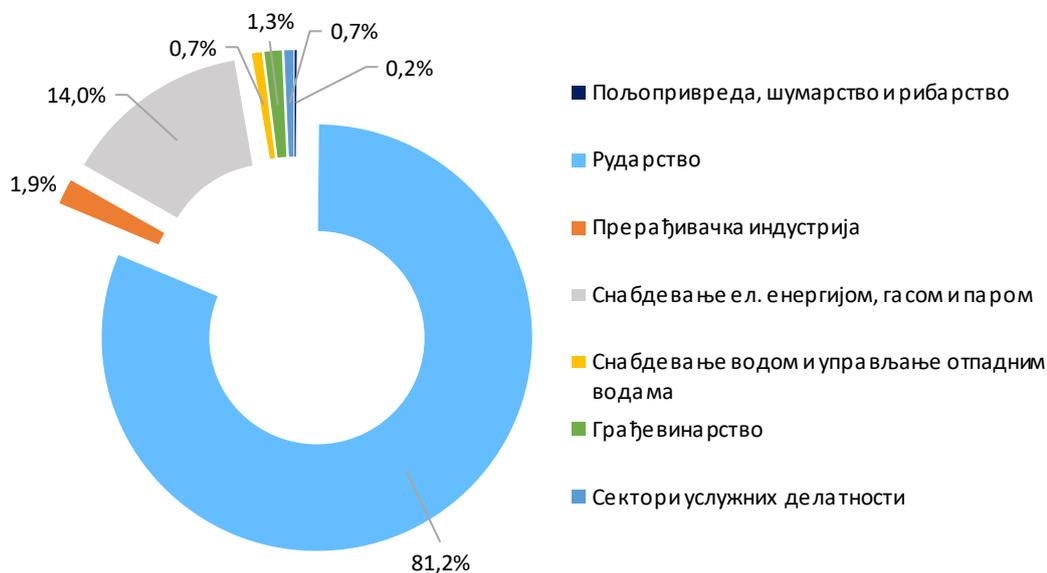
док ратарство има мањи удео у загађивању вода усред употребе минералних ђубрива на продуктивним пољопривредним земљиштима, пошто се само мањи део тих површина наводњава.

3.1.3 Отпад

Што се тиче националног законодавства о управљању отпадом, постоји добар ниво усклађености са правном тековином ЕУ, при чему је Законом о управљању отпадом у потпуности усклађен са правном тековином ЕУ, као и бројна подзаконска акта који су тренутно у фази припреме.

Према подацима Републичког завода за статистику, током 2020. године, следеће привредне гране: пољопривреда, шумарство и рибарство, вађење руда и камена, прерађивачка индустрија, снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и употреба климатизација, водовод, канализација, управљање отпадом и санација, грађевинарству начиниле су 56,3 милиона тона отпада у Републици Србији, од чега се 79,9% односи на неопасан и 2,1% на опасан отпад. Највећи удео генерисаног опасног отпада произведен је у сектору вађење руде (39,5%).

Слика 3. УЧЕШЋЕ СТВОРЕНОГ ОТПАДА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ПРЕМА СЕКТОРИМА, 2020 ¹⁶

Управљање отпадом се заснива на преусмеравању са модела регионалних санитарних депонија на регионалне центре за управљање отпадом, који обухватају сортирање, сепарацију и рециклажу отпада, као и третман отпада који се не може рециклирати. У овом тренутку постоји 11 регионалних санитарних депонија; 11 трансфер станица, од којих се у 5 врши сепарација појединачних делова комуналног отпада; 36 рециклажних центара, од којих је само 27 у функцији.

Предлог програма за управљање отпадом у Републици Србији за период 2021-2024. отворен је за јавну расправу током септембра 2021. године.

Једна од кључних промена која ће бити уведена предложеним програмом је прелазак са система регионалних санитарних депонија на систем регионалних рециклажних центара, који ће подразумевати одвојено сакупљање, сортирање и рециклажу отпада, од отпада који се не може рециклирати.

Највидљивији и вероватно најсложенији проблеми који се тичу управљања комуналним отпадом, где Србија озбиљно заостаје за земљама Централне и Источне Европе у практично свим фазама процеса

¹⁶ <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211172.pdf>

обухвата процесе од сакупљања до одлагања, док процес за третман комуналног отпада готово да и не постоји. Ниво рециклаже и поновне употребе отпада је веома низак и не прелази 3%.

Процењује се да постоји преко 140 несанитарних депонија које представљају висок ризик по животну средину. Цурење са ових депонија угрожава подземне воде, површинске воде и земљиште, због високог садржаја органских материја и тешких метала које постоје у таквим депонијама. Србији такође недостаје инфраструктура за третман, одлагање и складиштење опасног отпада, који се не прикупља и одлаже одвојено, а тренутно се прерађује на редовним депонијама.

3.1.4 Земљиште

Тренутно су главни процеси повезани са губитком и деградацијом земљишта у Србији следећи:

- 1) губитак и оштећење земљишта услед индустријских, рударских и енергетских делатности,
- 2) губитак органске материје у земљишту,
- 3) закисељавање и заслањивање земљишта,
- 4) различити облици загађења земљишта (прекомерна употреба агрохемикалија, тешких метала, индустријско загађење и др.),
- 5) еолска и водена ерозија и
- 6) збијање пољопривредних земљишта.

На основу извештаја из 2018. године „Ка деконтаминацији земљишта у Републици Србији“¹⁷ на територији Републике Србије идентификовано је и евидентирано 709 контаминираних и потенцијално контаминираних локалитета, од којих је 557 регистровано, а 152 се још процењују.

Ерозија земљишта је географски одређена као резултат интеракције природних процеса и антропогених утицаја. То је сложен процес који на који утичу бројни фактори, као што су топографија, клима, карактеристике тла, шумски покривач и људске активности.

Ерозија земљишта је природан процес, али је стопа природне ерозије у Републици Србији значајно порасла у последњих неколико деценија као последица људске активности и постала је озбиљан еколошки проблем.

Пољопривредни аспект ерозије земљишта је добро познат јер су проблеми производње и транспорта приноса. Неправилна употреба земљишта утиче на развој процеса ерозије, што резултира деградацијом и смањењем ретенционог капацитета земљишта.

На територији Републике Србије могу се наћи различити облици ерозионо-динамичких процеса (клизишта, одрони, сипине, ерозије...). Поред природних фактора који изазивају ове процесе, настанку, развоју и интензивирању ових процеса доприноси и неадекватна употреба терена. Нестабилност терена, са појавом клизишта, одрона, сипина и урушавања речних корита варирају по димензијама и активностима, али су присутни на око 25 – 30% територије Србије.

Велике земљишне површине у близини индустријских комплекса (Бор, Панчево, Нови Сад, Смедерево, Београд и Крагујевац) контаминирани су разним загађивачима који се испуштају из индустријских постројења. Велики проблеми загађења ваздуха са којима се Србија и суседне земље суочавају сваке зиме у великој мери су узроковани индивидуалним грејним решењима на фосилна горива. Загађење ваздуха узроковано употребом фосилних горива и других загађивача не само да делује директно на

¹⁷ <http://www.sepa.gov.rs/download/zemljiste/KaDekontaminacijiZemljista.pdf>

животну средину, већ индиректно контаминацијом воде и земљишта доводи до деградације оба сегмента животне средине.

3.1.5 Бука

Бука је субјективно непријатно акустично искуство, она је стално присутан неповољан фактор у животном и радном окружењу и један је од физичких фактора који су штетних по здравље. Загађење буком је једна од највећих препрека за квалитет живота урбаних становника који су изложени различитим нивоима буке већином изнад граница које се сматрају штетним.

Такви нивои имају доказане неповољне ефекте на здравље, укључујући проблеме као што су: поремећај сна, хипертензију, болести срца и губитак слуха. Поред тога, постоје докази о штетним ефектима на образовне перформансе, постоје студије које показују да загађење буком узрокује проблеме код учење и когнитивна оштећења код деце, што резултира смањеним капацитетом памћења. Економски утицај буке је такође значајан. Загађење буком није само сметња, већ и важан проблем са широким друштвеним ефектима који се односе на значајан део становништва.

Доминантан извор буке у Србији је саобраћај. Он је главни извор узнемиравања и представља опасност по здравље грађана Србије у урбаним срединама и осталима срединама који се налазе у близини извора саобраћајне буке (аутопутева и железница).

Заштита од буке у животnoj средини усвојена у јуну 2021. године у Републици Србији и преставља усклађена законских аката са релевантном европском директивом.

Закон о заштити од буке животне средине Србије у Србији усвојена у јуну 2021. године усклађена је са релевантном европском директивом.

3.1.6 Климатске промене

Париски споразум у оквиру конвенцију UN о климатским променама усвојен је 2015. Његов циљ је да ограничи глобално загревање на знатно испод 2, а по могућности на 1,5 степена Целзијуса, у поређењу са просечном температуром из пред-индустријског периода. Србија је ратификовала Париски споразум 25. јула 2017. године.

Закон о климатским променама у Републици Србији усвојен је 18. марта 2021. године, а његовом применом ће се успоставити систем за смањење емисије гасова одговорним за стварање стаклене баште и обезбедити прилагођавање на промењене климатске услове. Овај закон се примењује на емисије GHG (тј. угљен-диоксид (CO₂), метан (CH₄), азот оксид (N₂O), флуороугљенике (HFCs), перфлуорованике (PFCs), сумпор хексафлуорид (SF₆) и азот трифлуорид (NF₃)) који су настали као производ људским активности, као и на секторе и системе изложене утицају климатских промена.

Кроз процесе предвиђене у вези са приступањем Републике Србије Европској Унији, Србија ради на усаглашавања законодавства са EU законима, као и на имплементацији свих прописа, не би ли прилагодила свој енергетски систем енергетском систему Европске уније. Париским споразумом утврђени су циљеви за период од 2021. до 2030. године.

Република Србија још није усвојила нов Национални адаптациони план (NAP), обавезни документ проистекао из Париског споразума. NAP захтева усклађивање са секторским плановима и програмима, који најмање треба да садрже:

- Опис појединих мера са листе приоритетних мера НАП-а,
- Географско подручје на којем се планира реализација одређене мере, уз појашњење,
- временског периода за имплементацију,
- Анализу исплативости и могућност финансијска средства,

- Методологија праћења и евалуације мера при извођењу.

Поред тога, ресорна министарства, као и локалне заједнице су у обавези да периодично (сваке 4 године) извештавају о спроведеним мерама, у вези са поплавама, екстремним температурама, сушама и њиховим утицајима.

Према Закону, Министарство заштите животне средине је одговорно за израду NAP-а. Он се припрема за период од најмање 10 година. Такође, Министарство заштите животне средине је надлежно за:

- Процењивање емисије гасова одговорних за стварање стаклене баште као основе за утврђивање и процену могућности смањења емисија и процену исплативости тих ограничења,
- успостављање система за извештавање о процедурама, мерама и пројекцијама,
- припрему ажурираног двогодишњег извештаја и извештаја који припрема Република Србија за Оквирну конвенцију UN о климатским променама.

Закон о климатским променама („Службени гласник РС“, бр. 26/2021) даје основу за израду Студија умањења емисије угљен диоксида (LCDS) са акционим планом, и програмом прилагођавања климатским променама; успостављање система за праћење и извештавање емисијама гасова са ефектом стаклене баште на националном нивоу, предвиђа количину емисије гасова који изазивају ефекат стаклене баште из познатих извора и елиминишу их и успостављање система за извештавање о процедурама, мерама и пројекцијама гасова стаклене баште у складу са захтевима Закона оквирне конвенција UN о климатским променама и њен Париски споразум. LCDS још нису усвојени, али су јавне расправе одржане крајем 2019. године.

У складу са обавезама које произилазе из Уговора о енергетској заједници из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, припрема Интегрисаног националног енергетским и климатског плана (INECP)¹⁸ Републике Србије од 2021. до 2030. године са визијом до 2050. године. (INECP) је у току и развија се у оквиру IPA пројекта „Даљи развој капацитета за енергетско планирање“.

INECP треба да пружи увид у постојећу ситуацију, кључне регулативе и адекватне мере за разматрање пет сегмената Уредбе (EU) 2018/1999 о управљању енергетском заједницом и климатским акцијама:

- Декарбонизација (емисије гасова стаклене баште и обновљива енергија),
- Енергетска ефикасност,
- Енергетска сигурност,
- Унутрашње тржиште енергије,
- Истраживање, иновације и конкурентност.

Србија има умерено континенталну климу. Јул је најтоплији месец, а јануар најхладнији. Јун је месец са највише падавина, са просечно 13% укупних годишњих падавина. Месеци са најмање кише су фебруар и октобар. Снег обично пада од новембра до марта, са највећим снежним падавинама забележеним у јануару.

Србија доживљава тренд загревања са убрзаним порастом температуре¹⁹. Поремећаји топлотних услова утичу на здравље људи, пољопривредну производњу и шумски екосистем.

Према порталу о климатским променама²⁰, температура у Србији ће до 2050. године средњу годишњу температура ће до 2050. порастати за 1,5° до 2,2°C, а до 2050. године падавине ће се смањити за 1,1 до 3,5 одсто. Климатске промене ће имати бројне директне утицаје. и утицаће на повећање ризика по

¹⁸ <https://balkangreenenergynews.com/eu-supports-serbia-in-preparing-the-integrated-national-energy-and-climate-plan-inecp/>

¹⁹ Vuković, A. J., Vujadinović, M. P., Rendulić, S. M., Đurđević, V. S., Ruml, M. M., Babić, V. P., & Popović, D. P. (2018).

Global warming impact on climate change in Serbia for the period 1961-2100. Thermal Science, 22(6 Part A), 2267-2280

²⁰ <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/serbia/climate-data-projections>

здравље становништва. Очекује се већи број топлих и сушних лета са повишеним ноћним и дневним температурама. Чешћа појава топлотних таласа представљаће озбиљну претњу по здравље људи, посебно за високо осетљиве групе. Промена температуре ће потенцијално продужити сезоне потражње за струјом потребном за хлађењем. Очекује се да ће се сезонски повећање потреба за хлађењем повећати током продуженог летњег периода. Како је Србија тренутно првенствено зависна од фосилних горива као извора за производњу енергије, то би могло имати негативан утицај на загађење ваздуха. Ова промена би могла да утиче на пољопривреду, екосистем и водне ресурсе²¹.

3.1.7 Биодиверзитет, флора и фауна

Иако заузима малу територију и нема излаз на море, Србију карактерише богата разноврсност екосистема. Високопланински и планински региони су један од шест европских центара биодиверзитета. Република Србија је станиште: 39 % европске васкуларне флоре, 51 % европске фауне риба, 49 % европске фауне гмизаваца и водоземаца, 74 % европске фауне птица, 67 % фауне европских сисара.

У Републици Србији се налазе следећи биоми: степски зонобиом, зонобиом листопадних шума, зонобиом четинарских шума и зонобиом високопланинске тундре. Република Србија има хетерогену флору и фауну, која обухвата и распрострањене и ендемичне врсте (балканске, локалне и стеноендемичне)²².

Црвене листе и Црвене књиге су националне публикације које представљају карактеристике врста или група врста које су угрожене на националном, регионалном или глобалном нивоу. Тренутно је објављено 5 „Црвена књига флоре Србије 1 – ишчезли и крајње угрожени таксони“, „Црвена књига дневних лептира Србије“, „Црвена књига фауне I – Водоземци“, „Црвена књига фауне II – Гмизавци“, „Црвена књига фауне Србије III – Птице“, „Црвена књига фауне Србије IV Правокрилци“.

Ерозија биодиверзитета је евидентна не само када је у питању биодиверзитет врста, већ и разноврсност екосистема. Уништавање, деградација и фрагментација природних екосистема су резултат крчења шума и претварања шумских површина у аграрне. Рударство, индустрија, урбанизација, управљање водним ресурсима, туризам, лов и риболов, сакупљање и промет врста, емисија загађујућих материја и инвазивне врсте такође су имали негативан утицај на биодиверзитет²³.

Програм заштите природе у Републици Србији за период 2021-2023. године припремљен је у складу са Законом о систему планирања Републике Србије и релевантним подзаконским актима и усвојен је у мају 2021. године. Овај Програм је припремљен на основу ревизију прве Стратегије биодиверзитета Републике Србије за период 2011-2018, у складу са Законом о систему планирања Републике Србије, Стратешким планом Конвенције UN о биолошкој разноврсности за период 2011-202, Аичевим циљевима заштите биодиверзитета и одлуке донете на редовним седницама конференција чланица ове конвенције као и других потврђених међународних споразума о заштити природе, очувању биодиверзитета и климатским променама.

²¹ Second National Communication of the Republic of Serbia under the United Nations Framework Convention on Climate Change - https://unfccc.int/sites/default/files/resource/SNC%20Eng_Serbia.pdf

²² Biodiversity strategy - <https://www.cbd.int/doc/world/rs/rs-nbsap-01-en.pdf>

²³ Amidžić, L., Bartula, M., & Cvetković, D. (2014). The state of biodiversity in Serbia. *Natural Areas Journal*, 34(2), 222-226.

3.2 Друштвена основа

3.2.1 Социо-економски трендови

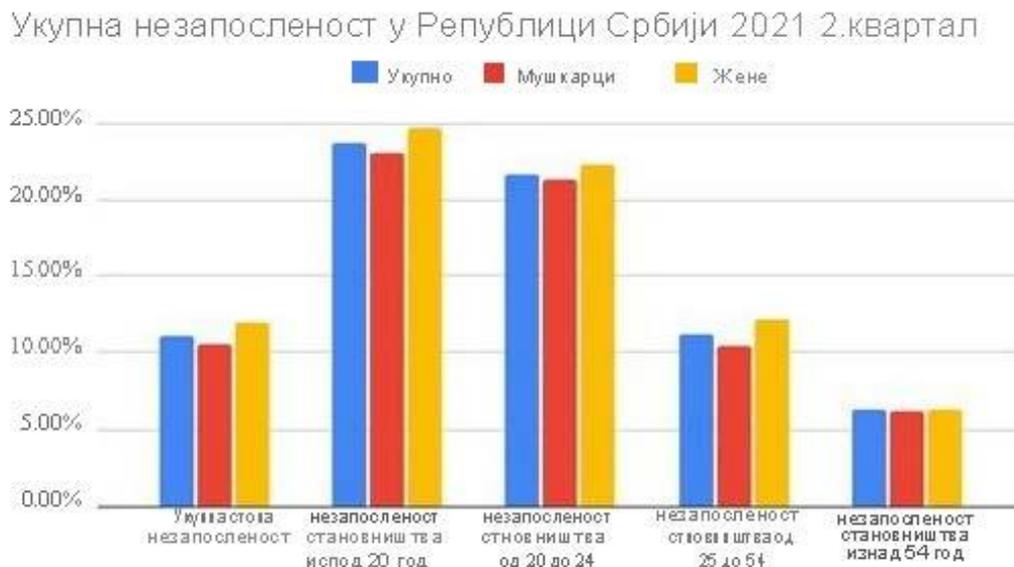
Тренутни број становника у Републици Србији је 8.681.179 према најновији прорачунима Уједињених нација²⁴. Посматрано по полу, 50,5% становништва чине жене, 49,5% мушкарци. Србија се суочава са мноштвом демографских изазова, великим делом због питања као што су миграције, смањење становништва у руралним подручјима и старење грађанства.

Становништво Србије се смањило по стопи од 0,40% од 2019. до 2020. Ова стопа смањења броја становништва се повећава сваке године од 2015. Стопа фертилитета је такође ниска и износи 1,46 по жени. Србија такође доживљава „одлив мозгова“, где најобразованији људи одлазе у друге земље да би пронашли боље прилике.

Према подацима са почетка 2021. године Србија је имала следећу старосну расподелу становништва: 15% становништва је било испод 15 година, 68,5% је било између 15 и 64 године и 16,5% је становништва је било старије од 65 година. Просечна старост становништва је 40,0 година, а очекивани животни век је 74,3 године (71,5 - мушкарци, 77,3 - жене)²⁵.

Према Анкети о радној снази у Републици Србији запосленост у 2. кварталу 2021. године је показала да је укупна стопа незапослености 11,1%. Највећа стопа незапослености је забележена код становништва испод 25 година²⁶.

СЛИКА 4 АНКЕТА О РАДНОЈ СНАЗИ – НЕЗАПОСЛЕНОСТ У СРБИЈИ У 2021 Q2²⁷

На основу „Анализе дуготрајног сиромаштва у Републици Србији“²⁸ коју је објавила Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике (анализа је спроведена 2019. и 2020. године и обухвата анализу података за Србију из Анкета о приходима и условима живота за 2017. годину),

²⁴ <https://worldpopulationreview.com/countries/serbia-population>

²⁵ <https://countrymeters.info/en/Serbia>

²⁶ <https://countryeconomy.com/labour-force-survey/serbia>

²⁷ <https://countryeconomy.com/labour-force-survey/serbia>

²⁸ http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/Analiza_dugotrajnog_siromastva_u_Republici_Srbiji.pdf

значајан део становништва је у дуготрајном сиромаштву и оно расте из године у годину. Према подацима о броју становника за Србију за 2018. годину, процењени број становника који живе у дуготрајном сиромаштву у Србији је 1.368.590. Тај проценат у Србији дупло је већи од просека Европске уније. Дуготрајно сиромаштво подразумева појаву у којој особе имају расположиве приходе испод прага ризика од сиромаштва како током анкетне године, тако и током претходне две од три године.

Срби су највећа етничка група у Републици Србији са 83% становништва, а следе Мађари (3,5%). У земљи живи око 450.000 Рома и 145.000 Бошњака. Остале мањине су Хрвати, Словаци, Албанци, Румуни и Бугари.

Рањиве групе укључују:

- пензионере, старе, и особе са инвалидитетом и хроничним болестима
- домаћинства са самохраним родитељима, било да су мушкарци и жене
- људи са ниским нивоом писмености и знања из информационих и комуникационих технологија
- економски маргинализоване и угрожене групе
- лица која живе испод границе сиромаштва
- Роми
- Етничке мањине и жене.

3.2.2 Образовање и вештине

Стопа писмености, рачуната на основу укупног број одраслих пријављених у Републици Србији у 2019. (становништво старе од 15 година) износила је 99,48%.

У 2020. години укупно 1 218 301 лице је било обухваћено образовном програмом на одређеном нивоу. Од тога, предшколским васпитањем и образовањем обухваћено је 17,8%; основном и ниже средњем образовањем – 41,9%, више средњем образовањем – 20,4%, и високом образовањем – 19,9%²⁹.

Образовни систем Републике Србије има добре резултате у односу на друге земље Западног Балкана. Србија тренутно ради на изради нове националне стратегије образовања за 2030. годину.

У Србији је обавезно образовање од основне до краја ниже средње школе, од 6,5 ' - 7,5 до 14 година. Основне и ниже средње школе такође се сматрају делом истог циклуса и обично се називају „основним образовањем“. Србија је 2006. године изменила Закон о основном образовања и васпитања тако да је девет месеци припремног предшколског васпитања и образовања укључено у обавезно образовање. Деца узраста од 5,5 до 6,5 година су обавезна да се упишу, а програм се финансира из јавних средстава. Такође су у току дискусије о проширењу обавезног образовања на средње образовање. Већина ученика у Србији наставља из нижих у више средње школе.

Стопе уписа у припремни, основни и средњи ниво образовања су веома високе. Ученици из најнижег имовинског стања имају три пута мање шансе да се упишу у гимназију у односу на ученика из породице са просечним примањима. Ово је забрињавајуће јер већина ученика у српским стручним школама не наставља студије након вишег средњег образовања због високих школарина и ограничене финансијске подршке у високом образовању. Друга забринутост је ниже ниво у обавезном образовању у руралним подручјима. Исходи учења обично су виши у градским школама него у сеоским школама. У 2018. Години

²⁹ <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/PdfE/G202126001.pdf>

у Републици Србији, ученици који похађају школе у градовима Србије су у просеку постигли 122,3 поена више на ПИСА тесту од ученика који похађају школе у руралним срединама.

Стратегија развоја образовања у Србији 2020 истиче улогу информатичких технологија у унапређивању квалитета наставе и учења на свим нивоима образовања.

Према подацима Републичког завода за статистику, 81% домаћинстава има интернет везу. Ови подаци представљају повећање од 0,9% у 2020. у односу на 2019. и 8,1% у односу на 2018. Највећи удео интернет конекција има град Београд (94,1%), а следи регион Војводине (75,3%). Насупрот томе, региони јужне и источне Србије имају најмање интернет конекција (77,3%). Када упоредимо интернет везе у урбаним и руралним срединама, постоји значајан диспарат између њих (87,1 % у урбаним срединама и 70,4% у осталим регионима). Према истраживању из 2020. године, око 81% српских домаћинстава има приступ интернету, што је пораст од 0,9 одсто у односу на прошлу годину.³⁰

3.2.3 Полови и равноправност полова (родна равноправност)

Влада Републике Србије је у октобру 2021. године усвојила Националну стратегију за родну равноправности за период од 2021. до 2030. године. Основни циљ је превазилажење родног јаза и постизање родне равноправности, као предуслова за развој друштва и унапређење свакодневног живота грађана Србије. жена и мушкарца, девојчица и дечака. Влада Србије је раније, у априлу 2021. године, усвојила Предлог закона о родној равноправности, којим је унапређен институционални оквир и створени услови за спровођење политике једнаких могућности за жене и мушкарце.

Предлогом закона прописане су обавезе државних органа, послодаваца и других физичких и правних лица у погледу равноправности полова.

Према уобичајеном поимању и разумевању недовољна родна равноправност је доминантна у српском друштву, укључујући и поделу рада у домаћинству, учешће у јавном животу, запошљавање, контролу економских ресурса на свим нивоима и приступ јавним услугама. Према истраживањима Института за социолошка истраживања спроведеним 2012. и 2018. године, патријархални ставови су и даље распрострањени. Неједнакости су присутне у домену моћи, а незнатан је напредак у домену расподеле економске и друштвене моћи. Жене имају ниже приходе од мушкараца, а одређене групе жена су изложене већем ризику од сиромаштва (нарочито самохране мајке и старије жене које живе саме). Неједнакост је видљивија у расподели времена које жене и мушкарци проводе у бризи о домаћинству и породици, односно обављању неплаћених кућних послова. Подаци из Анкете о коришћењу времена из 2015. откривају да жене проводе мање времена дневно на неплаћени рад у домаћинству (у просеку 2 сата и 18 минута више)³¹. Такође постоје разлике између урбаних и руралних подручја, при чему жене на селу проводе више времена на неплаћеним пословима у домаћинству него било која друга категорија³².

Родна сегрегација је присутна и на тржишту рада. Жене су углавном запослене у економији услуга и неге, док мушкарци теже тражењу посла везаних за бизнис, инжењеринг и техничке науке³³.

³⁰ https://www.oecd-ilibrary.org/sites/225350d9-en/1/2/2/index.html?itemId=/content/publication/225350d9-en&_csp_=8350b5a116b8f28c78ab705d9d2a0e6d&itemIGO=oecd&itemContentType=book

³¹ SORS. Time Use Survey in the Republic of Serbia 2010 and 2015, 2017.

³² https://serbia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_un_women_secons_consequences_of_covid-19_on_womens_and_mens_economic_empowerment_final_2808.pdf.

³³ SORS. Number of Pupils at the Beginning of the School Year by Fields of Education and Sex, 2019.

3.2.4 Етничка припадност

У Републици Србије, већина становништва се изјашњава као етнички Срби (83,3%). Српски етнички идентитет често није искључиво дефинисан местом рођења. Људи који се изјашњавају као Срби могу бити рођени у Хрватској, Босни и Херцеговини или негде другде.

По националном саставу становништво је подељено на: 83,3% становништва су Срби, 3,5% Мађари, 2,1% Роми, 2% Бошњаци, 0,8% Хрвати, 0,7% Словаци, 0,5% Црногорци, 0,5% Власи, 0,4% Румуни, 0,3% Југословени 0,3% Македонаца, 0,3% Муслимана и око 5% осталих³⁴.

Посљедњи попис становништва био је 2011. године. Због неповољне и неизвесне епидемијске ситуације узроковане пандемијом COVID-19, која би могао значајно да угрози спровођење пописних активности, пописивање се одложило за октобар 2022. године.

За многе Србе корелација између вере и етничке припадности је веома важна. На пример, они који се идентификују као Срби имају тенденцију да се идентификују као православци.

Националне мањине у Србији, поред Уставом загарантованих права свим грађанима, одлучују и о одређеним питањима у вези са њиховом културом, образовањем, информисањем и службеном употребом језика и писма, у складу са законом.

3.2.5 Економија и окружење

Привреда Србије припада групи привреда са вишим средњим приходима. Статистика показује раст реалног ВДП-а у Србији од 2016. до 2020. године. Привреда је у 2020. ушла у рецесију због COVID-19. Реални бруто домаћи производ Србије смањен је за око 0,98 одсто у односу на претходну годину. Тренутна прогноза ЕБРД за реални раст ВДП-а Србије у 2021. је 6,5%.

3.2.6 Енергетско сиромаштво

Енергетско сиромаштво представља стварну забринутост за значајан део српских домаћинстава јер мање од 60% домаћинстава не користи систем централног грејања.

Недавно је усвојен Закон о енергетској ефикасности и рационалној употреби енергије (април 2021). Њиме је дефинисано енергетско сиромаштво и успоставља нова Управа за финансирање и подстицање енергетске ефикасности. Управа има задатак (поред осталих) да припреми конкретне програме за спровођење мера енергетске ефикасности код угрожених купаца енергије и других купаца за смањење енергетског сиромаштва. Закон је као једну од кључних области навео ублажавање енергетског сиромаштва и дефинише га као комбинацију ниских прихода домаћинства, великог трошења расположивих прихода на енергију и ниске енергетске ефикасности.

3.2.7 Становништво у урбаним/руралним областима

Србија је претежно брдска земља. Надморска висина се повећава према периферним и јужним деловима земље, са одређеним просторним разликама унутар подручја. Концентрација становништва је обично већа у нижим пределима, уз речне долине и путеве, док су периферна планинска подручја демографски најугроженија. У неким општинама које се налазе у брдско-планинским пределима, демографско старење становништва је веома изражен.

Повећање становништва је типично за велика урбана подручја и њихове приградске зоне, како и нека равничарска подручја. Пад броја становника посебно је изражен у периферним зонама јужне Србије. То су углавном планинска подручја и она су традиционално захваћена депопулацијом. У том делу

³⁴ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-66_en

Србије депопулација се не детектује само у руралним срединама, обележеним демографски осиромашеним зонама, већ и у мањим урбаним срединама, које постепено губе виталност.

Домаћинства у Србији се у великој мери ослањају на загађујуће и неефикасне изворе енергије за грејање (огревно дрво и угаљ), док се струја, даљинско грејање и природни гас мање користе. Огревно дрво и угаљ се често сагоревају у старим, неефикасним котловима, што има негативне импликације на животну средину и здравље. Људи који живе у старим кућама и старији људи са ниским примањима више су изложени енергетском сиромаштву, док губици енергије у зградама које нису термички реновиране такође могу створити осетљивост.

Грејање станова је главни извор загађења ваздуха у градовима Србије. Најновија процена WHO о просечној годишњој концентрацији PM_{2,5} у земљи је 19,4 µg/m³, са нешто вишом средњом вредношћу у урбаним него у руралним подручјима: 21,0 µg/m³ и 19,4 µg/. Ове бројке су много веће од просечне годишње средње концентрације M_{2,5} коју је израчунала WHO за Европски регион у целини (14,0 µg/m³)³⁵

³⁵ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/346059/WHO-EURO-2019-3543-43302-60694-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4 Политика, правни и институционални оквир

4.1 Преглед

Правни, законодавни и институционални оквир за животну средину и друштво, односно друштвена разматрања у Србији заснован је на Уставу Србије, који прописује право на здраву животну средину и дужност свих, у складу са законом, да штите и унапређују животну средину. Здравље и животна средина су такође подржани многим владиним стратегијама, међународним споразумима и Миленијумским циљевима одрживог развоја.

Законодавство везано за животну средину у Србији има преко 100 закона и прописа. Тренутно је већина њих усклађена са директивама ЕУ и другим законодавством.

Што се тиче климатских промена, Париски споразум о климатским променама је први општи правно обавезујући глобални споразум о клими. Потписан је 22. априла 2016. године, а ратификовала га Европска Унија 5. октобра 2016. Република Србија је потписница Оквирне Конвенције Уједињених Нација о Промени Климе (у даљем тексту: UNFCCC) и Париског споразума од августа 2017. године

Такође, Република Србија прихвата правне тековине Европске Уније (ЕУ) у Поглављу 15 "Енергетика" и биће у могућности да их у потпуности спроведе до ступања у чланство онако како оне гласе на дан 1. јануара 2021. године. Поглавље 15 "Енергија" обухвата, између осталог, и следеће области: Сигурност снабдевања; Обновљиви извори енергије; Енергетска ефикасност; Међународни уговори; Примена заштитних мера и сл.

Уредба (ЕУ) 2018/1999 Европског парламента и Савета од 11. децембра 2018. о управљању Енергетском заједницом и климатским акцијама, делимично је транспонована у Закон о изменама и допунама Закона о енергетици ("Службени гласник РС", бр. 40/21), којим се дефинише правни оквир за израду Интегрисаног националног плана за енергетику и климу, као и извештавање о реализацији овог плана.

Директива 2012/27/ЕУ о енергетској ефикасности од 25. октобра 2012. делимично је транспонована у национално законодавство. Транспозиција је укључила ревизије EED Директивом 2013/12/ЕУ, Директивом (ЕУ) 2018/844, Директивом (ЕУ) 2018/2002, Уредбом (ЕУ) 2018/1999, Делегираном Уредбом Комисије (ЕУ) 2019/826 и Директивом (ЕУ) 2019/944. Потпуна транспозиција ће се постићи кроз подзаконске акте.

EED је транспонован кроз Закон о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије (ZEERUE), ("Службени гласник РС", бр. 40/21). Овим законом дефинисана је правна основа за подзаконске акте, чијим ће се доношењем постићи пуна усклађеност са EED.

Међу најзначајнијим новинама у вези са транспозицијом ревидиране EED, које су уведене кроз ZEERUE, циљеви у области енергетске ефикасности и мере за њихово постизање, у наредном периоду биће утврђени кроз Интегрисани национални енергетски и климатски план (INEKP), уместо кроз Акционе планове енергетске ефикасности. Правни основ за доношење INEKP дефинисан је Законом о енергетици ("Службени гласник РС", бр. 40/21).

Већина завршених или текућих активности су оне које захтевају UNFCCC и законодавство ЕУ. Правни оквир који се односи на климатске промене и прилагођавање заснива се на:

- Закону о потврђивању Оквирне конвенције УН о Климатским Променама,
- Закону о потврђивању Протокола из Кјота уз UNFCCC,
- Закону о потврђивању Доха амандмана на Кјото протокол као и
- Закону о потврђивању Париског споразума уз UNFCCC.

Република Србија је уложила значајне напоре да унапреди правни и политички оквир који директно или индиректно утиче на спровођење активности у вези са климатским променама.

Потписивањем Софијске декларације о Зеленој агенди за западни Балкан³⁶ (Софија, 10. новембар 2020) Република Србија се обавезала на низ акција, као што су увођење таксе за емисије угљен-диоксида и тржишних модела за подстицање обновљивих извора енергије, као и постепено укидање субвенција за угљ. "Обавезујемо се да ћемо заједно са ЕУ радити на циљу да до 2050. године Европа буде климатски неутралан континент, увођењем строге климатске политике и реформом енергетског и транспортног сектора, а посебно кроз следеће мере", наводи се у декларацији. Неке од радњи укључују:

- Усклађивање са климатским законом ЕУ након његовог усвајања чији је циљ да ЕУ буде климатски неутрална до 2050;
- Дефинисање енергетских и климатских циљева до 2030. у складу са правним оквиром Енергетске заједнице и правном тековином ЕУ, као и развој и примена Националних енергетских и климатских планова са јасним мерама за смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште у економијама Западног Балкана, интеграцијом климатских акција у све релевантне секторске политике;
- Наставак усклађивања са Системом за трговање емисијама ЕУ (EU STE), као и увођење других модела за опорезивање емисија, како би се промовисала декарбонизација у региону;
- Анализа и ревидирање свих прописа који подржавају прогресивну декарбонизацију енергетског сектора и њихова потпуна примена, пре свега кроз Енергетску заједницу;
- Сарадња у припреми процене социоекономског утицаја декарбонизације на сваку земљу и на нивоу региона у циљу праведне транзиције;
- Давање приоритета енергетској ефикасности и њено побољшање у свим секторима;
- Повећање удела обновљивих извора енергије и обезбеђивање неопходних услова за инвестирање, у складу са правним тековинама ЕУ и Енергетске заједнице;
- Смањити и постепено укинати субвенције за угљ, строго поштујући правила државне помоћи;
- Активно учествовати у иницијативи Региони угља у транзицији за Западни Балкан.

Такође, Република Србија је потписала Климатски пакт из Глазгова³⁷ (свих 197 чланица Уједињених нација су потписнице Споразума) чији је циљ спречавање глобалног загревања, што је постигнуто на конференцији Уједињених нација о климатским променама, под називом – **COP26** одржаној од 31. октобра до 12. новембра 2021. и представља први климатски споразум који експлицитно планира смањење употребе угља. Генерално, закључак:

- Постигнут договор о Париском споразуму:
 - Члан 6: договор о томе како ће функционисати глобална трговина угљен-диоксидом (осим неких оперативних елемената), затворене су неке празнине - посебно у погледу двоструког бројања,
 - Договорена правила која дозвољавају трговину карбонским кредитима, која би требало да помогну покретању нових инвестиција ка климатским акцијама.
- Стране су се сложиле о представљању ажурираних планова Национално утврђеним доприносима (NDC) следеће године у Египту (обично се дешава сваких 5 година, што би значило 2025.),
- Први COP26 која признаје важност принципа "губитке и штету" – идеје да богатије земље компензују сиромашнијим земљама за ефекте климатских промена, које не могу приуштити да се прилагоде – али не постоји наменски фонд,
- COP26 је донео одређени напредак и замах, даљи стварни утицај би могао и треба да се види као резултат преговора следеће године, посебно са ажурираним NDC,
- Неке земље су преузеле даље обавезе,
- Споразум о повлачењу угља је позитиван знак,

³⁶ https://www.consilium.europa.eu/media/34805/sofia-declaration_bs.pdf

³⁷ www.eurochambres.eu

- Позитивно, договорена су правила о трговини угљен-диоксидом.

4.2 Достижање еколошких стандарда у Србији

Република Србија улаже огромне напоре да достигне добре стандарде у заштити животне средине. Скуп закона о животној средини усвојен у последње две деценије, допринео је приближавању Србије жељеним стандардима. Стандарди добре праксе заштите животне средине се примењују у целој земљи, а напредак је посебно видљив у енергетском и транспортном сектору, такође због чињенице да су неколико великих пројеката финансирале различите Међународне финансијске институције (IFI), које су имплементирале строги систем заштите животне средине.

4.3 Релевантне владине политике, акта, правила и стратегије

Заштита животне средине у Републици Србији регулисана је са више националних и општинских закона и подзаконских аката. Комплетна листа прописа из области заштите животне средине у Републици Србији налази се на следећем сајту: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs>, док је национално законодавство релевантно за пројекат "Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији", (у даљем тексту: SURCE), представљено у наставку.

4.3.1 Устав Републике Србије

Устав Републике Србије донет је 2006. године (Устав је усвојен на уставном референдуму 2006. године, одржаном од 28-29. октобра). Званично га је прогласила Народна скупштина Србије 8. новембра 2006. године. Устав РС прокламује владавину права и социјалну правду, принципе грађанске демократије, људска и мањинска права и слободе и приврженост Европским принципима и вредностима. Члан 58. генерално признаје и гарантује право сопствене имовине и других имовинских права стечених на законит начин. Наводи да се право својине може одузети или ограничити само у јавном интересу утврђеном законом и уз накнаду која не може бити мања од тржишне вредности. Важно је напоменути да Устав РС забрањује исплату накнаде мање од "тржишне вредности", али дозвољава исплату преко утврђене тржишне вредности. Одредбе Устава такође не праве формалну разлику између имовине изграђене без грађевинске дозволе и имовине стечене уз важећу грађевинску дозволу. Устав даље проглашава да се сва људска права (укључујући право својине) и права мањина загарантована Уставом спроводе директно. Такође, члан 16. каже да ће сва општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори бити саставни део правног система Републике Србије и непосредно се примењују.

Такође, Устав Србије каже да "Свако има право на здраву животну средину и право на благовремено и потпуно информисање о стању животне средине. За заштиту животне средине одговорни су сви, а посебно Република Србија и Аутономне покрајине. Свако је дужан да чува и унапређује животну средину."

4.3.2 Стратегија одрживог урбаног развоја (SUDS)

SUDS представља интегрисани програм до 2030. године за решавање следеће фазе развоја српских градова и општина. Нова стратегија ће допринети процесу приступања Србије ЕУ и помоћи ће у усклађивању њене политике и приступа урбаном развоју са циљевима Урбане агенде ЕУ, Зеленог договора ЕУ, Нове Урбане Агенде усвојене на Конференцији Уједињених нација (Хабитат III), 2016. године у Киту, као и 11. Циљем, UN Циљева одрживог развоја: "Учинити градове и људска насеља инклузивним, безбедним, отпорним и одрживим". SUDS се примењује на све локалне самоуправе и препознаје да су међу главним слабостима на нивоу локалне самоуправе (I) недовољан и нестабилан приступ финансирању, (II) застарела инфраструктура, (III) низак ниво приступачности, (IV) недостатак партиципативног приступа, (V) наслеђена и неефикасна јавна комунална предузећа и услуге, (VI) климатске промене и загађење ваздуха и (VII) недостатак здравих оквира за управљање средствима и инвестицијама. Истовремено, Стратегија препознаје могућности за побољшање ових аспеката.

4.3.3 Закон о заштити животне средине

Законом о заштити животне средине ("Службени гласник РС", бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009, 72/2009, 43/2011, 14/2016, 76/2018, 95/2018 и 95/2018) се уређује интегрални систем заштите животне средине. Законом су дефинисани субјекти система заштите животне средине, њихова овлашћења и обавезе. Субјекти система заштите животне средине су дужни да сарађују, обезбеђују координацију и усклађеност у доношењу одлука и њиховом спровођењу.

Закон о заштити животне средине је у потпуности усклађен и транспонује Директиву Савета 2003/105/ЕЗ о измени Директиве Савета 96/82/ЕЗ о контроли опасности од тешких несрећа које укључују опасне материје (Директива Seveso II).

Главни циљеви закона о заштити животне средине су:

- Одрживо управљање, очување природне равнотеже, интегритета, разноврсности и квалитета природних ресурса и услова за опстанак свих живих бића,
- Превенција, контрола, смањење и санација свих облика загађивања животне средине.

Главни тематски циљеви предметног закона су:

- Управљање природним ресурсима (коришћење и заштита јавних природних добара, коришћење простора, јавних зелених површина, заштита природних вредности (земљиште, воде, ваздух, шуме, биосфера и биодиверзитет, флора и фауна, промет заштићених врста), управљање отпадом, заштита од буке и вибрација и заштита од зрачења);
- Мере и услови заштите животне средине (превенција, планирање и изградња, просторно планирање, Стратешка процена утицаја, Процена утицаја на животну средину, Интегрисана превенција загађења, процена ризика од удеса, граничне вредности за емисије, систем управљања животном средином, еко означавање, управљање опасним отпадом и безбедоносне процедуре);
- Мониторинг животне средине,
- Информације о објављивању информација и учешћу јавности.

4.3.4 Закон о процени утицаја на животну средину (LEIA)

Законом о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 135/2004 и 36/2009) уређује се поступак процене утицаја за пројекте који могу имати значајне утицаје на животну средину, садржај студије о процени утицаја на животну средину (EIA), учешће заинтересованих органа и организација и јавности, прекогранично обавештавање за пројекте који могу имати значајне утицаје на животну средину друге државе, надзор и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину.

Према овом закону, предмет процене утицаја на животну средину су пројекти који се планирају и изводе, промене технологије, реконструкције, проширење капацитета, престанак рада и уклањање пројеката који могу имати значајан утицај на животну средину. Такође, предмет процене утицаја су пројекти који су реализовани без израде студије о процени утицаја, а немају одобрење за изградњу или се користе без употребне дозволе (односно, процена утицаја затеченог стања).

Влада Републике Србије утврђује Листу пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листу пројеката за које се може захтевати процена утицаја. На основу ових листа пројеката, овлашћени органи одлучују о потреби процене утицаја за одређене пројекте. Закон такође садржи процедуре за добијање коначне сагласности на студију о процени утицаја од Одељења за Процену утицаја за различите врсте предложених објеката или пројеката.

Остали закони који регулишу поступак процене утицаја на животну средину су следећи:

- Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС" бр. 135/04 и 88/10),
- Уредба о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину ("Службени гласник РС" бр. 114/08),
- Правилник о садржини захтева о потреби процене утицаја и садржини захтева за одређивање обима и садржаја студије о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 69/05),
- Правилник о садржини Студије о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 69/05),
- Закон о потврђивању конвенције о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине ("Службени гласник РС", бр. 69/05),
- Правилник о садржини, изгледу и начину вођења јавне књиге о спроведеним поступцима и донетим одлукама о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 69/05),
- Правилник о поступку јавног увида, презентације и јавној расправи о студији о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС" бр. 69/05),
- Правилник о раду техничке комисије за оцену студије о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 69/05).

Напомена: Измене и допуне Закона о процени утицаја на животну средину су тренутно у поступку јавних консултација како би биле усаглашене са новом Директивом 2014/52/EU. Министарство заштите животне средине позива представнике свих органа власти у Републици Србији, заинтересоване грађане, компаније, невладине организације, представнике академске заједнице и друге заинтересоване стране да се укључе у процес консултација о Нацрту закона о процени утицаја на животну средину.

Консултације су обављене у периоду од 18. до 28. новембра 2021. године. Нацрт закона о процени утицаја на животну средину доступан је на сајту Министарства заштите животне средине Републике Србије - www.ekologija.gov.rs

Видео конференција је одржана 24. новембра 2021. године од 13.00 до 14.30 часова.

4.3.5 Закон о заштити ваздуха

Законом о заштити ваздуха се уређује управљање квалитетом ваздуха и одређују мере, начин организовања и контрола спровођења заштите и побољшања квалитета ваздуха као природне вредности од општег интереса која ужива посебну заштиту.

4.3.6 Закон о климатским променама

Закон о климатским променама ("Службени гласник РС" бр. 26/2021) је усвојен у марту 2021. године, а на снази је од 1. априла 2021. године.

Овим законом уређује се систем за ограничење емисија гасова са ефектом стаклене баште (у даљем тексту: GHG) и за прилагођавање на измењене климатске услове, мониторинг и извештавање о стратегијама нискоугљеничног развоја и њиховим унапређењима, програмима прилагођавања на измењене климатске услове, доношење стратегије нискоугљеничног развоја и програма прилагођавања на измењене климатске услове, издавање дозвола за емисије GHG оператеру постројења, издавање одобрења на план мониторинга авио оператера, мониторинг, извештавање, верификацију и акредитацију верификатора, административне таксе, надзор и друга питања од значаја за ограничење емисија GHG и прилагођавање на измењене климатске услове.

Одредбе овог закона се примењују на емисије GHG које је произвео човек и на секторе и системе изложене утицајима климатских промена.

GHG који се помињу у овом закону су угљендиоксид (CO₂), метан (CH₄), азотсубксид (N₂O), флуороугљоводоници (HFCs), перфлуороугљеници (PFCs), и сумпорхексафлуорид (SF₆) и азот трифлуорид (NF₃).

Циљеви овог закона су:

- успостављање система како би се смањиле емисије GHG на исплатив и економски ефикасан начин, чиме се доприноси достизању научно неопходних нивоа емисија GHG како би се избегле опасне промене климе на глобалном нивоу и неповољни утицаји промене климе;
- смањење емисија GHG и прилагођавање на измењене климатске услове усвајањем и спровођењем докумената јавних политика;
- успостављање механизма за правовремено, транспарентно, тачно, доследно, упоредиво и потпуно извештавање и верификацију информација о испуњењу обавеза утврђених релевантним законима и протоколима о климатским променама.

4.3.7 Закон о управљању отпадом

Закон о управљању отпадом ("Службени гласник РС" бр. 36/2009, 88/2010, 14/2016 и 95/2018), који је усклађен са свим релевантним директивама ЕУ, усвојен је 2009. године и последњи пут измењен 2018. године. Овим законом се уређују: врсте и класификација отпада; планирање управљања отпадом; субјекти управљања отпадом; одговорности и обавезе у управљању отпадом; организовање управљања отпадом; управљање посебним токовима отпада; услови и поступак издавања дозвола; прекогранично кретање отпада; извештавање о отпаду и база података; финансирање управљања отпадом; надзор, као и друга питања од значаја за управљање отпадом.

Управљање отпадом се заснива на начелу избора најоптималније опције за животну средину, начелу самодовољности, начелу близине и регионалног приступа управљању отпадом, начелима хијерархије управљања отпадом, одговорности и начелу „загађивач плаћа“.

Каталог отпада Републике Србије је у потпуности усклађен са европским каталогом отпада и део је Уредбе о условима и начину разврставања, паковања и чувања секундарних сировина ("Службени гласник РС", бр. 55/2001 и 72 /2009).

4.3.8 Закон о водама

Законом о водама ("Службени гласник РС", бр. 30/10, 93/12, 101/2016, 95/2018 и 95/2018) се уређује правни статус вода, интегрално управљање водама, управљање водним објектима и водним земљиштем, извори и начин финансирања водне делатности, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања значајна за управљање водама. Закон о водама укључује Оквирну директиву о водама.

Законом се прописују различите одредбе које имају за циљ дефинисање правног статуса вода на територији Републике Србије, дефинишу се интегрисани приступ управљању водама, правила у погледу управљања водним објектима и водним земљиштем, извори и начини и финансирање водних делатности, одрживо коришћење извора воде, надзор, правила која се односе на површинске и подземне воде укључујући термалне и минералне воде, осим подземних вода из којих се могу добити корисне минералне сировине и геотермална енергија.

4.3.9 Закон о енергетској ефикасности и рационалној употреби енергије

Усвајањем четири закона из области рударства и енергетике, међу којима је и нови Закон о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије (LEERUE), постављени су темељи за нову енергетску политику Србије, која се фокусира на обезбеђивању енергетске безбедности, веће коришћење зелене енергије и борбу против климатских промена. Закон о енергетској ефикасности и рационалном

коришћењу енергије је у потпуности усклађен са важећом регулативом ЕУ у области енергетске ефикасности.

Законом о енергетској ефикасности и рационалној употреби енергије ("Службени гласник РС", бр. 40/2021) се уређују услови и начин ефикасног коришћења енергије и енергената (у даљем тексту: енергије); политика ефикасног коришћења енергије; систем енергетског менаџмента; мере политике енергетске ефикасности: коришћење енергије у зградама, код енергетских делатности и крајњих купаца, за енергетске објекте и енергетске услуге; енергетско означавање и захтеви у погледу екодизајна; финансирање, подстицајне и друге мере у овој области; оснивање и послови Управе за финансирање и подстицање енергетске ефикасности (у даљем тексту: Управа), као и друга питања од значаја за права и обавезе физичких и правних лица у вези са ефикасним коришћењем енергије.

Оснивање Агенције за финансирање и унапређење енергетске ефикасности као посебног правног лица у оквиру Министарства рударства и енергетике уместо Буџетског фонда за енергетску ефикасност, који је само буџетска линија којим управља МоМЕ од 2014. године. Од Агенције се очекује да поред јавног сектора омогући субвенције за унапређење енергетске ефикасности у стамбеном и другом сектору потрошње енергије.

Циљ овог закона је стварање услова за ефикасно коришћење енергије и унапређење енергетске ефикасности, чиме се доприноси:

- остваривању уштеда енергије;
- сигурности снабдевања енергијом;
- смањењу утицаја енергетског сектора на животну средину и климатске промене;
- одрживом коришћењу природних и других ресурса;
- повећању конкурентности привреде;
- побољшању услова за економски развој;
- смањењу енергетског сиромаштва.

Такође, имплементација система управљања енергијом обухвата широк скуп регулаторних, организационих, промотивних, техничких и других мера и активности које одређују и спроводе различити актери укључени у овај систем, у оквиру својих надлежности, укључујући органе јавне управе и одређене стране система. Закон представља правни основ за транспозицију Директиве о енергетској ефикасности (EED). Очекује се потпуно усклађивање кроз подзаконске акте.

Енергетско сиромаштво у смислу овог закона резултат је комбинације ниских прихода домаћинства, велике потрошње расположивих прихода на енергију и недовољне енергетске ефикасности.

4.3.10 Закон о енергетици

Закон о енергетици ("Службени гласник РС", бр. 145/2014, 95/2018 и 40/2021) уређује циљеве енергетске политике и начин њеног спровођења, услове за поуздану, безбедну и квалитетну испоруку електричне енергије и горива, услове за безбедно снабдевање купаца, заштиту купаца енергије, услове и начин обављања енергетске делатности, услове за изградњу нових енергетских објеката, статус и делокруг Агенције за енергетику Републике Србије (у даљем тексту: Агенција), коришћење обновљиве енергије, подстицајне мере и гаранције порекла, организацију и функционисања тржишта електричне енергије, природног гаса и нафте и тржишта нафтних деривата, права и обавезе учесника на тржишту, успостављање имовинских права на мрежама оператера система и праћење примене овог закона.

Овим законом се уређује производња, дистрибуција и снабдевање топлотном енергијом као енергетска делатност.

Дугорочни циљеви енергетске политике Републике Србије усмерени су на поузданост, безбедност, квалитет, одрживи развој, конкурентност, транспарентност, унапређење и развој. Важни енергетски циљеви укључују:

- обезбеђивање услова за унапређење енергетске ефикасности у обављању енергетских делатности и потрошњи енергије,
- стварање економских, индустријских и финансијских услова за производњу енергије из обновљивих извора енергије и комбиновану производњу електричне и топлотне енергије,
- унапређење заштите животне средине у свим областима енергетике.

Енергетску политику развијају и детаљно реализује Стратегија развоја енергетике Републике Србије (Стратегија), Програм спровођења стратегије (Програм) и Енергетски биланс Републике Србије (Енергетски биланс).

Влада, у складу са Законом о енергетици, Стратегијом и Програмом, доноси националне акционе планове којима се ближе дефинишу развојни циљеви и мере за њихово спровођење.”

4.3.11 Закон о коришћењу обновљивих извора енергије

Законом о коришћењу обновљивих извора енергије ("Службени гласник РС", бр. 40/2021) се уређује коришћење енергије из обновљивих извора, циљеви коришћења енергије из обновљивих извора, начин одређивања удела обновљивих извора енергије у бруто финалној потрошњи енергије, интеграција енергије из обновљивих извора на тржишту, системи подстицаја производње електричне енергије из обновљивих извора, гаранције порекла електричне енергије, производња електричне енергије из обновљивих извора за сопствену потрошњу, коришћење обновљивих извора енергије у области топлотне енергије и области саобраћаја, посебни поступци који се односе на изградњу и прикључење енергетских објеката који користе обновљиве изворе енергије, основе механизма сарадње са другим државама у области обновљивих извора енергије, надзор над спровођењем овог закона, као и друга питања од значаја за обновљиве изворе енергије.

Да би се уредило коришћење енергије из обновљивих извора, Закон дефинише следеће мере и активности (између осталих), које су релевантне за Пројекат, које треба предузети ради остваривања дугорочних циљева:

- смањење употребе фосилних горива и повећање коришћења обновљивих извора енергије у циљу заштите животне средине;
- отварање нових радних места и развој предузетништва у области обновљивих извора енергије.

4.3.12 Закон о заштити од буке у животној средини

Законом о заштити од буке у животној средини („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010 и 96/2021) транспонована је Директива ЕУ 2002/49/ЕС. Закон има следеће основне циљеве: успостављање, одржавање и унапређење система заштите од буке на територији Србије; и утврђивање и спровођење мера у области заштите од буке којима се избегава, спречава или смањује штетно дејство буке на здравље људи и животну средину. Гранични нивои буке су обухваћени Уредбом о дозвољеном нивоу буке у животној средини („Службени гласник РС“, бр. 75/2010).

4.3.13 Закон о заштити земљишта

Законом о заштити земљишта ("Службени гласник РС", бр. 112/2015) се уређује заштита земљишта, систематско праћење стања и квалитета земљишта, мере санације, ремедијације, рекултивације, инспекцијски надзор и друга питања од значаја за заштиту и очување земљишта као природног ресурса од националног интереса.

4.3.14 Закон о заштити природе

Законом о заштити природе („Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010, 14/2016 и 95/2018) се уређује заштита и очување природе, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности. Природа као добро од општег интереса за Републику Србију ужива посебну заштиту у складу са овим законом и посебним законима.

Овим законом остварују се следећи циљеви:

- заштита, очување и унапређење биолошке (генетичке, врсте и екосистемске), геолошке и предеоне разноврсности;
- усклађивање људских активности, економских и друштвених развојних планова, програма, основа и пројеката са одрживим коришћењем обновљивих и необновљивих природних ресурса и дугорочним очувањем природних екосистема и природне равнотеже;
- одрживо коришћење и/или управљање природним ресурсима и добрима, обезбеђивање њихове функције уз очување природних вредности и равнотеже природних екосистема;
- благовремено спречавање људских активности и делатности које могу довести до трајног осиромашења биолошке, геолошке и предеоне разноврсности, као и поремећаја са негативним последицама у природи;
- утврђивање и праћење стања у природи;
- унапређење стања нарушених делова природе и предела.

Према Закону о заштити природе, природним заштићеним подручјима управља Завод за заштиту природе Србије (INP).

4.3.15 Закон о планирању и изградњи

Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/2009, 81/2009, 64/2010, 24/2011, 121/2012, 42/2013, 50/2013, 98/2013, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019, 9/2020 и 52/2021) се уређују: услови и начин уређења и развоја простора, израда планова генералне и детаљне регулације, развој и коришћење грађевинског земљишта и изградња објеката, претежно коришћење земљишта када се земљиште користи вишеструко, јавно коришћење земљишта и друга питања од значаја за развој простора, уређење и коришћење грађевинског земљишта и изградња објеката. Такође се прописује поступак за: издавање локацијских услова; издавање грађевинске дозволе; обавештење о радовима; издавање употребне дозволе; постизање услова за пројектовање, односно прикључење објекта на инфраструктурну мрежу; прибављање правних инструмената и других докумената издатих од стране носилаца јавних овлашћења потребних за изградњу објеката, односно за издавање локацијских услова, грађевинске дозволе и употребне дозволе из њихове надлежности, као и за обезбеђивање услова за прикључење на инфраструктурну мрежу и за упис права власништва на изграђеном објекту и за одређивање кућног броја (обједињена процедура).

Овај закон наводи да се при изради свих планских докумената, као што су просторни планови, урбанистички планови, регулациони планови, пројекти итд., разматрају и социјална питања.

4.3.16 Закон о легализацији објеката

Законом о легализацији објеката ("Службени гласник РС", бр. 96/2015) уређују се услови, поступак и начин легализације објеката, делова зграда, помоћних објеката и других објеката изграђених без грађевинске дозволе. Обичај изградње комплетног објекта (кућа, продавница, чак и стамбених зграда), или додавања помоћних објеката са постојећим, легалним зградама (гаража, додатни спратови на кући или собе) без грађевинске дозволе је постало сасвим уобичајено у последњих 30 година. Владе су током година увек одржавале намеру да легализују све бесправно изграђене објекте, ако су изграђени на сопственом земљишту и/или уз сагласност власника, али већина зграда још увек није легализовано.

4.3.17 Закон о државном премеру и катастру

Закон о државном премеру и катастру ("Службени гласник РС", бр. 72/2009, 18/2010, 65/2013, 15/2015, 96/2015, 47/2017, 113/2017, 27/2018, 41/2018 и 9/2020) регулише професионалне активности и послове државне управе који се односе на земљу, зграде и друга истраживања структуре, катастар непокретности, евиденције и регистрацију имовине, регистрацију поседовања, упис нелегалних објеката и зграда које се легализују у складу са одредбама најновијег Закона о легализацији објеката РС, катастар водова, основне геодетске радове, регистар адреса, топографско- картографске активности, процену вредности непокретности, геодетски и катастарски информациони систем.

4.3.18 Закон о одржавању зграда

Закон о становању и одржавању зграда ("Службени гласник РС", бр. 104/2016 и 9/2020) захтева израду плана за пресељење лица која се налазе у незаконитим објектима на земљишту које не припада њима (члан 82). Овим законом се наводи да физичко расељавање лица која немају законска права на земљиште које заузимају врши се за изградњу инвестиционих пројеката само ако се може доказати да не постоји алтернатива за пресељење и насеља (или део насеља) не могу остати на постојећој локацији (чл. 78, 81). Одлука о неопходности плана пресељења и пресељење мора укључити следеће податке:

- Разлози за пресељење,
- Карта подручја која ће бити пресељена презентацијом погођених земљишних парцела,
- Укупан број домаћинстава и лица која ће бити пресељена,
- Динамичност и рокови за пресељење,
- Идентификациони подаци за лица која ће бити пресељена (име, презиме и лични идентификациони број),
- Локација пресељења и врста смештаја.

4.3.19 Закон о заштити од пожара

Законом о заштити од пожара ("Службени гласник РС", бр. 111/2009 и 20/2015 и 87/2018) дата су сва неопходна правила и захтеви у циљу утврђивања: мера и стандарда које треба применити у циљу успостављања компетентног националног систем заштите од пожара; права и одговорности државних органа и других надлежних институција; правила којима се уређују обавезе и одговорности органа аутономне покрајине и локалне самоуправе и њихове обавезне везане за заштиту од пожара; пословне организације у сектору заштите од пожара; мере за правилно прикупљање и праћење података.

Систем успостављен овим законом подразумева планирање заштите од пожара, прописивање мера заштите од пожара, формирање субјеката за заштиту од пожара, обавезно спровођење заштите од пожара, финансирање заштите од пожара, обуку и акредитацију, у циљу заштите живота, здравља и безбедности људи и безбедност робе.

Мере предвиђене овим законом ће се даље примењивати на спречавање опасности од пожара; рано откривање, обавештавање и обуздавање и ефикасно гашење пожара; безбедно спасавање људи и едукација о његовим последицама по животну средину.

Закон има 90 чланова, укључујући све прекршаје и сродне казне.

4.3.20 Закон о заштити података о личности

Закон о заштити података о личности („Службени гласник РС“, бр. 87/2018), регулише право на заштиту појединаца у погледу обраде личних података и слободан проток тих података, принципе обраде, права субјеката података, обавезе контролора и обрађивача података, радње кодова, пренос личних података у друге земље и међународне организације, надзор над спровођењем овог закона, правни лекови, одговорност и казне у случају повреде права физичких лица у вези са обрадом података о личности.

4.3.21 Закон о безбедности и здрављу на раду

Законом о безбедности и здрављу на раду ("Службени гласник РС", бр. 101/2005, 91/2015 и 113/2017) се уређује систем безбедности и здравља на раду у Србији. Усклађивањем овог закона са ратификованим конвенцијама Међународне организације рада и Оквирном директивом ЕУ 89/391/ЕЕЗ, као и посебним директивама изведеним из Оквирне директиве, све смернице које из њих произилазе су прихваћене у облику прилагођеном националним условима. Осим овог закона, регулаторни оквир система безбедности и здравља на раду интегрисан је у неколико подзаконских аката.

Овај закон уопштено регулише услове рада на радном месту, права запослених и обавезе послодаваца. Не одређује та питања, осим општих хитних ситуација попут пожара на радном месту, 34 опасности од струје итд. Не покрива никаква посебна питања везана за имплементацију инфраструктуре. Правилником о превентивним мерама за безбедан и здрав рад за спречавање појаве и ширења епидемије заразне болести ("Службени гласник РС" бр. 94/2020) прописују се превентивне мере које је послодавац дужан да примени на радном месту и односи се на све особе на радном месту у случајевима проглашења епидемије.

Ове одредбе су даље разрађене у бројним подзаконским актима за регулисање посебних процедура примене. Укупно 8 правних аката и 55 правилника који се односе на област здравља и безбедности на раду обезбеђују примену Закона и циљане процедуре здравља на раду за нпр. рад на привременим и покретним градилиштима; дубоко бушење и експлоатацију сирових минерала; изложеност азбесту; рад у окружењу где се могу појавити експлозивне атмосфере; мере ублажавања опасности електричне енергије.

4.3.22 Прописи о раду, условима рада и равноправности полова

Следећи прописи су релевантни за рад, услове рада и равноправност полова уопште, а примењују се и на раднике ангажоване на пројекту:

Закон о раду ("Службени гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017, 113/2017 и 95/2018) је главни пропис којим се уређују радни односи у Србији. Обезбеђује минимална права запослених као што су право на одговарајућу плату, безбедност и здравље на раду, здравствену заштиту, заштиту личног интегритета, достојанство личности и друга права у случају болести, смањења или губитка способности за рад, старости, укључујући новчану накнаду за случај незапослености за време привремене незапослености, као и право на друге облике заштите, у складу са законом и подзаконским актом, односно уговором о раду. Запослена жена има право на посебну заштиту током трудноће и порођаја. Посебна заштита гарантује се и запосленим лицима млађим од 18 година и запосленом лицу са инвалидитетом.

Услови предвиђени овим законом обухватају и забрану директне или индиректне дискриминације у погледу услова запошљавања и избора кандидата за обављање одређеног посла, услова рада и других права из радног односа, образовања, стручног оспособљавања и специјализације, напредовање на послу и раскид уговора о раду на основу разлика по основу пола, језика, расе, боје коже, старости, трудноће, здравственог стања, односно инвалидитета, етничке припадности, вероисповести, брачног статуса, породичне обавезе, сексуалне оријентације, политичка или друга уверења, социјално порекло, материјални статус, чланство у политичким организацијама, синдикатима или било која друга лична својства. Закон о раду гарантује запосленом право на одговарајућу зараду, накнаде и рефундацију трошкова, право на обуку и стручно усавршавање, обезбеђење безбедности и здравља на раду, здравствену заштиту, заштиту личног интегритета, достојанства личности и друга права у случају болести, смањење или губитак радне способности, старост, укључујући новчане накнаде за привремену незапосленост, као и право на друге облике заштите.

Одредбе Закона о раду примењују се на све запослене који раде на територији Републике Србије код домаћег или страног правног или физичког лица (односно послодавца), као и на запослене које послодавац распореди на рад у иностранство, осим ако је другачије одређено законом.

Закон о државним службеницима, ("Службени гласник РС", бр. 79/2005, 81/2005, 83/2005, 64/2007, 67/2007, 116/2008, 104/2009, 99/2014, 74 95/2018 и 157/2020);

Закон о мирном решавању радних спорова, ("Службени гласник РС", бр. 125/2004, 104/2009 и 50/2018);

Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености, ("Службени гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 38/2015, 113/2017 и 49/2021);

Закон о запошљавању страних држављана, ("Службени гласник РС", бр. 128/2014, 113/2017, 50/2018 и 31/2019);

Закон о пензијском и инвалидском осигурању, ("Службени гласник РС", бр. 34/2003, 64/2004, 84/2004, 85/2005, 101/2005, 63/2006, 5/2009, 107/2019. 2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019, 86/2019 и 62/2021);

Закон о здравственом осигурању, ("Службени гласник РС", бр. 25/2019)

Закон о забрани дискриминације, ("Службени гласник РС", бр. 22/2009 и 52/2021);

Закон о спречавању злостављања на радном месту, ("Службени гласник РС", бр. 36/2010)

Правилник о понашању послодавца и запослених у вези са спречавањем и заштитом од злостављања на раду, ("Службени гласник РС", бр. 62/2010);

Закон о заштити узбуњивача, ("Службени гласник РС", бр. 128/2014);

Закон о равноправности полова, ("Службени гласник РС", бр. 104/2009).

4.3.23 Правилник о условима, садржини и начину издавања сертификата о енергетским својствима зграде

Правилником о условима, садржини и начину издавања сертификата о енергетским својствима зграда, ("Службени гласник РС", бр. 69/2012 и 44/2018) прописани су услови, садржај и начин издавања сертификата о енергетским својствима зграда и енергетским перформансама зграда. Сертификат је документ који садржи израчунате вредности потрошње енергије у оквиру одређене категорије зграде, енергетски разред и препоруке за побољшање енергетских карактеристика зграде.

4.3.24 Правилник о садржају, начину и поступку израде и контроле техничке документације по класама и наменској употреби конструкција

Правилником о садржају, начину и поступку израде и контроле техничке документације по класама и наменској употреби конструкција, ("Службени гласник РС", бр. 73/2019) прописан је садржај, начин и поступак израде и начин вршења контроле техничке документације према класи и намени објеката. Члан 11. Енергетска ефикасност објекта треба да обезбеди најмањи могући ниво потрошње енергије приликом изградње, коришћења, одржавања и уклањања.

4.3.25 Правилник о енергетској ефикасности зграда

Правилник о енергетској ефикасности зграда ("Службени гласник РС", бр. 61/2011) примењује се на изградњу нових објеката, реконструкцију, доградњу, реновирање, адаптацију, санацију и енергетску санацију постојећих зграда и др. Између осталог, Чланом 4. утврђују се Енергетска својства и начини

израчунавања топлотних својстава за следеће категорије зграда: стамбене зграде са једним станом, стамбене зграде са два или више станова и др.

У складу са овим правилником потребно је урадити Елаборат о енергетској ефикасности, и то како Елаборат о постојећем стању тако и Елаборат о новопроектваном стању.

Поред анализе архитектонско-грађевинских карактеристика објекта, односно анализе топлотних карактеристика топлотног омотача зграде, Елаборатом о постојећем стању ће се дати детаљан статус постојеће термотехничких инсталација за грејање, хлађење и вентилацију објекта, припрема топле санитарне воде, постављање расвете у објекту и ван објекта.

Елаборатом о новопроектваном стању разрађује се предлог мера за постизање енергетских својстава зграде. Поред оптимизације структуре зграде, посебна пажња се мора посветити начину коришћења природног осветљења и излагања сунцу, оптимизацији система природне вентилације, као и система грејања и аутоматске регулације система грејања. Потребно је дати детаље о врсти енергије за грејање, хлађење и вентилацију, унапређењу термотехничких инсталација и система осветљења, коришћењу и уделу обновљивих извора енергије. Такође је потребно приказати процењене уштеде за потребну годишњу потрошњу енергије за рад техничких система, заједно са процењеним уштедама за годишњу вредност потрошње укупне примарне енергије, као и вредност смањења емисије CO₂.

4.3.26 Уредба о енергетски угроженом купцу

Важећом Уредбом о енергетски угроженом купцу, ("Службени гласник РС", бр. 113/2015 и 59/2018) прописано је да корисници новчане социјалне помоћи, дечијег додатка и друга домаћинства са ниским примањима могу остварити попуст на електричну енергију и рачуне за природни гас, захваљујући субвенцији која се финансира из државног буџета. Министарство рударства и енергетике, тренутно развија нови нацрт уредбе за побољшање и проширење заштите енергетски угрожених купаца, чиме се додатно ублажава постојеће енергетско сиромаштво, као и будуће промене у сектору.

4.3.27 Правилник о условима за расподелу и коришћење средстава Буџетског фонда за унапређење енергетске ефикасности Републике Србије

Правилником о условима за расподелу и коришћење средстава Буџетског фонда за унапређење енергетске ефикасности Републике Србије, ("Службени гласник РС", бр. 39/2021) прописани су услови за расподелу и коришћење подстицајних средстава за унапређење енергетске ефикасности, уређују се начин дистрибуције, праћења и уговорена права и обавезе. Овај правилник се мења и нова верзија треба да буде усвојена почетком 2022. године.

4.3.28 Правилник о посебној врсти објеката и посебној врсти радова за које није потребно прибављати акт надлежног органа, као и врсти објеката који се гради, односно врсти радова који се изводе

Правилник о посебној врсти објеката и посебној врсти радова за које није потребно прибављати акт надлежног органа, као и врсти објеката који се граде, односно, врсти радова који се изводе, на основу решења о одобрењу за извођење радова, као и обиму и садржају и контроли техничке документације која се прилаже уз захтев и поступку који надлежни орган спроводи („Службени гласник РС“, бр. 102/2020, 16/2021 и 87/2021), и Општи услови за прикључење фотонапонских модула инсталисаног производног капацитета од 10,8 kW или мање на интерне инсталације постојећег објекта купца - индивидуалних домаћинстава, дефинишу правни оквир за производњу соларне енергије, постављање колектора за санитарну топлу воду и кровних соларних фотонапонских панела.

У 2021. години донети су следећи акти из области Енергетске Ефикасности (ЕЕ):

- Уредба о програму финансирања активности и мера за унапређење ефикасног коришћења енергије у 2021. години ("Службени гласник РС", бр. 32/2021),
- Уредба о изменама и допунама Уредбе о програму финансирања активности и мера за унапређење ефикасног коришћења енергије у 2021. години ("Службени гласник РС", бр. 32/2021),
- Уредба о изменама и допунама Уредбе о енергетским производима за које је потребно навођење утрошка енергије и других ресурса ("Службени гласник РС", бр. 41/2021) којом се омогућава доношење ЕЕ аката за означавање нових врста производа,
- Правилник о означавању енергетске ефикасности расхладних уређаја ("Службени гласник РС", бр. 43/21),
- Правилник о означавању енергетске ефикасности машина за прање судова за домаћинство ("Службени гласник РС", бр. 43/21),
- Правилник о обележавању енергетске ефикасности машина за прање веша и машина за сушење веша у домаћинству ("Службени гласник РС", бр. 43/21).

Република Србија је потписница низа важних и обавезујућих међународних докумената који гарантују равноправност жена и мушкараца и забрањује дискриминацију на основу пола. Међу овим документима најважнији су документи Уједињених нација (Универзална декларација о људским правима, Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена – CEDAW), Савета Европе (Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Европска социјална повеља и Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици) и Европске уније (Повеља ЕУ о основним правима).

4.3.29 Закон о културним добрима

Законом о културним добрима ("Службени гласник РС", бр. 71/94, 52/2011, 99/2011, 6/2020 и 35/2021) уређује се систем заштите и коришћења културних добара и дефинише услове за спровођење послова који се односе на заштиту културних добара.

Централна установа за заштиту културних добара је Републички завод за заштиту споменика културе. Основне делатности установа централне заштите су: испитивање стања културних добара и предузимање мера у вези са његовом заштитом и коришћењем; пружа стручну помоћ и унапређује рад у области заштите културних добара, посебно у погледу савремених метода стручног рада; да обезбеди стручно оспособљавање кадрова који се баве пословима заштите културних добара, да води централне регистре по врстама културних добара и документацију о тим добрима; и да успостави и одржава компјутеризовани информациони центар по врсти културних добара.

Установе заштите доносе стручно упутство о условима и начину држања, коришћења и одржавања одређене врсте покретних културних добара и дужне су да обезбеде спровођење тог упутства и обезбеде културно добро од пожара, физичког, хемијског и биолошког распадања и неовлашћеног отуђења.

4.4 Релевантне Институције

Велики број институција у сектору животне средине и климатских промена је релевантан и укључен на националном, регионалном и локалном нивоу.

Главни актери су следећи:

- Министарство заштите животне средине (МоЕР)
- Министарство рударства и енергетике (МоМЕ)
- Управа за финансирање и унапређење енергетске ефикасности (ЕЕА)
- Агенција за енергетику Републике Србије (АЕРС)

- Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине (PSUEP)
- Орган локалне самоуправе надлежан за питања заштите животне средине
- Агенција за заштиту животне средине Србије (SEPA)
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
- Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре (МСТИ)
- Министарство здравља (МоН)
- Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања
- Министарство финансија (МоФ)
- Инспекција рада
- Инспекција у области безбедности и здравља на раду
- Јединице локалне самоуправе (LSGs) и
- Јавна комунална предузећа (PUCs).

Поред тога, јединица за имплементацију пројекта (PIU) коју је основало МоМЕ ће бити одговорна за спровођење раног еколошког и социјалног скрининга подпројеката, пројекта "Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији" (SURCE), који ће се користити за дефинисање критеријума подобности за грантове и за целокупну имплементацију пројекта у складу са ESMF, како би се осигурало да су ризици идентификовани, мере ублажавања регистроване и спроведене како би се минимизирали негативни утицаји на животну средину и друштво.

4.4.1 Министарство заштите животне средине (МоЕР)

МоЕР је кључна релевантна институција за управљање свим активностима у оквиру SURCE пројекта које су повезане са животном средином. Осим тога, за подкомпоненте, релевантна су одељења за заштиту животне средине у одговарајућим градовима/локалним самоуправама која су одговорна за заштиту животне средине и за спровођење свих поступака за заштиту животне средине у складу са важећим законима.

Министарство заштите животне средине је задужено за израду, преглед и праћење спровођења Националног програма за усвајање правних прописа за поглавље 27, за праћење прописа заштите животне средине Европске уније и припрему предлога за планирање комуникационих активности за Поглавље 27. МоЕР је одговорно за развој политике и регулаторног оквира који је у великој мери вођен процесом приступања ЕУ.

Министарство заштите животне средине је одговорно за следеће области релевантне за правне тековине ЕУ у области животне средине:

- хоризонтална питања животне средине (EIA, SEA, учешће јавности итд.),
- квалитет ваздуха,
- управљање хемикалијама,
- климатске промене (искључујући техничке захтеве према возилима и квалитету горива),
- заштита озонског омотача,
- управљање отпадом искључујући радиоактивни отпад,
- заштита од великих хемијских удеса и учешће у одговору на хемијске удесе,
- индустријско загађење,
- природа и биодиверзитет,
- квалитет воде (заштита воде од загађења како би се спречило погоршање квалитета површинских и подземних вода),
- инфраструктура за отпад и отпадне воде,
- заштита од буке у животној средини.

4.4.2 Министарство рударства и енергетике (МоМЕ)

Министарство рударства и енергетике је задужено за послове државне управе који се односе на рударство, енергетику и развој природних ресурса. У оквиру сваке од ових области и њихових специфичних ресурса, Министарство креира стратегије и развојне политике, спроводи истраживања о одрживом коришћењу ресурса и њиховој експлоатацији, бави се безбедношћу, надзором и другим пословима дефинисаним Законом.

Министарство рударства и енергетике састоји се од следећег сектора:

- Сектор за електроенергетику,
- Сектор зелене енергије,
- Сектор за енергетску ефикасност и топлане,
- Сектор нафте и гаса,
- Сектор геологије и рударства,
- Сектор за међународну сарадњу и европске интеграције,
- Сектор инспекције.

Управа за одрживи развој и климатске промене у енергетском сектору (DSDCC) у оквиру Министарства рударства и енергетике (МоМЕ) основана је 2008. године. DSDCC се бави питањима климатских промена релевантних за енергетски сектор. МоМЕ је такође одговоран за хватање и складиштење угљеника и питања квалитета бензина и дизел горива.

Пројекат "Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији" (SURCE) ће реализовати Влада Републике Србије, Министарство финансија, Министарство рударства и енергетике (МоМЕ), и тим министарства који је формирао Управу за енергетску ефикасност (ЕЕА), Управу за финансирање и унапређење енергетске ефикасности, Јединица за имплементацију пројекта (PIU) и јединице локалне самоуправе. Пројекат ће користити услуге Централне фидуцијарне јединице (CFU) за фидуцијарне аранжмане, док ће техничка имплементација (спровођење пројектних активности, потписивање уговора, обрада и повлачења средстава и плаћања, итд.) бити у надлежности МоМЕ/ЕЕА уз помоћ PIU.

Као орган Државне управе који се бави енергетском ефикасношћу, обновљивим изворима, климатским променама, заштитом животне средине у енергетском сектору и координира активности у вези са улагањима у енергетику, Министарство рударства и енергетике је водећи партнер у реализацији пројекта SURCE. Управа за финансирање и унапређење енергетске ефикасности почела је са радом од јануара 2022. године и ангажоваће се у оквиру својих капацитета на реализацији пројекта.

Министарство рударства и енергетике ће бити у потпуности одговорно за спровођење Пројекта. У МоМЕ/ЕЕА ће бити смештена Јединица за имплементацију пројекта.

Група за спровођење програма и пројеката за финансирање активности и мера за унапређење енергетске ефикасности укључена је у акт о организацији МоМЕ у оквиру Дирекције за финансирање и подстицање енергетске ефикасности. Управа за енергетску ефикасност оснива се ради обављања извршних и стручних послова у вези са финансирањем енергетске ефикасности у складу са Законом о енергетској ефикасности и рационалном коришћењу енергије и његовим подзаконским актима (Закон). Надлежности Управе утврђене су законом.

Такође, у Сектору за енергетску ефикасност и топлане формирају се:

- Одељење за енергетску ефикасност,
- Група за одрживи развој и климатске промене у области енергетике.

Управа за финансирање и промоцију енергетске ефикасности (у даљем тексту Управа за енергетску ефикасност, ЕЕА) је оформљена у оквиру МоМЕ кроз енергетско законодавство из 2021 (LEERUE). ЕЕА ће

финансирати активности побољшања енергетске ефикасности које су се финансирале из Буџетског фонда за енергетску ефикасност којим управља МоМЕ (буџетски фонд је био само буџетска линија којом управља МоМЕ). МоМЕ ће креирати и надгледати спровођење националне политике енергетске ефикасности, док ће ЕЕА имати задатак да спроводи ову политику на основу годишњих инвестиционих програма које сваке године усваја Влада. ЕЕА ће обезбедити грантове (било повратне или бесповратне) за све секторе потрошње енергије, а посебно за сектор домаћинстава и друге врсте подршке које ће се развијати у будућности. Такође ће пружити помоћ локалним самоуправама, финансијским институцијама, компанијама за енергетске услуге и потрошачима да спроводе мере ЕЕ и биће задужена за подизање свести о енергетској ефикасности. У складу са LEERUE, ЕЕА има мандат да координира различите програме подршке за енергетску ефикасност и зелену енергију и развија програме за енергетски угрожене потрошаче, као и да развија програм замене котлова заједно са МоЕР.

4.4.3 Агенција за заштиту животне средине – SEPA

Агенција је орган управе у саставу МоЕР. Одговорна је за:

- управљање националним информационом системом за заштиту животне средине и регистром загађивача,
- државни надзор квалитета воде и ваздуха и управљање националном лабораторијом,
- спровођење успостављених програма усклађености за контролу квалитета ваздуха, површинских и подземних вода из првог водоносног слоја и падавина,
- праћење, анализа и прогноза квалитета ваздуха и воде,
- прикупљање и интеграција података о животној средини, као и обрада података ради припреме годишњих извештаја о стању животне средине и спровођењу политике заштите животне средине у Србији,
- орган је контактна тачка за сарадњу са ЕЕА и EIONET.

4.4.4 Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре (МСТИ)

МСТИ је генерално одговорно за друмски транспорт, путеве и безбедност саобраћаја, железнички и интермодални транспорт, ваздушни саобраћај и транспорт опасних материја, транспорт на води и безбедност пловидбе, грађевинске послове, примену консолидованих процедура и закона, просторно и урбано планирање, међународну сарадњу и европске интеграције, инспекцијски надзор и стамбenu и архитектонску политику, комуналне активности и енергетску ефикасност.

4.4.5 Министарство здравља

Министарство здравља је надлежно за:

- спровођење санитарних прописа који се односе на заштиту животне средине и биолошку безбедност,
- санитарну инспекцију,
- водоснабдевање за јавну потрошњу,
- контролу и праћење санитарних услова у објектима и на њима, на граници и другим местима.

4.4.6 Мрежа института надлежна за рад, услове рада и OHS

Надлежни за сектор рада и OHS у смислу надзора над применом прописа о раду и OHS су Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Управа за безбедност и здравље на раду Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Инспекција рада Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

4.4.7 Релевантне Институције на покрајинском нивоу

Влада Аутономне покрајине (AP) Војводине је одговорна за администрацију и контролу на својој територији. Надлежности AP Војводине, према Закону о утврђивању надлежности AP Војводине,

("Службени гласник РС", бр. 99/2009, 67/2012), укључују следеће секторе, релевантне за правну тековину ЕУ о животној средини и климатским променама:

- урбанистичко планирање, изградња и коришћење земљишта,
- ветерина,
- пољопривреда,
- водопривреда,
- шумарство,
- заштита животне средине (чл. 16, 25, 28) укључујући управљање природним ресурсима,
- програм заштите животне средине у складу са националним програмима,
- инспекције и спровођење,
- наплата накнада за заштиту и побољшање животне средине.

4.4.8 Јединице локалне самоуправе (LSG) – општине и градови

Србија је управно организована на три нивоа: националном, покрајинском и нивоу јединице локалне самоуправе. LSG са статусом града могу имати своје градске општине са ужим овлашћењима. Функције, овлашћења, структуре и поступци локалне самоуправе утврђени су Законом о локалној самоуправи ("Службени гласник РС", бр. 83/2014). LSG имају своје изабране скупштине и овлашћења за опорезивање. Оне су одговорне за планирање и спровођење закона на својој територији.

Одговорности на општинском нивоу покривају следеће секторе: хоризонтално законодавство, отпад, вода, квалитет ваздуха, бука, цивилна заштита. Њихове одговорности у вези са заштитом животне средине укључују (члан 20):

- Развој планова и програма;
- Планирање коришћења земљишта и изградња;
- Комуналне услуге, укључујући пречишћавање и дистрибуцију воде, прикупљање и третман отпадних вода, даљинско грејање, управљање чврстим отпадом, депоније, просторно планирање, паркове, природу и друго;
- Заштита животне средине, планирање животне средине, у складу са стратешким документима (вишег нивоа);
- Накнаде за заштиту и побољшање животне средине;
- Инспекције и спровођење закона;
- Регулисање, подршка и надзор над радом и развојем комуналних услуга (пречишћавање и дистрибуција воде за пиће, одлагање и третман отпада и отпадних вода);
- Регулисање и дефинисање процедура за коришћење и управљање изворима, јавним бунарима и јавним чесмама, укључујући стандарде квалитета воде;
- Дозволе и одобрења захватања и коришћења воде; и
- Организација заштите од природних и других великих катастрофа, нпр. поплаве, ерозија.

Међутим, тржиште енергетских услуга је неразвијено и практично не постоје квалификоване компаније за енергетске услуге (ESCO) са довољним техничким и финансијским капацитетима за пружање широког спектра енергетских услуга.

4.5 Поступак ЕИА у Републици Србији

Поступак процене утицаја на животну средину у Србији је регулисан Законом о процени утицаја на животну средину и низом релевантних подзаконских аката. Национално законодавство у овој области је усклађено са Европском директивом о процени утицаја на животну средину (85/337/ЕЕЗ, 97/11/ЕС, 2003/35/ЕС и СОМ 2009/378, кодификовано Директивом 2011/92/ЕУ). Одговорност за спровођење процедуре ЕИА у складу са Законом о ЕИА је на следећим институцијама:

- Министарство надлежно за заштиту животне средине (MoEP) – за пројекте за које грађевинску дозволу издаје републички орган;
- Административни орган аутономне покрајине надлежан за заштиту животне средине – за пројекте за које грађевинску дозволу издаје аутономна покрајина;
- Јединица локалне самоуправе надлежна за заштиту животне средине (одељење задужено за заштиту животне средине у оквиру градске/општинске управе) – за пројекте за које грађевинску дозволу издаје локална самоуправа.

Процена утицаја на животну средину се спроводи за будуће и текуће пројекте, промене технологије, реконструкције, повећање капацитета, активности затварања и престанка рада и ради уклањања пројеката који могу имати значајан утицај на животну средину. EIA се примењује на индустрију, рударство, производњу енергије, саобраћај, туризам, пољопривреду, шумарство, водопривреду, управљање отпадом и комуналне услуге, као и на све пројекте који се планирају у подручјима заштићених природних ресурса од посебне вредности и унутар заштићених зона непокретних културних добара.

Влада Републике Србије је усвојила Уредбу о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја на животну средину, и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС“ бр. 114/08):

Листа I – пројекти за које је обавезна процена утицаја на животну средину – листа укључује пројекте са значајним утицајем на животну средину (велики инфраструктурни пројекти, тешка индустрија итд.). Не очекује се да ће се пројекти Листе I спроводити у оквиру пројекта SURCE. Листа I дата је у Анексу 2.

Листа II – пројекти за које се може захтевати процена утицаја на животну средину. За пројекте Листе II, у оквиру пројекта SURCE, MoME/PIU је одговорно за спровођење процедуре EIA за сваки подпројекат, у следећим корацима: 1) Скрининг – MoME/PIU подноси надлежном органу Захтев за доношење одлуке о потреби процене утицаја; 2) Ако се донесе одлука да EIA није потребна, надлежни орган може да утврди минималне услове заштите животне средине. 3) Ако се донесе одлука да је потребна EIA, надлежни орган предлаже садржај и обим студије EIA. 4) Израда студије EIA и достављање надлежном органу на одобрење. 5) Одлука о одобрењу студије EIA од стране надлежног органа. Овај поступак се такође примењује на све активности које нису наведене на Листи I. Листа II је наведена у Анексу 3.

Осим тога, за било коју пројектну активност у близини или унутар заштићеног подручја природе/културе може бити потребна EIA на основу услова и мишљења добијених од релевантних институција. У зависности од географског положаја то су Завод за заштиту природе (INP), Покрајински завод за заштиту природе (PINP), Завод за заштиту споменика културе (IPCM).

4.6 Правни захтеви релевантни за предложени пројекат

Осим LEP и LEIA, све друге политике, стратегије и правни инструменти не захтевају експлицитно било какву процену животне средине у вези са активностима Пројектом. Већина политика, стратегија и правних инструмената наглашавају потребу да се узме у обзир животна средина током планирања и спровођења пројекта без експлицитне еколошке категоризације за предложене активности. Од носиоца пројеката се очекује да обезбеде, од случаја до случаја, да принципи доброг управљања животном средином буду уграђени у планирање, пројектовање, спровођење, рад и одржавање под-пројеката.

У законодавном систему Републике Србије, и у складу са Законом о процени утицаја на животну средину, израда Процене утицаја на животну средину није потребна за активности предвиђене Предложеним пројектом " Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији".

Тренутно не постоји секторско законодавство које директно регулише климатске промене, климатску отпорност или прилагођавање. Недостаје јасна подела одговорности и ефикасна комуникација између заинтересованих страна.

5 Еколошки и Социјални Стандарди Светске Банке

5.1 Еколошки и Социјални Оквир

Еколошки и социјални оквир (ESF) (покренут 1. октобра 2018.) захтева од Корисника Зајма да управљају еколошким и друштвеним ризицима у складу са ESF-ом и да побољшају резултате. Од 1. октобра 2018. ESF се примењује на све пројекте које финансира Светска банка.

ESF штити људе и животну средину од потенцијалних негативних утицаја који би могли настати из пројекта које финансира Банка и промовише одрживи развој. Овај нови оквир пружа широку покривеност, укључујући важан напредак у погледу транспарентности, недискриминације, социјалне укључености, учешћа јавности и одговорности. ESF такође ставља већи нагласак на изградњу сопствених капацитета влада корисника зајма како би могле да се баве еколошким и социјалним питањима.

ESF такође посебно наглашава еколошка и социјална питања током припреме и имплементације пројекта, са повећаним фокусом на ангажовање заинтересованих страна и праћење и појашњава улоге и одговорности између Светске банке и корисника зајма. ESF дефинише начин управљања ризицима који су прилагођени ризицима и утицајима на пројектима.

Еколошки и социјални оквир Светске Банке састоји се од:

- Визија одрживог развоја
- Еколошка и социјална политика WB за финансирање инвестиционих пројеката (IPF)
- Захтеви корисника зајма – десет (10) Еколошки и социјални стандарди (ESS)
- Еколошка и социјална директива за финансирање инвестиционих пројеката
- Решавање ризика и утицаја на угрожене или рањиве појединце или групе

Визија одрживог развоја поставља корпоративне циљеве окончања екстремног сиромаштва и промоције заједничког просперитета у свим партнерским земљама. Обезбеђивање дугорочне будућности планете, њених људи и њених ресурса, обезбеђивање социјалне укључености и ограничавање економског оптерећења будућим генерацијама ће подржати ове напоре. Два циља која наглашавају важност економског раста су укљученост и одрживост, укључујући снажну забринутост за правичност.

У оквиру параметара пројекта потребно је:

- Избегавање или ублажавање штетних утицаја на људе и животну средину;
- Очувати или рехабилитовати биодиверзитет и природна станишта и промовисати ефикасно и правично коришћење природних ресурса и услуга екосистема;
- Промовисати здравље и безбедност радника и заједнице;
- Осигурати да не постоје предрасуде или дискриминације према појединцима или заједницама погођеним пројектом и посветити посебну пажњу аутохтоним народима, мањинским групама и онима који су у неповољном положају или угрожени, посебно тамо где могу настати штетни утицаји или постоје користи од развоја;
- Решавање утицаја на климатске промене на нивоу пројекта и разматрање утицаја климатских промена на одабир, лоцирање, планирање, дизајн и имплементацију и затварање пројекта;
- Максимизирати ангажовање заинтересованих страна кроз боље консултације, веће учешће и одговорност.

Еколошка и социјална политика за финансирање инвестиционих пројеката (IPF) утврђује обавезне захтеве Банке у вези са пројектима које подржава кроз финансирање инвестиционих пројеката. Банка подржава Корисника Зајма у развоју и имплементацији пројекта који су еколошки и друштвено

одрживи, као и јачању капацитета еколошких и друштвених оквира Корисника Зајма за процену и управљање еколошким и друштвеним ризицима и утицајима пројеката.

За спровођење ове Политике, Банка ће:

- Да узме активно учешће у предложеним пројектима, сразмерно природи и потенцијалном значају еколошких и друштвених ризика и утицаја у вези са пројектом;
- Подржати Корисника Зајма да изврши рано и континуирано ангажовање и смислене консултације са заинтересованим странама у погођеним заједницама, као и у обезбеђивању механизма за жалбе за одабране пројекте;

Стандарди заштите животне средине и социјалног окружења су осмишљени да помогну кориснику зајма у управљању ризицима и утицајима пројекта, као и да побољшају њихове еколошке и социјалне учинке, кроз приступ заснован на ризику и исходима.

Стандарди ће:

- подржати корисника зајма/клијенте у постизању добре међународне праксе у вези са еколошком и социјалном одрживошћу;
- помоћи корисницима зајма/клијентима у испуњавању њихових националних и међународних еколошких и социјалних обавеза;
- повећати недискриминацију, транспарентност, учешће, одговорност и управљање;
- побољшати исходе одрживог развоја пројеката сталним ангажовањем заинтересованих страна.

Десет стандарда Заштите Животне Средине и Социјалног Окружења су:

- Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима
- Рад и услови рада
- Ефикасност ресурса и спречавање и управљање загађивањем
- Здравље и безбедност заједнице
- Откуп земљишта, ограничења у коришћењу земљишта и недобровољно пресељење
- Очување биодиверзитета и одрживо управљање живим природним ресурсима
- Староседелачки народи/историјски недовољно подржане традиционалне локалне заједнице субсахарске Африке
- Културно наслеђе
- Финансијски посредници и
- Ангажовање заинтересованих страна и објављивање информација

5.2 Преглед Стандарда заштите животне средине и социјалног окружења и њихова релевантност за пројекат

Пројекат има за циљ да повећа коришћење чисте енергије и улагања у енергетску ефикасност у стамбеном сектору у Србији, са фокусом на домаћинства са нижим приходима. Повећана улагања у чисту енергију и енергетску ефикасност допринеће смањењу емисију енергије и угљеника у стамбеном сектору, побољшању квалитета ваздуха у урбаним срединама и повећању нивоа удобности грејања у домаћинствима са нижим приходима.

Не очекује се да ће пројекат имати значајне негативне утицаје и ризике на животну средину. Напротив, дугорочно ће имати позитивне утицаје с обзиром на свој укупан утицај на животну средину и енергетску ефикасност. Међутим, могу се идентификовати неки краткорочни ризици и потенцијални негативни утицаји, који се углавном односе на инфраструктурна улагања.

Активности у оквиру Компоненте 1 пројекта укључују мање грађевинске радове без откупа земљишта. Биће позитивних друштвених утицаја за сва домаћинства. Пројекат има посебне механизме који осигуравају да сиромашна и угрожена домаћинства имају адекватне користи од пројекта. Сходно томе,

очекује се да пројекат има низак социјални ризик.

Извођачи, који ће бити задужени за извођење подпројеката, и биће у обавези да примењују све мере прописане у припремљеним документима – ESMP/ESMP контролне листе. Надзор над спровођењем мера специфичних за локацију вршиће локалне самоуправе уз надзор стручњака за животну средину и социјална питања PIU -а.

Стандарди животне средине и социјални стандарди (ESS) релевантни за активности које разматра пројекат SURCE представљени су у следећој табели:

Табела 1. Еколошки и Социјални Стандарди

Еколошки и Социјални Стандарди		Релевантност
*Процена релевантност је дата на дан припреме документа		
ESS1	Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима	Релевантно
ESS10	Ангажовање заинтересованих страна и објава информација	Релевантно
ESS2	Рад и услови рада	Релевантно
ESS3	Ефикасност ресурса и спречавање и управљање загађењем	Релевантно
ESS4	Здравље и безбедност заједнице	Релевантно
ESS5	Откуп земљишта, ограничења у коришћењу земљишта и недобровољно пресељење	Није релевантно
ESS6	Очување биодиверзитета и одрживо управљање живим природним ресурсима	Није релевантно
ESS7	Староседелачки народи/историјски недовољно подржане традиционалне локалне заједнице суб Сахарске Африке	Није релевантно
ESS8	Културно наслеђе	Није релевантно
ESS9	Финансијски посредници	Није релевантно

Од десет стандарда животне средине и социјалног окружења, пет се сматра релевантним за пројекат као што је приказано у табели.

5.2.1 ESS1 Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима

Компонента 1 пројекта ће подржати грађевинске радове, укључујући типичне мере енергетске ефикасности на нивоу зграда, нпр. изолацију зидова и таваница, замену прозора и спољних врата,

замену котлова на угаљ и биомасу чистијим, ефикаснијим технологијама грејања, и уградња соларних колектора за санитарну топлу воду и кровне соларне фотонапонске панеле. Стога се у Компоненти 1, у оквиру грађевинских радова на санацији и реконструкцији, могу јавити одређени негативни утицаји и ризици по животну средину, али пројекат неће обухватити радове ван већ постојећих габарита објеката. Ако се потенцијални ризици и негативни утицаји идентификују на време и све мере за ублажавање се примене на адекватан начин, утицаји би требало да буду елиминисани и привремени. Утицаји би били типични за грађевинске радове, на пример, емисија буке, емисија прашине, отпадне воде, грађевински отпад, ризици за раднике (OHS). Ови утицаји су предвидиви и лако контролисани. Пошто активности на стамбеним зградама у које ће се улагати још нису са сигурношћу утврђене, усвојен је оквирни приступ.

Овај ESMF идентификује ризике по животну средину и штетне утицаје, пружа смернице за правилно управљање њима, прецизира законодавни и регулаторни оквир, процедуре и институционалне одговорности и даје преглед за специфичне еколошке и друштвене процене (ESA) које ће се припремити за сваку конкретну локацију.

ESA ће бити припремљена, одобрена, објављена пре почетка било каквих грађевинских радова и биће део тендерске документације. Обзиром на то да је већина ризика везана за OHS, значај мера заштите на раду и правилне имплементације/надзора је јасно дефинисан у ESMF-у и биће примењен у ESMPs/ESMP контролним листама. Процедуре заштите на раду су јасно дефинисане, и од Извођача се тражи да ангажује координатора за заштиту на раду за фазу пројектовања и координатора за заштиту на раду за фазу имплементације (један или више, у зависности од врсте подпројекта и броја селектованих/изабраних извођача).

Пошто ће већина инвестиција бити усмерена на породичне куће, ESMF укључује обрасце за ESMP-ове који ће олакшати њихову припрему. Пошто ће сви предвиђени радови на породичним кућама бити слични по обиму и природи, у оквиру већ постојећег обима, за ову врсту радова неће се вршити E&S скрининг. Ово се односи само на породичне куће. За интервенције на зградама, било да су мање или више од пет спратова, свака ESA ће бити предмет претходног одобрења од стране WB.

ESMF дефинише механизам скрининга како би се осигурало да се значајне или високоризичне активности не финансирају у оквиру Пројекта. Обзиром да ће се пројекат имплементирати у целој земљи, ESMF даје врло јасне и конкретне критеријуме подобности, проверавајући еколошке и друштвене процедуре. На основу налаза скрининга биће одлучено који инструмент треба да се користи за релевантне подпројектне активности и одредбе за праћење.

ESMF укључује одредбе за избегавање било каквог осетљивог окружења или заштићених подручја, упутства за превенцију загађења и еколошки прихватљиво коришћење ресурса према ESS3, и све смернице о културном наслеђу или случајним налазима како је предвиђено у ESS8.

Узимајући у обзир здравствена и безбедносна питања у вези са COVID-19, ESMF укључује одељак који наводи неопходне радње за решавање ових ризика на нивоу пројекта, у складу са националним смерницама и Белешком Светске банке о „COVID-19“.

5.2.2 ESS10 Ангажовање заинтересованих страна и објава информација

Подизање свести, промена понашања и одабир сиромашних, удаљених и угрожених домаћинстава су централни део пројекта PDO. С обзиром на природу пројекта, јако ангажовање заинтересованих страна за предложене активности су кључ успеха пројекта. Пројекат даје нагласак на успостављању механизма као што су субвенције на нивоу локалних самоуправа, приоритет угроженим домаћинствима и измене политике како би се одговорило на питања, као што су приступ финансијама и подизање свести маргинализованог становништва.

Оцена ризика пројекта је подигнута са ниске на умерену како би на адекватан начин приказала важност испуњавања утицаја ангажовања заинтересованих страна у пројекту. Припремљен је SEP пројекта који је идентификовао релевантне заинтересоване стране, класификујући их у Стране погођене пројектом (PAP) и Друге заинтересоване стране (OIP) укључујући специфичне рањиве групе. SEP ће осигурати да планирање, имплементација и праћење активности ангажовања буду адекватно координирани међу кључним заинтересованим странама.

Штавише, SEP у вези са пројектом служи као смерница за припрему специфичних општинских стратегија за SE и CE и биће додатно прилагођени током пројекта. SEP је укључио аспекте ангажовања грађана тако што се бавио и SE и CE у контакту са заинтересованим странама, као и подизањем свести. Пројектне активности ће обухватити ширу заједницу и кориснике пројекта, али ће такође подржати ангажовање рањивих група како би се осигурало да имају користи од пројекта

SEP укључује жалбени механизам, а укупан процес ангажовања заинтересованих страна (на националном и локалном нивоу) биће олакшан, између осталог, кроз успостављање наменске грађанске платформе. Ова платформа ће олакшати активности ангажовања заинтересованих страна и грађана и објављивање информација како би се превазишле препреке COVID-19 за састанке лицем у лице.

Активности ангажовања заинтересованих страна почеће током ране припреме пројекта и наставити се током целог животног циклуса пројекта.

5.2.3 ESS2 Рад и услови рада

Грађевински радови мањег обима постоје у оквиру Компоненте 1, као што су постављање соларних панела, боља изолација итд. Неће бити прилива радне снаге. Независан LMP је припремљен за покривање радника на Пројекту. Пројекат ће успоставити Кодекс понашања за раднике на пројекту и наменски механизам за жалбе за примање и процесуирање поверљивих жалби. Извођачи радова и пројектни радници ће проћи обуку о превенцији SEA/SH. PIU или други субјекти неће куповати соларне панеле на велико у оквиру пројекта. Због тога се не захтева процена ланца снабдевања, јер ће све соларне панеле купити индивидуални власници са локалног тржишта.

5.2.4 ESS3 Ефикасност ресурса и спречавање загађења и управљање

Овај стандард је релевантан, јер се очекује да ће се одређена количина отпада генерисати као резултат радова на реконструкцији и рехабилитацији у оквиру Компоненте 1. Уколико се процени да би током ових радова могао настати опасан отпад, то треба решити на начин прописан законом за управљање овом врстом отпада. За већину радова очекује се да ће обим отпада бити мали, тако да ће одредбе о правилном управљању отпадом бити укључене у одговарајуће ESMP/ESMP контролне листе са информацијама о процењеним количинама различитих врста отпада (управљање отпадом, отпадним водама, комуналним и опасним отпадом), аранжманима за њихово привремено складиштење, транспорт и коначно одлагање, као и одобрењима/дозволама за одлагање отпада добијеним од надлежних државних органа и адекватним мерама за ублажавање и санацију, према потреби. Смернице за поновну употребу или рециклажу неких врста отпада и предају корисницима за секундарну употребу биће укључене тамо где је то изводљиво. Штавише, ESMF ће обезбедити јасне смернице за инструменте специфичне за локацију о управљању и одлагању опасних материја, и процениће српске прописе и постројења у смислу њихове адекватности за управљање овим токовима отпада у складу са националним/EU захтевима.

5.2.5 ESS4 Здравље и безбедност заједнице

Стандард је релевантан за пројекат, јер током радова може доћи до негативних утицаја на здравље и безбедност околних заједница и особља; ови ризици су идентификовани као стварање отпада, бука,

прашина, неовлашћени улазак на локације, управљање саобраћајем и безбедност саобраћаја. Планови управљања безбедношћу саобраћаја/путева, са мерама обезбеђење током изградње и за фазу експлоатације биће припремљени заједно са Плановима реаговања у ванредним ситуацијама и са процедурама за реаговање у случају изливања, емисије, пожаре и других кризних догађаја. Опште смернице за планове управљања саобраћајем биће укључене у ESMF. Додатне смернице ће бити дате за такве локације као што су оне које се налазе у осетљивим областима – у близини школа, болница итд. Ризици од неовлашћеног приступа радним локацијама биће спречени низом мера наведених у ESMP-овима, као што је омогућавање приступа само овлашћеним лицима са информацијама, постављање знакова упозорења и ограде.

5.2.6 ESS5 Откуп земљишта, рестрикције за употребу земљишта и недобровољно пресељење

Сви мањи грађевински радови повезани са Компонентом 1 ће се изводити у оквиру постојећих кућа и зграда. Неће бити откупа земљишта нити ограниченог приступа услугама нити било каквих утицаја на живот који проистичу из откупа земљишта.

5.2.7 ESS6 Очување биодиверзитета и одрживо управљање живим природним ресурсима

Стандард није релевантан. Пројекат не подразумева никакве физичке активности нити грађевинске радове који би могли да имају негативан утицај на биодиверзитет, живе природне ресурсе и осетљива подручја, јер обухвата радове на већ постојећим зградама/кућама у оквиру урбаних и периферних урбаних подручја. Међутим, неке области које насељавају људи такође могу садржати биодиверзитет од значаја, посебно у периферним урбаним подручјима. Сви релевантни ризици идентификовани у каснијој фази биће дефинисани и одредбе ће бити садржане у ESMP-у како би се обезбедила пуна усклађеност са важећим прописима, укључујући одредбе о искључивању инвестиција/радова који се могу налазити у таквим окружењима или који могу имати утицаја на таква подручја.

5.2.8 ESS7 Староседелачки народи/недовољно подржане традиционалне локалне заједнице суб Сахарске Африке

У Србији нема староседелачких народа из те категорије.

5.2.9 ESS8 Културно наслеђе

Иако ће се очекивани грађевински радови изводити у оквиру већ постојећих зграда, процедуре случајних налазишта, у складу са националним законима и добром међународном праксом укључене су у ESMF. ESMF такође укључује опште захтеве за извођаче радова у погледу заштите свих објеката културног наслеђа током спровођења одговарајућих уговора. Штавише, ESA специфична за локацију ће размотрити потенцијалне утицаје на детаљнији начин. Ако било који објекат културног наслеђа треба да се идентификује током припреме ESA-е специфичне за локацију, планови културног наслеђа могу бити потребни као део ESMP-а или ESMP-контролних листа.

Процедура случајних налазишта ће бити успостављена и спроведена пре почетка грађевинских радова у складу са захтевима ESS8.

У случају неочекиваног проналаска археолошких предмета, Извођач ће одмах обавестити МоМЕ/PIU и Завод за заштиту споменика културе. Грађевински радови ће бити привремено заустављени док надлежни органи не одлуче да ли су потребна истраживања или примена мера заштите. Извођач ће се придржавати упутстава надлежних за заштиту културног наслеђа.

5.2.10 ESS9 Финансијски посредници

Стандард није релевантан за пројекат. Пројекат не подразумева финансијске посреднике.

5.3 Опште смернице о животној средини, здрављу и сигурности (EHS)

EHS смернице су технички референтни документи са општим и специфичним примерима добре међународне индустријске праксе. Смернице садрже нивое примене и мере које су нормално прихватљиве за Групу Светске банке, и за које се сматра да су достижне у новим објектима уз разумне цене користећи постојеће технологије.

Групација Светске банке захтева од Корисника зајма/клијента да примењују релевантне нивое или мере EHS Смерница. Када се прописи земље домаћина разликују од нивоа и мера представљених у EHS смерницама, од пројеката ће се захтевати да се примени строжији захтев.

Опште EHS SURCE смернице садрже информације о питањима животне средине, здравља и безбедности које се могу применити на све секторе и требало би да се користе заједно са релевантним смерницама за сектор индустрије).

5.4 Кључни циљеви ESF-а у поређењу са националним захтевима

ESF Циљеви	Национални захтеви и закони	Разилажења	Препоручена активност
ESS1: Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима			
<ul style="list-style-type: none"> - Идентификовати, проценити и управљати ризицима и утицајима везаним за животну средину и друштво који произилазе из пројекта на начин и у складу са ESS - овима. Усвојити приступ хијерархије ублажавања како би се: <ul style="list-style-type: none"> - Предвидели и избегли ризици и утицаји; - Тамо где избегавање није могуће, минимизирати или смањити ризике и утицаје на прихватљиве нивое; - Након што се ризици и утицаји сведу на минимум или смање, ублажити их; и - Тамо где су преостали значајни претходни утицаји, надокнадити их или неутрализовати, ако је то технички и финансијски изводљиво. - Усвојити мере расподеле како негативни утицаји не би падали непропорционално на оне који су у неповољном или рањивом положају, те да они не буду у неповољном положају при дељењу користи и могућности произашлих из пројекта. - Искористити националне еколошке и социјалне 	<p>Закон о Процени утицаја на животну средину (ЕИА)</p> <p>Уредбе Листа I и Листа II</p>	<p>Јавне консултације о изради пројекта</p> <p>Процена друштвеног утицаја није потребна</p> <p>Активности мањег обима које можда не захтевају активности према српском закону, али захтевају према ESMP-у, ESMP-овим контролним листама или ревизију E&S према ESF -у Банке.</p> <p>Пратећи објекти нису покривени</p>	<p>Ангажовање заинтересованих страна и јавне консултације у складу са Планом ангажовања заинтересованих страна (SEP) и посебним Плановима ангажовања заинтересованих страна за Подпројекте</p> <p>Спровести Процену друштвеног утицаја</p> <p>Припремити инструменте управљања E&S-ом у складу са ESF-ом Светске банке и овим ESMF-ом као што су ESMP, ESMP чек листе и E&S скрининг</p>

<p>институције, системе, законе, прописе и процедуре у процени, развоју и имплементацији пројеката, кад год је то потребно..</p> <p>Промовисати побољшане еколошке и друштвене перформансе, на начине који препознају и повећавају капацитете Корисника Зајма.</p>			
<p>ESS2: Рад и услови рада</p>			
<ul style="list-style-type: none"> - Промовисати сигурност и здравља на раду. - Промовисати фер третман, недискриминацију и једнаке могућности радника на Пројекту. 	<p>Различити закони, пословне политике и кодекси су применљиви на LMP - и усклађени су са међународним законима</p>	<p>Не захтева се посебан механизам за жалбе на раднике. Кодекс понашања и обука за раднике о питањима везаним за здравље на раду нису обавезни.</p>	<p>Установиће се механизам жалби за раднике на пројекту Пројектне активности ће захтевати ангажовање директних и уговорених радника.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Заштитити раднике на пројекту, укључујући угрожене раднике као што су жене, особе са инвалидитетом, деца (радног узраста, у складу са овим ESS) и радници мигранти, радници по уговору, радници у заједници и радници примарне набавке, према потреби. • Спречити употребу свих облика принудног рада и дечијег рада. • Подржати принципе слободе удруживања и колективног преговарања пројектних радника на начин у складу са националним правом. • Обезбедити пројектним радницима доступна средства да искажу забринутост на радном месту. 	<p>стандарди, односно конвенције ILO и директиве ЕУ, пошто су одредбе, услови и инструменти предложени у међународним конвенцијама и директивама уграђени у Закон о раду Србије</p>		<p>Обе групе ће бити предмет Пројектног LMP и Смерница Светске банке за животну средину, здравље и безбедност.</p> <p>Од уговорача ће се тражити да развију Кодекс понашања и SEA/SH Кодекс понашања који сви радници морају прочитати, разумети и потписати.</p> <p>Према ESS2, Корисник Зајма треба да развије и примени писане Процедуре за управљање радом које одређују начин на који ће се руководити пројектним радницима, у складу са захтевима националног закона и овог ESS -а.</p>
<p>ESS3: Ефикасност ресурса, превенција загађивања и управљање</p>			
<ul style="list-style-type: none"> • Промовисати одрживо коришћење ресурса, укључујући енергију, воду и сировине, као и друге ресурсе • Избегавање или минимизирање штетних утицаја на људско здравље и животну средину избегавањем или минимизирањем загађења од пројектних активности. • Да се избегну или минимизирају емисије краткотрајних и дугорочних загађивача климе повезане са пројектом. • Избегавање или минимизирање стварања опасног и неопасног 	<p>Закон о заштити животне средине Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине Закон о водама Закон о заштити и одрживом коришћењу рибарства Закон о средствима за заштиту биља Закон о енергетској ефикасности Закон о управљању отпадом</p>	<p>Редовно праћење није потребно. Нема захтева за поштовање GIIP-а.</p>	<p>Поред поштовања националног законодавства, усвојити и применити EHSГ Светске банке и мере прописане у овом ESMF-у за постизање највиших стандарда. Вршити редовно праћење имплементације ESA.</p>

<p>отпада (тамо где је могуће отпад ће се поново користити и рециклирати на безбедан начин; ако није могуће, отпад ће бити одложен у складу са релевантним процедурама)</p> <ul style="list-style-type: none"> Минимизирати и управљати ризицима и утицајима повезане са употребом пестицида. 	<p>Базелска конвенција о прекограничном кретању опасног отпада и њиховом одлагању Службени лист СРЈ, Међународни уговори, бр. 2/99, The Aarhus Convention</p>		
--	---	--	--

ESS4: Здравље и сигурност заједнице

<ul style="list-style-type: none"> Да предвиди и избегне негативне утицаје на здравље и безбедност заједница погођених пројектом током животног циклуса пројекта из рутинских и нерутинских околности. Промовисање квалитета и безбедности, као и разматрања у вези са климатским променама, у пројектовању и изградњи инфраструктуре. Да се избегне или минимизира излагање заједнице саобраћају и путевима везаним за пројекат безбедности ризици, болести и опасни материјали. Имати ефикасне мере за решавање ванредних догађаја. Обезбедити да се заштита особља и имовине спроводи на начин који избегава или минимизира ризике за заједнице погођене пројектом. Да примени мере за превенцију и ублажавање буке ако/када се предвиде или измерени утицаји буке из пројектног објекта или операција премашују применљиве смерница за ниво буке 	<p>Закон о планирању и изградњи Уредба о безбедности и здрављу на раду на градилиштима Закон о путевима Закон о безбедности саобраћаја на путевима</p> <p>Правилник о техничким стандардима за универзални приступ Акт о заштити од пожара</p>	<p>У суштини, јаз између националних захтева и ESS није значајан. Међутим, биће потребне мере за ублажавање и превенцију у облику планова управљања Извођачем специфичних за локацију. У случају да се у оквиру ESF а и националних захтева открију двоструки стандарди, преовладаће строжији стандарди.</p>	<p>Да би се осигурало да активности Пројекта не изазову нежељене негативне последице по заједнице, пратеће се дефинисане ESMP и ESMP контролне листе</p> <p>Извођачи ће развити одговарајуће делове планова као што су, али не ограничавајући се на:</p> <p>Политика здравља и безбедности (HSP); План управљања H&S у изградњи (OHS, план безбедности заједнице, план управљања саобраћајем, план безбедности опасних материјала, програм обуке, приправност и реаговање у ванредним ситуацијама итд.)</p> <p>Планови и обуке о H&S -у; Процене ризика H&S оперативна контрола Обезбеђење градилишта; Планови управљања саобраћајем итд. за решавање утицаја покретне грађевинске опреме на локалне заједнице</p> <p>мере и радње развијене за процену и управљање специфичним ризицима и утицајима наведеним у ESMF -у и каснијим ESMP-овима. Обуке о SH/SEA</p>
--	---	--	--

ESS8: Културно наслеђе

*Није релевантно за овај пројекат

<ul style="list-style-type: none"> • Заштита културног наслеђа од штетних утицаја пројектних активности и подршка његовом очувању. • Да се бави културним наслеђем као интегралним аспектом одрживог развоја. • Промовисати смислене консултације са заинтересованим странама у вези са културним наслеђем. • Промовисати правичну поделу користи од коришћења културног наслеђа. 	<p>Закон о културним добрима („Сл. гласник РС, бр. 52/11, 92/11 и 6/20). Овим законом уређује се систем заштите и коришћења културних добара и уређују се услови за обављање послова заштите културних добара.</p>	<p>Не постоје значајне разлике између ESS 8 и националних закона</p>	<p>Неће се одвијати активности које могу утицати на заштићено културно наслеђе.</p> <p>Клаузула о могућим налазима ће ући у све ESA за под-пројекте.</p>
<p>ESS10: Ангажовање заинтересованих страна и објављивање информација</p>			
<ul style="list-style-type: none"> • Успоставити систематски приступ ангажовању заинтересованих страна који ће помоћи корисницима Зајма да идентификују заинтересоване стране и изградити одрже конструктиван однос са њима, посебно са странама на које пројекат утиче. • Да процени ниво интересовања и подршке заинтересованих страна за пројекат и да омогући да се ставови заинтересованих страна узму у обзир у припреми пројекта и еколошким и друштвеним перформансама. • Промовисати и обезбедити средства за ефективно и инклузивно ангажовање страна на које се пројекат односи током животног циклуса пројекта за питања која би потенцијално могла да утичу на њих. • Обезбедити да се одговарајуће информације о пројекту о еколошким и друштвеним ризицима и утицајима обелодане заинтересованим странама на благовремен, разумљив, приступачан и одговарајући начин и формат. • Да се странама погођеним пројектом обезбеде доступна примењива средства за покретање 	<p>Обавезе ангажовања грађана Републике Србије не постоје дефинисане у оквиру једног закона или уредбе. Међутим, препознавање значаја ангажовања грађана уграђено је у правни систем и јасно препознато у обавезним процедурама предвиђеним појединачним законима.</p>	<p>Док сви акти прописују право на информације које су у оквиру јавних установа, ESS препознаје важност отвореног и транспарентног ангажмана у односу на заинтересоване стране у пројекту и заједницу од стране корисника зајма</p> <p>Закон РС не познаје GRM на нивоу пројекта</p>	<p>SEP Припремљен и имплементиран</p> <p>Активности грађанског ангажовања ће се спроводити према SEP -у и SEP -у на нивоу подпројекта.</p> <p>GRM је ефикасан и оперативан у раној фази пројекта и прилагођен да одговори на потребе пројекта SEA/SH притужбе.</p> <p>Овим врстама притужби ће посебно управљати обучени стручњак. Биће обезбеђена неопходна обука за именованог члана особља који ће се бавити таквим притужбама.</p>

питања и притужби и да се Корисницима Зајма омогући да одговоре на притужбе и управљају њима.			
---	--	--	--

6 Приступ за идентификовање, анализу и процену ризика и утицаја

У складу са Оквиром за заштиту животне средине и друштва, Светска банка све пројекте класификује у једну од четири категорије ризика: низак ризик, умерен ризик, значајан ризик и висок ризик. Критеријуми за класификацију ризика обухватају врсту, локацију, осетљивост, обим подпројеката, природу и величину потенцијалних утицаја, као и постојеће капацитете за управљање ризицима и посвећеност одговорних субјеката у постизању.

Такође, и друге области ризика могу бити релевантне за спровођење мера, као и за резултате мера за ублажавање утицаја на животну средину и друштво, у зависности од конкретног пројекта и контекста. Они могу укључити правни и институционални оквир, природу ублажавања и предложену технологију, управљачке структуре и законодавство, као и разматрања у вези са стабилношћу, конфликтом или безбедношћу. Банка објављује класификацију пројеката на својој интернет страници са пројектном документацијом.

6.1 Процена ризика

За сваки од подпројеката биће спроведене неопходне додатне еколошке и социјалне процене. За стамбене зграде, без обзира да ли су мање или више од пет спратова, Е&S скрининг је обавезан, а на основу налаза биће припремљена ESMP-ови или ESMP контролне листе. Е&S скрининг ће бити достављен Светској Банци на одобрење. ESMP или ESMP контролна листа припремљена за подпројекте ће прецизирати приступ истраживању и анализи услова животне средине и друштва, идентификовати очекиване ризике и утицаје, развити мере управљања и ублажавања, као и улоге и одговорности и аранжмане за праћење и извештавање. За приватне куће (SFH) неће се радити скрининг.

6.2 Кључни кораци

У наставку биће приказани кључни кораци који ће се пратити током спровођења специфичне еколошке и социјалне процене и процеса управљања у складу са стандардима WB Е&S и који ће довести до прегледа и одобрења подпројеката за овај Пројекат.

6.2.1 Корак 1: Скрининг активности и локација

Први корак има за циљ да идентификује главна питања заштите животне средине и социјалног окружења која произилазе из спровођења пројекта, као и прелиминарну идентификацију потенцијалних ризика. Ова класификација одређује природу и обим праћења животне средине и социјалне анализе која треба да се спроведе.

MoME/EEA/PIU или кроз техничку помоћ ће се извршити скрининг сваког од подпројеката када буду дефинисани и усаглашени, како би се утврдиле карактеристике предложених подпројеката, карактеристике преовлађујућег друштвеног окружења са циљем процене потенцијалних утицаја пројекта. Употреба скрининга ће такође идентификовати потенцијалне друштвено-економске утицаје који ће захтевати мере ублажавања.

6.2.2 Корак 2: Додељивање одговарајућих категорија животне средине

Скрининг ће бити спроведен када подпројекат буде предложен за финансирање и биће спроведен на основу методологије скрининга и процене. Резултатом скрининга биће одређен ниво ризика повезаних са сваки од предметних пројеката.

Да би се поједноставиле оперативне процедуре, за појединачне подпројекте ће бити урађен скрининг, ради идентификовања и процене ризика и утицаја (према ESMP-у/ESMP контролној листи). Пошто је укупни ризик пројекта низак до умерен, да би се проценили потенцијални Е&С ризици и утицај подпројеката, стручњаци ће припремити образац ESMP контролне листе само за вишестамбене објекте.

6.2.3 Корак 3: Процедура Скрининга

Скрининг потенцијалног ризика животне средине или социјалног ризика ће се извршити коришћењем Упитника за скрининг/контролне листе ESMP (Анекс 8).

Скрининг ће обавити Јединица за имплементацију пројекта (PIU) која ће за овај задатак ангажовати социјалне стручњаке и стручњаке за животну средину.

С обзиром на то да број локалних самоуправа које учествују у пројекту још увек није дефинисан и самим тим се не може јасно предвидети обим посла на локалном нивоу, тренутно није могуће јасно дефинисати конкретне дужности и одговорности локалног и PIU особља у скринингу.

Изводиће се следеће активности:

- **Консултације заинтересованих страна и активности учешћа:** Консултације ће бити спроведене са релевантним заинтересованим странама на националном и локалном нивоу како би се идентификовали и укључили ставови и коментари заинтересованих страна у пројекат. На националном нивоу, кључни институционални актери су МоМЕ и ЕЕА, док ће на локалном нивоу заинтересоване стране укључивати локалне самоуправе LSG.
- **Преглед докумената:** Биће предузет преглед релевантних докумената (примљених пријава) како би се приступило усаглашености пријава са захтевима пројекта, правилником који је припремљен и усвојен за овај пројекат, као и да би се обезбедио континуитет са тренутним пилот програмом који спроводи МоМЕ.
- **Посета градилишту:** Посете одабраним подпројектима биће спроведене како би се утврдили основни услови (укључујући и утврђивање неких аспеката добијених из прегледаних докумената), и како би се потврдила валидност пријаве.

6.2.4 Корак 4: Спровођење процене утицаја на животну средину и друштво

Идентификација кључних ризика и утицаја на животну средину и социјално окружење и препоручене мере за ублажавање:

- Биће идентификовани и описани значајни ризици и утицаји на животну средину и социјално окружење који су потенцијално повезани са предложеним пројектом. Кључне мере ублажавања/управљања биће идентификоване за сваки од идентификованих еколошких и друштвених ризика и утицаја.

Категорији ризика ће се приступити узимајући у обзир вероватноћу настанка утицаја и величину утицаја, како је дато у табели испод.

Матрица процене значајности фактора ризика - Класификација ризика

ВЕРОВАТНОЋА	ПОСЛЕДИЦЕ (величина утицаја)		
	Минорне	Средње	Велике
Врло вероватно	Умерен	Значајан	Значајан
Вероватно	Умерен	Умерен	Значајан
Могуће	Низак	Умерен	Умерен
Мало вероватно	Низак	Низак	Умерен

Мало вероватни утицаји који би имали само мање последице сматрају се ниским ризиком; врло вероватни утицаји који би имали велике последице сматрају се високим ризиком; мало вероватни утицаји који би имали велике последице сматрају се умереним ризиком; врло вероватни утицаји који би имали само мање последице сматрају се умереним ризиком.

За одређивање категорије ризика подпројеката наведени су сви идентификовани фактори ризика и њихова одговарајућа оцена значаја. Највиша оцена би генерално водила категорију ризика пројекта. На пример, ако подпројекат има пет фактора ризика, од којих се три сматрају са ниским значајем, а два умерено значајним, пројекат ће бити класификован као пројекат умереног ризика.

6.2.5 Корак 5: Преглед и одобрење

Подпројекти који су у ESMP-е скринингу класификовани као нискоризични, и ако ту процену потврди Светска банка, могу да почну са радом и нису потребне даље никакве формалне радње. Подпројекти класификовани као пројекти са умереним ризиком захтевају израду ESMP-а и наставак еколошке и социјалне анализе. Пројекти високог ризика неће се узимати у разматрање. За стамбене зграде, без обзира да ли су мање или више од пет спратова, препоручује се E&S скрининг, а на основу налаза треба припремити ESMP-е или ESMP-е контролну листу. E&S скрининг ће бити достављен Светској банци на одобрење.

6.2.6 Корак 6: Мониторинг животне средине

Мониторинг је неопходан како би се осигурало да се све потребне мере ублажавања утицаја на животну средину и социјално окружење, наведене у контролној листи ESMF-а, ESMP-а и ESMP-а контролна листа за сваку компоненту подпројекта, примењују на задовољавајући начин.

Заштитни инструменти, мере ублажавања и мониторинг морају бити у складу са захтевима садашњег Оквира управљања животном средином и друштвом и у случају људи погођених пројектом (PAP).

7. Потенцијални еколошки и социјални ризици, утицаји и мере ублажавања

7.1 Утицај пројекта на изградњу отпорности заједница

Пројекат ће подржати инвестиције које ће побољшати интегрисану мобилност и отпорност LSGs на еколошки – зелени начин. Као основна дефиниција, улагања у зелену инфраструктуру, штите природни капитал и промовишу паметан, укључив и одржив раст градова³⁸, повећањем ефикасности коришћења ресурса, минимизирањем утицаја на животну средину и загађења, те отпорношћу на климатске промене и природне катастрофе³⁹. Кроз зелену инфраструктуру, градови су дизајнирани за људе и заједнице, штитећи здравље и добробит грађана и стварајући јаче заједнице уз побољшање друштвене кохезије.

Локалне самоуправе (LSG), кроз зелену енергију и повећање отпорности, имају кључну улогу у темпу и одрживости раста Србије. Зелена енергија је такође усклађена са одговором Светске банке на COVID-19 стуб 4 „Јачање политика, институција и инвестиција за бољу обнову“. Према дефиницији, зелена инфраструктура посебну пажњу посвећује отпорности, одрживости и инклузивности. Такође, циљ одрживог развоја (SDG) 7.3 се позива на глобални напредак у енергетској ефикасности удвостручавањем стопе побољшања енергетске ефикасности на глобалном нивоу до 2030. године.

У складу са циљевима Зеленог договора ЕУ, Зеленог раста Светске банке и опоравка после COVID-19, овај пројекат представља улагање у зелену енергију која доприноси ублажавању климатских промена, смањује ризике од загађења животне средине и промовише ефикасно коришћење ресурса и доприноси преласку Србије на развој инфраструктуре са ниским емисијама угљеника.

Користи од енергетске ефикасности:⁴⁰

- Приступ енергији: Енергетска ефикасност може повећати услуге које пружа сваки киловат електричне енергије и побољшати приступ енергији.
- Квалитет ваздуха: Енергетска ефикасност може смањити концентрацију загађивача ваздуха у затвореном и на отвореном.
- Вредност имовине: Енергетска ефикасност може повећати вредност имовине за власнике кућа, предузећа и комуналне услуге.
- Економске користи: Исплатива побољшања енергетске ефикасности могу имати позитивне макроекономске утицаје, подстичући економску активност.
- Смањење емисија: Енергетска ефикасност смањује емисије GHG, како директне емисије из фосилних горива, тако и индиректне емисије из производње електричне енергије.
- Запошљавање: Енергетска ефикасност може подстаћи отварање радних места, побољшати продуктивност и смањити одсуство запослених.
- Цене енергије: Енергетска ефикасност може смањити цене енергије смањењем потребе за додавањем нових капацитета за производњу или пренос електричне енергије и смањењем притиска на енергетске ресурсе.
- Уштеда енергије: Енергетска ефикасност смањује количину енергије која се користи за пружање услуге.
- Енергетска сигурност: Енергетска ефикасност може смањити ослањање на увоз енергије и смањити ризике од прекида у снабдевању.

³⁸ [European Commission Environment. https://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/investing/index_en.htm](https://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/investing/index_en.htm)

³⁹ Green Growth is defined by the World Bank as “growth that is efficient in its use of natural resources, clean in that it minimizes pollution and environmental impacts, and resilient in that it accounts for natural hazards and the role of environmental management and natural capital in preventing physical disasters”

⁴⁰ Multiple Benefits of Energy Efficiency, IEA

- Здравље и благостање: Енергетска ефикасност подржава физичко и ментално здравље са здравим температурама, влажношћу, буком и квалитетом ваздуха.
- Уштеда за домаћинства: Енергетска ефикасност може омогућити већи расположиви приход смањењем рачуна за енергију и осталих трошкова домаћинства.
- Продуктивност: Енергетска ефикасност доводи до повећања продуктивности смањењем проблема одржавања и оптимизацијом процеса.
- Јавни буџети: Енергетска ефикасност доноси финансијску корист јавним буџетима кроз повећање прихода и смањење расхода.

7.2 Прихватљиве интервенције и утицај пројекта на отпорност заједнице

У оквиру овог пројекта, области потенцијалних и прихватљивих интервенција/инвестиција дате су у табели испод.

Табела 2 - Списак прихватљивих интервенција/инвестиција

Инвестиције	Опис	Врсте интервенција
<p>Компонента 1:</p> <p>ОТПОРНОСТ</p> <p>(до 90% - до US\$ 45,00 милиона)</p>	<p>Финансирање делимичних грантова за енергетску ефикасност, одрживо грејање и инвестиције у соларну енергију на крововима у стамбеним објектима</p>	<ul style="list-style-type: none"> - "Лаки пакет" (процењена цена око 2 000,00 € по домаћинству): замена прозора и врата + изолација плафона. Пројекат ће подржати мање грађевинске радове, укључујући типичне мере енергетске ефикасности на нивоу објекта. - "Стандардни пакет" (7-8 000,00 €): мере укључене у лагани пакет + изолација зидова, замена котлова, реконструкција топлотне мреже (нпр. замена котлова на угаљ и биомасу чистијим, ефикаснијим технологијама грејања и инсталација соларних панела за санитарну топлу воду). - "Напредни пакет" (12-13 000,00 €): мере укључене у лаки и стандардни пакет, + топлотна пумпа (уместо замене бојлера укључена у стандардни пакет), соларни фотонапонски систем,

		соларни колектор за санитарну топлу воду.
Компонента 2: (до 10 % - US\$ 5,00 милиона)	Техничка помоћ (ТА) и подршка спровођењу, са општим циљем, да се подржи развој скалабилних механизма финансирања и уклоне тржишне баријере, кампање подизања свести и техничке студије.	- Јачање капацитета локалног тржишта, побољшање животне средине и јачање јавне свести, - техничке студије у вези са пројектовањем механизма финансирања, - Подршка имплементацији пројекта.

Компонента 1. финансираће делимичне грантове којима управља Управа за енергетску ефикасност (ЕЕА) одговорна за енергетску ефикасност, одрживо грејање и инвестиције у соларну енергију на крововима у стамбеним објектима. Инвестиције ће се финансирати кроз:

- Грантове које нуди ЕЕА, финансирани кроз пројекат и каналисани преко локалних самоуправа које су учеснице на пројекту, и
- Грантове које локалне самоуправе директно нуде као суфинансирање пројекта од стране корисника зајма.

Пројекат ће дати приоритет инвестицијама на основу њихове финансијске привлачности, исплативости, доприноса декарбонизацији и побољшању квалитета ваздуха, као и потенцијала за прихватање. Што се тиче улагања у енергетску ефикасност и одрживо грејање, пројекат ће дати приоритет „лаким“ и „стандардним“ пакетима за реновирање/побољшање објеката, због њихове веће исплативости у смислу уштеде енергије и заједничких користи за животну средину у поређењу са „напредним“ пакетима. Пројекат ће такође финансирати додатне инвестиције потребне за постизање „стандардног“ пакета реновирања за домаћинства која су већ спровела неки облик реновирања (нпр. корисници постојећег програма замене котлова заинтересовани за енергетски ефикасне инвестиције, домаћинства која су заменила прозоре по тренутном програм енергетске ефикасности). Међутим, програм неће финансирати замену постојећих котлова на угаљ ефикаснијим котловима на угаљ, како би се избегло задржавање угљеника.

Штавише, програм неће подржати замену котлова осим ако се не спроведу основне мере енергетске ефикасности које су укључене у "лаки" пакет, јер ове мере омогућавају значајно смањење потребног капацитета котла. Што се тиче улагања у дистрибуцију обновљиве енергије, програм ће финансирати инсталацију кровних соларних фотонапонских система/модула за производњу електричне енергије.

Пројекат ће дати приоритет „лаким“ и „стандардним“ пакетима због њихове веће исплативости, али неће искључити домаћинства (НН) која су вољна (или у могућности) да финансирају само једну или две мере (нпр. замену прозора). Уместо тога, пројекат ће обезбедити додатне подстицаје (већи удео гранта) за стимулисање улагања у пакете; такође ће обезбедити већи удео грантова за замене котлова, која резултирају преласком са чврстих горива.

„Лаки“ пакети за реновирање процењени су на око 2 хиљаде евра по домаћинству и укључују замену прозора и врата и изолацију крова. Процењује се да ће „стандардни“ пакети за реновирање коштати око 7-8 хиљада евра по домаћинству и укључују изолацију зидова, замену котла и реконструкцију

топлотне мреже, поред мера укључених у "лаки" пакет. "Напредни" пакети реновирања коштају око 12-13 хиљада евра по домаћинству и укључују топлотну пумпу, соларни фотонапонски систем и соларни колектор, поред мера укључених у лаке и стандардне пакете (искључујући замену котла)⁴¹.

Пројекат ће дати приоритет улагањима у породичне куће (SFH), али ће се разматрати и одабрана улагања у појединачне станове у више спратним стамбеним зградама (MAB). Приоритет ће бити дат SFH из четири главна разлога:

- термичка својства породичних кућа у Србији су генерално лоша, углавном због неповољног односа површине и запремине и релативно старијег грађевинског фонда,
- породичне куће се више ослањају на мање ефикасне котлове на угљь и дрва за грејање, док се значајан део стамбених зграда (MAB) ослања на даљинско грејање и електричну енергију,
- већа је вероватноћа да ће домаћинства са нижим приходима живети у породичним кућама и користити чврста горива за грејање, и
- друге националне и донаторске линије подршке су до сада биле усмерене на јавне и стамбене зграде.

Такође, у оквиру породичних кућа, биће усвојени додатни критеријуми за селекцију и приоритете (нпр. приход домаћинства, ако је могуће, старост и структурна/врста градње куће, број и класификација корисника). Док ће SFH имати приоритет у односу на MAB, механизми финансирања развијени и тестирани у оквиру пројекта такође би се могли користити за финансирање инвестиција у другим тржишним сегментима, на пример, MAB и комерцијалне зграде.

Рехабилитација SFH и MAB ће укључивати следеће стандардне мере:

- Замена прозора,
- Постављање изолације спољних зидова,
- Изолација крова и санациони радови за заштиту од влаге, уз радове на олуцима и инсталацијама уземљења,
- Реконструкција система грејања,
- Обнова инсталација расвете и уградња нове енергетски ефикасне,
- Реновирање и изолација подних облога, и
- Монтажа кровних соларних фотонапонских панела.

Што се тиче сиромаштва и последичне рањивости, дизајн пројекта намерава да се бави и једним и другим, сиромаштвом са последично нижом доступношћу и енергетским сиромаштвом. Дизајн пројекта ће ставити посебан акценат на угрожена домаћинства. С једне стране, домаћинства са ниским приходима имају мање расположивих средстава за финансирање и инвестирање у чисту енергију и енергетску ефикасност и теже им је приступити финансирању због ниже кредитне способности. С друге стране, докази потврђују да је продор чисте енергије и улагања у енергетску ефикасност мања у домаћинствима са нижим приходима. Штавише, феномен енергетског сиромаштва је релативно чест међу домаћинствима са нижим приходима. На пример, процењује се да је само 5% домаћинстава са месечним приходом мањим од 300€ спровело мере за побољшање енергетске ефикасности, у поређењу са 80% домаћинстава са месечним приходом изнад 1.700€.

Што се тиче сиромаштва, дизајн пројекта има за циљ да се што је могуће више бави и сиромаштвом по приходу (и последично нижом доступношћу) и енергетским сиромаштвом. Пројекат ће увести механизам солидарности за повећање учешћа сиромашних локалних самоуправа у програму. Тренутно грантове суфинансирају локалне самоуправе које дају половину донације домаћинствима. Овај услов за суфинансирање од 50% биће смањен за сиромашније општине са приходом испод просека по глави становника (користећи званичну категоризацију локалних самоуправа у Србији). Почетни приступ би у

⁴¹ Walk-through energy audits carried out in late October 2021 in 30 houses located in 9 municipalities across Serbia

принципу био сличан постојећем програму ЕЕ за јавне зграде, где најсиромашније општине (тј. оне са најнижим приходима по глави становника укључене у категорију 4 званичне категоризације према степену развијености) добијају 100% вредности инвестиција из републичких средстава, у односу на претходни програмски случај у коме се 50% трошкова обезбеђује из републичког буџета, а 50% из буџета локалних самоуправа.

Према дефиницији коју је усвојила Национална коалиција за смањење енергетског сиромаштва, енергетско сиромаштво је стање у којем домаћинство нема на располагању довољно могућности да обезбеди потребну количину енергије која је неопходна за здрав и достојанствен живот и то на начин који не угрожава друге основне животне потребе домаћинства или шире заједнице⁴².

Док свеобухватни подаци о изворима грејања које користе домаћинства која живе у различитим типовима зграда нису доступни, подаци из пописа из 2011. подржавају ову тврдњу: у руралним областима (у којима доминирају SFH), практично сва домаћинства се за грејање ослањају на огревно дрво или угаљ; у урбаним срединама, међу домаћинствима која немају приступ централном или даљинском грејању (углавном SFH), 60% користи огревно дрво за грејање, 15% угаљ, 33% струју и 12% других извора (укупно више од 100% јер нека домаћинства користити више од једног извора грејања).

У 2019. години, широм Србије, 89% домаћинстава која припадају најнижем категорији прихода живело је у SFH, у поређењу са само 47% домаћинстава у категорији са највишим примањима. Иако SFH чине највећи удео у фонду стамбених зграда, а многи од њих су енергетски веома неефикасни, постоје веома ограничени инструменти за подршку побољшању ЕЕ у овим кућама.

7.3 Оцена утицаја на животну средину

Не очекује се да ће пројекат имати значајне негативне утицаје на животну средину. Прихватљиви подпројекти ће морати да буду класификовани као зелени према дефиницији која је укључена у фазу концепта ESRS.

Међутим, то укључује неке потенцијалне краткорочне негативне утицаје, углавном везане за инвестиције у оквиру **Компоненте 1**. Ова компонента предвиђа финансирање улагања у енергетску ефикасност, одрживо грејање и постављање соларних панела на крововима у стамбеним објектима, што ће укључити радове мањег обима на већ постојећим објектима (породичне куће, стамбене зграде са мање од пет спратова и стамбене зграде са више од пет спратова), а у зависности од врсте објекта, пројектом је предвиђено које врсте интервенција могу да се захтевају на одабраној врсти објекта. У овој фази, потенцијалне интервенције које би се могле укључити су изолација зидова и кровног плафона, замена прозора и спољних врата, замена котлова на угаљ и биомасу чистијим, ефикаснијим технологијама грејања и уградња соларних колектора за санитарну топлу воду и кровних соларних фотонапонских панела за производњу електричне енергије. Тачне локације ових објеката тек треба да се утврде, али је предвиђено да се сви радови изводе у оквиру површина постојећих објеката. У том смислу, потенцијални утицаји на животну средину који се могу идентификовати су:

- Загађење подземних и површинских вода, загађење земљишта и ваздуха (прашина и бука);
- Питања здравља и безбедности на раду (OHS) и приступ објектима;
- Неадекватно управљање отпадом.

Компоненте 2. Не би требало да има утицаја на животну средину јер се фокусира на техничку помоћ, јачање политика и пракси. Корисник Зајма је реализовао сличне пројекте у прошлости и стога има одређено искуство у управљању. SURCE се надограђује на пилот ЕЕ стамбени програм, који спроводи МоМЕ 2021-22. у две фазе путем јавних позива.

⁴²<https://www.slobodnaevropa.org/a/zorana-mihajlovic-srbija-energetsko-siromastvo/31569709.html>

Као што је поменуто, сви радови ће се изводити у оквиру постојећих породичних кућа и више спратних стамбених зграда, тако да се очекује да ће утицаји на животну средину бити малих размера, предвидљиви и привремени ако се идентификују на време, ублаже и са њима се поступа на одговарајући начин.

Међутим, пошто локације пројекта још нису познате, као ни подпројекти, овај ESMF је припремљен за Пројекат као скуп процедура које ће осигурати усклађеност са еколошком и социјалном политиком WB, EHSB WB, националним законодавством и примерима добре праксе.

Биће припремљени планови управљања животном средином и друштвеном за специфичне локације (ESMP-е) и/или контролне листе ESMP-а које ће укључити утицаје специфичне за локацију и мере за ублажавање ако је потребно. ESMP/ESMP контролна листа/план мониторинга биће уграђени у тендерску документацију и уговор са извођачем за сваки подпројекат.

Пројекат је класификован са умереним утицајем на животну средину узимајући у обзир природу радова/интервенција, искуство имплементационе управе у вођењу сличних пројеката и примену нових и енергетски ефикасних технологија.

У оквиру овог пројекта ће бити финансирани ограничени радови на доградњи, реновирању или реконструкцији и не очекују се штетни утицаји као што су присилно прибављање земљишта, утицаји на биодиверзитет и културно наслеђе. Имајући у виду активности које ће се обављати у оквиру пројекта SURCE, Компонента 1, може се претпоставити да у оквиру Пројекта неће бити реализоване активности које имају значајан утицај на животну средину и социјално окружење (пројекти „високог ризика” или „значајног ризика”).

Пројекат неће финансирати ниједну од активности наведених у IFC листа искључења Светске банке, дата у Анексу 1. Утицај на животну средину ће бити мале величине, привременог карактера и директно повезан са наведеним инвестицијама и активностима техничке помоћи у оквиру Пројеката.

Сав отпад који настане у оквиру Пројекта биће сакупљен, категорисан и прописно одложен у складу са адекватним одредбама Закона о управљању отпадом ("Службени гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 14/16) и 95/18). Одлагање неопасног отпада (сви грађевински отпадни материјали, укључујући бачве, даске, песак и шљунак, цементне вреће) и опасног отпада са градилишта треба вршити у складу са Законом о управљању отпадом ("Сл. гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 14/16 I 95/18). Извођачев план за примену пројекта треба да обухвати све фазе у процесу управљања отпадом (настајање отпада, примарна селекција, привремено складиштење отпада на локацији градилишта, третман отпада (поновно искоришћење, рециклажа) и коначно одлагање отпада, тј. продаја или предаја овлашћеном оператеру).

План управљања отпадом ће, као минимум, садржати листу отпада који се генерише на градилишту, упуство за разврставање и обележавање отпада, процедуре привременог складиштења отпада на градилишту до предаје /продаје овлашћеном оператеру за транспорт, третман отпада у циљу његове рециклаже и/или коначног одлагања. Продаја/предаја отпада овлашћеном оператеру врши се на документован начин, тј. у зависности од карактера отпада обавезно је генерисање документа о кретању отпада или документа о кретању опасног отпада, а у складу са Правилником о обрасцу документа о кретању отпада и упутству за његово попуњавање ("Сл. гласник РС", бр. 114/13) или са Правилником о обрасцу Документа о кретању опасног отпада и упутству за његово попуњавање ("Сл. гласник РС", бр. 17/17). Каталог грађевинског отпада и отпада од рушења дат је у Анекс 6б.

Извођач је у обавези да чува документацију из области управљања отпадом и да тиме покаже да је пројекат у складу са најбољом инжењерском праксом и важећим законима (обрасце о евиденцији врста и количина генерисаног отпада на градилишту, документ о кретању отпада, документ о кретању опасног отпада);

Све активности које могу имати висок или значајан утицај на животну средину и друштво, укључујући случајне утицаје на земљиште или имовину, и непредвидиве ризике по животну средину, здравље и безбедност заједнице, сматраће се неприхватљивим кроз Процедuru еколошког и социјалног скрининга пројекта (Анекс 6а), која се користи за дефинисање подобности за донацију. Сви ниски и умерени утицаји ће бити идентификовани од стране ESMF и регистровани у ESMP-у/ESMP-у контролним листама за специфичне активности. ESMF и Оперативни приручник за спровођење пројекте (POM) ће осигурати да процедуре одабира грантова буду праведне, транспарентне и засноване на заслугама.

Ризик за животну средину пројекта је оцењен као умерен.

7.4 Оцена друштвеног ризика

Друштвени ризици се сматрају умереним, а укупни очекивани друштвени утицаји пројекта су позитивни.

Активности у оквиру Компоненте 1 ће укључивати мање грађевинске радове без откупа земљишта, док Компонента 2 подржава техничку помоћ, која има за циљ капитализацију користи од пројекта и има занемарљиве негативне социјалне утицаје. Стога се сматра да пројекат има мали друштвени ризик. Међутим, подизање свести и промена понашања се сматрају централним за PAD пројекта, стога се оцена ризика задржава умерена, како би се истакла важност спровођења ефикасних консултација и кампање са заинтересованим странама кроз пројекат.

Уведено је неколико мера како би се спречио потенцијални ризик од искључења из приступа пројектним погодностима, посебно од стране рањивих и угрожених група, због њихових покретача рањивости и неадекватног приступа информацијама о производима и услугама подржаним пројектом. Превентивне мере су уграђене у пројектне активности и саставни су део инструмената ESMF.

У Плану ангажовања заинтересованих страна (SEP) усвојена је свеобухватна стратегија ангажовања која укључује наменску грађанску платформу са специфичним циљем да се допре до недовољно покривеног дела становништва. Такође, Пројекат укључује посебне стратегије као што су субвенције и циљани механизми, како би се осигурало да сиромашна и угрожена домаћинства имају адекватне користи од пројекта. Као што је раније поменуто, биће уведен механизам солидарности за сиромашније LSG како би се омогућило њихово учешће у програму захваљујући нижим захтевима за суфинансирање.

Како је фокус на SFH који су корисници чврстих горива, циљна група становништва претежно представља доњих 40% дистрибуције прихода. Да би се додатно истражила циљна група угрожених домаћинстава, пројекат ће спровести анкету међу домаћинствима која испуњавају услове за социјалну помоћ/програмске бенефиције енергетски угрожених, како би се потврдио удео власника кућа међу њима, као и њихов ниво интересовања за побољшање енергетске ефикасности.

Не очекују се већи ризици у вези са малим грађевинским радовима у Компоненти 1, као што је постављање соларних панела и боља изолација. Национални оквир за рад и здравље на раду нуди чврст оквир на којем се гради LMP. ESS2 ће се примењивати на директне раднике (PIU) и на раднике по уговору. Запошљавање ће највероватније бити генерисано на локалном нивоу, с обзиром на мали обим грађевинских радова у оквиру Компоненте 1. Упркос ниским SEA/SH ризицима, LMP се позвао на Кодекс понашања за пројектне раднике и механизам за жалбе који је припремљен за примање поверљивих података везано за жалбе. Радници на пројекту ће проћи обуку о превенцији SEA/SH.

Друштвени ризик је оцењен као умерен.

7.5 Генерички позитивни утицаји на животну средину и друштво

7.5.1 Генерички позитивни утицаји на животну средину и друштво током фазе изградње

Очекује се да ће пројекат SURCE имати укупне позитивне утицаје на животну средину и социјално окружење, јер треба да допринесе смањењу емисије гасова стаклене баште, повећању учешћа обновљивих извора енергије у финалној потрошњи енергије и енергетској ефикасности. Утицаји на животну средину и социјално окружење током фазе изградње, у смислу грађевинских радова који ће се изводити, а повезани са грађевинским радовима, су запошљавање локалне радне снаге, отварање нових радних места и позитивни економски утицаји на мале добављаче на тржишту сировина потребних током фазе изградње.

7.5.2 Генерички позитивни утицаји на животну средину и друштво током оперативне фазе

Очекује се да ће оба аспекта имати позитиван утицај и током фазе рада. Значај за локалну заједницу ће се манифестовати у мањој емисији CO₂, енергетској ефикасности, укључивању угрожених и сиромашних, повезаности са пословима и пословањем, отпорности и безбедности и утицају на животну средину. Такође, локалне самоуправе имају користи од економског развоја, нижих трошкова и уштеде времена, безбедности, користи за животну средину у смислу смањених емисија GHG и могућих других позитивних екстерних ефеката.

7.6 Потенцијални ризици на животну средину и друштво током имплементације пројекта

7.6.1 Потенцијални ризици на животну средину и друштво током фазе изградње

У овој фази, већина ризика се односи на здравље и безбедност на раду (OHS) и здравље и безбедност у заједници.

Ризици за рад повезани са грађевинским радовима малих размера оцењени су као ниски до умерени. За фазу изградње, LMP је проценио и идентификовао кључне ризике за рад који су повезани са континуираним ризицима изложености COVID-19. Они се углавном односе на рад у затвореним просторима са горивом које испарава, рад на висини, рад на високој температури итд. LMP је позвао на усклађеност рада и услова рада за све стране које запошљавају или ангажују раднике на пројекту. OHS ризици су детаљније описани у одељцима 7.7.11 и 7.7.12 овог документа.

Како се не очекује прилив радне снаге, могући ризик у вези са појавом SA/SHA током фазе изградње је низак. Међутим, биће донете превентивне мере, а то су увођење специјализоване обуке и инкорпорација Кодекса понашања у уговорни аранжман са радницима.

Што се тиче потенцијалних социјалних ризика, као што је раније поменуто, они се односе на потенцијално искључење одређених делова становништва, посебно рањивих група из погодности пројекта. Овај ризик је процењен као умерен и потенцијално негативан утицај ће бити спречен комбинацијом пројектних мера и активности ублажавања дефинисаних путем инструмената ES, као што је објашњено у одељку релевантном за социјалне ризике. Ризици у фази изградње за селектоване подпројекте биће детаљно дефинисани током E&S скрининга, када активности сваког потпројекта буду познате и биће дефинисане на релевантном ESMP-у/ESMP-е контролној листи. Као превентивна мера за сваки подпројекат ће ESMP/ESMP контролна листа/план мониторинга, заједно са LMP, SEP и Изјавом о усклађености (приказана у Анексу 5 овог ESMF) бити саставни део тендерске документације и уговора са извођачем. Због чињенице да је Србија склона природним хазардима као што су земљотреси и пожари који могу имати значајан утицај на људе, дизајн подпројеката треба да обухвати неопходне

структурне мере за прилагођавање климатским и геофизичким хазардима с обзиром на безбедносне ризике за заједнице (ако је примењиво).

Класификација ризика по свакој активности планираној Компонентом 1. пројекта приказана је у табели испод:

ОБЛАСТ ИНТЕРЕСА	РИЗИК
○ грађевински радови мањег обима типични за мере енергетске ефикасности на нивоу објекта	○ Умерен
○ изолација спољних зидова, пода и крова	○ Умерен
○ замена прозора и спољних врата	○ Низак
○ побољшање/поправка крова	○ Умерен
○ уградња балансних вентила	○ Низак
○ замена котлова на угаљ и биомасу чистијим, ефикаснијим технологијама грејања	○ Низак
○ уградња соларних колектора за санитарну топлу воду	○ Умерен
○ инсталација кровних соларних фотонапонских панела (PV)	○ Умерен

7.6.2 Потенцијални ризици на животну средину и друштво током оперативне фазе

Тачне активности подпројекта тренутно нису дефинисане. Због тога се ризици у оперативној фази не могу проценити и биће дефинисани за специфичне локације када буду познате активности сваког подпројекта. Очекивани могући ризици могу укључивати:

- Недостатак знања и вештина за одржавање инсталисане опреме,
- Незадовољавајући квалитет радова и опреме,
- Недостатак резервних делова за инсталирану опрему.

Да би се спречио овај могући ризик, припремљени SEP дефинише успостављање GRM на нивоу пројекта како би се омогућило становницима локалне заједнице и погођеним лицима да поднесу жалбе и траже обештећење у случају да виде негативан утицај као резултат пројектних активности.

7.7 Генерички негативни утицаји на животну средину и друштво током фазе изградње

Све у свему, не очекују се значајни негативни утицаји на животну средину или друштво. У фази имплементације, пројекат неће укључивати никакве веће грађевинске радове или пројектовање. Подкомпоненте и локације пројекта још увек нису познате, али је предвиђено да се сви радови изводе у оквиру постојећих објеката.

Утицаји на животну средину који се очекују у фази изградње подпројекта су директна последица присуства људи и машина, као и санације/изградње и других активности у вези са реализацијом пројекта на SFH и МАВ. Утицаји пројекта на животну средину су привремене и локалне природе. Утицаји на животну средину идентификовани у овој фази су прелиминарне природе и мораће да буду додатно разрађени (у смислу подпројекта) и потенцијал за појаву мора да се утврди током даљих фаза пројекта и спровођења подпројекта.

Због природе и величине потенцијалних ризика на животну средину и социјално окружење, током реализације пројекта не очекују се негативни утицаји пројекта на природно окружење. Утицаји ће се вероватно лако ублажити мерама ублажавања.

Потенцијални утицаји на животну средину и социјално окружење који се могу идентификовати су: утицаји на подземне и површинске воде, загађење земљишта и ваздуха (прашина и бука), неправилно управљање отпадом и питања здравља и безбедности на раду (OHS), као и приступ градилиштима.

7.7.1 Загађење тла

Контаминација тла може бити могућа од издувних гасова транспортних возила/машина и издувних гасова. Следећи могући утицаји који се односе на грађевинске активности су:

- Деградација тла,
- Случајно изливање горива/хемикалија,
- Неодговарајуће одлагање отпада, опасног и неопасног отпада и отпада од рушења,
- Привремено градилиште и привремени путеви.

Треба избегавати контаминацију тла спречавањем или контролом емисије издувних гасова и одлагањем отпада и опасних материјала. Остале мере заштите тла укључују:

- Спречавање нелегалног одлагања отпада,
- Развијање процедура за превенцију и санацију изливања,
- Адекватно управљање грађевинским материјалом.

7.7.2 Загађење површинских и подземних вода

Потенцијални утицај/ризици привремених градилишта на површинске и подземне воде повезани су са:

- Одлагање разноврсног отпадног материјала са градилишта (течности, прашине и чврстог отпада) на обале или директно у корита река, што доводи до загађивања воде и ширења загађења дуж водотока,
- Отпадни материјали, уље и мазива, гориво итд. могу бити потенцијални загађивачи површинских и подземних вода,
- Привремена складишта грађевинског материјала у близини река или површинских водотока.

Да би се спречило испуштање у површинске и подземне воде са привремених градилишта треба применити добре инжењерске праксе и свакодневно праћење.

7.7.3 Загађење ваздуха

Повећана концентрација загађујућих материја, пре свега прашине као последица извођења грађевинских радова на изолацији спољашњих зидова, замени прозора и врата, побољшању крова, кровним соларним панелима и др.

Прашина која настаје може привремено да поремети комшије и локално окружење. Међутим, ови утицаји ће бити локализовани, а не очекује се значајнији утицај на суседе, као ни кршење законом дозвољене концентрације емисија у ваздух. Дакле, сви утицаји су уско повезани са локацијом радова, привремени су са тенденцијом враћања у првобитно стање по завршетку радова.

Мере превенције и контроле ових извора емисије укључују:

- Методе контроле као што су поливање водом складишног простора и приступног пута,
- Покривање ускладиштеног материјала, ако је могуће,
- Постављање завеса за прашину, ако је потребно и ако су комшије посебно угрожена група,
- Контролисани утовар и истовар материјала,
- Пажљиво планирање рута и оптимална оптерећења.

7.7.4 Бука и вибрације

Бука може настати као последица:

- Извођење радова на градилишту/објектима,
- Делатност грађевинских радника и
- Кретање возила и механизације.

Могу се применити следеће мере превенције:

- Одржавати путеве у добром стању;
- Обавестите комшије које ће вероватно бити погођени да ће радови почети (достављањем информативних летака преко поштанских сандучића и/или постављањем обавештења на огласне табле),
- Радове треба обављати у оквиру редовног радног времена колико год је то могуће. Тамо где је то немогуће, потребно је посебно обавестити погођена лица,
- Користите савремену опрему где год је то могуће. Таква опрема обично има боље пригушиваче буке и вибрација од старијих машина. Савремене машине нуде и друге погодности, као што су смањене емисије итд.

Не очекују се вибрације за врсту радова предвиђеним Пројектом, односно подпројектима.

7.7.5 Управљање отпадом

На локацијама реализације подпројекта генерисаће се следеће врсте отпада:

- Различите врсте грађевинског отпада (бетон, отпадно дрво, стакло, пластика итд.),
- Отпад од рушења,
- Амбалажни отпад (папир, картон, пластика, итд.),
- Комунални отпад,
- Различите врсте опасног отпада, али у малим количинама (боје, растварачи, уља, итд.).

Категорије отпадног материјала:

Категорија 1 – материјал користан за поновну употребу. Ова категорија укључује материјале и делове постојеће опреме који се могу поново користити за оригиналне сврхе или као резервни делови или се могу продати као материјал за употребу, а не као материјал за рециклажу. Овај материјал не садржи опасне материје које би се могли сврстати у опасан отпад.

Категорија 2 – материјал за рециклажу. Ова категорија укључује материјале и делове постојеће опреме који се не могу поново користити у првобитне сврхе, али се могу користити као материјали за рециклажу. У ову групу спадају и сви материјали које би ESCO или корисник објекта могао самостално користити. Овај материјал не садржи никакве опасне материје које би га могле сврстати у опасан отпад.

Категорија 3 – стандардни грађевински отпад и отпад од рушења. Ова категорија обухвата сав материјал који је настао током извођења радова и није класификован у претходне две категорије. Ова категорија укључује стандардне грађевинске мешавине или одвојене фракције бетона, цигле, плочица и керамике, земље из ископа, другог отпада који се може транспортовати на депонију. Овај материјал не садржи никакве опасне материје које би га могле сврстати у опасан отпад.

Категорија 4 – опасан отпад. У ову категорију спада сав опасан отпад који је последица извођења радова на градилишту/објектима. Ова категорија укључује отпад класификован према Анексу А.2 и према важећим законима из области заштите животне средине.

Потенцијални утицаји могу настати услед неадекватног сортирања, складиштења и руковања отпадом. Сви подпројекти ће садржати одредбе о управљању свим врстама отпада, укључујући и управљање

опасним отпадом. Ове одредбе ће бити у складу са Законом о управљању отпадом и Смерницама Светске банке о животној средини, здрављу и безбедности (EHSG).

Управљање различитим врстама отпада и спровођење мера за ублажавање и праћење је одговорност сваког уговарача (ESCO) и подизвођача (понекад и власника SFH и MAB).

Процедуре управљања отпадом ће стриктно пратити захтеве Закона о управљању отпадом и важећих подзаконских аката, као и Смерница Светске банке о животној средини, здрављу и безбедности EHSG за различите врсте грађевинског отпада и отпада од рушења.

7.7.6 Утицај на културно и историјско наслеђе

Планирано је да се подпројекти реализују на објектима који нису под заштитом Завода за заштиту споменика културе Србије (IPCM). Не очекује се да се културно-историјске вредности налазе у зони радова.

Међутим, у случају да је објект под заштитом, LSG тражи мишљење надлежног Завода за заштиту споменика културе за потврду/идентификовање присуства непокретног културног наслеђа.

На основу мишљења, по потреби израдити Акциони план, којим ће се обезбедити адекватна заштита културног наслеђа.

Извођач ће укључити у свој Елаборат о уређењу градилишта у складу са локалним законом, део о процедурама које треба предузети да би се обезбедила заштита свих познатих ресурса културног наслеђа на подручју Пројекта, и да спроведе Процедuru за случајна археолошка открића, у складу са захтевима националног законодавства. Извођач ће израдити Процедuru за случајна открића пре почетка грађевинских радова.

7.7.7 Утицај на насеља и становништво

Нема потенцијалног негативног утицаја на локално становништво, тј. комшије, јер су планирани мањи радови на реконструкцији SFH и MAB.

Може доћи до привремених негативних утицаја на здравље заједнице током радова на реконструкцији кроз повећану буку и праšину.

У близини градилишта/објекта могу се идентификовати различити потенцијално осетљиви рецептори. Рецептори се углавном састоје од људске популације која живи у кућама које се налазе у близини SFH и MAB где се изводе радови на спољној изолацији зидова, замени прозора и врата, побољшању крова, постављању кровних соларних панела итд.

Потенцијални негативни утицаји транспорта могу укључивати повећану гужву и буку, смањен приступ и безбедност, посебно на мањим путевима који чине руту камиона. Лоше возачке навике возача камиона могу довести до значајног стреса, али не и ризика за пешаке и друга возила.

7.7.8 Утицај на климатске промене

Пројекат SURCE допринеће ублажавању климатских промена и прилагођавању. Конкретније, Компонента 1. доприноси ублажавању климатских промена и прилагођавању.

Имплементација свих подпројеката неће имати негативан утицај на климу. Пројекат подржава повећање доступности и приступачности енергетске ефикасности, одрживог грејања и кровне соларне енергије за домаћинства у Србији. Такође, пројекат има за циљ да прошири решења за чисту енергију међу домаћинствима – суштинску интервенцију за унапређење квалитета ваздуха, смањење енергетског сиромаштва и подршку транзицији Србије са ниским емисијама угљеника.

Бавећи се питањима климатских промена, пројекат ће допринети напорима Владе Србије да испуни своје међународне обавезе утврђене Париским споразумом и Национално одређеним доприносом Србије Оквирној конвенцији Уједињених нација о климатским променама.

7.7.9 Откуп земљишта, ограничено коришћење земљишта и присилно расељавање

У току реализацији пројекта неће бити откупа земљишта, како је дефинисано ОР 4.12.

7.7.10 Утицај на рањиве друштвене групе

Пројекат ће предузети посебне мере како би обезбедио да особе у неповољном положају и угрожене групе имају једнаке могућности за приступ информацијама, давање повратних информација или подношење притужби.

На угрожене групе погођене утицајем пројекта, утицаји могу бити неповољни у односу на друге, на основу њихових социо-економских карактеристика. Старост, пол, инвалидитет и сиромаштво могу узроковати ограничен приступ релевантним информацијама и искључење из погодности пројекта. Ризик од непостојања довољно инклузивног приступа рањивим групама је умерен. Да би се спречио овај потенцијално негативан утицај, дизајн пројекта је предвидео интеграцију грађана и ангажовања заинтересованих страна. План ангажовања заинтересованих страна (SEP) је припремљен како би се осигурало укључивање рањивих група у процес консултација. Усвојена је свеобухватна стратегија ангажовања која укључује посвећену грађанску платформу са специфичним циљем да се допре до недовољно покривеног дела становништва. Метод ангажовања биће што је могуће више прилагођен потребама угрожених домаћинстава.

Пројекат ће увести механизам солидарности за повећање удела сиромашнијих локалних самоуправа укључених у програм. Тренутно грантове суфинансирају локалне самоуправе које дају половину гранта домаћинствима. Овај услов за суфинансирање од 50% биће смањен за сиромашније локалне самоуправе са приходом испод просека по глави становника (користећи званичну категоризацију локалних самоуправа у Србији). Као додатна разматрања у вези са циљањем на угрожена домаћинстава, пројекат ће спровести анкету међу домаћинствима која испуњавају услове за SA/EVP да би се утврдио удео власника кућа међу њима, као и њихов ниво интересовања за учешће у пројекту SURCE. На основу анализе анкете, могло би се размотрити следеће унапређење пројекта: у зависности од процене њихових потреба, локалне самоуправе би могле да предложе зграде (самосталне или више спратне стамбене зграде) у којима се налазе угрожена домаћинства и ове социјално оријентисане зграде могу бити квалификоване за додатна средства у оквиру пројекта SURCE. Међутим, и даље се истражује изводљивост директног контакта са угроженим групама становништва.

За управљање еколошким и друштвеним ризицима пројекта, MoME ће ангажовати квалификоване стручњаке за животну средину и социјална питања као чланове PIU. Он/она треба да обезбеди да су еколошки и социјални аспекти разматрани и интегрисани у дизајн и имплементацију подпројекта и да су предузете акције у потпуности у складу са еколошким и социјалним оквиром Банке (ESF), укључујући комуникацију са заинтересованим странама и решавање притужби.

План ангажовања заинтересованих страна пројекта (SEP) је припремљен како би се осигурало укључивање рањивих група у процес консултација.

7.7.11 Ризици по безбедност и здравље на раду

Физичке опасности представљају могућност за појаву несреће или повреде или болести услед поновљеног излагања механичким радњама или радним активностима. Могу настати услед: премештања опреме на градилишту; изложености буци, вибрацијама и неисправним електричним уређајима; раду са хемикалијама, заваривања и врући радови; рада на висини и др.

У складу са Законом о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/2005, 91/2015, 113/2017), потребно је предвидети мере заштите/заштиту на раду, како би се спречиле опасности које

могу настати током изградње. Спречавање опасности током извођења радова захтева ангажовање организације за спровођење радова, која је регистрована за врсту делатности која је предмет техничке документације у овом документу. Организација мора имати одговорно лице на градилишту које је овлашћено за управљање радовима, које има положен стручни испит и задовољава друге услове према Закону о планирању и изградњи. Овлашћено лице и сва друга лица укључена у извођење радова придржаваће се прописа, стандарда и норми за врсту делатности којом се баве, као и Закона о безбедности и здрављу на раду.

MoME и LSG, MoME/PIU ће задржати централну надзорну улогу током имплементације, јер сви кључни имплементациони документи, као што су локални правилници и јавни позиви, морају да добијају сагласност од Министарства. Локалне самоуправе ће уз помоћ техничке помоћи вршити надзор над изградњом узорака, као и пуштање у рад, мерење и верификацију (M&V).

Извођач ће израдити Елаборат о уређењу градилишта на основу пројекта за извођење и Елабората о енергетској ефикасности према Правилнику о енергетској ефикасности зграда ("Службени гласник РС", бр. 61/11), и то: како Елаборат о тренутном стању тако и Елаборат о новопројектованом стању за "Стандардни и Напредни пакет".

Извођач може започети радове тек када је градилиште успостављено и уређено у складу са одредбама Правилника о заштити на раду при извођењу грађевинских радова ("Службени гласник РС", бр. 53/1997 и 14/2009), осим "Лаког пакета" за замену прозора и врата + изолација кровног плафона.

Процедуре Безбедности и здравља на раду (OHS) у Србији су у складу са конвенцијама Међународне организације рада (ILO), са јасно дефинисаним процедурама и одговорностима, као и контролом имплементације. Током припреме пројекта биће процењено да ли ће бити ангажовани примарни радници снабдевања, према дефиницији ESS2. Оквир управљања заштитом животне средине и социјалног окружења (ESMF) укључује Процедуре за управљање радном снагом (LPM) и одељке о животnoj средини и здрављу и безбедности (EHS) који одређују начин на који ће се питањима Безбедности и здравља на раду (OHS) управљати у складу са захтевима националног закона и ESS2.

Директни радници ће бити ангажовани на консултантској основи, при чему ће за сваку позицију бити прибављена сагласност тима Банке. Најважнији аспект имплементације ESS2, биће да се обезбеди примена одговарајућих одредаба утврђених у Процедурама за управљање радном снагом (LMP) од стране уговорних компанија. С обзиром на очекивану природу радова малог обима, запослење ће се највероватније генерисати на локалном нивоу, чиме ће се смањити ризик од прилива радне снаге и очекивање доласка радника ван региона.

С обзиром да су закони о раду у Србији усаглашени са конвенцијама ILO-а и да се најчешће примењују, LMP који је прихватљив за банку, биће припремљен, прегледан, одобрен и обелодањен пре процене. У процедурама ће бити дат предлог како да се превазиђу правне празнине између правног оквира Србије и захтева ESS2 на основу посебних радова који ће бити спроведени у оквиру Пројекта. LMP ће сачињавати део тендерске документације што ће бити обавезујући за извођача.

7.7.12 COVID -19 повезани ризици по безбедност и здравље на раду, здравље и безбедност заједнице

С обзиром на пандемију COVID-19, повећана учесталост заразних и преносивих болести која се може приписати грађевинским активностима, представља потенцијално озбиљну претњу по здравље особља које ради на Пројекту и становника локалних заједница. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања (MLEVSA) недавно је издало Правилник о превентивним мерама за безбедан и

здрав рад за спречавање појаве и ширења епидемије заразне болести⁴³. Правилник прецизира обавезе послодавца и запослених и наводи активности које се морају спровести да би се спречило ширење епидемије и обезбедило безбедно и здраво радно окружење. Поред тога, послодавци морају припремити план за спровођење мера за спречавање и контролу епидемије, који мора бити део Акта о процени ризика на радним местима. Пример овог плана може се преузети са сајта MLEVSA. Ове процедуре јачају посвећеност свих учесника на пројекту да се придржавају прописаних обавеза и спроведу све неопходне мере.

Светска банка припремила је Прелиминарно упутство о анализи COVID-19 у грађевинским радовима/нискоградњи. Упутство даје смернице о томе коју врсту припрема и аранжмана треба узети у обзир. У већини случајева се очекује да ће промене бити обухваћене условима постојећег уговора о радовима.

План за непредвиђене ситуације

На свакој локацији подпројекта треба направити план за непредвиђене/ванредне ситуације, како би се утврдиле процедуре које се морају поштовати у случају да се COVID-19 појави на локацији. План за непредвиђене ситуације требало би да буде направљен у консултацији са националним и локалним здравственим установама, како би се обезбедило успостављање аранжмана за ефикасно сузбијање, негу и лечење радника који су заражени COVID-19. План за непредвиђене ситуације такође треба да узме у обзир поступак у случају да се разболи значајан број радника, када ће приступ локацији и излазак са локације највероватније бити ограничени како би се избегло ширење заразе.

План за непредвиђене ситуације треба направити и саопштити радницима у следећим случајевима:

- Процедуре изолације и тестирања радника (и оних са којима су били у контакту) који показују симптоме,
- Конкретно, план треба да одреди шта ће се предузети ако се неко разболи од COVID-19 на радном месту. План треба да:
 - Одредите аранжмане за смештај особе у просторију или простор у којој је изолован од других на радном месту, ограничавајући број људи који имају контакт са особом и контактирајући локалне здравствене власти,
 - Размислите о томе како да идентификујете особе које могу бити изложене ризику (нпр. због постојећег стања као што је дијабетес, болест срца и плућа или као последица старије животне доби) и подржите их, без позивања стигме и дискриминације на своје радно место.

Приликом комуницирања са радном снагом, њихове улоге и одговорности треба да буду јасно назначене, а треба нагласити и колико је важно за њихове колеге, локалне заједнице и њихове породице, да радници поступају у складу са плановима. Можда ће бити потребно уверити раднике да неће бити одмазде или дискриминације, ако се самоизолују због тога што се осећају болесно, као и обавестити их о постојећим аранжманима за компензацију или осигурање.

Од Извођача ће се такође захтевати да редовно проверава најновије информације на сајту WHO.⁴⁴

7.7.13 Кумулативни утицаји

Будући да ће се већина радова одвијати на SFH и MAB и да ће кроз пројекат бити подржана само реконструкција/рехабилитација мањег обима, не очекују се значајни кумулативни утицаји.

⁴³ <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2020-07/94-20%20PRAVILNIK%20ZARAZNE%20BOLESTI-converted.pdf>

⁴⁴ [novel-coronavirus-2019/advice-for-public, water-sanitation-hygiene-and-waste-management-for-covid-19, infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-\(ncov\)-infection-is-suspected-20200125, WHO-2019-nCoV-IPCPE_use-2020.2-eng.pdf](https://www.who.int/publications/m/item/novel-coronavirus-2019-advice-for-public-water-sanitation-hygiene-and-waste-management-for-covid-19-infection-prevention-and-control-during-health-care-when-novel-coronavirus-(ncov)-infection-is-suspected-20200125)

7.8 Преглед општих мера заштите у току изградње/реконструкције и предлог мера ублажавања

Наведени преглед мера је само информативног карактера, а коначни сет обавезних мера за ублажавање ће бити дефинисан у извештајима о процени утицаја на животну средину (ESA) и ESMP или ESMP контролне листе, у зависности од категорије ризика подпројеката, E&S ревизије, за одређену локацију, тј. одређени подпројекат или активност.

Табела 3: Информативни преглед потенцијалних утицаја изградње/реконструкције и предложених мера ублажавања

УТИЦАЈ	НИВО УТИЦАЈА	ПРЕДЛОГ МЕРА УБЛАЖАВАЊА
Коришћење земљишта/ насеља	Није релевантно	Није релевантно. Неће бити стицања земљишта како је дефинисано ESS5. Откупа земљишта, ограничења коришћења земљишта и присилног пресељења.
Загађење површинских и подземних вода	Низак	Потенцијални утицаји неких подпројеката на подземне и површинске воде могу се ублажити следећим мерама: <ul style="list-style-type: none"> - Отпадно уље одлагати у затворене контејнере. - Одржавање возила на градилишту је забрањено. Возила се одржавају само у за то предвиђеним радионицама. - Дефинисати простор за привремено одлагање контаминираниог земљишта (ако до њега дође).
Јавно здравље (емисија прашине и буке)	Низак	Грађевински радови који ће се финансирати у оквиру Пројекта типични су за радове који се односе на енергетску ефикасност. <ul style="list-style-type: none"> - Периодично влажење складишног материјала и приступног пута. - Извођач радова покрива камионе током транспорта. - Немојте користити застарелу или нефункционалну опрему - Користите и примените контролну опрему како бисте спречили загађење ваздуха. - Ограничите радно време (нпр. до 7 до 17 часова) у насељима. - Забранили рад механизације у неутралној смени. - Прегледајте дневник жалби за прашину, буку и сличне жалбе.
Квалитет ваздуха	Низак	Потенцијални утицаји неких подпројеката на квалитет ваздуха могу се ублажити следећим мерама: <ul style="list-style-type: none"> - Користите и примените адекватну опрему за спречавање загађења ваздуха.
Флора и фауна (заштићена подручја и врсте)	Није релевантно	Не очекују се негативни утицаји на биодиверзитет

Управљање отпад	Умерен	<p>Опасност по здравље и утицаји на животну средину могу се десити због неправилног начина управљања отпадом. Утицај се може ублажити стриктно поштујући процедуре прописане Законом о управљању отпадом и поштовањем специфичних мера ублажавања утицаја на локацију:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поставите контејнере за комунални, рециклажни и опасан отпад. - Обезбедити редовно сакупљање различитих токова отпада од стране овлашћених предузећа ЈКП. - Нема отвореног спаљивања отпада на локацији. - Осигурајте да на локацији не постоји дуготрајно складиштење отпадних материјала.
Културна и верска питања	Није релевантно	Не очекују се негативни утицаји на културно наслеђе
Управљање радом	Умерен	<p>Управљање радом дефинисано је пројектом LMP који обезбеђује адекватне процедуре и мере које омогућавају управљање радом у складу са националним законом и ESS2</p> <ul style="list-style-type: none"> - заштитна опрема; - обавештење, - информисање радника о значају заштите животне средине и хигијене, - службеник за безбедност и здравље, - мере везане COVID-19.
Здравље и безбедност заједнице	Умерен	<ul style="list-style-type: none"> - Ризици за заједницу који произилазе из неовлашћеног приступа радним местима биће спречени низом мера наведених у ESA. - Принцип универзалног приступа биће уграђен у све релевантне подпројекте.
Управљање односима с јавношћу		<p>ESMP-е ће укључивати одредбе везане за ангажовање заинтересованих страна, јавно објављивање и механизам за подношење жалби – како би се осигурало да бриге јавности нису заборављене.</p>
Рањиве групе		<p>Како би се спречио потенцијално негативан утицај и искључивање рањивих група из бенифита пројекта, дизајном пројекта је предвиђена интеграција грађана и ангажовања заинтересованих страна.</p> <p>План ангажовања заинтересованих страна (SEP) је припремљен да обезбеди укључивање рањивих група у процес консултација. Усвојена је свеобухватна стратегија ангажовања која укључује наменску грађанску платформу са специфичним циљем да се допре до недовољно покривеног дела становништва. Пројекат ће увести механизам солидарности како би се повећало учешће сиромашнијих општина у програму.</p>

У свим случајевима када се сматра да је било који од три фактора ризика (загађивачи, рецептори, путеви изложености), присутни (упркос ограниченим подацима) у садашњим или предвидивим будућим условима, у ESA треба следити следеће кораке:

- 1) Скрининг ризика (идентификација локације, узорковање и тестирање, процена аналитичких резултата, верификација рецептора и путева изложености);
- 2) Управљање привременим ризиком (спроводи се у било којој фази животног циклуса пројекта ако присуство контаминације земљишта представља „непосредну опасност“, тј. представља непосредан ризик по здравље људи и животну средину и ако се дозволи да се контаминација настави, чак и краткотрајно);
- 3) Детаљна квантитативна процена ризика (идентификовање релевантних људских и еколошких рецептора (нпр. деца, одрасли, рибе, дивље животиње), и утврђивање да ли су загађивачи присутни на нивоима који представљају потенцијалну забринутост за људско здравље и/или животну средину (нпр. нивои изнад применљивих регулаторних критеријума на основу разматрања ризика по здравље или животну средину), одређивање начина на који су људски или еколошки рецептори изложени загађивачима (нпр. гутање земље, контакт са кожом, удисање прашине), врсте штетних ефеката, квантификовање величине здравствених ризика за људске и еколошке рецепторе итд.); и
- 4) Трајне мере смањења ризика.

Табела 4: Резиме нивоа негативних утицаја животне средине и социјалног окружења и мера ублажавања

НЕГАТИВАН УТИЦАЈ	НИВО УТИЦАЈА	ПРЕДЛОГ МЕРА УБЛАЖАВАЊА
ФАЗА ИЗГРАДЊЕ		
Коришћење земљишта/ насеља	Није релевантно	Није релевантно. Неће бити стицања земљишта како је дефинисано ESS5 Откуп земљишта, ограничења коришћења земљишта и присилног пресељење
Површинске и подземне воде	Низак	Потенцијални утицаји неких подпројеката на подземне и површинске воде могу се ублажити следећим мерама: <ul style="list-style-type: none"> - Отпадно уље одлагати у затворене контејнере. - Одржавање возила на градилишту је забрањено. Возила се одржавају само у за то предвиђеним радионицама. - Дефинисати простор за привремено одлагање контаминираног земљишта (ако до њега дође).
Квалитет ваздуха	Низак	Потенцијални утицаји неких подпројеката на квалитет ваздуха могу се ублажити следећим мерама: Користите и примените адекватну опрему за спречавање загађења ваздуха.
Флора и фауна (заштићена подручја и врсте)	Није релевантно	Не очекују се негативни утицаји на биодиверзитет
Бука и прашина	Низак	Грађевински радови који ће се финансирати у оквиру Пројекта типични су за радове који се односе на енергетску ефикасност.

НЕГАТИВАН УТИЦАЈ	НИВО УТИЦАЈА	ПРЕДЛОГ МЕРА УБЛАЖАВАЊА
		<ul style="list-style-type: none"> - Периодично влажење складишног материјала и приступног пута. - Извођач радова покрива камионе током транспорта. - Немојте користити застарелу или нефункционалну опрему - Користите и примените контролну опрему како бисте спречили загађење ваздуха - Ограничите радно време (нпр. до 7 до 17 часова) у насељима. - Забранити рад механизације у неутралној смени. - Прегледајте дневник жалби за прашину, буку и сличне жалбе.
Квалитет земљишта	Низак	Контаминација земљишта може настати услед изливања опасних и токсичних хемикалија. Утицај се може ублажити следећим мерама: <ul style="list-style-type: none"> - Отпадно уље одлагати у затворене контејнере. - Одржавање возила на градилишту је забрањено. Возила се одржавају само у за то предвиђени радионицама. - Дефинисати простор за привремено одлагање контаминираниог земљишта (ако до њега дође).
Отпад	Умерен	Опасности по здравље и негативан утицај на животну средину може се десити због неправилног начина управљања отпадом. Утицај се може ублажити стриктно следећим процедурама које су прописане у Закону о управљању отпадом и примени специфичних мера ублажавања: <ul style="list-style-type: none"> - Поставите контејнере за комунални, рециклажни и опасни отпад. - Обезбедити редовно сакупљање различитих токова отпада од стране овлашћених предузећа ЈКП. - Нема отвореног сагоревања отпада на локацији. Уверите се да на локацији нема дуготрајног складиштења отпадних материјала.
Културна и верска питања	Није релевантно	Не очекују се негативни утицаји на културно наслеђе
Управљање радом	Умерен	Управљање радом дефинисано је пројектом LMP који обезбеђује адекватне процедуре и мере које омогућавају управљање радом у складу са националним законом и ESS2 <ul style="list-style-type: none"> - заштитна опрема; - обавештење, - информисање радника о значају заштите животне средине и хигијене, - службеник за безбедност и здравље, - Мере везане COVID-19.
Здравље и безбедност за погођене заједнице	Умерен	Ризици по здравље и безбедност у локалним заједницама ће се ублажити придржавањем релевантних закона током извођења грађевинских радова, али не ограничавајући се на употребу

НЕГАТИВАН УТИЦАЈ	НИВО УТИЦАЈА	ПРЕДЛОГ МЕРА УБЛАЖАВАЊА
укључујући грађевинске раднике		закон о хемикалијама и Закона о безбедности и здрављу на раду. Такође, у погледу здравља и безбедности заједнице, Извођач ће укључити здравствене и безбедносне мере како би спречио улазак јавности на градилиште, као што су одговарајуће ограде и ознаке.
ОПЕРАТИВНА ФАЗА		
Утицај на коришћење земљишта/на сеља	Није релевантно	Није релевантно
Површинске и подземне воде	Није релевантно	Није релевантно
Квалитет ваздуха	Низак	Редовно одржавање у складу са законом РС
Флора и фауна (заштићена подручја и врсте)	Није релевантно	Није релевантно
Бука и вибрације	Није релевантно	Није релевантно
Квалитет земљишта	Није релевантно	Није релевантно
Отпад	Низак	Редовно одржавање у складу са законом РС
Верска и културна питања	Није релевантно	Није релевантно
Управљање радом	Низак	Редовно одржавање у складу са законом РС. Обезбедити радну снагу и материјал потребан за отклањање било каквог квара на инсталираним пакетима у оквиру пристојног гарантног рока
Здравље и безбедност за погођене заједнице укључујући грађевинске раднике	Није релевантно	Није релевантно

8 Управљање ризицима по животну средину и социјално окружење

8.1 Класификација ризика према Светској банци

Светска банка све пројекте класификује у четири групе према ризицима, и то на пројекте са:

- Високим ризиком
- Знатним ризиком
- Умереним ризиком
- Ниским ризиком

Да би се одредила одговарајућа класификација ризика, следећа питања ће бити узета у обзир:

- Врста, локација, осетљивост и обим пројекта,
- Природа и величина могућих еколошких и друштвених ризика и утицаја, као и
- Способност и посвећеност Корисника зајма (укључујући и било коју другу агенцију одговорну за примену пројекта), да управља еколошким и социјалним ризицима и утицајима на начин који је у складу са ESS-ом.
- Друге области ризика које могу бити важне за спровођење мера ублажавања ES-а и исходе.

Укупна класификација еколошког и социјалног ризика овог пројекта је класификована као "умерена" од стране Светске банке.

Пошто Пројекат има подпројекте, захтеви Светске банке укључују обавезну ревизију адекватности локалних захтева заштите животне средине и социјалних захтева релевантних за подпројекте и процену капацитета Корисника зајма да управља ризицима и утицајима таквих подпројеката везаним за животну средину и друштво.

Такође се проверава да ли Корисник зајма има капацитет да:

- обавља проверу животне средине и социјалног окружења за подпројекте;
- обезбеди неопходну стручност за спровођење Процене утицаја на животну средину и социјално окружење;
- прегледа налазе Процене утицаја на животну средину и социјално окружење за појединачне подпројекте;
- спроводи мере ублажавања; и
- прати утицај на животну средину и социјално окружење током спровођења пројекта. Ако је неопходно, пројекат може предвидети мере за јачање капацитета Корисника зајма.

Корисник зајма је дужан да изврши одговарајућу еколошку и друштвену процену подпројеката и да их припреми и спроведе у складу са локалним законодавством и захтевима ESS које Банка сматра релевантним за подпројекте умереног и ниског ризика.

Подпројекти који су ESMP скринингом класификовани као пројекти ниског ризика и потврђени од стране Светске банке, не захтевају даље одобрење. Подпројекти класификовани као пројекти са умереним ризиком захтевају израду ЕСМП и наставак анализе животне средине и социјалне анализе. Пројекти високог ризика неће се узимати у разматрање.

Ако се пријављује цео објекат МАВ, без обзира да ли су мање или више од пет спратова, ESMP се мора припремити и доставити WB на одобрење.

У случају повећања ризика појединих подпројеката, Корисник зајма је дужан да примени услове ESS договорене са Банком.

8.2 Процена и управљање еколошким и социјалним ризицима и утицајима

Да би се одговорило на могуће ризике и утицаје пројекта SURCE, развијени су следећи инструменти за управљање ризиком:

- Овај Оквир управљања заштитом животне средине и социјалним окружењем (ESMF)
- План ангажовања заинтересованих страна на нивоу пројекта (SEP)
- Процедуре за управљање радном снагом (LMP)
- План преузимања обавеза из области животне средине и социјалних питања (ESCP)

Овај ESMF садржи контролне листе за идентификацију нивоа ризика и дефинише где су потребни планови управљања (ESMP) или ESMP контролна листа да би се овај пројекат ускладио са ESS, Општим смерницама Групе Светске банке о EHS и националним законодавством.

8.3 Процена утицаја на животну средину и социјално окружење / Скрининг, преглед и одобрење

Одговарајућа процена животне средине и друштва, мора бити спроведена, у складу са националним законодавством и релевантним захтевима ESS стандарда. Сваки подпројекат и његове активности морају бити подвргнути процени утицаја на животну средину и социјално окружење у складу са овим ESMF, а стога и са ESF који интегрише активности ангажовања заинтересованих страна, укључујући консултације и повратне информације.

Одговорност је на МоМЕ/PIU који ће осигурати да управљање животном средином и друштвом буду саставни део планирања, пројектовања, имплементације, рада и одржавања. МоМЕ/PIU ће прегледати, пратити и извештавати о учиницима у области утицаја на животну средину и социјално окружење, националном законодавству и усклађености са ESF у оквиру сваке пројектне активности, како би се осигурала ефикасна примена мера како је дефинисано у ESMF.

Процена утицаја на животну средину и социјално окружење ће пратити процес од пет корака како би се идентификовали ризици, потенцијални утицаји и дефинисале мере које имају за циљ да спрече или минимизирају негативне утицаје и одређивање врсте инструмента за управљање који је потребан да би се испунили пројектни стандарди:

Корак 1 - Преглед активности пројекта и класификација ризика

Корак 2 - Припрема пројектне активности

Корак 3 - Припрема и објављивање ESMP, ESMP контролне листе и јавне консултације (само за ESMP)

Корак 4 - Интеграција ESMP и ESMP контролне листе у јавне позиве

Корак 5 - Имплементација, надзор пројекта, праћење и извештавање.

8.3.1 Скрининг подпројеката и класификација ризика (Корак 1)

Упитник за животну средину и социјално окружење (Анекс 7) је развијен за почетни скрининг сваког потпројекта. Попуниће га МоМЕ/PIU специјалиста за животну средину и социјална питања и доставиће га WB заједно са извештајем о E&S скринингу са предлогом одлуке о категорији подпројекта/активности. За коначну одлуку потребна је сагласност Светске банке. Тим Светске банке ће задржати надзор над процесом током трајања имплементације пројекта.

Упитник за животну средину и социјално окружење састоји се од четири дела:

1) Административни и институционални подаци - кратак опис пројекта, административни и

институционални подаци, технички садржај пројекта и локација.

2) Критеријуми подобности пројекта – питања која помажу у одређивању да ли је подпројекат подобан за финансирање.

3) Основне информације о предложеном потпројекту, и

4) Информације о пројекту релевантне за утицаје и ризике: низ питања Да – Не, о потенцијалним утицајима на животну средину и социјално окружење који покривају све ESS 1-10.

Након прегледа ESS Упитника подпројекат ће бити класификован у један од следећих категорија:

Категорија	Ниво ризика	Одлука
1	Низак ризик - занемарљиви утицаји на животну средину и социјално окружење/ процена утицаја на животну средину није потребна)	Испуњава услове за финансирање. Нису потребне додатне процене животне средине и социјалног окружења..
2	Умерени ризик - очекује се да ће утицајима на животну средину и социјално окружење моћи да се управља, да ће их бити лако предвидети, да ће бити привремени и локални	Испуњава услове за финансирање. МоМЕ/PIU је одговоран за развој ESMP контролне листе или ESMP. Консултације су обавезне.
3	Знатан ризик - могу се очекивати знатни и штетни утицаји на здравље људи и животну средину, али се величина утицаја не може утврдити у фази идентификације пројекта	Не испуњава услове за финансирање
4	Висок ризик - могу се очекивати веома значајни, разноврсни и/или дугорочни штетни утицаји на здравље људи и животну средину. Може се очекивати да је величина ових утицаја таква, да може утицати и на шире подручје од локација подпројекта. Мере за ублажавање таквих утицаја на животну средину могле би бити сложене и скупе.	Не испуњава услове за финансирање
5	Текући и/или завршени радови, укључујући финансирање и наставак радова	Ово такође подлеже оцени ризика. Категорија ризика и испуњавање услова за финансирање ће бити утврђени на основу ревизије животне средине и социјалног окружења, коју је потребно извршити.

8.3.2 Припрема пројектне активности (Корак 2)

МоМЕ/ЕЕА/PIU припрема упутства за неопходну документацију коју треба доставити LSG за реализацију подпројекта.

8.3.3 Припрема и обелодањивање ESMP и ESMP Контролне листе и јавне консултације (Корак 3)

На основу процеса скрининга и налаза, за сваку специфичну локацију треба припремити ESMP/ESMP контролну листу специфичну за локацију (за подпројекте „умереног ризика“), на основу описа и обима подпројекта (тј. ESMP контролне листе за рехабилитацију; ESMP за мере изградње), за подпројекат пре него што буде одобрен. Документацију ће припремити стручњак за животну средину и социјална питања PIU и биће предмет прегледа и одобрења Светске банке.

Сврха ESMP је да предвиди потенцијалне ефекте и побољша еколошке и социјалне аспекте подпројекта минимизирањем, ублажавањем или компензацијом негативних ефеката. Једноставније

контролне листе плана управљања животном средином и социјалним окружењем ће се користити за подпројекте за које је мало вероватно да ће изазвати значајне еколошке и социјалне утицаје и који су типични за изградњу малог обима и улагања у реновирање/пренамену/рехабилитацију.

ESMP, и ESMP контролне листе биће јавно објављене и јавне консултације ће се спроводити само за ESMP. Документи ће бити објављени на веб страни МоМЕ и веб странама LSG. Одговорност МоМЕ/PIU је да организује објављивање предметних докумената, расписује позиве за јавне консултације у медијима и на нивоу локалних самоуправа, припрема и врши презентацију подпројекта и њихових еколошких и друштвених аспеката у складу са нивоом пројекта SEP-а. Уз документацију биће објављен и позив за јавну расправу (е-формат и штампани медији), а коментари се подносе електронским путем и у писаној форми у јасно дефинисаном року (минимум две недеље). Штампане копије ће бити доступне у просторијама МоМЕ/PIU и на другим локацијама које се сматрају релевантним. До краја периода за објављивање, одржаће се састанци у вези са јавним консултацијама које се односе на ESA, позивајући заинтересоване стране и ширу јавност да проактивно учествују. При планирању и организацији састанка узимаће се у обзир национална правила и препоруке везане за COVID-19 и WHO. Уколико мере у вези са пандемијом COVID-19 не би омогућиле класичне јавне консултације, организоваће се виртуелне јавне консултације, на којима се обелодањује предметни документ и спроводи низ активности како би се осигурало мобилисање јавности (јавни позив за коментаре објављен преко новина, ТВ, радио, друштвене мреже; снимање или директан пренос презентације итд.). Јавна расправа у вези Контролних листа ESMP, биће договорена у каснијој фази са Светском банком.

Сви коментари и питања ће бити обрађени и заједно са повратним информацијама укључени у коначну верзију процене животне средине и друштва (ESA, што значи ESMP, ESMP контролна листа) и унети у записник са састанка.

8.3.4 Интеграција ESMP и ESMP Контролних листа у тендерску документацију (Корак 4)

ESA (ESMP, ESMP контролна листа) биће припремљени пре јавних позива, а CFU/LSG ће бити одговорни да интегришу коначну верзију ESA у документе за јавне позиве за одабране потпројекте и у уговоре за њихово извршење који ће бити потписани са изабраним извођачима радова. Уговори ће наметнути обавезу Извођача да се придржава захтева наведених у ESA. Од извођача радова ће се тражити да покажу да су све мере ублажавања узете у обзир како би се обезбедила имплементација потпројекта на еколошки и друштвено прихватљив начин.

Стандардни тендерски документи WB за јавну набавку радова (последња верзија, јануар 2020.) већ садржи клаузуле за побољшање еколошких, друштвених, здравствених и безбедносних перформанси.

8.3.5 Имплементација, надзор пројекта, мониторинг и извештавање

Спровођење мера ублажавања и мониторинг животне средине и друштва је обавеза Извођача у складу са ESMP и ESMP контролном листом. Инжењер надзора проверава усклађеност са Стандардним условима уговора, заједно са осталим рутинским активностима, надгледаће Извођачеве еколошке и друштвене перформансе и верификовати усклађеност са E&CS инструментима.

Укупна имплементација и усклађеност су одговорност МоМЕ/EEA. Стручњак за животну средину и социјално окружење PIU ће извештавати о имплементацији ESA и E&S (ESF, национални прописи и EHS) и усклађености WB, који ће бити саставни део у извештајима о напретку, док ће извештавање о имплементацији ESA подпројекта бити квартално, осим ако се другачије не договори са стручњацима за E&S WB.

8.4 План управљања животном средином и социјалним окружењем (ESMP)

Планови управљања животном средином и социјалним окружењем (ESMP) ће укључити одредбе за идентификацију утицаја специфичних за локацију и мере за ублажавање. Одредбе ESMP-а ће бити уграђене у уговор са извођачем за сваки подпројекат.

План управљања животном средином и социјалним окружењем (ESMP) ће идентификовати принципе, приступ, процедуре и методе који ће се користити за контролу и минимизирање еколошких и социјалних утицаја свих грађевинских активности и даље, на оперативну фазу одговарајућих инвестиција.

ESMP треба да наведе мере за ублажавање, праћење и административне мере које треба предузети током имплементације пројекта како би се избегли или елиминисали негативни утицаји на животну средину и социјално окружење, а такође може бити ефикасан начин сумирања активности потребних за постизање ефективног ублажавања негативних утицаја на животну средину и социјално окружење.

ESMP идентификује изводљиве и исплативе мере које могу смањити потенцијално значајне негативне утицаје на животну средину и социјално окружење на прихватљив ниво.

Предложени садржај ESMP-а је дат у Анексу 6.

Одлука Корисника зајма да настави са пројектом и одлука Банке да га подржи делимично су засноване на очекивању да ће ESMP бити ефикасно спроведен. Сходно томе, Банка очекује да план буде специфичан у свом опису појединачних мера ублажавања и праћења и доделе институционалних одговорности, и да мора бити интегрисан у укупно планирање, пројектовање, буџет и имплементацију пројекта.

Таква интеграција се постиже успостављањем ESMP-а у оквиру пројекта тако да ће план добити средства и надзор заједно са осталим компонентама.

ESMP документ ће обезбедити да мере за ублажавање утицаја на животну средину и њихово практично праћење постану законска одговорност PIU који ће бити успостављен у оквиру MoME/EEA.

8.4.1 План управљања отпадом (WMP)

С обзиром на очекивану природу подпројекта који се предвиђају да ће се финансирати у оквиру Пројекта, између осталих специфичних питања подпројекта, генерисање отпада ће бити неизбежно за већину подпројекта. Стога ће управљање отпадом бити обавезно разрађено у оквиру ESMP докумената, а Планове управљања отпадом (WMP) треба да развију Извођачи подпројекта као део њихових сопствених планова имплементације специфичних за локацију.

WMP ће садржати следеће:

- Документацију о отпаду коју генерише предузеће (порекло, врста отпада према категорији и класификацији отпада, састав, количина),
- Мере које треба предузети за спречавање стварања отпада, посебно у случају опасног отпада,
- Селекција отпада, посебно опасног отпада од других врста отпада и од рециклажног отпада,
- Примена добре праксе за одлагања отпада,
- Методе третмана и/или одлагања отпада.

8.4.2 План управљања заштитом и безбедношћу на раду (OHS План)

Од Извођача ће се тражити да припреми План заштите на раду како би успоставио и одржавао ефикасан систем управљања здрављем и безбедношћу. Кроз План ће се обавезати на имплементацију

структурираног приступа здрављу и безбедности на радном месту, како би се постигао константно висок стандард безбедносних перформанси.

Овај План ће помоћи Извођачу да испуни своје обавезе у складу са законима о здрављу и безбедности на раду. Овај План се односи на све запослене по уговору и на друга лица која су угрожена на радним местима.

8.4.3 Општи ESMP

Пример ESMP-а је припремљен за потребе овог ESMF-а и дат је у Анексу 6 овог ESMF-а допуњен примером Плана ублажавања утицаја и Планом праћења у Анексу 7. Генерички ESMP пружа мере ублажавања и праћење система вредности за грађевинске радове.

Одредбе ESMP-а биће интегрисане у тендерску документацију за одговарајуће подпројекте и биће приложене уз уговор и разматране у спецификацијама и предмерима.

Од понуђача ће се тражити да буџетира трошкове ESMP-а, у складу са захтева у својим финансијским понудама и да их се придржавају током имплементације пројектних активности. Спецификације које обезбеђују ефикасну примену еколошких, социјалних, здравствених и безбедносних критеријума од стране изабраног Извођача ће укључити обавезу да обавести представнике локалне самоуправе и MoME/PIU о свим инцидентима који укључују чланове локалне заједнице, свим значајним несрећама и догађајима који укључују уговорене и подговорене раднике итд.

Образац ESMP документа - део I и II (Табеларни план ублажавања и табеларни план праћења) је приложен као Анекс 7 овог ESMF документа.

8.4.4 ESMP Контролна листа

ESMP контролна листа или ESMP ће се припремати за подпројекте категорисане као пројекти са „умереним ризиком“ коришћењем шаблона датих у одговарајућим анексима – ESMP / Анекс 6 и 7, ESPMP контролна листа / Анекс 8.

ESMP контролна листа ће укључивати следећи садржај:

- Описни део – специфичности подпројекта у погледу физичке локације, институционалних и законодавних аспеката, опис подпројекта, укључујући потребу за програмом изградње капацитета и опис процеса јавних консултација.
- Скрининг животне средине и социјалног окружења – једноставан формат Да/Не праћен мерама ублажавања утицаја за било коју врсту активности.
- План мониторинга – за активности током имплементације пројекта, у истом формату који је потребан за стандардне ESMP Светске банке

Скрининг животне средине и социјалног окружења и план мониторинга биће укључени као саставни део тендерска документација за извођаче радова. Корази које треба пратити током припреме ESMP контролне листе су дати у наставку:

1. **Фаза опште идентификације и обима.** Спроведена је идентификација активности подпројекта и скрининг животне средине и социјалног окружења и идентификовани потенцијални негативни утицаји на здравље људи и животну средину. У овој фази се израђује ESMP контролна листа.
2. **Фаза детаљног пројектовања и тендера,** укључујући спецификације и предмере за појединачне активности интеграцијом одредби заштите животне средине у табеларни формат. Ова фаза такође укључује тендер и доделу уговора о радовима. Ова фаза коначно дефинише уговорне обавезе Извођача о мерама заштите животне средине које треба предузети током процеса изградње/рехабилитације/поправке. Контролна листа ESMP-а треба

да се објави јавно у фази тендера.

3. **Фаза имплементације.** У фази имплементације надзорни инжењер проверава усклађеност захтева заштите животне средине и друге квалитативне критеријуме на одговарајућој локацији. Мере ублажавања у Плану скрининга животне средине и социјалног окружења, и мониторинга су основа за верификацију усаглашености Извођача са потребним одредбама заштите животне средине.

За сваки подпројекат који је оцењен као категорија „умереног ризика“, одредбе контролне листе ESMP-а, ће чинити саставни део пројектне документације за пројекат и биће укључене у уговоре за одабране подпројекте, како у спецификацијама тако и у предмерима.

Односно, од уговорача ће се тражити да укључе трошкове ESMP-а контролне листе у своје финансијске понуде и да их се придржавају током имплементације пројектних активности.

8.4.5 Мониторинг и извештавање

Подпројекти категорисани/оцењени са „висок и значајан ризик“ неће бити квалификовани за финансирање.

За подпројекте класификоване/оцењене са „умерени ризик“ захтевају праћења заштитних мера од стране Извођача, а надзорни инжењер ће радити са планом праћења ESMP контролне листе, посебно развијене за локације.

PIU ће заједно са LSG, пратити спровођење овог оквира, како на нивоу целокупног Пројекта, тако и на појединачним подпројектима. У оквиру својих уобичајених активности праћења, PIU ће вршити праћење (укључујући праћење на лицу места, по потреби), како би се осигурало да апликанти испуњавају своје обавезе из уговора о донацији.

Усклађеност управљања радом са локалним законодавством о раду и заштити на раду пратиће се на основу кратког Извештаја о испуњавању законских обавеза у вези са радом, који Извођач подноси годишње PIU.

9 Процедуре управљања радом

Правни оквир Републике Србије којим се уређују услови рада и запошљавање, укључујући и безбедност и здравље на раду, је уз неколико изузетака у потпуности усклађен са стандардима наведеним у ESS2 пошто је Србија потписница конвенција Међународне организације рада (WHO) и Уједињених нација (UN) које су интегрисале ESS2. Србија је ратификовала више од 70 конвенција WHO, укључујући 8 основних конвенција. Питањима рада (укључујући OHS и злостављање на радном месту) у оквиру Пројекта ће се управљати кроз аутономни Правилник о раду који се примењује на све раднике на пројекту како је дефинисано ESS2. Истакнуте карактеристике документа и стандарди које он спроводи су дати у наставку.

Овај LMP се примењује на све раднике на Пројекту ангажоване у оквиру Пројекта како је дефинисано у ESS2.

У контексту Пројекта израз “Радници на Пројекту” односи се на:

- Раднике непосредно ангажоване на пројекту, од стране:
 - Министарства рударства и енергетике (MoME),
 - Управе за енергетску ефикасност (EEA),
 - Централне фидуцијарне јединице (CFU), и
 - Сваке јединице локалне самоуправе (уколико су на било који начин укључене у припрему и обраду јавних позива за доделу бесповратних средстава), и
- Уговорне раднике, лица запослена или ангажована од стране:
 - Трећих лица, што подразумева извођаче радова, подизвођаче, брокере, агенте или посреднике) за обављање послова у вези са основним функцијама пројекта, без обзира на локацију.

Од радника по уговору се очекује да буду запослени у привредним субјектима које се баве пружањем техничке помоћи, обукама, јачањем капацитета, правним и финансијским саветодавним услугама, енергетским прегледима, изработом главног пројекта и предмера за реновирање под квалификованим грађевинским надзором, пуштање у рад, мерење и верификација.

Правилник се примењује на раднике на пројекту укључујући раднике са пуним радним временом, скраћено радно време, привремене, сезонске раднике и раднике мигранте.

За постојеће државне службенике MoME/EEA и локалних самоуправа, који могу бити ангажовани на реализацији пројектних активности, наставиће да важе радноправни услови у јавном сектору. Додатно одредбе ESS2 о здрављу на раду, као и забрани дечијег и принудног рада, примењиваће се и на државне службенике.

Радници ангажовани од стране корисника делимичних грантова (појединачна домаћинства) (тј. за постављање и монтажу изолације зидова и таваница, замену прозора и спољних врата, замену котлова на угаљ и биомасу чистијим, ефикаснијим технологијама грејања, и инсталација соларних колектора за санитарну топлу воду и кровних соларних фотонапонских уређаја и слично) сматрају се пројектним радницима према ESS2 дефиницији.

Категорија примарних добављача није релевантна у оквиру овог пројекта јер ће одлука о набавци и набавци прихватљивог материјала бити одлука сваког појединачног корисника. Међутим, због навода о ризицима принудног рада у вези са добављачима полисилицијума (кључна сировина за производњу соларних панела), ако се централизована набавка буде разматрала током имплементације пројекта, Корисник зајма ће захтевати од понуђача да доставе две изјаве: Изјаву у вези са принудним радом (која покрива претходне периоде) и Изјаву у вези са принудним радом (која покрива будуће обавезе за спречавање, праћење и извештавање о било каквом принудном раду, пребацујући захтеве својим

подизвођачима и добављачима). Поред тога, Корисник зајма ће укључити посебне клаузуле о принудном раду у уговоре о набавкама.

У складу са Еколошким и социјалним стандардом 2 (ESS2), када постоји значајан ризик од принудног рада који се односи на раднике примарног снабдевача, Корисник зајма ће захтевати од примарног добављача да идентификује те ризике и уколико се идентификују случајеви принудног рада, примарни добављача ће бити дужан да предузме одговарајуће кораке да отклони такве ситуације. Тамо где то није могуће, Корисник зајма ће, у разумном року, примарне добављаче са пројекта заменити са добављачима који могу да покажу да испуњавају релевантне захтеве ESS2. Пре почетка радова, Корисник зајма ће урадити анализу тржишта како би идентификовао могуће продавце соларних панела за пројекат. Тендерска документација ће нагласити ризике принудног рада у производњи соларних панела и компонентама и захтеваће да продавци соларних панела за пројекат потврде да неће прибегавати принудном раду међу својим запосленима. Корисник зајма ће захтевати од понуђача да доставе две изјаве: Изјаву у вези са принудним радом (која покрива претходне периоде) и Изјаву у вези са принудним радом (која покрива будуће обавезе за спречавање, праћење и извештавање о било каквом принудном раду преносећи исте захтеве и на своје подизвођаче и добављаче).

Поред тога, посебне одредбе о принудном раду биће укључен у уговоре о набавкама. Банка ће вршити претходну проверу конкурсне документације за набавке соларних панела и компоненти како би осигурала да Корисник зајма користи побољшане одредбе.

Радници у заједници неће бити ангажовани јер природа пројекта не захтева ангажовање рада у заједници.

Србија је ратификовала конвенције WHO о дечијем раду и имплементирала их у национални правни систем. Минимална старосна граница за заснивање радног односа је 15 година. Без обзора на ту чињеницу, лица млађа од 18 година неће се упошљавати на пројекту имајући у виду природу посла и са њима повезане ризике. Ако било који извођач радова запосли или ангажује особу млађу од 18 година, то ће се пријавити надлежним органима (Инспекција рада) и предузети мере против извођача радова у складу са Уговором о грађевинским радовима. Дечији рад се неће толерисати на пројекту.

Ризик од рада на црно и са тим повезаног недостатка бенефиција биће ублажен кроз:

- i) примену еколошке и социјалне скрининг чек-листе,
- ii) обавезан потпис изјаве о посвећености поштовању радних права и услова рада који су треће стране дужне да потпишу (Анекс 05)
- iii) обавезу извештавања о раду и условима рада током спровођења уговора (Анекс 04), и
- iv) приступачност жалбеног механизма за притужбе у вези са радом и повредама права из радног односа.

Не очекује се прилив радне снаге. Пројекат је усвојио Правила понашања за све раднике на пројекту (Анекс 03 Правилника о раду) и жалбени механизам за пријем поверљивих притужби. Сви радници ће учествовати у обукама о спречавању родно заснованог насиља и сексуалног узнемиравања и злостављања.

Жалбени механизам предвиђен домаћим законом представља полазни стандард који се мора достићи у решавању незадовољства у вези са радом и могућим злостављањем. Треће стране (подизвођачи) које запошљава и ангажује уговорене раднике, дужни су да израде и примене механизме за подношење притужби који ће бити усклађени или надмашити овај стандард осигуравајући лак приступ заштитним мерама и ефикасним корективним активностима у радним процесима који могу довести до жалби и

спорова. Извођачи радова ће припремити детаљан опис механизма за подношење притужби пре почетка ангажовања. Овај механизам мора бити јасно прописан и доступан на језику који сви разумеју.

Јединица за управљање пројектом ће развити и имплементирати механизам за подношење притужби за директне раднике који ће се бавити проблемима на радном месту.

Пројекат ће користити Стандардну тендерску документацију Светске банке за уговоре, која већ садржи захтеве у вези са радним односима и безбедношћу и здрављу на раду.

Примена правилника почиње припремом тендерске документације. Јединица за управљање пројектом ће обезбедити да стандардизоване клаузуле буду инкорпориране у тендерску документацију и уговоре, како би потенцијални понуђачи били свесни захтева које морају поштовати. У тендерској документацији ће такође бити наведено да је поштовање националног законодавства у области рада и радних односа и заштите здравља и безбедности на раду предуслов за учешће на пројекту. У тендерској документацији мора бити јасно да су принудни рад, дечији рад или прикривено запошљавање неприхватљиви и да могу бити основ за искључење из Пројекта. Захтеви такође треба да укључују забрану дискриминације, узнемиравања и насиља заснованог на полу. Од понуђача ће се тражити да поднесу изјаву којом потврђују познавање стандарда Светске Банке, њихову јасну усклађеност са националним законима о раду и запошљавању и здрављу и безбедности на раду и процедурама управљања радом у складу са стандардима Светске Банке, њихову посвећеност и спремност ка успостављању посебног жалбеног механизма, да се уздржи од било какве праксе која се може протумачити или сматрати дискриминаторском или неправедном према њиховим запосленима и која је у супротности са захтевима ESS2. Образац изјаве је дат у Прилогу 01. Изјаву треба да потпише законски заступник понуђача. Недостављање такве изјаве ће искључити понуђача из надметања. CFU и ЕЕА ће уложити разумне напоре да осигурају да треће стране којима је додељен уговор буду поуздани субјекти који поштују закон и који немају историју непоштовања закона о раду, нерешених радних спорова или честих несрећа на раду. Током процене ће се спроводити процена треће стране. Треће стране, након доделе уговора, попуњавају и потписују Општи кодекс понашања дат у Анексу 03.

Током извршења уговора, треће стране које запошљавају или на други начин радно ангажују лица дужна су да подносе кварталне извештаје у складу са датим формуларом у Анексу 07 LMP-е документа. Извештај треба да садржи број и статус радника на пројекту, број ново-запослених и оних којим је прекинут радни ангажман у извештајном периоду, број радних сати, прековремени рад, редовност исплате зарада, безбедност и здравље на раду, (повреде и повреде са смртним исходом уколико их је било), мере безбедности број поднетих и решених притужби, спроведене обуке и број полазника, инциденти непоштовања закона или овог Правилника.

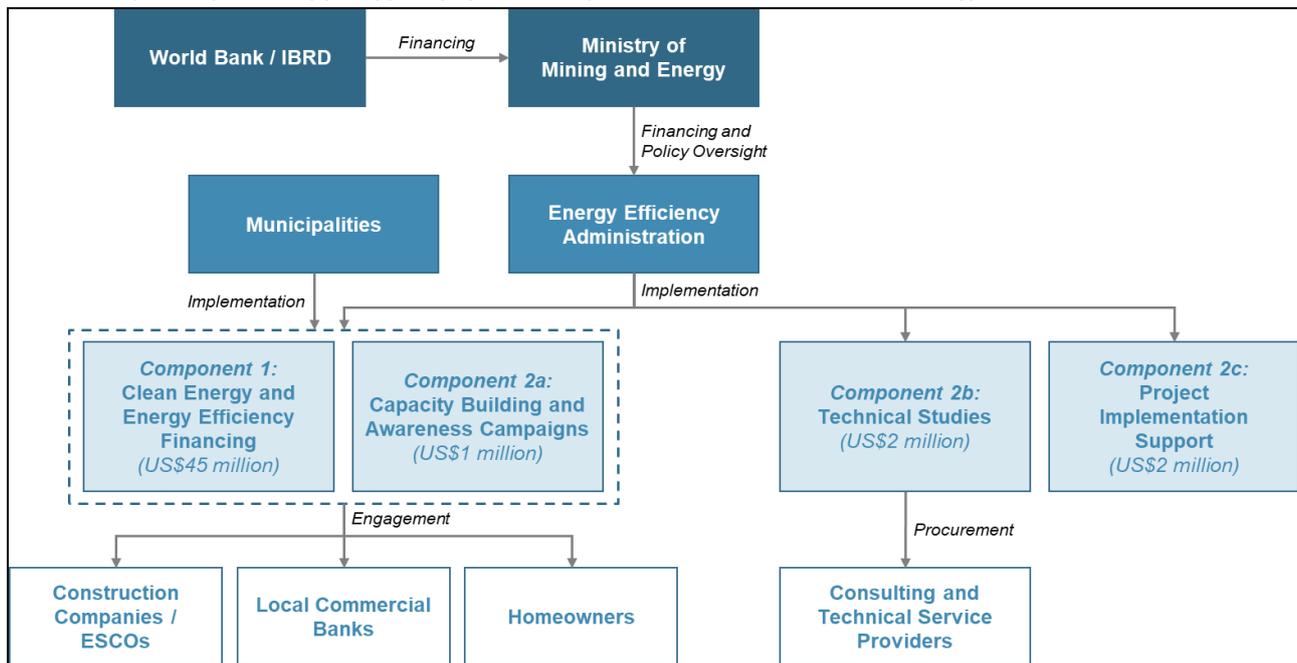
У случају било каквих недоследности или одступања од захтеваних стандарда и праксе и у зависности од тежине ситуације или злоупотребе, МоМЕ може одлучити да обавести Инспекцију рада о сумњи да је начињена повреда закона.

10 Споразум о начину имплементације ESMF

Предвиђена структура пројекта и имплементациони аранжмани приказани су на Слици 5.

Пројекат ће имплементирати Министарство рударства и енергетике (МоМЕ) кроз постојећу Управу за енергетску ефикасност (ЕЕА) која ће бити одговорна за укупну координацију и имплементацију пројекта са допуном запослених у локалним самоуправама који ће бити званично распоређени на Пројекат. Јединица за имплементацију пројекта (PIU) ће бити успостављена од стране МоМЕ, а која ће одговарати државном секретару, који ће као координатор пројекта бити одговоран за координацију пројекта са свим субјектима за имплементацију пројекта. МоМЕ ће суфинансирати локалне инвестиције у локалним самоуправама.

Слика 5: Предвиђена структура пројекта и аранжмани за имплементацију

Напомена: PIU ће бити успостављен под управљање МоМЕ или ЕЕА – о томе одлучује Корисник зајма

Јединица за имплементацију пројекта ће бити одговорна за све активности везане за имплементацију пројекта укључујући техничко, оперативно, еколошко и социјално управљање ризицима, извештавање, праћење и евалуацију, ревизије, студије и изградњу капацитета, итд. Фидуцијарне активности које се односе на аспекте набавке и финансијског управљања, управља Централна фидуцијарна јединица (CFU) при Министарству финансија која је одговорна за спровођење таквих активности за неколико Пројеката које финансира Банка. CFU ће ангажовати додатно особље по потреби за обављање ових активности.

Уколико неке од предвиђених пројектних активности буду изван делокруга локалне самоуправе, PIU ће обезбедити да све предложене активности буду размотрене и одобрене од стране надлежних органа и министарстава и да ће се прибавити све релевантне дозволе, пре почетка било каквих радова.

Јединица за имплементацију пројекта биће успостављена у МоМЕ, са одговарајућим менаџерским и техничким капацитетима, како би се омогућило обављање (i) свакодневне имплементације пројектних активности које су јој директно у надлежности и (ii) подршка локалним самоуправама које учествују у Пројекту. PIU ће подржати локалне самоуправе у припреми пројеката и прегледаће квалитет поднетих пројеката у односу на најбољу праксу и критеријуме подобности, укључујући активности на терену и комуникацију у складу са SEP-ом.

Оперативни приручник за спровођење пројекта (POM) ће укључити детаљне смернице о критеријумима подобности и процедуре за пријаве LSG, власнике кућа и, у мери у којој је то примењиво за ESCO. POM ће такође навести аранжмане за имплементацију укључујући оперативне, фидуцијарне и процедуре праћења и евалуације, особље, одговорности, ресурсе, итд. на задовољство Банке. Поред тога, Оперативни приручник за спровођење пројекта се израђује као део припреме пројекта и ослања се на/и односиће се на/националне и локалне правилнике који регулишу организацију јавних позива у оквиру тренутног пилот програма МоМЕ, јер ће се у оквиру овог Пројекта наставити исти приступ као за доделу грантова локалним самоуправама. CFU ће бити одговоран за фидуцијарна питања као што су финансијско управљање и подршка LSG у спровођењу набавки. Главни задатак CFU биће подизање капацитета за набавку у LSG и усмеравање набавки Пројекта у оквиру Зајма.

С обзиром на то да ће се Пројекат спроводити на националном нивоу, биће неопходна подршка и укључивање релевантних LSG. Већина LSG већ има особље/одељења која би могла да покрију припрему/примену ових докумената (нпр. одељење за животну средину, одељење за комунална питања, итд.). Уз одговарајућу обуку о захтевима ESMF-а и уз подршку PIU, особље у LSG ће бити задужено за примену и контролу ES захтева.

Све локалне самоуправе ће имати своје запослене (који би требало да имају компетенције за спровођење пројектних активности на ревизији дизајна, евалуацију набавке, надзор током изградње, управљање животном средином и социјалном питањима, итд.), задуженим за управљање пројектима финансираним из кредита. Свака локална самоуправа корисница зајма, ће прво потписати Уговор са МоМЕ у коме се дефинишу међусобне одговорности и обавезе, као и обавезе МоМЕ и локалних самоуправа у спровођењу пројекта SURCE. Такође, МоМЕ је припремио Правилник о расподели средстава у прилогу Уговора. Правилник ће бити дефинисан у Оперативном приручнику за спровођење пројекта (POM).

У почетној фази, механизам финансирања чисте енергије и енергетске ефикасности успостављен кроз пројекат захтеваће да локалне самоуправе имају кључну улогу.

Локалне самоуправе ће расписати два јавна позива:

- један за локалне компаније (нпр. грађевинске компаније, ESCO) које имају компетенције за спровођење пројекта за побољшање енергетске ефикасности и чисте енергије (солар)
- други за власнике кућа заинтересованих за улагање у чисту енергију и енергетску ефикасност.

Такође, локалне самоуправе ће обрађивати пријаве власника кућа и аплицирати за делимично отплативе грантове од ЕЕА, који ће се користити за плаћање услуга локалним компанијама (заједно са грантовима које директно нуде локалне самоуправе). Две компоненте финансирања (делимично повратни грантови из ЕЕА и грантови од локалних самоуправа), ће покрити значајан део укупног износа инвестиције, до 100% за домаћинства са најнижим приходима. У 2019. години, у Србији је 89% домаћинстава која припадају најнижем категорији прихода живело је у SFH, у поређењу са само 47% домаћинстава у категорији са највишим примањима.⁴⁵

Јавни позив у оквиру Пројекта обухватиће следеће елементе дизајна:

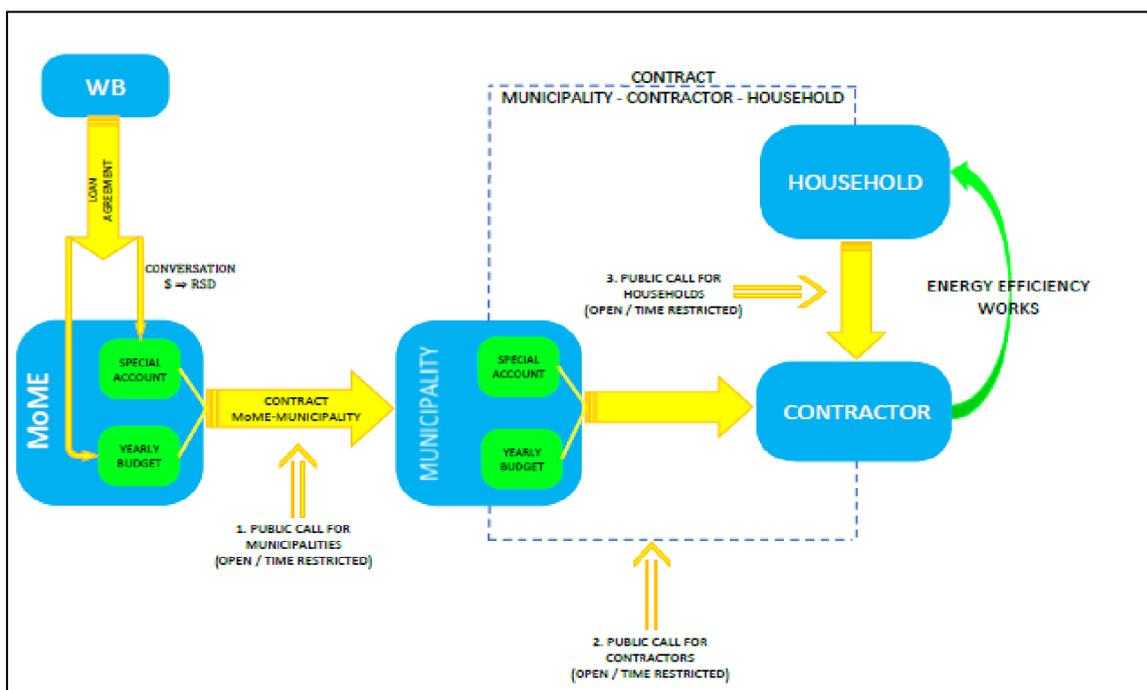
- **Прихватљива улагања.** Као што је претходно описано, пројекат ће дати приоритет „лаким“ и „стандардним“ пакетима реновирања зграда, због њиховог вишег нивоа исплативости.

⁴⁵ Source: EU-SILC

- **Структура финансирања.** Пројекат ће проценити могућност понуде различитих удела у грантовима у зависности од врсте интервенције која ће се финансирати (нпр. замена котлова на угаљ може бити приоритет) и, потенцијално, од прихода домаћинства корисника.
- **Механизам солидарности за сиромашније локалне самоуправе.** Пројекат ће такође настојати да обезбеди средства за сиромашније локалне самоуправе (где је вероватно да ће енергетски угрожена домаћинства бити доминантна), да буду укључене у програм, на пример, пружањем посебне помоћи и повољнијих услова за њихово учешће, као и техничке помоћи која ће подржати њихово учешће. Пројекат ће спровести анкету међу домаћинствима која испуњавају услове за SA/EVP како би се потврдио удео власника кућа међу њима, као и њихов ниво интересовања за учешће у пројекту SURCE. На основу налаза анкете, могло би се размотрити следеће унапређење Пројекта: на основу сопствене процене потреба, локалне самоуправе могу да предложе објекте (приватне куће или вишеспратне стамбене зграде) у којима живе угрожена домаћинства, као и социјалне зграде у којима живе угрожена домаћинства, који би могли да буду квалификовани за додатну подршку у оквиру пројекта SURCE.
- **Светска банка Е&С и фидуцијарни захтеви.** Јавни позив ће морати да испуни све Е&С и фидуцијарне услове и биће одобрен од стране Светске банке.

Линије финансирања планиране пројектом, са различитим учесницима који каналишу грантове и обрађују пријаве домаћинстава, приказани су на слици 5.

Слика 6. ТОК СРЕДСТАВА / УГОВОРЕЊЕ / ЈАВНИ ПОЗИВ

MoME/PIU ће бити одговорни за праћење и евалуацију пројекта (M&E) у складу са шемом праћења и евалуације, која ће бити развијена како би се осигурало да се пројекат спроводи у складу са циљевима и очекиваним резултатима. MoME/PIU ће пратити, процењивати и извештавати о напретку и резултатима спровођења, на основу оквира за праћење и евалуацију (M&E).

Породичне куће су веома сличне по величини и природи, и за њих се неће радити извештај о животној средини (Screening). За интервенције на зградама, било да су мање или више од пет спратова, сваки ESMP/ESMP чек листа ће бити предмет претходног одобрења Банке.

Пре израде техничке документације потребно је решити право својине на предметној парцели и предметном објекту и доставити доказ о томе, односно доставити копију листа непокретности МоМЕ. МоМЕ неће моћи да финансира нелегално изграђене објекте.

Током радова, извођачи радова ће радити у складу са пуним ESMP-ом или ESMP-е контролним листама и процедурама праћења (Чек листе). Извођач је дужан да потврди да:

- Захтеви ESMP-еа и ESMP-еа контролне листе су укључени у цену понуде,
- Извођач има квалификовану и искусну особу у тиму која ће бити одговорна за захтеве усклађености са ESMP-ом. За овај део радова на градилишту свакодневно је обавезно присуство одговорног лица,
- Извођач и његови подизвођачи ће поштовати националне законе Републике Србије, ЕУ стандарде и захтеве Зајмодавца,
- Извођач је обавезан да ангажује координатора за OHS за фазу спровођења пројекта (један или више, у зависности од врсте подпројекта и броја додељених Уговора).

Извођач треба да идентификује потенцијалне ризике пре почетка радова. Мере за хитне реакције треба да буду укључене у План безбедности градилишта, који ће укључити именовање особе која ће бити одмах контактирана у случају да дође до несреће. У случају било каквих несрећа или опасности по животну средину, о овим догађајима ће се одмах извести. Извођач ће обавестити менаџера пројекта и локалне власти одмах након несреће. План безбедности градилишта се доставља надзору (ако је примењиво) пројекта на одобрење недељу дана пре почетка радова.

Извођач ће бити одговоран за спровођење мера за ублажавање утицаја на животну средину током изградње и запослиће стручњака за заштиту животне средине који ће надгледати спровођење планова заштите животне средине. Он ће координирати између Извођача, PIU и МоМЕ, и решаваће све жалбе током имплементације пројекта у сарадњи са PIU и LSG.

Извођач ће припремити и доставити PIU кварталне извештаје о напретку, у којима ће бити представљене све мере ублажавања и мере за заштиту животне средине, као и предвиђене активности мониторинга, које су спроведене током извештајног периода. Извођач ће се старати о квалитету животне средине, у складу са Планом ублажавања и Планом мониторинга, и достављаће извештаје PIU.

Трошкови спровођења ESMF се не могу тренутно проценити јер врста и број пројеката који ће се поднети у оквиру Компоненте 1 није познат. Трошкови имплементације ESMF ће бити интегрисани у укупне трошкове Пројекта.

Активности за спровођење пројекта и мере за ублажавање и управљање приказане су у следећој табели

Табела 5: Активности спровођења пројекта

	Активност	Одговорност/ Примарна	Одговорност/ Секундрна	Процена трошкова
1	Изградња капацитета PIU (у оквиру МоМЕ) (Ангажовање стручњака за заштиту животне средине и социјалних питања пре почетка радова).	Особље WB Екстерни специјалиста за заштиту животне средине и друштво	МоМЕ/PIU	300.00 - 400 USA по дану/10 дана месечно /4 године (ска 144 000.00 – 192 000.00 USA)

2	Инкорпорирање E&S захтева и смерница	MoME/PIU	MoME/PIU	n/a
3	Припрема, интерно одобрење, одобрење Оперативног приручника за спровођење пројекта	MoME/PIU	MoME/PIU Коначно одобрење стручњака WB за животну средину и социјална питања	n/a
4	Инкорпорирање E&S захтева и смерница у тендерску документацију	MoME/PIU/CFU	MoME/PIU Специјалиста за набавке	n/a
5	Спровођење Плана укључивања заинтересованих страна, укључујући ниво пројекта за GM	MoME/PIU/LSG	Специјалиста за животну средину и социјална питања	n/a
6	Спровођење LMP укључујући и GM за раднике	MoME/PIU/LSG	Специјалиста за животну средину и социјална питања	n/a
7	Успостављање GM	MoME/PIU	LSGs	Без додатних трошкова
8	Еколошки и друштвени скрининг подпројекта	MoME/PIU	MoME/PIU	n/a
9	ESMP контролна листа и завршетак друштвеног скрининга за потпројекте	MoME/PIU	Специјалиста за животну средину и социјална питања	n/a
10	Извештај о еколошком и социјалном скринингу	MoME/PIU Специјалиста за животну средину и социјална питања	WB	n/a

11	Развој инструмената ESA (ESMP контролна листа, Аудит животне средине и друштва, процедуре праћења (контролне листе)	MoME/PIU	MoME/PIU Специјалиста за животну средину и социјална питања	7000.00 US/Unit costs for ESMP, ESMP Checklist – 400,00 USD/Unit cost E&S Audit – 600.00 USD
12	Контрола квалитета и достављање ESS инструмената WB	MoME/PIU	Специјалиста за животну средину и социјална питања	n/a
13	Преглед и одобрење ESS инструмената	WB E&S експерт	Регионални ESSA	n/a
14	Спровођење ESMP (Чек листе)	Извођач	Подизвођач	Без додатних трошкова
15	Праћење и извештавање о имплементацији ESMP	MoME/PIU	Специјалиста за животну средину и социјална питања	Без додатних трошкова
16	Извештавање о друштвеним перформансама и перформансама животне средине, као део утврђене процедуре извештавања о напретку пројекта	MoME/PIU	Специјалиста за животну средину и социјална питања	n/a
17	Надзор над ESMP	MoME/PIU	GRM Специјалиста за животну средину и социјална питања	Без додатних трошкова
18	Евалуација спровођења ESMF пре затварања пројекта	MoME/PIU	Консултант	Без додатних трошкова

Планови управљања животном средином и друштвом (ESMP) ће идентификовати изводљиве и реалне мере које могу смањити потенцијално значајне негативне утицаје на животну средину и друштво на прихватљив ниво. ESMP дели пројектни циклус у три фазе: изградња, рад и престанак рада. За сваку фазу, LSG/PIU идентификује све значајне еколошке и друштвене утицаје. За сваки утицај треба идентификовати и навести мере ублажавања. Процене су састављене од трошкова за ублажавања и подељене према проценама за инсталације (инвестициони трошак) и рад (повратни трошак). Да би се

пратили захтеви, одговорности и трошкови за праћење имплементације ESMP контролних листа и плана за праћење (контролне листе) ће се примењивати.

10.1 Подршка спровођењу

Еколошки и социјални ризици Пројекта су класификовани као "умерени", узимајући у обзир утицај и предвидиву природу интервенција, као и искуство МоМЕ у управљању сличним активностима. У сврху спровођења еколошких и социјалних захтева Светске банке и њихових повезаних мера, МоМЕ треба да ангажује квалификованог стручњака за животну средину и друштвену (консултант – скраћено радно време минимум 10 дана/месечно) као члана PIU. Он/она треба да обезбеди да су еколошка и социјална разматрања интегрисана и да се спроводе у Пројекту и подпројектима и да су акције предузете у потпуности у складу са политикама и стандардима Банке за еколошки и друштвени оквир (ESF), укључујући комуникацију са заинтересованим странама и жалбени механизам.

Специјалиста за животну и друштвену средину ће блиско сарађивати са МоМЕ и другим релевантним заинтересованим странама како би се осигурао да се Пројектом и одабраним подпројектима управља ефикасно и у складу са општим циљем, одобреним Оквиром управљања животном средином и друштвом (ESMF), правним прописима пројекта, Уговорима о финансирању и Оперативним приручником за спровођење пројекта (POM).

Специјалиста за животну средину и друштвена питања, сарађује са руководиоцем Јединице за имплементацију пројекта (менаџером пројекта) и са другим особљем на пројекту у локалним самоуправама. Такође, биће у интеракцији, повезивању и сарадњи са другим службеницима пројекта, и са другим релевантним министарствима и заинтересованим странама.

Тренутно нема информација о томе да ли ће МоМЕ ангажовати IT стручњака за управљање /администрирање платформом Пројекта. Такође, пре почетка Пројекта биће дефинисано управљање пројектима на локалном нивоу.

Специјалиста за заштиту животне средине и социјална питања ће бити ангажован кроз Пројекат и биће одговоран за скрининг подпројеката / грантова одабраних за финансирање да би се осигурало:

- поштовање листе искључења Групе Светске банке (IFC),
- да се не подржавају/финансирају потпројекти са значајним утицајем, који имају висок и знатан ризик,
- да потпројекти / бесповратна средства неће захтевати недобровољни откуп земљишта или било какав облик пресељења,
- за предложени подпројекти нису релевантни стандарди заштите Светске банке осим ESS1, ESS2, ESS3, ESS4 и ESS10. За све активности које одговарају пројектима Светске банке категорије 2 („Умерени ризик“) биће потребно да се претходно одобрени План заштите животне средине и друштвеног управљања (ESMP), који би идентификовао потенцијалне утицаје на животну средину и обезбедио одговарајуће мере ублажавања.

Поред тога, независни стручњак за животну средину и социјална питања биће одговоран да осигура да су сви резултати техничке подршке (TA) подржани у оквиру пројекта у складу са политикама заштите Светске банке.

Такође, обавезе стручњака ће укључивати надзор над еколошким и социјалним питањима у оквиру Пројекта, односно целокупну имплементацију ESF политика и ESMF-а, као и E&S управљање пројектом, укључујући, али не ограничавајући се на: припрему и квалитет ESA, обелодањивање и организовање значајних јавних консултација ESA, надзор над имплементацијом ESA и процена усклађености, прописивање корективних мера, извештавање WB, ангажовање других стручњака по потреби и на други начин подржавање и саветовање других чланова PIU у области E&S.

Током имплементације пројекта може доћи до додатног ангажовања консултаната са пуним или скраћеним радним временом, што у овом тренутку није могуће предвидети. О свим додатним кадровима ће се договорити PIU и тим Банке.

10.2 Изградња капацитета

Компонента 2 ће покривати додатне трошкове (особље, опрему, оперативне трошкове итд.) Јединице за управљање пројектом која ће бити успостављена у оквиру МоМЕ. Особље PIU ће укључивати најмање менаџера пројекта, помоћника, службенике за пројекте, службенике за набавку и финансијско управљање и друге стручњаке потребне за Пројекат.

Мере за изградњу капацитета PIU могу бити за заштиту животне средине и социјална питања и годишњем планирању програма, а могу се постићи помоћу:

- Програма обуке за постојеће особље.
- Техничке помоћи: размена знања, обука и менторство на радном месту.

PIU ће припремити годишњи план обуке који ће бити договорен са Банком. Укључиће податке о називу обуке, институцији која ће га пружити, временској линији, трошковима, броју, положају и именима релевантних људи који ће се обучавати. План обуке ажурираће се у договору с Банком током трајања Пројекта најмање једном годишње или према потреби како би се одразиле стварне потребе за имплементацијом пројекта.

Кључни концепт у програмима обуке је пружање обуке комбинацијом формалне обуке у учионици и практичних вежби на послу. Треба пружити техничку помоћ за пружање обуке, смерница и саветодавне подршке у свим аспектима примене радова како би се кључни актери (еколошки и технички тим) у потпуности упознали са њима и били способни за обављање својих дужности. Обука за различите категорије особља треба да се одвија с различитим трајањем и различитим приступима, као што су обука на лицу места и у учионици, радионице, семинари и практична обука на радном месту.

Интензивни курсеви за унапређење у трајању од једног до три дана корисни су за решавање специфичних проблематичних подручја. Такве радионице су организоване ради допуне обуке на радном месту за неко од техничког и административног особља. Кратка радионица може се организовати пружањем техничке помоћи, интерним установама за обуку или уговором о другим установама за обуку у земљи.

Семинари су корисни као средство за ширење података и информација, посебно за високе званичнике власти на централном и локалном нивоу, као и за представнике других владиних агенција. Семинари могу бити ефикасна платформа за креаторе правила, планере и администраторе за сагледавање важности система управљања заштитом животне средине и социјалним утицајима. Једнако је важна, ова врста семинара у смислу стварања свести о потенцијалу употребе нових организационих аранжмана, метода рада и укључености приватног сектора, ван граница одређеног програма.

11 Буџет за спровођење ESMF-а

Процењени трошкови мера заштите животне средине које ће бити интегрисане у Пројекат не могу се проценити због недостатка података. Табела испод приказује податке о процењеним јединичним ценама.

Табела 6: Процењени трошкови мера заштите животне средине

Бр.	Активност/мера	Количина	Јединична цена (USD)	Укупна цена (USD)
1	Припрема ESMP-s	10	7000.00	70 000,00
2	Припрема ESMP чек листи	20	1 500,00	30 000,00
3	Активности мониторинга E&S	1	10 000,00	10 000,00
4	Тренинзи	10	12000.00 по тренингу	120 000,00
5	Евалуација спровођења ESMF	1	10 000,00	10000.00
Укупна цена:				240 000,00

Обавеза ESCO је да трошкове спровођења мера за ублажавање утицаја на животну средину укључи у цену укупних трошкова. ESCO је у обавези да обезбеди кратку изјаву којом потврђује да:

- су сви трошкови спровођења мера за ублажавање утицаја на животну средину, укључени у цену.
- има квалификовану и искусну особу у свом тиму, која ће бити одговорна за имплементацију Плана заштите животне средину, H&S и социјалних питања.
- ESCO и сви подизвођачи раде у складу са националним законима Републике Србије, стандардима Европске Уније и захтевима Зајмодавца.

Време запослених у локалним самоуправама ангажованих на подршци пројекту SOURCE није покривено буџетом Зајма.

12 Управљање жалбама на Пројекту

Пројекат је усвојио посебан План укључивања заинтересованих страна.

Успостављање Жалбеног механизма на нивоу Пројекта биће одговорност МоМЕ/ЕЕА, односно PIU. Имајући у виду специфичне децентрализоване и географски разутјене активности, одлучено је да ће Жалбени механизам најбоље служити интересима заинтересованих страна преко Централне службе за повратне информације којим управља PIU и локалних пунктова за пријем жалби специфичних за под-пројекте (који се заједнички називају Жалбени механизам), а који треба да се успостави на нивоу локалних самоуправа.

Централна служба за повратне информације управљаче жалбеним поступком. Локални пунктови за пријем жалби ће служити као локална пријемна места за пријем и потврду пријема жалби путем локалних система (у табели 8 означени као кораци 1, 2, 3).

Систем и захтеви (укључујући особље) за решавање жалби – од њихове регистрације, сортирања и обраде, и потврде и праћења, до верификације и решавања и коначно доставе обавештења – приказани су у овом жалбеном механизму. Као део кампања на терену, МоМЕ/ЕЕА ће се побринути да релевантно особље буде у потпуности обучено и да има релевантне информације и стручност за пружање телефонских консултација и добијање повратних информација. Пројекат ће користити постојећи систем (директна линија, online, писани и телефонски канали за жалбе), како би се осигурао да се све информације у вези са Пројектом дистрибуирају, а жалбе и одговори рашчлањују и пријављују.

У почетку би се жалбеним механизмом управљало "ручно", међутим, предлаже се развој система заснованог на информационим технологијама за управљање читавим механизмом. Тромесечни извештаји у облику сажетка жалби, врста, предузетих радњи и напретка у погледу решавања нерешених питања биће достављени на разматрање руководиоцу Јединице за управљање пројектом (PIU). Када се предложе сви могући начини обештећења и ако подносилац жалбе и даље није задовољан, подносилац захтева ће бити обавештен о даљем правном леку.

Жалбени механизам ће имати двојаку улогу – у служби информационог центра на нивоу пројекта и механизам за жалбе, доступан онима на које утиче имплементација свих пројектних подкомпоненти и биће применљив на све пројектне активности и релевантан за све локалне заједнице које су погођене пројектним активностима.

Руководилац ће се старати о примању и одговарању на притужбе и коментаре следеће три групе:

- Физичко или правно лице на које пројекат директно утиче, потенцијални корисници Пројекта,
- Друге стране заинтересоване за пројекат, и
- Становници/заједнице заинтересовани за и/или погођене пројектним активностима.

Централни пункт за повратне информације биће основан непосредно након одобрења пројекта, како би се управљало на одговарајући начин и одговарало на жалбе током његових различитих фаза, док ће на локалном нивоу бити формиран након доношења одлуке о учешћу локалних самоуправа. Поред GM-а, доступни су и правни лекови у складу са националним законодавством (судови, инспекције, управни органи итд.).

Министарство кроз ЕЕА и PIU ће сарађивати са јединицама локалних самоуправа у заједничким напорима на успостављању функционалног жалбеног механизма и информисању заинтересованих страна о улози и функцији, контакт особама, каналима за пријем и процедурама за подношење притужби у погођеним областима.

Информације о жалбеном механизму ће бити доступне:

- На сајту МоМЕ (<http://www.mre.gov.rs/>),
- На огласним таблама и сајтовима Јединица локалне самоуправе,
- Путем кампања на друштвеним мрежама,
- На платформи Светске банке која ће бити подршка Пројекту.

Ризик од сексуалне експлоатације и сексуалног узнемиравања је занемарљив због (I) очекиваног локалног запошљавања и (II) очекиваног малог броја радника на градилиштима. GM ће, из предострожности, бити омогућено да препозна SEA/SH притужбе. Међутим, у веома мало вероватном случају да се појаве, таквим притужбама ће одвојено управљати обучени стручњак, али ће користити исти процес и временски оквир. Биће обезбеђена неопходна обука за именованог члана особља који ће се бавити таквим притужбама.

12.1 Подношење притужби

Ефикасна жалбена администрација значајно ће се ослањати на постављени основни принцип који је дефинисан у циљу промовисања правичности процеса и његових исхода. Жалбени поступак ће бити осмишљен тако да буде приступачан, ефикасан, једноставан, разумљив и без трошкова за подносиоца жалбе. Било која жалба се може упутити лично или телефонским путем или писаним путем попуњавањем обрасца за подношење жалби, или е-mail-ом, поштом, факсом или личном доставом на адресе/бројеве који ће бити обелодањени. Све жалбе се могу попунити и анонимно. Приступни пунктови и детаљи о локалним приступним пунктовима биће објављени и биће део подизања свести када буду познате све локалне самоуправе обухваћене Пројектом.

У периоду док жалбени механизам не постане потпуно оперативан, заинтересоване стране могу слати све притужбе, примедбе и недоумице/питања на доњу адресу:

Табела 6: Подаци о контактима за подношење жалби

Опис	Контакт
Одговорност за спровођење пројекта	Министарство рударства и енергетике
Главни контакт:	Током прелазног периода до именовања одговорне особе, притужбе се упућују Управи за енергетску ефикасност (ЕЕА)
Адреса:	Немањина 22-26, 11000 Београд
Е-mail:	
Број телефона:	+ 381 11 3346755

12.2 Администрација притужби

Свака жалба ће се пратити путем следећих обавезних корака: пријем, анализа, упућивање одговорном лицу, потврда пријема, истраживање основаности притужбе, одговор, праћење исхода и окончање предмета.

Након евидентирања притужбе, Жалбени механизам ће спровести брзу процену у циљу верификације притужбе и процене њене заснованости. У року од 5 дана од евидентирања, потврдиће да ли је случај регистрован и подносиоцу жалбе ће пружити основне информације о следећем кораку. Затим ће истражити притужбу покушавајући да разуме проблем из перспективе подносиоца жалбе и тражене захтеве. Жалбени механизам ће истражити чињенице и околности, интервјуисати све укључене стране и посаветовати се са релевантним заинтересованим странама. Након што се ова истрага заврши, а у зависности од тежине и врсте притужбе, са подносиоцем притужбе ће се разговарати о привременој одлуци у року од 10 дана након евидентирања притужбе. Једнострано саопштење може бити само изузетак. Коначни споразум треба да буде јасно утврђен и образложен, подносилац жалбе обавештен о коначној одлуци најкасније 30 дана након пријема притужбе. Притужба се сматра окончаном након што је верификована имплементација решења. Чак и када се не постигне договор, или је жалба одбијена, важно је документовати исход, обављене активности и напор уложен у решавање, као и поступак затварања предмета. Ако се притужба не може решити договором, подносилац жалбе може да покрене формалан судски поступак, који је предвиђен у правном систему Републике Србије. Подношење притужбе у оквиру Жалбеног механизма не искључује нити спречава истовремено тражење решења од званичног органа, судског или неког другог и у било ком тренутку (укључујући и током самог жалбеног процеса), како је већ предвиђено у правном систему Републике Србије.

У случају анонимне жалбе, три дана након потврде о пријему жалбе, жалба ће се испитати у року од 30 дана од евидентирања жалбе, донети коначну одлуку која ће бити објављена на веб страници МоМЕ. Предмет се формално окончава након потврде да је одлука имплементирана.

Централна служба за повратне информације ће водити евиденцију регистра жалби који садржи све елементе неопходне за разврставање притужби према полу особе која подноси притужбу као и према врсти притужбе. Лични подаци сваког подносиоца жалбе биће заштићени на основу Закона о заштити података. Свака притужба ће бити евидентирана у регистру и садржаће најмање следеће информације:

- опис жалбе,
- датум потврде пријема који је враћен подносиоцу жалбе,
- опис предузетих радњи (истрага, мере за отклањање неправилности),
- датум решавања/давање повратне информације подносиоцу жалбе,
- верификација имплементације, и
- архивирање предмета.

У случају да се притужба не може решити на начин задовољавајући за подносиоца притужбе, он/она има право на поновљену жалбу. У таквим случајевима решавање притужбе ће прегледати комисија на нивоу Јединице за управљање пројектом. Комисија ће се састојати од три именована члана који нису директно укључени у реализацију Пројекта. Комисија ће у року од 3 дана потврдити пријем жалбе и донети коначну одлуку у року од 5 дана од дана пријема жалбе. Одлука комисије ће садржати детаљно објашњење процеса решавања притужби, као и образложење коначне одлуке и упутства како поступити ако исход и даље није задовољавајући за подносиоца жалбе

12.3 Дневник притужби

Улога Жалбеног механизма, поред решавања жалби, биће и да чува и архивира добијене коментаре/жалбе и да води Централни регистар жалби којим управља Јединица за управљање Пројектом (PIU).

Јединица за управљање Пројектом ће водити евиденцију жалби на начин да свака жалба има појединачни позив на број како би се осигурало да се свака примљена жалба на одговарајући начин прати и да се води евиденција о свим предузетим радњама. Приликом пријема повратних информација од стране корисника, укључујући и поднете жалбе, неопходно је да се дефинише следеће:

- Врста,
- Категорија,
- Рок за решавање жалбе, и
- Договорени план активности.

Свакој жалба треба да има индивидуални референтни број и на одговарајући начин да се прати и евидентирају радњекоје су завршене.

Дневник треба да садржи следеће информације:

- Име подносиоца жалбе, место и детаље о предмету жалбе,
- Датум подношења жалбе,
- Датум кад је жалба евидентирана,
- Детаљи о предузетим корективним мерама,
- Датум када је предложена корективна мера послата подносиоцу жалбе (ако је могуће),
- Датум кад је предмет по жалби закључен / окончан,
- Датум када је одговор по примљеној жалби послат подносиоцу жалбе.

12.4 Пријем жалби и поступак решавања

Табела 8: Ток решавања жалби

КОРАЦИ	АКЦИЈЕ	ДАНИ
КОРАК 1: Подношење жалбе	Усмено, писмено путем кутије за предлоге/жалбе, путем телефонске линије/мобилног телефона, поште, СМС порука, друштвених мрежа (Whats App, Viber, Facebook, итд.), е-мејла, веб странице и локалног пулта. Жалбени механизам ће такође дозволити анонимно подношење жалби и њихово решавање. План ангажовања заинтересованих страна, специфичан за локацију укључују детаље о улазним пунктовима за жалбе и контакт особама.	
КОРАК 2: Евиденција жалбе	Класификовање жалби засновано на типу жалбе и подносиоца жалбе, ради пружања ефикаснијег одговора и брзог пружања иницијалног одговора, ако је могуће. Тип жалбе ће се заснивати на карактеристикама подносиоца жалбе (нпр. рањиве групе, особе са инвалидитетом, особе са језичким баријерама, итд.) као и на природу жалбе.	
КОРАК 3: Потврда жалбе	Упознавање са предметом жалбе	5
КОРАК 4: Истрага и разговор са подносиоцем жалбе	Сакупљање информација о жалби ради утврђивања њене подобности и стварања јасне слике о околностима у вези са проблемом који се разматра. Овај процес обично укључује посете локацији, преглед докумената, састанак са корисником жалбеног механизма (ако је познат и вољан да се укључи) и састанке са појединцима или групама који могу помоћи у решавању проблема. Биће уложени разумни напори у решавање жалбе. Ако је жалба нејасна или није довољно јасна, жалбени механизам је дужан да помогне и посаветује, па чак и да помогне у поновном састављању поднеска, како би жалба постала јасна, у сврху доношења поткрепљене и документоване одлуке о примљеној жалби, што је у најбољем интересу особа на које пројекат утиче. Ако жалбени механизам није у могућности да обради сва питања која су покренута хитном корективном акцијом, дефинисаће се дугорочна корективна акција. Усвојено решење ће дати прецизну оцену притужбе/жалбе, јасну одлуку и препоруке за правичан правни лек и предложити мере за корекцију околности које су изазвале притужбу, као и да предложи начин надокнаде у случају када мере ублажавања не могу поправити штету или повреду права. Одлука ће се дати у писменој форми и биће достављена лицу које је уложило жалбу, као и сваком другом лицу или субјекту, на које се препорука и мере примењују или су по закону обавезне. Особа која је поднела жалбу може изразити своје лично задовољство исходом	10

	процедуре решавања жалбе. Једнострана одлука биће изузетак, а решење ће се тражити кроз дијалог између жалбеног механизма и подносиоца жалбе	
КОРАК 5: Саопштавање одлуке		30
КОРАК 6: Одговор подносиоца жалбе	<p>Затварање жалбе или предузимање даљих корака/одлуке комисије другог реда ако жалба остане нерешена. Пре било каквог окончања жалби/притужби, жалбени механизам ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Потврдити да су спроведене потребне радње жалбеног механизма, да је процес решавања жалби праћен и да је донета правична одлука; ✓ Организовати састанке у року од 10 дана од дана ступања у контакт са заинтересованим странама како би разговарали о томе како да се реши проблем, ако претходно такви састанци нису организовани; ✓ Предложити коначну одлуку о мери ублажавања подносиоцу жалбе/оштећеној страни; ✓ Имплементирати договорене мере решавања проблема; ✓ Ажурирати образац извештаја о жалби и обезбедити потпис од стране подносиоца жалбе/оштећене стране; ✓ Потписати образац извештаја о жалби и евидентирати ажуриране информације о жалби у Регистру жалби; и ✓ Послати копије релевантних докумената (нпр. попуњени образац извештаја о жалби, мере ублажавања, записнике са састанака, ако је одговарајуће) заинтересованим странама. 	

Кампања за подизање свести и алати / механизми за ангажовање заинтересованих страна садржаће детаљна појашњења о свакој фази поступка, процесима администрирања притужби, временским оквирима, истражним активностима и условима окончања предмета, укључујући решавање на другом степену. Остале појединости о приступању жалбеном механизму на локалу ће бити утврђене и дистрибуиране у каснијим фазама Пројекта и биће део кампање за подизање свести.

12.5 Праћене и извештавање у вези са жалбама

Централна служба за повратне информације ће бити одговоран за:

- ✓ Редовно прикупљање података, чим се притужба прими преко локалних пријемних пунктова, о броју, суштини и статусу притужби и њихово учтивање у јединствену регионалну базу података,
- ✓ Чување / складиштење евиденција жалби на притужбе примљене на регионалном и локалном нивоу,
- ✓ Праћење отворених питања и предлагање мера за њихово решавање,
- ✓ Објављивање кварталних извештаја о раду Жалбеног механизма:
 - На сајту МоМЕ (<http://www.mre.gov.rs/>)

- На огласним таблама и веб страницама LSG,
 - Путем кампања на друштвеним мрежама.
- ✓ Сумирање и анализа квалитативних података добијених од локалних пунктова за пријем жалби о броју, суштини и статусу притужби и њихово учтивање у јединствену базу података Пројекта.

Редовни извештаји Светској банци о мониторингу се достављају преко МоМЕ, који ће укључивати и обавезе које се односе на Жалбени механизам, а које пружају ажуриране информације о следећем:

- ✓ Статус имплементације Жалбеног механизма (процедуре, обука, кампање подизања јавне свести, буџетирање итд.).
- ✓ Квалитативни подаци о броју примљених притужби (молбе, сугестије, жалбе, захтеви, позитивне повратне информације) и броју решених притужби.
- ✓ Квантитативни подаци о врсти притужби и одговорима, покренутим питањима и притужбама која нису решена.
- ✓ Ниво задовољства предузетим мерама (одговором).
- ✓ Све предузете корективне мере.

12.6 Служба за притужбе Светске банке

Заједнице и појединци који сматрају да на њих негативно утиче Пројекат који подржава Светска банка могу поднети жалбу путем постојећег механизма за подношење жалби на нивоу Пројекта или Службе за решавање жалби Светске банке. Служба Светске банке је обавезна да примљене жалбе одмах анализира како би се благовремено одговорило на уочену забринутост у вези са Пројектом. Заједнице и појединци на које пројектне активности негативно утичу могу поднети жалбу независној Инспекцијској комисији Светске банке која потом утврђује да ли је штета настала или би могла да настане као резултат непоштовања политике и процедура Светске банке. Жалбе се могу поднети Светској банци у било ком тренутку након што је забринутост директно исказана, а надлежна служба Банке у обавези је да одговори.

За информације о томе како се подносе жалбе Служби за решавање жалби Светске банке посетите <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service>

За информације о томе како се подносе жалбе Инспекцијској комисији Светске банке, посетите www.inspectionpanel.org.

13 Укључење заинтересованих страна

Пројекти и активности које конкуришу за финансирање кроз инвестиционе пројекте Светске банке након 1. октобра 2018. године, у обавези су да испуне услове Оквира за животну средину и социјална питања. Овај Оквир обухвата, између осталог, 10 еколошких и социјалних стандарда који су обавезујући за Корисника Зајма и Пројекат. У складу са ESS10, План ангажовања заинтересованих страна (у даљем тексту: План) израђује се пре одобрења пројекта и у њему се утврђују принципи и процедуре за укључивање заинтересованих страна у складу са захтевима ESS10.

За SURCE пројекат подизање свести о пројекту и промена понашања сматра се централним за ПДО пројекта, стога се оцена ризика задржава као умерена како би се истакла важност спровођења ефективних консултација и кампање са заинтересованим странама кроз пројекат.

У ту сврху припремљен је самостални План ангажовања заинтересованих страна (SEP) као део инструмената ESF-а, да се назначе циљне групе и методе ангажовања заинтересованих страна и одговорности у спровођењу активности ангажовања заинтересованих страна. Намера SEP-а је да благовремено активира ангажовање заинтересованих страна током припреме и имплементације пројекта. Конкретно, SEP служи у следеће сврхе: (I) идентификацију и анализу заинтересованих страна; (II) планирање модалитета ангажовања и ефективних средстава комуникације за консултације и обелодањивање; (III) дефинисање улоге и одговорности различитих актера у имплементацији SEP-а; (IV) дефинисање Пројектног жалбеног механизма (GM); (V) пружање повратних информација заинтересованим странама; (VI) праћење и извештавање о SEP-у. SEP који се односи на пројекте служи као смјерница за припрему специфичних општинских стратегија SE које ће укључивати одредбе о ангажовању заинтересованих страна, јавном објављивању и механизму за подношење притужби – како би се осигурало да се проблеми јавности обухвате.

Ангажовање заинтересованих страна биће интегрисано у еколошки и друштвени учинак пројекта и његову структуру. Адекватност метода ангажовања пратиће се кроз институције мониторинга и евалуације пројекта.

У циљу ефективног и прилагођеног ангажовања, заинтересоване стране предложеног пројекта су подељене на „погођене стране“ и друге заинтересоване стране. Ове две групе су даље поткласификоване у а) групе грађана/грађана (укључујући неформалне групе у заједници, организације цивилног друштва (ОЦД) и невладине организације (НВО), и б) владине/државне актере и друге институције, док „рањиве особе/групе“ увек спадају у категорију грађана/група грађана.

Стране погођене пројектом које припадају групама грађана/грађанима биће домаћинства која примају грантове за имплементацију мера чисте енергије и енергетске ефикасности. У ову групу спадају и угрожена домаћинства којима ће се посветити посебна пажња током процеса ангажовања и консултација. У складу са свеобухватном стратегијом ангажовања SEP-а, укључена је и наменски припремљена грађанска платформа, усвојено са специфичним циљем да се допре до недовољно покривеног дела становништва.

Примарни корисници пројекта биће:

- Министарство рударства и енергетике, имаће користи од повећаног капацитета кроз додатно техничко и саветодавно ангажовање,
- Министарство финансија, Корисник зајма по Уговору о кредиту,
- Управа за енергетску ефикасност (ЕЕА) ће имати користи од повећаног капацитета кроз додатно техничко и саветодавно ангажовање,
- Локалне самоуправе ће имати користи од повећања капацитета кроз администрацију и имплементацију грантова за енергетску ефикасност и чисту енергију, и

- Домаћинства (укључујући оне са ниским приходима и власнице жене) која примају делимичне грантове за имплементацију чисте енергије и мера енергетске ефикасности.

'Остале заинтересоване стране' чине појединци, групе, субјекти на које пројекат можда неће имати директан утицај, али који сматрају или перципирају да пројекат може утицати на њихове интересе и/или да они на неки начин могу утицати на пројекат и процес његове имплементације. Сходно томе, постоји одређени број других заинтересованих страна који имају удела, који су изразили или могу изразити интересовање из разних разлога. Они укључују агенције за имплементацију пројекта, партнере на пројекту, политичке институције, пружаоце услуга, организације цивилног друштва, невладине организације, верске институције, политичке организације, академске институције и кориснике пројекта.

Такође, грађевинске компаније, добављачи опреме и ESCO компаније ће имати користи од проширеног тржишта чисте енергије и енергетске ефикасности и накнадне повећане потражње за њиховим производима и услугама Комерцијалних банака.

Идентификоване групе заинтересованих страна и њихов ниво утицаја су упоређени са интересом који могу имати за пројекат како би се одредила врста и учесталост активности ангажовања неопходних за сваку групу.

Тренутни пилот програм МоМЕ интегрише механизам повратних информација путем кога грађани могу поднети жалбе или захтеве за додатним информацијама путем е-поште или телефона. МоМЕ је установило праксу да одговара на све жалбе и захтеве. Пројекат ће увести online платформу као ефикасан механизам за ангажовање грађана и заинтересованих страна у пројекту, олакшавање интерактивне двосмерне комуникације са корисницима, побољшање одговорности и транспарентности, и омогућавање да се структура пројекта прилагоди захваљујући добијеним повратним информацијама. Предложена online платформа за укључивање грађана уводи се како би се побољшао механизам прикупљања повратних информација и проширио домет пружања информација, нпр. коришћењем апликација које подржава паметни телефон. Пројекат ће увести online алат за грађанско ангажовање као ефикасан механизам за ангажовање грађана и заинтересованих страна у пројекту, олакшавање интерактивне двосмерне комуникације са корисницима, побољшање одговорности и транспарентности, и омогућавање прилагођавања дизајна и имплементације захваљујући добијеним повратним информацијама.

Пројекат ће подржати развој online платформе за грађанско ангажовање. Дизајн Платформе је тренутно под ингеренцијом МоМЕ и тима Светске банке. Ипак, коначни изглед ће приказати три кључна "прозора": Дељење информација, Прозор заинтересованих страна/Ангажман и Мониторинг, што ће олакшати свеукупне активности ангажовања заинтересованих страна како би се премостиле препреке непосредног контакта због пандемије изазване вирусом COVID-19.

У више детаља, Платформа ће омогућити:

- Директну и транспарентну комуникацију између Министарства и корисника,
- Обезбеђивање стандардизованих материјала свим укљученим локалним самоуправама,
- Ширење и промоција користи од пројекта у великим размерама.

Структура пројекта ће ставити посебан акценат на угрожена домаћинства. И даље се истражује изводљивост директног циљања на угрожене групе становништва. Документација која потврђује да је особа прималац социјалне помоћи (СА) или да испуњава услове у оквиру Програма енергетски угрожених (ЕВП) доступна је на локалном нивоу и може бити укључена у процес пријаве. Пројекат ће спровести анкету међу домаћинствима која испуњавају услове за SA/EVP како би се потврдио удео власника кућа међу њима, као и њихов ниво интересовања за учешће у SURCE -у. На основу налаза анкете, могло би се размотрити следеће унапређење пројекта: на основу сопствене процене потреба,

локалне самоуправе могу да предложе зграде (самостојеће или вишестамбене зграде) у којима се налазе угрожена домаћинства и ова социјално оријентисана домаћинства би могла бити квалификована за додатну подршку у оквиру пројекта SURCE.

13.1 Комплементарне активности

Процена доступности, као и ставова и информисаности домаћинстава, укључујући сиромашнија и угрожена домаћинства, биће критична за идентификацију баријера и преласку на чистију и ефикаснију енергију, као и за побољшање програма таргетирања, као и комуникације са корисницима. Поред циљних група обухваћених пројектом, такође ће се проценити могућност постављања специфичних инструмената (попут увећаних бесповратних средстава), како би се омогућило учешће најугроженијих домаћинстава. Пројекат ће подржати напоре у стварању платформе за ангажовање грађана, како би се олакшала размена информација и ангажовање заинтересованих страна у ситуацији пандемије COVID-19.

Током припреме пројекта, биће спроведено истраживање о квалитету ваздуха и енергетској ефикасности у неколико земаља Западног Балкана, укључујући и Србију, како би се испитала знања и ставови о енергетској ефикасности и квалитету ваздуха, актуелне праксе у погледу потрошње енергије и ефикасности у домаћинству, финансијске могућности да се побољшају извори енергије у домаћинству, знање о доступним субвенцијама и програмима подршке и најефикаснији канали комуникације са становништвом. Анкета ће такође тестирати ефикасност могућих порука међу испитаницима. Родно рашчлањени налази из анкете ће омогућити Пројекту да развије сет активности које имају за циљ да се позабаве родним јазом у знању и свести о чистој енергији и енергетској ефикасности, односно, осмишљавање кампање подизања свести са наменским порукама усмереним ка женама, укључујући препоруке о улагањима у енергију и променама понашања које помажу у уштеди енергије.

Жене имају снажне разлоге и потенцијал да промене ставове ка већој енергетској ефикасности, али често не знају како да се активније ангажују у таквим напорима.

Да би се измерио утицај ових активности, Пројекат ће пратити следећи квантитативни индикатор средњорочног резултата - Удео домаћинстава које воде жене која примењују мере енергетске ефикасности (замена котла, замена прозора, топлотна изолација) у својим домовима.

Интеракција комплементарних активности је представљена у дијаграму у наставку.

Дијаграм 2: Интеракција међу комплементарним активностима

13.2 Јавне консултације поводом ESMF са заинтересованим странама

ESF и пројектни документи, укључујући и овај ESMF, биће објављени електронским путем на веб страници Министарства рударства и енергетике. Документи ESF-а биће доступни на српском и енглеском језику, док ће остали пројектни документи, јавни позиви, одлуке, упутства и упутства бити доступни само на српском језику.

- веб страница МоМЕ (<http://www.mre.gov.rs/>)

- веб странице локалних самоуправа које ће учествовати у грант шемама за енергетску ефикасност,
- путем кампања на друштвеним мрежама,
- преко платформе за грађанско ангажовање уз најаве пројектних активности и информативним материјалима, централизованом e-mail адресом за слање повратних информација и упита.

У складу са захтевима стандарда WB за животну и друштвену средину 10 (ESS10) – Ангажовање заинтересованих страна и објављивање информација, током припреме ESMF, ESCP, SEP и LMP докумената, Корисник зајма је обавио консултације са релевантним заинтересованим странама.

Комплетан извештај са јавних консултација одржаних 02.02.2022. је приложен у Анексу 12 овог ESMF документа.

14 ЗАКЉУЧАК

Пројекат има потенцијал да смањи енергетско сиромаштво, посебно за најугроженији део становништва Србије који живи у породичним кућама/стамбеним зградама са ниским енергетским перформансама. Веза између снабдевања енергијом, уштеде енергије, друштвеног развоја и енергетске безбедности један је од приоритета земље. У том контексту, овај Пројекат са термоизолацијом објеката, заменом прозора и спољних врата на породичним кућама/стамбеним зградама, заменом котлова на угаљ и биомасу, чистијом и ефикаснијом технологијом грејања и уградњом соларних колектора за санитарну топлу воду и кровних соларних фотонапонских панела (PV) позитивно ће утицати на смањење енергетског сиромаштва ког угроженог становништва, а истовремено ће значајно допринети ублажавању загађења ваздуха услед сезонског грејања.

Високим и значајним негативним ризицима Пројекта управљаће се искључивањем истих, након алата за скрининг који је обезбеђен у ESMF-у, док ће се ризик од оних активности које испуњавају услове за финансирање у оквиру Пројекта ублажити и управљати развојем еколошких и друштвених инструмената специфичних за локацију. Наиме, ESMP и ESMP контролна листа, пратеће смернице дате у овом ESMF-у.

15 Референтна документа

- Еколошки и друштвени оквир Светске банке, 2017. Међународна банка за обнову и развој/Светска банка⁴⁶
- WBG EHS Смернице⁴⁷
- Белешка о предложеном зајму у износу од 50 US\$ милиона Републици Србији за пројекат **"ЧИСТА ЕНЕРГИЈА И ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ ЗА ГРАЂАНЕ У СРБИЈИ"**, P176770
- Анекс локалне зелене инфраструктуре
- Еколошка и друштвена ревизија концепта Резиме фазе концепта (Фаза концепта ESRS) Датум припреме/ажурирања: 21.10.2021. | Извештај број: ESRSC02382
- СОФИЈА ДЕКЛАРАЦИЈА О ЗЕЛЕНОЈ АГЕНДИ ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН
- Типологија стамбеног фонда у Србији и моделирање његове нискоугљеничне трансформације Подршка развоју са ниским емисијама у Југоисточној Европи (SLED) (Децембар, 2015)
- Процена основне вредности и Гап анализа оквира климатских промена, EIA и SEA захтева, са посебним фокусом на путну инфраструктуру (FOCUS REPORT, Припремила Данијела Божанић, јун 2020.)
- Питања годишњег извештаја, поглавље 15 одговори PG15 коначно (MoME)
- КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ У РЕГИОНУ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА, Регионална климатска анализа и постојеће информације о климатским променама, Пројекат ClimaProof – Поглавље 1.1.4

⁴⁶ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/383011492423734099/pdf/The-World-Bank-Environmental-and-Social-Framework.pdf>

⁴⁷ https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/policies-standards/ehs-guidelin

ANNEX 1: ЛИСТА ИЗУЗЕЋА ОД ПРОЈЕКТА/АКТИВНОСТИ

IFC листа изузећа дефинише врсте пројеката које IFC не финансира. IFC **не финансира** следеће пројекте:

- Производња или трговина било којим производом или активностима за које се сматра да су незаконити према законима или прописима земље домаћина или међународним конвенцијама и споразумима, или подложним међународним забранама, као што су лекови, пестициди / хербициди, супстанце које оштећују озонски омотач, РСВ-ове, животиње и производи регулисани у CITIES-у.
- Производња или трговина оружјем и муницијом.
- Производња или трговина алкохолним пићима (искључујући пиво и вино).
- Производња или трговина дуваном.
- Коцкање, коцкарнице и слична предузећа.
- Производња или трговина радиоактивним материјалима. Ово се не односи на куповину медицинске опреме, опреме за контролу квалитета (мерења) и било које опреме где ИФЦ сматра да је радиоактивни не угрожавајући извор и / или адекватно заштићен.
- Производња или трговина неувезаним азбестним влакнима. Ово се не односи на куповину и употребу везаних азбестних цементних облога код којих је садржај азбеста мањи од 20%.
- Пливајући мрежни риболов у морском окружењу - мреже веће од 2,5 км. дужине.

Тест оправданости примењиваће се када би активности пројектне компаније имале значајан развојни утицај, али околности земље захтевају прилагођавање листе искључења.

Сви финансијски посредници (FI), осим оних који се баве активностима наведеним у даљем тексту *, морају да примене следећа изузећа, поред листе за искључење IFC-а:

- Производња или активности које укључују штетне или експлоатативне облике принудног рада / штетни дечији рад.
- Комерцијалне операције дрвне сече за употребу у примарним тропским влажним шумама.
- Производња или трговина дрветом или другим шумарским производима, осим из шума које се налазе у трајном управљању.

* При микро финансијском инвестирању, FI ће поред листе за искључење IFC-а применити и следеће ставке:

- Производња или активности које укључују штетне или експлоатативне облике присилног рада / штетни дечији рад.
- Производња, трговина, складиштење или транспорт значајних количина опасних хемикалија или комерцијална употреба опасних хемикалија. Опасне хемикалије укључују бензин, керозин и друге нафтне деривате.
- Производња или активности које се односе на земљиште под својином или се односе на власништво које је предмет судског захтева везаних за власништво домородачких народа, под условом да не постоји документована сагласност таквих народа.

* **Пројекти трговинског финансирања** - имајући у виду природу трансакција, FI ће поред листе за искључење IFC-а применити и следеће ставке:

- Производња или активности које укључују штетне или експлоатативне облике присилног рада / штетни дечији рад.

ANNEX 2: ЛИСТА I – ПРОЈЕКТИ ЗА КОЈЕ ЈЕ ОБАВЕЗНА ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Пројекти за које је обавезна процена утицаја на животну средину дефинисана Уредбом о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја на животну средину и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 114/08)– ЛИСТА I.

1. Постројења за:

- 1) прераду нафте, нафтних деривата и природног гаса;
- 2) гасификацију и топљење угља или битуменских шкриљаца, тешких остатака сирове нафте.

2. Постројења:

- 1) за производњу електричне енергије, водене паре, топле воде, технолошке паре или загрејаних гасова, употребом свих врста горива, као и постројења за погон радних машина (термоелектране, топлане, гасне турбине, постројења са мотором са унутрашњим сагоревањем и остали уређаји за сагоревање укључујући и парне котлове) са снагом од 50 MW или више;
- 2) нуклеарни реактори, укључујући демонтажу или искључење из погона таквих реактора¹, изузев научно истраживачких постројења за производњу и конверзију физионих и обогаћених материјала, чија укупна снага не прелази 1 kW сталног термалног оптерећења.

3. Постројења:

- 1) за прераду истрошеног нуклеарног горива;
- 2) предвиђена:
 - за производњу или обогаћење нуклеарног горива;
 - за прераду истрошеног нуклеарног горива или високо радиоактивног нуклеарног отпада;
 - за трајно одлагање истрошеног нуклеарног горива;
 - за трајно одлагање нуклеарног отпада;
 - за прераду, складиштење и одлагање радиоактивног отпада.

4. Постројења:

- 1) за печење или синтеровање металне руде (укључујући сулфидну руду);
- 2) за производњу сировог гвожђа или челика (примарно или секундарно топљење) укључујући континуално ливење, са капацитетом који прелази 2,5 t/ha;
- 3) за прераду у црној металургији:
 - топле ваљаонице са капацитетом изнад 20 t/ha сировог челика;
 - ковачнице са аутоматским чекићима чија енергија прелази 50 kJ по једном чекићу, код којих употребљена топлотна снага прелази 20 MW;
 - постројења за наношење металних заштитних слојева на металне површине помоћу топљених купки, са улазом који прелази 2 t/h сировог материјала;
- 4) Ливница црне металургије са производним капацитетом преко 20 t на дан;

5) Постројења:

- за производњу обојених сирових метала из руде, концентрата или секундарних сировина путем металуршких и/или хемијских процеса и/или електролитичких процеса;
- за топљење укључујући и израду легура од обојених метала, као и израду корисних нуспроизвода (рафинација, ливење, итд.), са капацитетом топљења од преко 4 t дневно за олово и кадмијум или 20 t дневно за све остале метале;
- 6) за површинску обраду метала и пластичних материјала коришћењем електролитичких или хемијских процеса, где запремина када за третман прелази 30 m³.

5. Постројења за:

- 1) екстракцију, производњу, прераду и обраду азбеста и производа који садрже азбест;
- 2) производњу цементног клинкера, цемента и креча у ротационим или другим пећима капацитета преко 500 t дневно за производњу цементног клинкера или креча капацитета преко 50 t дневно у ротационим пећима.
6. Комбинована хемијска постројења, тј. постројења за индустријску производњу супстанци код којих се примењују поступци хемијске промене и у којима се поједини погони налазе један поред другог и функционално су повезани, а намењени су за производњу:

- основних (базних) органских хемикалија;
- основних (базних) неорганских хемикалија;
- вештачких ђубрива на бази фосфора, азота или калијума (проста или сложена ђубрива);
- основних (базних) производа за заштиту биља, као и биоцида;
- основних (базних) фармацеутских производа уз примену хемијских или биолошких поступака;
- и/или прераду и/или обраду експлозива.

7. Изградња:

- 1) магистралних железничких пруга укључујући припадајуће објекте (мостове, тунеле и станице);
- 2) магистралних аутопутева и путева са четири или више трака, или реконструкција и/или проширење постојећег пута са две траке или мање, са циљем добијања пута са четири или више трака, у случају да такав нови пут или реконструисана и/или проширена деоница имају непрекидну дужину од преко 10 km или више, укључујући припадајуће објекте, осим пратећих садржаја магистралног пута;
- 3) аеродроми за обављање јавног авио-транспорта² чија је полетна писта дужа од 2.100 m.

8. Унутрашњи пловни путеви на којима важи међународни или међудржавни режим пловидбе, као и луке и пристаништа које се налазе на унутрашњем пловном путу на којем важи међународни или међудржавни режим пловидбе, регулациони радови на унутрашњим пловним путевима којим се омогућава пролаз пловним објектима од преко 1350 t.

9. Постројења за третман опасног отпада спаљивањем, термичким и/или физичким, физичко-хемијским, хемијским поступцима, као и централна складишта и /или депоније за одлагање опасног отпада.³

10. Постројења за третман отпада који није опасан спаљивањем или хемијским поступцима⁴ капацитета више од 70 т на дан; депоније комуналног отпада за преко 200.000 еквивалент становника.
11. Експлоатација подземних вода или обogaћивање подземних вода код којих је годишња запремина експлоатисане или обogaћене воде једнака количини од 10 милиона м³ или више.
12. Објекти:
 - 1) хидротехнички објекти за пребацивање вода између речних сливова, намењени спречавању могућих несташица воде код којих количина пребачене воде прелази 100 милиона кубних метара годишње;
 - 2) у свим другим случајевима, објекти намењени за пребацивање вода између речних сливова код којих вишегодишњи просек протока у сливу из ког се вода захвата прелази 2.000 милиона м³ годишње и где количина пребачене воде прелази 5% од овог протока, осим у случају преноса воде за пиће цевоводима.
13. Постројења за пречишћавање отпадних вода у насељима преко 100.000 становника.
14. Вађење нафте и природног гаса.
15. Бране и други објекти намењени задржавању и акумулацији воде код којих вода која дотиче, или додатно задржана, или акумулирана вода прелази количину од 10 милиона м³.
16. Цевоводи за транспорт гаса, течног гаса, нафте и нафтних деривата или хемикалија пречника већег од 800 мм и дужине која прелази 40 км.
17. Објекти за интензиван узгој живине или свиња са капацитетом преко:
 - 85.000 места за производњу бројлера;
 - 40.000 места за живину у узгоју и експлоатацији;
 - 2.000 места за производњу свиња (преко 30 кг тежине);
 - 750 места за крмаче.
18. Индустриска постројења за производњу:
 - 1) целулозе из дрвне масе, сламе или сличних влакнастих материјала;
 - 2) папира и картона са производним капацитетом који прелази 20 т/дан.
19. Површински копови минералних сировина чија површина прелази 10 ха, или вађења тресета кад површина терена за експлоатацију прелази 100 ха.
20. Изградња надземних далеководова чија волтажа износи 220 kV или више и чија дужина прелази 15 км.
21. Објекти намењени складиштењу нафте, петрохемијских или хемијских производа, земног гаса, запаљивих течности и горива чији капацитет износи 100.000 т или више.
22. Активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола у складу са Уредбом о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола ("Службени гласник РС", број 84/05).

ANNEX 3: LISTA II – ПРОЈЕКТИ ЗА КОЈЕ ЈЕ ПОТЕНЦИЈАЛНО ПОТРЕБНА ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Пројекти за које би могла бити потребна процена утицаја на животну средину дефинисана Уредбом о утврђивању Листе пројеката за које је обавезна процена утицаја на животну средину и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС” бр. 114/08) – ЛИСТА II

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
1. ПОЉОПРИВРЕДА, АКВАКУЛТУРА И ШУМАРСТВО	
1) Системи за наводњавање и одводњавање - мелиоративни системи	Површина коју обухватају прелази 20 ha
2) Објекти за интензивно узгој и држање стоке	Капацитет од 30.000 до 85.000 места за бројлере
	Капацитета од 10.000 до 40.000 места за живину (укључујући ловачке птице)
3) Објекти за интензиван узгој стоке	Капацитета од 200 места или више за стоку
4) Објекти за интензивни узгој:	
- прасади	Капацитета од 1.000 до 2.000 места за свиње
- крмача	Капацитета од 450 до 750 места за крмаче
5) Објекти за интензиван узгој животиња са племенитим крзном	Капацитета преко 1000 места за животиње са племенитим крзном
6) Интензиван узгој рибе у базенима и рибњацима	За салмониде годишња производња од 10 t или више
	За циприниде површине 5 ha или више
7) Рашчишћавање шума ради преласка на другу врсту коришћења земљишта	Површина коју обухвата премашује 10 ha
2. ЕКСТРАТИВНА ИНДУСТРИЈА	
1) Површински коп за минералне сировине	Сви пројекти који нису наведени на Листи I

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
2) Вађење тресета	Површима експлоатационог терена од 20 ha до 100 ha
3) Подземна експлоатација минералних сировина	Сви пројекти
4) Експлоатација минералних сировина кроз поступак извлачења наслага са дна река или језера	Сви пројекти
5) Истражно бушење и експлоатација свих пројеката нафте и природног гаса	Сви пројекти
3. ПРОИЗВОДЊА ЕНЕРГИЈЕ	
1) Постројења за производњу електричне енергије, водене паре, топле воде, технолошке паре или загрејаних гасова (термоелектране, топлане, гасне турбине, постројења са унутрашњим сагоревањем, други уређаји за сагоревање), укључујући парне котлове, у постројењима за сагоревање која користе све врсте горива	Снаге од 1 до 50 MW
2) Постројења за производњу енергије из хидропотенцијала	Снаге преко 2 MW
3) Постројења за коришћење енергије ветра за производњу енергије (ветропаркови)	Укупне снаге преко 10 MW
4. ЦЕВОВОДИ СА ПОМОЋНИМ ОБЈЕКТИМА ЗА ТРАНСПОРТ ГАСА, НАФТЕ, ХЕМИКАЛИЈА, ВОДЕНЕ ПАРЕ, ТОПЛЕ ВОДЕ ИЛИ БЕЗ ПОМОЋНИХ ОБЈЕКТА, КАО И ВОДОВИ ЗА ПРЕНОС ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ НАДЗЕМНИМ ДАЛЕКОВОДИМА	
1) Цевоводи за транспорт гаса, осим унутрашњих фабричких цевовода	Дужине преко 10 km и пречника преко 150 mm
2) Цевоводи за транспорт хемикалија, осим цевовода који представљају део постројења за руковање таквим хемикалијама	Дужине преко 2 km и пречника преко 150 mm

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
3) Цевоводи за транспорт паре или топле воде из постројења наведених под тачком 3.1. осим унутрашњих фабричких цевовода	Дужине преко 20 km.
4) Цевоводи за транспорт отпадних вода	Дужине преко 10 km.
5) Цевоводи за транспорт нафте и нафтних деривата	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
6) Надземни високонапонски далеководи	Номинални напон 110 kV или више
5. СКЛАДИШТЕЊЕ ЗАПАЉИВИХ ТЕЧНОСТИ И ГАСОВА, ПРИРОДНОГ ГАСА, ФОСИЛНИХ ГОРИВА, НАФТЕ И НАФТНИХ ДЕРИВАТА И ХЕМИКАЛИЈА	
1) Складиштење запаљивих гасова или производа који садрже запаљиве гасове	Укупне запремине преко 50 m ³
2) Складиштење запаљивих течности	Укупне запремине преко 500 m ³
3) Складиштење хлора	Сви пројекти
4) Складиштење сумпор-диоксида	Сви пројекти
5) Складиштење амонијум нитрата или супстанци које садрже амонијум нитрат	Сви пројекти
6) Складиштење амонијака	Сви пројекти
7) Складиштење других хемикалија	Капацитета преко 10 t
8) Површинско (надземно) складиште природног гаса	Запремина преко 50 m ³
9) Складиштење угља или лигнита	Капацитета преко 20.000 t
10) Складиштење нафте или нафтних деривата	Запремина преко 5.000 m ³
6. ПРОИЗВОДЊА И ПРЕРАДА МЕТАЛА	

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
Постројења за производњу сировог гвожђа или челика (примарно или секундарно топљење) укључујући поступак континуираног ливења	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
2) Постројења за прераду у црној металургији:	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
- Топле ваљаонице	
- Ливнице са једним или више чекића или маљева	
- За наношење површинских заштитних металних слојева у растопљеном стању	
3) Ливнице црне металургије	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
4) Постројења за топљење, укључујући производњу легура од обојених метала, као и производњу корисних споредних производа (рафинисање, ливење, итд.)	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
5) Постројења за површинску обраду метала и пластичних материјала електролитским или хемијским поступцима	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
6) Постројења за производњу или монтажу моторних возила и производњу мотора за моторна возила (аутомобили, аутобуси, теретна возила, пољопривредне, грађевинске и рударске машине, као и друга возила на моторни погон)	Сви пројекти
7) Постројења за производњу батерија и акумулатора	Сви пројекти
8) Бродоградилшта (производња и/или ремонт бродских трупова или мотора или делова бродова)	Дужина брода 20 m или више
9) Производња и поправка авиона	Сви пројекти осим редовних радова на одржавању авиона
10) Производња шинских возила	Сви пројекти

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
11) Постројења за експлозивну деформацију метала	Сви пројекти
12) Постројења за припрему, обогаћивање, печење и синтеровање руда метала, као и коришћење јаловине	Сви пројекти
7. ИНДУСТРИЈСКА ПРЕРАДА МИНЕРАЛА	
1) Постројења за суву дестилацију угља (гасна постројења, пећи за сагоревање тињањем, итд.)	Сви пројекти
2) Постројења за производњу цементног клинкера, цемента и креча у ротационим или другим пећима	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
3) Постројења за производњу стакла и стаклених влакана, укључујући производњу стакла добијеног прерадом старог стакла	Капацитет до 20 t дневно*
4) Постројења за топљење минералних материја, укључујући производњу минералних влакана	Капацитет до 20 t дневно*
5) Постројења за производњу керамичких производа печењем (плочице, опрема за купатило, предмети за домаћинство од керамике и порцелана, итд.) као и производња грађевинског материјала печењем (црепови, опека, итд.)	Капацитет од 40 t до 75 t дневно*
6) Постројења за производњу асфалтних мешавина, укључујући покретна постројења	Капацитет преко 50 t на сат
8. ХЕМИЈСКА ИНДУСТРИЈА	
1) Прерада полупроизвода и производња хемикалија	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
2) Самостални погони за производњу, прераду, формирање и паковање основних органских и неорганских хемикалија, вештачких ђубрива на бази фосфора, азота и калијума (једноставна и сложена хемијска ђубрива), средстава за заштиту	Сви пројекти који нису наведени на Листи I

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
билја, као и биоцида, фармацеутских и козметичких производа, пластичних маса, експлозива, боја и лакова, детерџената и хемикалија за одржавање хигијене и чишћење, итд.	
3) Постројења за производњу минералних уља и мазива (дестилацијом, рафинисањем или другим методама)	Сви пројекти
9. ПРЕХРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА	
1) Постројења за производњу, третман или прераду производа из:	
- сировина животињског порекла (осим млека)	Капацитета од 10 t до 75 t дневно*
- сировина биљног порекла	Капацитета од 30 t до 300 t дневно*
2) Постројења за прераду, паковање и конзервирање меса, поврћа и воћа	Капацитета преко 10 t дневно
3) Постројења за производњу сточне хране, осим мешалица за сточну храну за сопствену употребу	Капацитета преко 5 t дневно
4) Постројења за прераду, третман и пречишћавање млека	Капацитета од 5.000 до 200.000 литара дневно*
5) Постројења за хватање и прераду подземних вода, пуњење и паковање	Сви пројекти
6) Постројења за производњу пива	Капацитета преко 3.000.000 литара годишње
7) Постројења за производњу слада и квасца	Капацитета преко 200 t годишње
8) Постројења за производњу кондиторских производа или сирупа	Капацитета преко 5.000 t годишње
9) Постројења за производњу:	Капацитет:
- алкохолних напитака	- Преко 10.000 литара дневно за алкохолна пића;

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
- безалкохолних напитака	- Преко 20.000 Литара дневно за безалкохолна пића;
- сирћета	- Преко 10.000 литра дневно за сирће
10) Постројења за клање животиња	Капацитет од 3 t до 50 t дневно*
11) Постројења за прераду рибе	Капацитет преко 1 t дневно
12) Постројења за производњу рибљег брашна или рибљег уља	Сви пројекти
13) Постројења за производњу и прераду скроба	Капацитет преко 100 t дневно
14) Постројења за производњу или рафинисање шећера употребом шећерне репе или сировог шећера	Сви пројекти
15) Млинови и расадници	Капацитет преко 200 t дневно
16) Хладњаче (без погона за прераду сировина)	Капацитет преко 10 t расхладног флуида у систему
17) Производња меласе	Сви пројекти
10.ИНДУСТРИЈА ТЕКСТИЛА, КОЖЕ, ДРВЕТА И ПАПИРА	
1) Постројења за производњу папира и картона	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
2) Постројења за производњу производа на бази целулозе (иверица, лесонит, МДФ и шперплоча)	Сви пројекти
3) Постројења за оплемењивање, прераду и култивацију дрвета	Сви пројекти
4) Постројења за претходну обраду влакана, тканина и папира (прање, бељење, мерцеризирање, штампање, хемијска обрада) или бојење влакана или тканина	Капацитет до 10 t дневно*
5) Постројења за штављење и прераду коже	Капацитет до 12 t дневно*
11. ИНДУСТРИЈА ГУМЕ	

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
1) Постројења за производњу и прераду гуме и каучука	Сви пројекти
2) Постројења за вулканизацију природне или синтетичке индијске гуме коришћењем сумпора или сумпорних једињења	Сви пројекти
12. ИНФРАСТРУКТУРНИ ПРОЈЕКТИ	
1) Пројекти урбаног развоја:	
- комерцијални, пословни и продајни центри;	- Укупна корисна површина од преко 60.000 м ²
- стадиони са помоћним објектима;	- Капацитет преко 25.000 посетилаца
- Надземни или подземни паркинг.	- Капацитет 1.000 места или више
2) Железничке пруге укључујући помоћне објекте и уређаје	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
3) Лифтови и жичаре, осим ски лифтова	Сви пројекти
4) Аеродроми	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
5) Регионалне саобраћајнице, укључујући помоћне објекте, осим пратећих садржаја саобраћајнице	Сви пројекти
6) Унутрашњи пловни путеви за које међународни или међудржавни режим пловидбе није на снази, као ни луке и пристаништа која се налазе на унутрашњем пловном путу за која није на снази међународни или међудржавни режим пловидбе, укључујући луке и/или пристаништа намењена за утовар и истовар путника или робе.	Сви пројекти
7) Канали, насипи и други објекти за одбрану од поплава	Сви пројекти
8) Бране и други објекти намењени за задржавање или акумулацију воде	Сви пројекти

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
9) Јавни водоводни објекти- извори водоснабдевања на местима захвата воде, транспорт пијаће воде, постројења за пречишћавање воде	Сви пројекти
10) Хидротехнички објекти за пренос воде између речних сливова (осим за пренос питке воде цевоводима)	Сви пројекти
11) Трансформатори и разводна постројења	Напон 220 kV или више
12) Радио-релејни системи телекомуникационих предајника	Ефективна снага зрачења преко 250 W
13) Телекомуникациони објекти мобилне телефоније (базне радио станице)	Ефективна снага зрачења преко 250 W
13. ТУРИЗАМ И РЕКРЕАЦИЈА	
1) Ски стазе, ски лифтови и жичаре са помоћним објектима	Површина обухвата преко 5 ha
2) Марине са помоћним објектима	Површина затворене водене површине прелази 1.000 м ² или има најмање 100 сидришта
3) Туристичка насеља и хотелски комплекси	Капацитет 1500 кревета или више
4) Наменски изграђени паркови (забавни, спортски, рекреативни, терени за голф, итд.), укључујући зоолошке вртове и сафари паркове, са помоћним садржајима	Укупна површина преко 20 ha
14. ОСТАЛИ ПРОЈЕКТИ	
1) Аутомобилске стазе за трке или тестирање моторних возила са помоћним објектима	Простире се на више од 10 ha
2) Постројења за управљање отпадом:	
- Одлагање и складиштење опасног отпада;	- Капацитет до 10 t дневно*

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
- Одлагање и складиштење неопасног отпада;	- Капацитет до 50 t дневно*
- Обрада неопасног отпада;	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
- Депоније комуналног отпада;	- Капацитет до 10 t дневно или укупни капацитет од 25.000 t*
- Третман отпада помоћу механичких и/или биолошких поступака	Сви пројекти
- Мобилна постројења за третман отпада	Сви пројекти
3) Постојења за прераду отпадних вода:	
- Комуналне отпадне воде	Сви пројекти који нису наведени на Листи I
- Технолошке отпадне воде	Сви пројекти
4) Постојења и уређаји за испитивање	
- Мотори са унутрашњим сагоревањем	- Са топлотном енергијом већом од 10 MW
- Гасне турбине или млазни мотори	- Са топлотном енергијом већом од 100 MW
5) Постојења за производњу вештачких минералних влакана	Сви пројекти
6) Постојења за брикетирање угља	Сви пројекти
7) Постојења за производњу бетона - фабрике бетона, укључујући покретна постројења	Капацитет преко 30 t на сат
8) Постојења за рециклирање, регенерацију или уништавање експлозивних материја	Сви пројекти
9) Постојења за одлагање, прераду или уништавање лешева животиња или отпада животињског порекла	Капацитет од 1 t до 10 t дневно*
10) Постојења за прераду дувана	Капацитет преко 10.000 t годишње
11) Постојења за производњу биогаса	Сви пројекти

Пројекат	Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије о процени утицаја на животну средину
12) Гробља и крематоријуми	За насеља са популацијом од 40.000 или више
13) Постројења за снабдевање моторних возила горивом (бензинске пумпе)	Са капацитетом складиштења:
	- преко 100m ³ у насељима
	- преко 500 m ³ ван насељених подручја
15. Пројекти наведени на Листи I и Листи II који се реализују у оквиру заштићеног природног добра и заштићене близине непокретног културног добра, као и других подручја посебне намене.	Сви пројекти
* Напомена: Ставка бр. 22 са Листе I примењиваће се на пројекте означене посебно на Листи II, са капацитетима већим од оних наведених у колони бр. 2 (Критеријуми за одлучивање о потреби израде студије процене утицаја на животну средину).	

ANNEX 4: ИЗВЕШТАЈ О УСКЛАЂЕНОСТИ LMR/ ФОРМАТ

За треће стране које ангажују раднике по уговору

ИЗВЕШТАЈ О УСКЛАЂЕНОСТИ РАДНИХ И УСЛОВА РАДНЕ СНАГЕ - Садржај

Назив задатка: _____
Реф. бр. Уговора: _____
Период Уговора: Датум почетка (M/D/Y) датум завршетка (M/D/Y)
Извођач/Добављач услуга: _____
Извештајни период: _____
Датум извештаја: M/D/Y
Потпис овлашћеног лица: _____

- Статистика⁴⁸ запослених у организацији:
- Укупан број разврстан према полу запослених: мушки _____ женски _____
- Број запослених са уговором о раду од укупног броја запослених
- Број запослених без уговора о раду од укупног броја запослених
- Број запослених који имају приступ социјалном, пензијском и здравственом осигурању од укупног броја запослених
- Број запослених који примају плате најмање једном месечно од укупног броја запослених
- Број запослених који су напустили компанију у извештајном периоду од укупног броја запослених
- Број запослених у извештајном периоду
- Број радних сати по запосленом (месечни просек)
- Укупно прековремени рад (месечни просек по запосленом)
- Број повреда на раду (у извештајном периоду и кумулативно од почетка уговора) од укупног броја запослених
- Број смртних случајева на раду (у извештајном периоду и кумулативно) од укупног броја запослених
- Број пријављених случајева насиља од укупног броја запослених
- Број пријављених узнемиравања/злоупотреба од укупног броја запослених
- Доступност приступачног и функционалног механизма за жалбе запослених (Да/Не)
- Број жалби иницираних пред GM (у извештајном периоду и кумулативно од почетка уговора)
- Број жалби које је GM решио (у извештајном периоду и кумулативно од почетка уговора)
- Број тужби у вези са питањима рада, запошљавања и заштите на раду
- Број спорова доведених до мирног решења/добровољне арбитраже
- Број посета инспекције за рад/инспекције за здравље и безбедност на раду¹

¹ Бројеви указују на укупан број инцидената у извештајном периоду.

Статистика радника на пројекту:

⁴⁸ Број запослених се односи на стварни број запослених на дан извештаја.

- Укупан број радника на пројекту:
- Број радника на пројекту са уговором о раду:
- Број радника на пројекту без уговора о раду:
- Број радника на пројекту који имају приступ социјалном осигурању, пензијском и здравственом осигурању верификован потврдом из регистра

КОНТРОЛНА ЛИСТА ЗА СКРИНИНГ РАДНИХ И УСЛОВА РАДНЕ СНАГЕ			
	Услови и одредбе	Да/Не	Напомене
1	Сви радници на пројекту имају уговор о раду или уговор о ангажовању у писаној форми	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Не" наведите и објасните
2	Сви радници на пројекту плаћају се најмање једном месечно	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Не" наведите и објасните
3	Сви радници на пројекту су радили 8 сати дневно, 40 сати недељно	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Не" наведите и објасните одређене сате
4	Сви радници на пројекту су имали редован дневни и недељни одмор	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Не" наведите и објасните
5	Број радника на пројекту је добио отказ са престанком рада у складу са државним законом о раду и ESS2	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Да" наведите број и објасните услове раскида
6	Број радника на пројекту који је похађао програм обуке у вези са заштитом здравља и безбедности на раду	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Да" наведите број и објасните
7	Радници на пројекту су добили одсуства на која имају право	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Да" наведите врсту и број одсуства
8	Радници на пројекту су учествовали у акцидентнима на раду који су довели до повреда или смртних случајева	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Да" наведите и појасните
9	Радници на пројекту извештавали су о случајевима дискриминације, узнемиравања, сексуалног узнемиравања или непоштовања закона	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Да" наведите и појасните

10	Радници на пројекту су уложили жалбе или започели добровољну арбитражу/судски поступак ради решавања спора	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Да" наведите и појасните
11	У извештајном периоду било је неких инцидената због непоштовања LMP	Да ☐ Не ☐	Ако је одговор "Да" наведите и појасните

ANNEX 5: ИЗЈАВА О ПРАВНОЈ И РЕГУЛАТОРНОЈ УСКЛАЂЕНОСТИ

Место и датум издавања: _____

Назив и адреса издаваоца: _____

ИЗЈАВА О ПРАВНОЈ И РЕГУЛАТОРНОЈ УСКЛАЂЕНОСТИ

Овим изјављујем да⁴⁹

- Упознати смо са стандардима утврђеним у Оквиру управљања животном средином и социјалним окружењем који издаје Светска банка и поштујемо их;
- Упознати смо са стандардима утврђеним у Процедурама управљања радом и поштујемо их;
- Упознати смо са стандардима утврђеним у Групним смерницама Светске банке за здравље и безбедност и поштујемо их;
- Усклађени смо са свим националним законима* и важећим прописима који се тичу запошљавања, рада и радних односа, те услова радне снаге и рада;
- Посвећени смо обезбеђивању безбедног и здравог окружења за наше запослене и спровођењу свих захтева заштите здравља и безбедности на раду како је предвиђено националним законодавством;
- Не толеришемо ниједан облик дечијег, присилног или ропског рада.
- Забрањујемо сваки облик узнемиравања, злостављања и насиља на послу и забрањујемо директну или индиректну дискриминацију запослених или групе запослених по било ком основу и из било ког разлога.
- Потврђујемо да је жалбени механизам за раднике доступан
- Потврђујемо да није доступан ниједан жалбени механизам за раднике, али ће бити успостављен до потписивања уговора или да ћемо обавестити све уговорене раднике о доступном жалбеном механизму.

Овим изјављујемо да у случају да добијемо уговор, усвојићемо процедуре управљања радом које се примењују на пројекат и укључити их у своју праксу.

Разумемо да би непоштовање неке од горе наведених обавеза могло довести до раскида уговора и искључења из пројекта.

Потпис:

Име:

Позиција:

* Национални закони се односе и на законе Републике Србије и на домицилни закон земље у случају да је понуђач из иностранства

⁴⁹ Подносилац захтева треба да означи адекватну посвећеност

ANNEX 6: ESMP / ПЛАН УБЛАЖАВАЊА И ПЛАН МОНИТОРИНГА / ОБРАСЦИ

ESMP се састоји од низа мера за ублажавање, мониторинг и институционалних мера које треба предузети током различитих фаза Пројекта - планирање и пројектовање, изградња и рад, како би се елиминисали негативни ризици и утицаји по животну средину и друштво, неутралисали или свели на прихватљиве нивое. ESMP такође обухвата мере и акције потребне за спровођење ових мера.

Корисник зајма ће

- a) идентификовати скуп реакција на потенцијално штетне утицаје;
- b) утврдити захтеве како би се осигурало да су те реакције ефикасне и благовремене; и
- c) описати средства за испуњавање тих захтева.

Садржај ESMP:

- Резиме пословног плана
- Опис пројекта
- Политички, правни и административни оквир
- Основни услови процењени током истраживања локације
- Резиме предвиђени негативних еколошких и друштвених утицаја у вези са пројектом у:
 - фаза пројектовања/припреме
 - фазе изградње
 - фазе операције

Опис мера ублажавања и план имплементације за:

- фаза пројектовања/припреме
 - фаза изградње
 - оперативна фаза
- Буџет за имплементацију ESMP-а
- Опис активности и плана праћења
- Институционални аранжмани и процедуре извештавања
- Ангажовање заинтересованих страна – обелодањивање информација, јавне консултације и учешће.

ANNEX 7: УПИТНИК ЗА СКРИНИНГ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ДРУШТВА

Назив Пројекта / подпројекта:		
Основне информације о предложеном пројекту:		
Реф. но. Пројекта:		
Локација потпројекта/активности:		
Одговорна особа за контакт:		
КРИТЕРИЈУМИ ПОДОБНОСТИ ПРОЈЕКТА	ДА	НЕ
Да ли је потребна КОМПЛЕТНА процена утицаја на животну средину у складу са Законом о процени утицаја на животну средину Србије (списак пројеката за које је обавезна потпуна EIA/како је наведено у прилогу овог ESMF)?		
Да ли су озбиљни негативни кумулативни или прекогранични утицаји:		
- Н: Очекивани?		
- S: Очекивани, али мање озбиљни и лакше их је избећи или ублажити?		
- М: Не очекују се? Утицај пројекта је специфичан за локацију, мало је вероватно да ће ићи даље од граница пројекта?		
- L: Минимални или занемарљиви?		
Да ли је вероватно да ће то подручје бити погођено? Н: Осетљиви и вредни екосистеми и станишта? Законски заштићена и међународно призната подручја високе вредности биодиверзитета? Земљишта или права интелектуалне својине или друге угрожене мањине? Интензивно или комплексно пресељење? Утицаји на културно наслеђе? Густо насељена урбана подручја? Историја немира у пројектним областима или секторима? Значајне забринутости у вези са активностима снага безбедности? Признато званично као регионално или национално културно наслеђе? S: Горе наведена питања су релевантна, али у мањој мери? M: Налази се даље од еколошки или социјално осетљивих подручја		
Реверзибилност ризика и утицаја пројекта.		
Какве друштвене и еколошке ризике и утицаје представља Пројекат:		
Н: Дугорочне, трајне и неповратне?		
S: Углавном привремене, предвидљиве и/или реверзибилне?		
M: Предвидљиве и очекује се да ће бити привремени и/или реверзибилне?		
L: Минималне или занемарљиве?		

КРИТЕРИЈУМИ		
Да ли ће та активност трошити, користити или складиштити, или производити опасне материјале који су недозвољене или забрањене у ЕУ?		
Да ли је локално становништво или било која невладина организација изразила забринутост због еколошких аспеката предложене активности или изразила противљење?		
Да ли постоји неки други аспект активности који би – кроз нормалан рад или под посебним условима – проузроковао ризик или имао утицај на животну средину, становништво или би се могао сматрати сметњом?		

Узорак упитника социјалног скрининга дат је у табели испод:

ОБРАЗАЦ СОЦИЈАЛНОГ СКРИНИНГА И ПАРАМЕТРИ РЕФЕРЕНТНИ ЗА ПОДКОМПОНЕНТЕ		
Индикатори скрининга који се односе на откуп земљишта, имовину и приступ ресурсима		
	ДА	НЕ
Који је обим географског подручја или становништва на које негативно утиче пројекат?:		
Н: Велики до веома велики?		
С: Средње до велико?		
М: Ниско? Налази се даље од еколошки или социјално осетљивих подручја?		
Л: Минимално или занемарљиво?		
Да ли спровођење Пројекта захтева прибављање земљишта (приватног) (привремено или трајно)? Ако је одговор да, објасните: _____		
Да ли спровођење пројекта предвиђа коришћење земљишта које је тренутно заузето или се редовно користи у продуктивне сврхе (нпр. баштованство, пољопривреда, пашњаци, риболовне локације, шуме)? Ако је одговор да, наведите тренутно коришћење земљишта _____		
Да ли подпројекат захтева физичко расељавање појединаца, породица или предузећа? Наведите број лица погођених економским расељавањем? (ако није познато у овој фази, наведите најбољу процену и објасните на чему се процена заснива)		

<p>Да ли ће имплементација подпројекта имати негативан утицај на угрожене/рањиве појединце или групе?</p> <p>(Молимо вас да наведете који су покретачи рањивости, како би то негативно утицало, или би се рањивост погоршала? Наведите или процените број особа/група и њихове карактеристике.</p>		
<p>Да ли ће спровођење подпројекта имати негативан утицај на неформалне радње на путу, трговце или било коју номадску врсту комерцијалне активности</p>		
<p>Здравље и безбедност заједнице.</p> <p>Колика је вероватноћа утицаја подпројекта на здравље људи и/или животну средину (због удеса, одлагања токсичног отпада, итд.):</p> <p>Н: Високо?</p> <p>S: Средње до ниско?</p> <p>М: Ниско?</p> <p>L: Минимално до занемарљиво?</p>		
<p>Скала ризика и утицаја.</p> <p>Који је обим географског подручја или становништва на које пројекат утиче?</p> <p>Н: Велики до веома велики</p> <p>S: Средње до велике</p> <p>М: Ниско</p> <p>L: Минимално или занемарљиво</p>		

Проверио PIU специјалиста за животну средину и друштво	
Пројекат категорије:	H S M L
Датум	
Име	
Функција	
Потпис	

Проверио/ Директор/пројект менаџер PIU	
Пројекат категорије:	H S M L
Датум	
Име	
Функција	
Потпис	

Подпројекти класификовани као Н/S неће бити разматрани за овај пројекат.

ANNEX 7 а: ПРИМЕР ФОРМАТА ПЛАНА УПРАВЉАЊА ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И СОЦИЈАЛНИМ ПИТАЊИМА

ПРИМЕР – ПЛАН МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

Фаза	Питања	Мере ублажавања	Трошкови мера (ако је примењиво)	Одговорност*	Примедбе и коментари (попуњава се у току прегледа)
Припрема пројекта/ Пројектовање	- - -				
Пројекат Градња	- - -				
Пројекат Коришћење	-				

* Питања која су означена као обавеза Извођача морају бити специфицирана у његовим уговорима

Табела А1. Пример попуњеног ESMP – Мере ублажавања/мали обим радова/реконструкција/употреба соларних панела за производњу електричне енергије

ФАЗА	ПОТЕНЦИЈАЛНИ УТИЦАЈ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ И ДРУШТВО	ПРЕДЛОГ МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНА ИНСТИТУЦИЈА	ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ НАДЗОРА
ПРИПРЕМНА ФАЗА				
Припремна фаза	ESMP захтеви нису укључени у тендерску документацију	Уградити одредбе ESMP-а у тендерску документацију и уговоре са извођачима за сваки подпројекат (и у техничке спецификације у уговорима и обавезати извођаче да поштују захтеве тендера). Све дозволе морају бити прибављене пре почетка радова.	MoME/PIU	
Припремна фаза	Неусаглашеност са одговарајућом законском регулативом	Добити потребну грађевинску дозволу.	MoME/PIU	
Припремна фаза	Повећана могућност запошљавања и стицања прихода у локалној заједници.	Дати предност при запошљавању квалификованом локалном становништву.	Извођач радова	
ФАЗА ГРАДЊЕ/ИНСТАЛАЦИЈЕ ОПРЕМЕ				
Изградња / Инсталација	Општи утицај	Сви радови се морају изводити у складу са националним законодавством и ESF	MoME/PIU	
Изградња / Инсталација	Загађење воде и тла услед неправилног одлагања отпада	Складиштење отпада у складу са најбољом међународном праксом (IFC EHS општа правила) и националним законодавством. Отпадом ће управљати и одлагати га/третирати само лиценциране организације. Обука возача за руковање и одлагање отпада и вођење документације о кретању отпада, описује природу отпада и степен његове опасности.	Извођач радова	
Изградња /	Неправилно управљање отпадом може да изазове	Сав отпад, укључујући и грађевински, биће редовно и	Извођач радова	

ФАЗА	ПОТЕНЦИЈАЛНИ УТИЦАЈ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ И ДРУШТВО	ПРЕДЛОГ МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНА ИНСТИТУЦИЈА	ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ НАДЗОРА
Инсталација	загађење земљишта и подземних вода или да се разнесе ветром/животињама и представља опасност по здравље	<p>благовремено одвожен ван локације и њиме ће се управљати преко овлашћене организације или ће се одлагати на локацији коју су званично одредиле локалне власти.</p> <p>Минерални грађевински отпад и отпад од рушења ће се одвајати од општег отпада, органског, течног и хемијског отпада сортирањем на лицу места и складиштити у одговарајуће контејнере.</p> <p>Евиденција о одлагању отпада ће се чувати као доказ за правилно управљање како је пројектовано.</p> <p>Сав зауљени отпад ће се одвојено сакупљати, у канте које не пропуштају, и предавати овлашћеном предузећу за управљање и одлагање, о чему ће се чувати рачуни.</p> <p>Евиденција о одлагању отпада ће се чувати као доказ за правилно управљање како је пројектовано.</p> <p>Кад год је то изводљиво, извођач ће поново користити и рециклирати одговарајуће и одрживе материјале</p>		
Изградња / Инсталација	Потенцијална контаминација земљишта и воде услед неправилног одржавања и точења горива	Применити најбољу инжењерску праксу у безбедном складиштењу и руковању мазивима, горивом и обезбедити правилно пуњење горива и одржавање опреме.	Извођач радова	
Изградња / Инсталација	Неправилно складиштење и употреба материјала може изазвати загађење ваздуха, земљишта или воде	<p>Радници да су упознати са безбедносним прописима и захтевима за складиштење производа. Све материјале чувати у оригиналним контејнерима на одговарајућим локацијама, које омогућавају складиштење без процуривања.</p> <p>Не одлагати посуде од боје и друге, осим на прописани начин.</p>	Извођач радова	

ФАЗА	ПОТЕНЦИЈАЛНИ УТИЦАЈ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ И ДРУШТВО	ПРЕДЛОГ МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНА ИНСТИТУЦИЈА	ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ НАДЗОРА
Изградња / Инсталација	Прашина са локације може утицати на квалитет ваздуха и представљати претњу по здравље радника и комшија	Током радова на рушењу/демонтажи, прашина ће бити задржана постављањем заштитног платна на градилишту. На локацији се не сме спаљивати грађевински/отпадни материјала. Сви материјали ће бити испоручени/транспортовани на начин који смањује прашину – укључујући покривене камионе или затворене камионе, са мерама сузбијања прашине прскањем воде. Одржавање и атестирање возила и машина.	Извођач радова	
Изградња / Инсталација	Бука од извођења радова и кретања возила	Радове треба изводити у оквиру редовног радног времена колико год је то могуће (ограничено време договорено у дозволи у складу са српским законодавством). Тамо где је то немогуће, потребно је посебно обавестити погођена лица; Локална заједница ће путем адекватних комуникационих канала бити обавештена о сврси грађевинских радова и очекиваном трајању; Користите савремену опрему где год је то могуће. Таква опрема обично има боље пригушивање буке и вибрација од старијих машина. Савремена возила такође имају смањену емисију издувних гасова итд.	Извођач радова	
Изградња / Инсталација	Сигурност радника	Обезбедите радницима упутства везана за безбедност и заштитну опрему	Извођач радова	
Изградња / Инсталација	Свеукупна безбедност радника и ризик од неовлашћеног и нежељеног приступа градилишту	Становници који живе у близини градилишта биће обавештени о радовима и привременим очекиваним негативним утицајима путем одговарајућих канала комуникације; Биће прибављене све законом прописане дозволе за изградњу и/или санацију.		

ФАЗА	ПОТЕНЦИЈАЛНИ УТИЦАЈ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ И ДРУШТВО	ПРЕДЛОГ МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНА ИНСТИТУЦИЈА	ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ НАДЗОРА
		<p>Извођач је формално сагласан да ће сви радови бити обављени на безбедан и савестан начин који је осмишљен тако да минимизира утицај на суседне становнике и животну средину.</p> <p>Радници ће се запошљавати уз поштовање српског законодавства и поштовати сва хигијенска и безбедносна правила, условљена српским законодавством.</p> <p>Осигурање живота радника и мере техничког обезбеђења обезбедиће послодавац. Сет за прву помоћ треба поставити у близини радног места ради интервенције у случају незгода.</p> <p>Контакти и бројеви телефона за хитне случајеве треба да буду јасно истакнути на лицу места.</p> <p>На радним местима биће постављени одговарајући знакови упозорења.</p>		
Градња	COVID 19 пандемија	Примена одговарајућих мера за превенцију инфекције	Извођач радова	
Градња	Несреће током грађевинских радова могу изазвати ненамерно оштећење локалне инфраструктуре или мреже за напајање	<p>Прибавити све адекватне дозволе локалних комуналних предузећа.</p> <p>Упознати инфраструктурну мрежу у близини локације.</p> <p>У случају хавариског прекида, одмах прекинути све радове, обавестити надлежне органе и хитно поправити оштећење у складу са законским захтевима</p>	Извођач радова	
Градња	Неправилно сакупљање и управљање чврстим отпадом може представљати претњу по квалитет земљишта и воде	<p>Успоставити одговарајуће процедуре управљања отпадом, укључујући одвајање отпада на зауљени и опасни отпад, редовни комунални и зелени отпад који се може компостирати. Обезбедите довољно канти за сакупљање отпада на лицу места и редовно сакупљање отпада.</p> <p>Одвојити простор за сакупљање и обезбедите честу</p>	Пословођа и локални оператер за управљање отпадом	

ФАЗА	ПОТЕНЦИЈАЛНИ УТИЦАЈ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ И ДРУШТВО	ПРЕДЛОГ МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНА ИНСТИТУЦИЈА	ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ НАДЗОРА
		прикупљање отпада од овлашћених субјеката.		
Градња	Могуће је сексуално узнемиравање током изградње и рада	LMP укључује мере за решавање таквих ризика. Закони о раду у Србији усклађени су са конвенцијама ILO и редовно се примењују. LMP ће бити део тендерске документације, чинећи их обавезујућим за извођача радова. Спроводиће се одговарајућа обука са извођачима и радницима. Кодекс понашања биће саставни део радног уговора.	PIU	
ФАЗА КОРИШЋЕЊА				
Коришћење	Неправилно одржавање инсталиране опреме	Припремити приручнике и организовати обуке за кориснике	Извођач радова	

ANNEX 7 b: ESMP Чек листа / Образац

УЗОРАК – ПЛАН МОНИТОРИНГА

ФАЗА	КОЈИ параметар се прати?	ГДЕ се налази предметни параметар ?	КАКО ће предметни параметар бити надгледан/ тип мониторинга/тип опреме?	КАДА ће, тј. у којем периоду ће предметни параметар бити предмет мониторинга /фреквентност мониторинга?	ТРОШКОВИ МОНИТОРИНГА Колики је трошак мониторинга? Колика је цена опреме или наплата извођача за обављање надзора?	Надзор запажања и коментари (попуњавају се током надзора уз упућивање на адекватне извештаје о мерењу)
Припрема пројекта						
Реализација пројекта						
Оперативна фаза рада						

Табела А2. Узорак попуњеног ESMP - План мониторинга – мали обим грађевинских радова/реконструкција употреба соларних панела у производњи електричне енергије

ФАЗА	КОЈИ параметар се прати?	ГДЕ се налази предметни параметар ?	КАКО ће предметни параметар бити надгледан/ тип мониторинга/тип опреме?	КАДА ће, тј. у којем периоду ће предметни параметар бити предмет мониторинга /фреквентност мониторинга?	ТРОШКОВИ МОНИТОРИНГА Колики је трошак мониторинга? Колика је цена опреме или наплата извођача за обављање надзора?	НАДЗОР ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ (попуњавају се током надзора уз упућивање на адекватне извештаје о мерењу)
Фаза пројектовања / припреме	Еколошки производни процес соларних панела	Кроз технологију спецификације панела	Кроз примање и чување свих спецификација	Пре јавне набавке	Може имати укупни ефекат повећања трошкова	
Фаза пројектовања / припреме	Постављање панеле мора да одобри именована и одговорна локална самоуправа	Адекватна пратећа документација	Кроз добијање и чување свих потребних дозвола	Пре грађевинских радови и по могућности пре пријаве за грантове	Без додатних трошкова	
Изградња/ реконструкција	Прашина, бука, емисије и вибрације	На месту пројекта	Периодично проверити ниво звука на радном месту како би се осигурало да је то унутар законских граница и према локалним дозволама. Путем жалби (ако је насеље насељено)	Током реконструкција У континуитету	Минорно – трошак би требао бити урачунат у оквиру уговора	

ФАЗА	КОЈИ параметар се прати?	ГДЕ се налази предметни параметар ?	КАКО ће предметни параметар бити надгледан/ тип мониторинга/тип опреме?	КАДА ће, тј. у којем периоду ће предметни параметар бити предмет мониторинга /фреквентност мониторинга?	ТРОШКОВИ МОНИТОРИНГА Колики је трошак мониторинга? Колика је цена опреме или наплата извођача за обављање надзора?	НАДЗОР ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ (попуњавају се током надзора уз упућивање на адекватне извештаје о мерењу)
Изградња/ реконструкци ја	Цурење или изливање из машина	На месту пројекта	Визуелно на околна подручја, дневник свих несрећа на лицу места који се попуњавају	Током реконструкција у континуитету	Минорно – трошак би требао бити урачунат у оквиру уговора	
Изградња/ реконструкци ја	Отпад прикупљање и управљање	На месту пројекта	Свакодневни надзор сакупљања отпада Пазите да нема отвореног пламена. Чувајте рачуне од овлашћене депоније.	Свакодневно	Минорно – трошак би требао бити урачунат у оквиру уговора	
Изградња/ реконструкци ја	Сакупљање и транспорт, такође и складиштење опасног отпада (ако га има).	Безбедно привремено складиште	Прегледати превоз на списку и услове на складишту	Пре транспорта опасан отпад (ако га има)	Минорно – овлашћени Извођач радова прикупљању и транспортује опасан отпад (ако до њега дође)	
Изградња/ реконструкци ја	Обавештавања и безбедност радника	На месту пројекта	Инспекцијски надзор Надзор над радовима	Свакодневно	Минорно - треба бити укључено у уговор о радовима	

ФАЗА	КОЈИ параметар се прати?	ГДЕ се налази предметни параметар ?	КАКО ће предметни параметар бити надгледан/ тип мониторинга/тип опреме?	КАДА ће, тј. у којем периоду ће предметни параметар бити предмет мониторинга /фреквентност мониторинга?	ТРОШКОВИ МОНИТОРИНГА Колики је трошак мониторинга? Колика је цена опреме или наплата извођача за обављање надзора?	НАДЗОР ЗАПАЖАЊА И КОМЕНТАРИ (попуњавају се током надзора уз упућивање на адекватне извештаје о мерењу)
Изградња/ реконструкци ја	Заштита на раду/заштитна опрема	На месту пројекта	Инспекција	Редовне инспекције у току извођења радова	Минорно - треба бити укључено у уговор о радовима	
Изградња/ реконструкци ја	Мере везане за COVID	На месту пројекта	Релевантне информације постављене на видљивим местима (на језику који радници разумеју)	Све време	Минорно - треба бити укључено у уговор о радовима	
Оперативна фаза/Фаза рада	Употреба мање опасне хемикалије за третирање или за чишћење соларних панела	На месту пројекта	Визуелно Преглед градилишта ради обезбеђења адекватне заштите од хемикалија које се користите, безбедносни листови су прегледани и чувани	У Фази рада на годишњем нивоу	Може имати мањи ефекат повећања укупних трошкова	
Повлачење из употребе	Опасне материје садржане унутар панела могу бити испуштене током стављања ван погона	На месту пројекта	Осигурајте да нема испуштања или просипања	Визуелно, треба да се води дневник свих испуштања или просипања	Минорно – трошак би требао би бити урачунат у оквиру уговора	

ANNEX 7c: КАТАЛОГ ОТПАДНОГ МАТЕРИЈАЛА КОД ИЗГРАДЊЕ И РУШЕЊА

Каталог грађевинског отпада и отпада од рушења према Правилнику о категоријама, испитивању и класификацији отпада ("Службени гласник РС", бр. 56/2010, 93/2019 и 39/2012) у складу са поглављем 8. Закона о управљању отпадом ("Службени гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 14/2016 и 95/2018).

17 xx xx*	Индексни број опасног отпада – опасног без обзира на садржај или концентрацију опасних или токсичних материја.
17 xx xx*	Условни индексни број опасног отпада – опасан ако садржи опасне или токсичне супстанце изнад MLQ (максимално ограничена количина/концентрација)

17	ГРАЂЕВИНСКИ ОТПАД И ОТПАД ОД РУШЕЊА (УКЉУЧУЈУЋИ И ИСКОПАНУ ЗЕМЉУ СА КОНТАМИНИРАНИХ ЛОКАЦИЈА)
17 01	БЕТОН, ЦИГЛЕ, ЦРЕП И КЕРАМИКА
17 01 01	Бетон
17 01 02	Цигле
17 01 03	Цреп и керамика
17 01 06*	мешавине или поједине фракције бетона, цигле, плочице и керамика који садрже опасне супстанце
17 01 07	мешавине или поједине фракције бетона, цигле, плочице и керамика другачији од оних наведених у 17 01 06
17 02	ДРВО, СТАКЛО И ПЛАСТИКА
17 02 01	Дрво
17 02 02	Стакло
17 02 03	Пластика
17 02 04*	стакло, пластика и дрво који садрже опасне супстанце или су контаминирани опасним супстанцама
17 03	БИТУМИНОЗНЕ МЕШАВИНЕ, КАТРАН И КАТРАНСКИ ПРОИЗВОДИ
17 03 01*	битуминозне мешавине које садрже катран од угља
17 03 02	битуминозне мешавине другачије од оних наведених у 17 03 01
17 03 03*	катран од угља и катрански производи
17 04	МЕТАЛИ (УКЉУЧУЈУЋИ И ЊИХОВЕ ЛЕГУРЕ)
17 04 01	Бакар, бронза, месинг
17 04 02	Алуминијум

17 04 03	Олово
17 04 04	Цинк
17 04 05	гвожђе и челик
17 04 06	Калај
17 04 07	Мешани метали
17 04 09*	Отпад од метала контаминиран опасним супстанцама
17 04 10*	Каблови који садрже уље, катран од угља и друге опасне супстанце
17 04 11	Каблови другачији од оних наведених у 17 04 10
17 05	ЗЕМЉА (укључујући земљу ископану са контаминираних локација), камен и ископ
17 05 03*	Земља и камен који садрже опасне супстанце
17 05 04	Земља и камен другачији од оних наведених у 17 05 03
17 05 05*	Ископ који садржи опасне супстанце
17 05 06	Ископ другачији од оног наведеног у 17 05 05
17 05 07*	Отпад који спада са гусеница који садржи опасне супстанце
17 05 08	Отпад који спада са гусеница другачији од оног наведеног у 17 05 07
17 06	ИЗОЛАЦИОНИ МАТЕРИЈАЛИ И ГРАЂЕВИНСКИ МАТЕРИЈАЛИ КОЈИ САДРЖЕ АЗБЕСТ
17 06 01*	Изолациони материјали који садрже азбест
17 06 03*	Остали изолациони материјали који се састоје од или садрже опасне супстанце
17 06 04	Изолациони материјали другачији од оних наведених у 17 06 01 и 17 06 03
17 06 05*	Грађевински материјали који садрже азбест
17 08	ГРАЂЕВИНСКИ МАТЕРИЈАЛ НА БАЗИ ГИПСА
17 08 01*	Грађевински материјал на бази гипса контаминирани опасним супстанцама
17 08 02	Грађевински материјал на бази гипса другачији од оних наведених у 17 08 01
17 09	ОСТАЛИ ОТПАДИ ОД ГРАЂЕЊА И РУШЕЊА
17 09 01*	Отпади од грађења и рушења који садрже живу
17 09 02*	Отпади од грађења и рушења који садрже РСВ (нпр. заптивачи који садрже РСВ, подови на бази смола који садрже РСВ, глазуре које садрже РСВ и кондензатори који садрже РСВ)
17 09 03*	Остали отпади од грађења и рушења (укључујући мешане отпаде) који садрже опасне супстанце
17 09 04	Мешани отпади од грађења и рушења другачији од оних наведених у 17 09 01 и 17 09 02 и 17 09 03

ANNEX 8: ESMP КОНТРОЛНА ЛИСТА / ОБРАЗАЦ

ДЕО 1: ИНСТИТУЦИОНАЛНИ И АДМИНИСТРАТИВНИ ДЕО			
Земља	Србија		
Назив пројекта			
Назив подпројекта			
Обим подпројектне активности			
Институционални аранжмани (име и контакт подаци))	Управљање пројектом		
	WB Република Србија		Локална страна/корисник (LSG) – Одговоран је за припрему контролне листе ESMP, јавне консултације о контролној листи ESMP и набавку радова и надзор градилишта (радови и надзорни уговори/именовања укључују табеларне делове контролне листе ESMP) Извођач (име/контакт подаци) – Одговоран је за спровођење мера ублажавања и праћење у складу са Делом 2 Контролне листе ESMP
Споразум за спровођење (име и контакт подаци)	Надзор		
	WB	Надзорни орган на градилишту – Одговоран за уговорену локацију;	Локални инспектор – Одговоран за повремене

	Надзор над заштитним мерама	надзорни инжењер или одговорно лице које именује МоМЕ/PIU Инжењер градилишта (име/деталји за контакт) – Одговоран за имплементацију ESMP контролне листе са стране Извођача	посете градилишту или по жалби јавности МоМЕ/PIU – Одговоран за надзор над целокупним пројектом (име и контакт подаци)
ОПИС ГРАДИЛИШТА			
	Назив градилишта		
	Адреса		
	Ко је власник земљишта? Ко користи земљиште(формално/неформално)		
	Опис физичког и природног окружења, као и друштвено-економског контекста око локације		
ЗАКОНОДАВСТВО			
	Идентификујте национално и локално законодавство и дозволе које се примењују на пројектне активности		
ЈАВНЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ			
	Идентификујте када/где се одвијао		

процес јавних консултација	
ИЗГРАДЊА ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ КАПАЦИТЕТА	
Да ли ће бити повећања капацитета	☐ НЕ или ☐ ДА Ако одговор да, наведите информације о изградњи капацитета
ПРИЛОЗИ	
Прилог 1: План градилишта / фотографије	
Прилог 2: Грађевинска дозвола (ако је потребна)	
Прилог 3: Уговор о одлагању грађевинског отпада	
Дозволе/споразуми – по потреби	
Остало	

ДЕО 2: СКРИНИНГ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И СОЦИЈАЛНОГ ОКРУЖЕЊА

Да ли ће активност градилишта укључивати/оухватити нешто од следећег?	Активност/Проблем	Статус	Покренуте акције
	Реконструкција/обнова зграде	☐ ДА ☐ НЕ	Ако је "ДА", погледајте одељке А и Е у наставку
	Мали обим грађевинских радова на постојећим објектима	☐ ДА ☐ НЕ	Ако је "ДА", погледајте одељке А и Е у наставку
	Управљање отпадним водама	☐ ДА ☐ НЕ	Ако је "ДА", погледајте одељке Б и Е у наставку
	Прибављање земљишта	☐ ДА ☐ НЕ	Ако је "ДА", активност је искључена
	Управљање опасним материјалима	☐ ДА ☐ НЕ	Ако је "ДА", погледајте одељак Ц у наставку
	Безбедност саобраћаја и пешака	☐ ДА ☐ НЕ	Ако је "ДА", погледајте одељак Д у наставку
	Друштвени ризици (i) здравље и безбедност на раду (ОНС), (ii) рад и услови рада	☐ ДА ☐ НЕ	Ако је "ДА", погледајте одељак Е у наставку

Историјска зграда(е) и квартал

Утицаји на шуме и/или заштићена подручја

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ				
АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
Одељак А. Опште активности санације и/или грађевинске активности	Обавештење	<ul style="list-style-type: none"> - Локална грађевинска инспекције и инспекција заштите животне средине су (писмено) обавештене о предстојећим активностима; - Јавност је обавештена о радовима путем одговарајућег обавештења у медијима и/или на јавно доступним сајтовима/огласним таблама; - Све законом прописане дозволе су прибављене пре почетка радова; - Сви радови ће се обављати на безбедан и дисциплинован начин који је осмишљен тако да минимизира утицај на суседне становнике и животну средину; - Користите отворе за евакуацију грађевинског отпада током унутрашњег рушења изнад првог спрата; - Држите отпад од рушења у контролисаној области и попрскајте воденом маглом да бисте смањили прашину од отпада; - Смањите прашину током пнеуматског бушења/рушења зидова сталним прскањем воде и/или постављањем кућишта за заштиту од прашине на локацији; - Очувајте околину (тротоаре, путеве) без отпада, да бисте свели прашину на минимум; - Не дозволите отворено спаљивање грађевинског/отпадног материјала на градилишту; - Не дозволите прекомерно кретање грађевинских возила у празном ходу на градилиштима; 	Извођач	
	Квалитет ваздуха			

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
	Бука	<ul style="list-style-type: none"> - Ограничите грађевинску буку на дневну, осим у случају екстремне хитности. Обавестити радника за безбедност на раду о распореду радова, ако одступа од стандардног радног времена; - Осигурајте да током рада поклопци мотора генератора, ваздушних компресора и друге опреме на механички погон буду затворени, а опрема постављена што даље од стамбених зона; 		
	Квалитет воде	<ul style="list-style-type: none"> - Успоставити одговарајуће мере контроле ерозије и седимента као што су нпр. постављање бала сена и/или ограде од наноса, како би се спречило да се седимент помери са локације и да изазове прекомерну замућеност у оближњим потоцима и рекама. 		
	Управљање отпадом	<ul style="list-style-type: none"> - Идентификовати путеве сакупљања и одлагања отпада за све главне врсте отпада који се очекују од активности рушења и изградње; - Одвојите минерални грађевински отпад и отпад од рушења од комуналног отпада, органског, течног или хемијског отпада, сортирањем на лицу места и складиштењем у одговарајућим контејнерима; - Прикупити грађевински отпад и правилно одложити на за то предвиђена места; - Кад год је то изводљиво, поново користити и рециклирати одговарајуће и рециклабилне материјале (осим азбеста); - Када се радови заврше, на градилишту неће бити отпада. Историјски отпад биће уклоњен пре радова; 		
Одељак В.	Квалитет воде	<ul style="list-style-type: none"> - Осигурати да је руковању санитарним отпадним водама и атмосферским водама одобрен од стране надлежних органа; 	Извођач	

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
Управљање отпадним водама		<ul style="list-style-type: none"> - Осигурати да се отпадне воде са градилишта пре испуштања у реципијент третирају како би се испунили минимални критеријуми квалитета утврђени националним смерницама о квалитету ефлуента и третману отпадних вода; - Предузети редовно праћење прикупљања и испуштања отпадних вода; - Одржавати грађевинска возила и машине само у одређеним областима где отицање неће загађивати природна површинска водна тела. 		
Одељак Ц. Опасне материје	Управљање опасним отпадом	<ul style="list-style-type: none"> - Привремено складишти све опасне или токсичне материје на лицу места у одговарајућим контејнерима, детаљно означеним о саставу, својствима и информацијама о руковању; - Ставите контејнере са опасним супстанцама на непропусне танкване како би спречили просипање и испирање; - Транспорт отпада вршити од стране лиценцираног оператера на званичне депоније, а вишак ископаног материјала одлагати на локацијама договореним са локалним властима; - Немојте користити боје са токсичним састојцима или растварачима, или боје на бази олова. 	Извођач	
	Управљање азбестом	<ul style="list-style-type: none"> - Ако се азбест налази на градилишту подпројекта, јасно га означите као опасан материјал; - На одговарајући начин затворити и запечатити азбест како би се смањила изложеност; 		

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
		<ul style="list-style-type: none"> - Третирати азбест пре уклањања (ако је потребно уклањање) средством за влажење како би се минимизирала азбестна прашина; - Азбестом треба да рукују и да га безбедно одлажу квалификовани и искусни стручњаци; - Ако се азбестни материјал привремено складишти, добро га затворити у затворене просторе и означити на одговарајући начин; - Предузети мере безбедности против неовлашћеног уклањања азбеста са градилишта; - Уклоњени азбест не треба поново користити. 		
Одељак Д. Безбедност саобраћаја и пешака	Директан или индиректан утицај грађевинских активности на јавни саобраћај и пешаке	<ul style="list-style-type: none"> - Поставити путоказе, знакове упозорења, баријере за преусмеравање саобраћаја, тако да је место рада јасно видљиво, а јавност упозорена на све потенцијалне опасности; - Успоставити систем управљања саобраћајем и спровести обуку особља, посебно за приступ градилишту и велики промет у близини градилишта; - Омогућити сигурне пролазе и прелазе за пешаке на местима где долази до укрштања са транспортом на градилишту; - Прилагодити радно време локалним обрасцима саобраћаја, нпр. избегавати веће транспортне активности у време шпица или у време кретања стоке; - Активно управљати саобраћајем, како би се обезбедио сигуран и поуздан пролаз за јавност; 	Извођач	

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ				
АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
		<ul style="list-style-type: none"> - Обезбедити сигуран и сталан приступ канцеларијским објектима, продавницама и местима становања током активности реновирања, ако зграде остану отворене за јавност. 		
<p>Одељак Е.</p> <p>Управљање социјалним ризиком и ризиком радне снаге</p>	Управљање односима са јавношћу	<ul style="list-style-type: none"> - Имплементирати и по потреби ажурирати план ангажовања заинтересованих страна припремљен за пројекат; - Одредити локалне контакт особе које су задужене за комуникацију и примање захтева/жалби/притужби локалног становништва на окружном и регионалном нивоу; - Консултовати локалне заједнице да би се идентификовали сукоби између екстерне радне снаге и локалног становништва и да би се њима проактивно управљало; - Подићи ниво свести локалне заједнице о ризицима од полно преносивих болести повезаних са присуством екстерне радне снаге и укључити локалне заједнице у активности подизања свести; - Планирати радове ван сезоне наводњавања у мери у којој је то могуће, како би се избегао/минимизирао прекид услуге; - Информисати локално становништво о плану изградње и рада, прекиду услуга, обилазним правцима и привременим аутобуским линијама, минирању и рушењу, према потреби; - Ограничити грађевинске активности ноћу. По потреби пажљиво планирати ноћни рад, и о томе унапред обавестити погођену заједницу; - Правилно означити и оградити место рада; 	<p>PIU</p> <p>Извођач</p>	

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
		<ul style="list-style-type: none"> - У оквиру обрађених земљишних парцела или било које врсте приватног власништва, забрањено је привремено складиштење грађевинског материјала и отпада; - Одредити површине за привремено складиштење грађевинског материјала и отпада тако да се не омета слободно кретање саобраћаја и пешака. 		
	Јавна безбедност	<ul style="list-style-type: none"> - Осигурати одржавање карантинских процедура за пацијенте са COVID-19; - Поделити информације о пројектним активностима и плану изградње пре почетка радова; - Обавестити локалне грађевинске инспекције и заједнице о предстојећим активностима - Обавестити јавност о радовима одговарајућим обавештењем у медијима и/или на јавно доступним локацијама (укључујући и локацију радова) - Прибавити све законски потребне дозволе за изградњу и/или санацију - Договорити се формално са Наручиоцем да се сви радови изводе на безбедан и дисциплинован начин осмишљен да минимизира утицаје на суседне становнике и животну средину. - Одговарајуће означено градилиште за информисање радника о кључним правилима и прописима; - Информисати локалну заједницу о успостављеном жалбеном механизму и поделити бројеве телефона контакт особа. 	<p>PIU</p> <p>Извођач</p> <p>Здравствене установе</p>	

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
	Управљање питањима рада	<ul style="list-style-type: none"> - Укључити контролну листу ESMP у тендерску документацију; - Обезбедити да извођачи и подизвођачи поштују законе и стандарде о раду и спроводе фер радну праксу; - Информисати извођаче о успостављеним жалбеним механизмима на пројекту и поделити бројеве контакт особа; - Упутити и обучити именована лица извођача радова за мониторинг SEA/SH, GM, забрану употребе дечјег/принудног рада, кодекс понашања и друге захтеве радне снаге према ESS2 и Закону о раду Србије; - У највећој могућој мери не постављати радне кампове у непосредној близини локалних заједница. - Поставити радничке кампове и управљати истим у консултацији са суседним заједницама; - Запошљавати неквалификоване или полуквалификоване раднике из локалних заједница у највећој могућој мери. Тамо где је и када је то могуће, треба обезбедити обуку радника како би се повећало учешће локалног становништва; - Обезбедити да сви радници имају писане уговоре у којима се описују услови рада; - Подићи свест радника о свеукупном управљању односима са локалним становништвом, успоставити кодекс понашања у складу са међународном праксом и стриктно их примењивати, укључујући отпуштање радника и одговарајуће новчане казне. - Уверити се да се не примењује ни дечји (до 18 година старости) ни присилни рад; и 	<p>PIU</p> <p>Извођач</p>	

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
		<ul style="list-style-type: none"> - Обавестити раднике о успостављеном механизму за подношење жалби у вези са радом и поделити бројеве контакт особа. 		
	Захтеви у погледу здравља и безбедности радника	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбедити да се извођачи и подизвођачи придржавају локалних закона и захтева заштите на раду према ESS2; - Обезбедити особљу детаљне информације о активностима предвиђеним пројектом; - Спровести обуке о безбедности које спроводе стручњаци из различитих области; - Осигурати да је заштитна опрема радника у складу са међународном добром праксом (маске, рукавице и заштитне наочаре, за грађевинске радове такође заштитне кациге, појасеви и заштитне чизме); - Обезбедити одговарајуће санитарне услове (тоалети и простори за прање) на радном месту са одговарајућим залихама текуће воде, сапуна, антисептика и уређаја за сушење руку; - Обезбедити услове рада који задовољавају здравствене и безбедносне стандарде које захтева српско законодавство; - Обезбедити редовну испоруку и правилно складиштење робе, укључујући узорке, фармацеутске производе, дезинфекциона средства, реагенсе, друге опасне материјале, PPE, итд.; - Обезбедити постојање и поштовање протокола за редовну дезинфекцију јавних просторија, одељења, опреме, алата и отпада; 	<p>PIU</p> <p>Извођач</p> <p>Објекти за здравствену заштиту</p>	

ДЕО 3. КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ

АКТИВНОСТ	ПАРАМЕТАР	КОНТРОЛНА ЛИСТА МЕРА ЗА УБЛАЖАВАЊЕ	ОДГОВОРНОСТ	БУЏЕТ
		<ul style="list-style-type: none">- Обезбедити да станице за прање руку и друге санитарне станице буду увек снабдевене чистом водом, сапуном и средством за дезинфекцију;- Уверити се да је опрема као што су аутоклаве исправна; и- Редовно спроводити тестирање здравствених радника у контакту са пацијентима са COVID-19.		

ANNEX 9: ОБРАЗАЦ ЗА ПРИЈАВУ ЖАЛБИ

Референтни број:

Име и презиме:

Напомена: Напомена: ако желите, можете остати анонимни или затражити да не откривате свој идентитет трећим лицима без пристанка. У случају анонимних притужби, одлука ће бити објављена на веб страници Пројекта <https://www.mre.gov.rs/>

Име _____

Презиме _____

Желим анонимно да изјавим жалбу

Пол подносиоца жалбе (попуњавање овог поља није обавезно)

Мушки Женски Остало _____ (навести)

Тражим да не откривам свој идентитет без моје сагласности.

Подаци за контакт: Означите како желите да вас контактирамо (пошта, телефон, е-пошта).

Поштом: Наведите адресу за слање поштом: _____

Телефоном: _____ -

Е – Поштом: _____

Потражићу одлуку на веб страници јер желим да останем анониман/анонимна

Жељени језик комуникације Српски Други (навести)

Опис инцидента или жалбе (шта се догодило? Где се догодило? Коме се догодило? Шта је резултат проблема? Датум инцидента/жалбе)

Једнократни инцидент/жалба (датум _____)

Десило се више пута (колико пута? _____)

Текући (тренутно имате проблем) Шта бисте волели да се догоди да бисте решили проблем?

Потпис: _____ Датум: _____

Молимо Вас вратите документ: MoME / PIU

Образац за евиденцију жалби

Реф. бр.	Приоритет	Датум примљене повратне информације	Повратна информација Канал	Категорија повратних информација	Сажетак Опис	Анонимно (Да/Не)	Лице именовано за давање повратних информација	Статус (решено, на чекању, ескалирано)	Датум решавања повратних информација	Комуникација о решавању
1										
2										
3										
4										
5										
6										

ANNEX 10: ПРИВРЕМЕНА НАПОМЕНА WB: РАЗМАТРАЊА О COVID-19 У ПРОЈЕКТИМА ГРАЂЕВИНСКИХ РАДОВА

Ова напомена је објављена 7. априла 2020. године и садржи линкове до најновијих смерница од тог датума (нпр. Од WHO). С обзиром на то да се ситуација са пандемијом COVID-19 брзо развија, приликом коришћења ове напомене важно је проверити да ли су издата нека ажурирања ових спољних ресурса.

Увод

Пандемија COVID-19 ставља владе пред изазове без преседана. Решавање проблема повезаних с COVID-19 у постојећим и новим операцијама започиње препознавањем да ово није уобичајено пословање и да околности захтевају високо прилагодљив респонзивни облик управљања како би се избегле, свеле на минимум ситуације које могу бити ситуације које се брзо развијају и како би се управљало њима. У многим случајевима, од корисника зајма ћемо тражити да уложи разумне напоре у датим околностима, увиђајући да би оно што би данас могло бити могуће могло бити другачије наредне недеље (и позитивно, јер може бити на располагању више залиха и смерница, и негативно, јер је можда дошло до убрзаног ширења вируса).

Ова привремена напомена има за циљ да пружи тимовима смернице о томе како да подрже корисника зајма при решавању кључних питања повезаних са пандемијом COVID-19 и обједињује савете који су већ дати у протеклих месец дана. Као таква, требало би да се користи уместо других смерница које су до сада дате. Ова напомена ће се дорађивати како се буде развијала глобална ситуација и сазнања Банке (и других). Ово није време када се „један модел примењује за све“. Више него икад, тимови ће морати да сарађују са корисницима зајма и пројектима како би разумели активности које се спроводе и ризике које те активности могу проузроковати. Подршка ће бити потребна у осмишљавању мера за ублажавање које су применљиве у контексту пројекта. Тим мерама је неопходно сагледати капацитете владиних агенција, доступност залиха и практичне изазове операција на терену, укључујући ангажовање заинтересованих страна, надзор и праћење. У многим околностима, сама комуникација може бити изазовна, када су састанци лицем у лице ограничени или забрањени, и када су IT решења ограничена или непоуздана.

Овом напоменом се наглашава важност пажљивог планирања сценарија, јасних процедура и протокола, система управљања, ефикасне комуникације и координације, те потреба за високим нивоом одзива у променљивом окружењу. У напомени се даје препорука за процену тренутног стања пројекта, увођење мера за ублажавање како би се избегла или свела на најмању могућу меру могућност инфекције и планирање шта учинити ако се запослени на пројекту заразе или радна снага укључује раднике из непосредних заједница погођених вирусом COVID-19. У многим пројектима мере за избегавање или минимизирање морају да се спроводе истовремено са сагледавањем болесних радника и односа са заједницом, од којих неки могу бити болесни или забринути због инфекције. Корисници зајма би требало да схвате обавезе које извођачи имају према постојећим уговорима (види одељак 3), захтевају од извођача да успоставе одговарајуће организационе структуре и развију процедуре за решавање различитих аспеката COVID-19.

Изазови у изградњи/грађевинским радовима

Пројекти који обухватају изградњу/грађевинске радове често укључују велику радну снагу, заједно са добављачима и пратећим функцијама и услугама. Радну снагу могу чинити радници са међународних, националних, регионалних и локалних тржишта рада. Потенцијално ће морати да живе у смештају на градилишту, бораве у заједницама у близини радних места или да се врате својим кућама након посла. На градилишту могу бити стално присутни различити извођачи који обављају различите активности, сваки са својим наменским радницима. Ланци снабдевања могу укључивати међународне, регионалне и националне добављаче који олакшавају редован проток робе и услуга за пројекат (укључујући залихе

неопходне за пројекат, као што су гориво, храна и вода). Као такви, такође ће постојати редован проток страна које улазе и излазе са градилишта; помоћне услуге, као што су услуге исхране, услуге чишћења, испоруке опреме, испоруке материјала и залиха, и специјализовани подизвођачи, доведени да испоруче одређене елементе радова.

С обзиром на сложеност и концентрисан број радника, потенцијал за ширење заразних болести у пројектима који укључују изградњу је изузетно озбиљан, као и импликације таквог ширења. Може да се деси да се велики број радника у пројектима разболи, што ће оптеретити здравствене установе на пројекту, имати импликације на локалне хитне и здравствене службе и што може угрозити напредак грађевинских радова и план пројекта. Такви утицаји ће се погоршати тамо где је радна снага велика и/или је пројекат у удаљеним или недовољно услуженим подручјима. У таквим околностима, односи са заједницом могу бити затегнути или тешки и може доћи до сукоба, посебно ако људи сматрају да су због пројекта изложени болести или морају да се такмиче за оскудне ресурсе. Пројекат такође мора да примени одговарајуће мере предострожности против уношења инфекције у локалне заједнице.

Да ли уговор о изградњи покрива ову ситуацију?

С обзиром на незапамћену природу пандемије COVID-19, мало је вероватно да ће постојећи уговори о изградњи/грађевинским радовима обухватити све ствари које ће опрезни извођач морати да уради. Ипак, Корисник зајма треба да почне прво од уговора и утврди које су постојеће обавезе извођача и како се оне односе на тренутну ситуацију.

Обавезе о здрављу и безбедности зависе од врсте уговора који постоји (између Корисника зајма и главног извођача; између главних извођача и подизвођача). Биће другачије ако је Корисник зајма користио стандардну документацију Светске банке о набавкама (WBP) или је користио националну тендерску документацију. Ако је коришћен документ FIDIC, постојаће опште одредбе које се односе на здравље и безбедност. На пример, у стандардном FIDIC-у, Услови уговора о изградњи (друго издање 2017.), који не садржи „побољшања ESF -а”, наводи се (у Општим условима, тачка 6.7) да ће се од Извођача тражити:

- да предузме све неопходне мере предострожности ради очувања здравља и безбедности особља Извођача,
- да на градилишту именују службеника за здравље и безбедност, који ће имати овлашћења да издаје смернице о очувању здравља и безбедности свог особља овлашћеног за улазак и/или рад на градилишту и за предузимање заштитних мера за спречавање акцидената,
- да у сарадњи са локалним здравственим властима обезбеди да медицинско особље, установе прве помоћи, санитетско возило, хитна помоћ и све друге наведене медицинске службе буду увек доступне на градилишту и у било ком смештају,
- да обезбеди одговарајуће аранжмане за све неопходне здравствене и хигијенске захтеве и спречавање епидемија

Ти захтеви су појачани увођењем ESF-а у WBP (издање из јула 2019). Горе наведена општа клаузула FIDIC -а појачана је како би одражавала захтеве ESF-а. Осим горе наведених општих захтева FIDIC-а, Посебни услови Банке укључују неке релевантне захтеве према Извођачу, укључујући:

- да обезбеди здравствену и безбедносну обуку за особље Извођача (која обухвата раднике на пројекту и сво особље које извођач користи на градилишту, укључујући особље и остале запослене код извођача и подизвођача и свако друго особље које помаже извођачу при спровођењу пројектних активности)
- да успостави процесе на градилишту за особље Извођача да пријави радне ситуације које нису безбедне или здраве
- да особљу Извођача право да пријави радне ситуације за које сматра да нису безбедне или здраве и да се склоне из радне ситуације за коју оправдано мисле да представља непосредну

и озбиљну опасност по њихов живот или здравље (без освете због пријављивања и удаљавања из ситуације)

- да захтева да се предузму мере за избегавање или минимизирање ширења болести, укључујући мере за избегавање или минимизирање преношења заразних болести које могу бити повезане са приливом привремене или сталне радне снаге по уговору
- да обезбеди лако доступан механизам за подношење жалби за решавање проблема на радном месту.

Тамо где се користи FIDIC образац уговора, Корисника зајма (као Послодавца) ће заступати Инжењер (који се у овом обавештењу назива и Надзорни инжењер). Инжењер ће бити овлашћен да извршава овлашћења наведена, или нужно имплицирана, у уговору о изградњи. У таквим случајевима, Инжењер (преко свог особља на градилишту) ће бити интерфејс између PIU и Извођача. Стога је важно разумети обим одговорности инжењера. Такође је важно препознати да је у случају заразних болести као што је COVID-19, управљање пројектом-преко хијерархије Извођач/подизвођач – једнако ефикасно колико и најслабија карика. Важан је детаљан преглед процедура/планова управљања јер ће се они спроводити кроз читаву хијерархију извођача. Постојећи уговори дају оквир ове структуре; они представљају основу за Корисника зајма да разуме како ће се осмислити предложене мере за ублажавање и како ће се применити адаптивно управљање и да започне разговор са Извођачем о мерама за решавање проблема COVID-19 на пројекту.

КАКВО ПЛАНИРАЊЕ ТРЕБА ДА ПРИМЕНИ КОРИСНИК ЗАЈМА?

Радни тимови треба да раде са корисници зајма (PIU) како би потврдили да пројекти (i) предузимају одговарајуће мере предострожности како би спречили или свели на минимум избијање епидемије COVID-19, и (ii) идентификовали шта треба учинити у случају избијања. Предлози како то учинити су наведени у наставку:

- PIU, било директно или преко Надзорног инжењера, треба од главног извођача да затражи у писаном облику детаље о мерама које се предузимају за решавање ризика. Као што је наведено у одељку 3, уговор о изградњи треба да садржи здравствене и безбедносне захтеве, који се могу користити као основа за идентификацију и захтеве за спровођење мера специфичних за COVID-19. Мере се могу представити као план за непредвиђене ситуације, као проширење постојећег плана за хитне случајеве и приправност пројекта или као самосталне процедуре. Мере се могу одражавати у ревизијама приручника о здрављу и безбедности пројекта. Овај захтев треба да се поднесе у писаној форми (у складу са релевантном процедуром утврђеном у уговору између Корисника зајма и извођача радова).
- Приликом подношења захтева, PIU би могло бити од помоћи да се наведу области које треба обухватити. требало би укључити ставке наведене у одељку 5 испод и узети у обзир тренутне и релевантне смернице које дају националне власти, WHO и друге организације. Листу референци погледајте у Анексу ове напомене.
- PIU би требало да захтева од Извођача да сазива редовне састанке са стручњацима за здравље и безбедност на пројекту и медицинским особљем (и где је то прикладно са локалним здравственим властима), и да узме у обзир њихове савете при осмишљавању и примени договорених мера.
- Кад год је могуће, треба идентификовати вишег службеника као контакт тачку за решавање проблема COVID-19. То може бити надзорник радова или стручњак за здравље и безбедност. То лице може бити одговорно за координацију припреме градилишта и да обезбеди да се предузете мере саопште радницима, онима који улазе на градилиште, и локалној заједници. Такође је препоручљиво именовати најмање једно резервно лице; у случају да се контакт тачка разболи; то лице треба да буде упознато са постојећим аранжманима.
- На градилиштима на којима постоји више извођача и стога (у ствари) различитих радних снага, захтевом треба да се нагласи важност координације и комуникације између различитих страна.

Када је потребно, PIU би требало да затражи од главног извођача да успостави протокол за редовне састанке различитих извођача, захтевајући од сваког да именује именованог члана особља (са заменом) који ће присуствовати таквим састанцима. Ако састанци не могу да се одрже са личним присуством, требало би их одржати користећи ИТ на располагању. Ефикасност мера за ублажавање зависи од најслабије примене, па сви извођачи и подизвођачи морају да разумеју ризике и процедуру коју треба следити.

- PIU, било директно или преко надзорног инжењера, може да пружи подршку пројектима при идентификовању одговарајућих мера за ублажавање, посебно тамо где ће оне укључивати повезивање са локалним службама, посебно здравственим и хитним службама. У многим случајевима, PIU може да одигра драгоцену улогу при повезивању представника пројекта са локалним владиним агенцијама и да помогне при координацији стратешког одговора, који узима у обзир доступност ресурса. Да би били што ефикаснији, пројекти треба да се консултују са релевантним владиним агенцијама и другим пројектима у близини као и да се координишу са њима.
- Раднике треба охрабрити да користе постојећи механизам за подношење жалби на пројекат како би пријавили забринутости у погледу COVID-19, припрема које се спроводе у оквиру пројекта за решавање питања повезаних са COVID-19, начина спровођења процедура и забринутости за здравље њихових сарадника и другог особља.

Шта извођач треба да обухвати?

Извођач треба да идентификује мере за решавање ситуације везане за COVID-19. Оно што ће бити могуће зависиће од контекста пројекта: локације, постојећих ресурса пројекта, доступности залиха, капацитета локалних хитних/здравствених служби, степена у којем вирус већ постоји на том подручју. Систематски приступ планирању, препознавање изазова повезаних са околностима које се брзо мењају, помоћи ће пројекту да успостави најбоље могуће мере за решавање ситуације. Као што је горе речено, мере за решавање проблема COVID-19 могу се представити на различите начине (као план за непредвиђене ситуације, као проширење постојећег плана за хитне случајеве и приправност или као самосталне процедуре). PIU и извођачи треба да се позову на смернице издате од надлежних органа, домаћих и међународних (нпр. WHO), које се редовно ажурирају (види узорак референци и линкове наведене у референцама).

Решавање проблема COVID-19 на локацији пројекта надилази здравље и безбедност на раду и шире је питање пројекта које ће захтевати укључивање различитих чланова тима за управљање пројектом. У многим случајевима, најефикаснији приступ ће бити успостављање процедура за решавање проблема, а затим и обезбеђивање системске примене тих процедура. Према потреби, с обзиром на контекст пројекта, потребно је успоставити именовани тим који ће се бавити питањима COVID-19, укључујући представнике PIU-а, надзорног инжењера, руководство (нпр. руководиоца пројекта) извођача и подизвођача, безбедносне и медицинске стручњаке и стручњаке за здравље и безбедност на раду. Поступци би требало да буду јасни и директни, по потреби побољшани, и треба да их надзире и прати контакт особа/контакт особе за COVID-19. Процедуре треба документовати, дистрибуирати свим извођачима и дискутовати на редовним састанцима како би се олакшало прилагодљиво управљање. Доле наведена питања укључују број који представља очекивано добро управљање радним местом, али је посебно релевантан при припреми одговора пројекта на COVID-19.

Процена карактеристика радне снаге

Многа градилишта ће имати комбинацију радника, нпр. раднике из локалних заједница; раднике из другог дела земље; раднике из друге земље. Радници ће бити запослени под различитим условима и смештени на различите начине. Процена ових различитих аспеката радне снаге помоћи ће при идентификовању одговарајућих мера за ублажавање:

- Извођач треба да припреми детаљан профил радне снаге на пројекту, кључне радне активности, распоред извођења таквих активности, различито трајање уговора и ротације (нпр. 4 недеље рада, 4 недеље одмора).
- Треба обухватити поделу радника који бораве код куће (тј. радника из заједнице), радника који бораве у локалној заједници и радника у смештајним објектима на градилишту. Тамо где је могуће, требало би да се идентификују и радници који би могли бити изложенији ризику од ЦОВИД-19, они са основним здравственим проблемима или који би на други начин могли бити у опасности.
- Треба размотрити начине на које се кретање на локацији пројекта и ван ње може свести на минимум. То би могло укључивати продужење рока постојећих уговора како би се избегло враћање радника у погођена подручја или повратак на градилиште из погођених подручја.
- Од радника смештених на градилишту требало би захтевати да контакт са људима у близини градилишта сведу на минимум, а у одређеним случајевима забранити им напуштање градилишта током трајања њиховог уговора како би се избегао контакт са локалним заједницама.
- Треба размислити о томе да се од радника који су смештени у локалној заједници захтева да се преселе у смештај на градилишту (зависно од расположивости) где би за њих важила иста ограничења.
- Биће теже управљати радницима из локалних заједница, који се свакодневно, недељно или месечно враћају кући. Требало би да се подвргавају здравственим прегледима при уласку на градилиште (како је горе наведено), а у неком тренутку околности могу бити такве да се од њих тражи да или користе смештај на градилишту или не долазе на посао.

Улазак/излаз на радно место и провере на почетку радова

Улаз/излаз на радно место треба контролисати и документовати и за раднике и за друге стране, укључујући помоћно особље и добављаче. Могуће мере могу обухватати:

- Успостављање система за контролу уласка/изласка на градилиште, обезбеђивање граница градилишта и успостављање ознака улазних/излазних тачака (ако већ не постоје). Улаз/излаз на градилиште треба документовати.
- Обука службеника обезбеђења о (побољшаном) систему који је успостављен за обезбеђивање локације и контролу улаза и излаза, понашању које се од њих захтева при примени таквог система и свим специфичним аспектима COVID -19.
- Обука особља које ће пратити улазак на градилиште, уз обезбеђивање ресурса који су им потребни за документовање уласка радника, спровођење провера температуре и евидентирање детаља свих радника којима је забрањен улазак.
- Потврђивање да су радници способни за рад пре него што уђу на градилиште или почну са радом. Иако би требало да су за то већ успостављене процедуре, посебну пажњу треба посветити радницима са основним здравственим проблемима или који би иначе могли бити у опасности. Треба размотрити демобилизацију особља са основним здравственим проблемима.
- Провера и евидентирање температуре радника и других људи који улазе на градилиште или захтевају самопријављивање пре или након уласка на градилиште.
- Подношење дневних брифинга радницима пре почетка рада, са фокусом на специфична разматрања везана за COVID-19, укључујући правила понашања приликом кашљања, за хигијену руку и мере дистанцирања, коришћењем демонстрација и партиципативних метода.
- Током дневних брифинга, радници се подсећају да се сами прате због могућих симптома (грозница, кашаљ) и да се јаве свом надзорнику или контакт особи за COVID-19 ако имају симптоме или се осећају лоше.
- Спречавање повратка радника из угроженог подручја или који је био у контакту са зараженом особом током 14 дана или (ако то није могуће) изоловање таквих радника на 14 дана.
- Спречавање уласка болесног радника на градилиште, упућивање по потреби у локалне здравствене установе или захтевање да се 14 дана изолују код куће.

Општа хигијена

Захтеве о општој хигијени треба саопштити и пратити, укључујући:

- Обучавање радника и особља на градилишту о знаковима и симптомима COVID-19, начину на који се шири, како се заштитити (укључујући редовно прање руку и социјално дистанцирање) и шта треба учинити ако они или други људи имају симптоме (за додатне информације види савете WHO о COVID-19 за јавност).
- Постављање постера и натписа на градилишту са сликама и текстом на локалним језицима.
- Обезбедити да објекти за прање руку буду опремљени сапуном, папирним убрисима за једнократну употребу и затвореним кантама за отпад на кључним местима на целом градилишту, укључујући и улазе/излазе у радне просторе; где постоји тоалет, менза или дистрибуција хране, или снабдевање водом за пиће; у радничком смештају; на станицама за отпад; у продавницама; и у заједничким просторијама. Тамо где не постоје или нису одговарајући простори за прање руку, потребно је направити аранжмане за њихово постављање. Такође се може користити средство за чишћење на бази алкохола (ако је доступно, 60-95% алкохола).
- Прегледати смештај радника и проценити га у светлу захтева наведених у Смерницама IFC/EBRD-а о смештају радника: процеси и стандарди, које пружају драгоцену упутства у погледу добре праксе за смештај.
- Одвајање дела смештаја радника за самоизолацију у карантин из предострожности, као и формалнија изолација особља које би могло бити заражено.

Чишћење и одлагање отпада

Редовно и темељито чистити све објекте на градилишту, укључујући канцеларије, смештај, мензе, заједничке просторије. Прегледати протоколе чишћења за кључну грађевинску опрему (посебно ако опремом управљају различити радници). То би требало да обухвати:

- Обезбеђивање особља за чишћење одговарајућом опремом за чишћење, материјалима и средствима за дезинфекцију.
- Преглед општих система за чишћење, обучавање особља за чишћење о одговарајућим поступцима чишћења и одговарајућој учесталости у подручјима са високом употребом или ризиком.
- Тамо где се очекује да ће средства за чишћење бити потребна за чишћење подручја која су била или се сумња да су била контаминирана вирусом COVID-19, уз обезбеђивање одговарајуће PPE: мантили или кецеље, рукавице, заштита за очи (маске, наочаре или визири) и чизме или затворене радне ципеле. Ако одговарајућа PPE није доступна, средствима за чишћење треба обезбедити најбоље доступне алтернативе.
- Обучавање чистача о правилној хигијени (укључујући прање руку) пре, за време и након спровођења активности чишћења; како безбедно користити PPE (где је потребно); о контроли отпада (укључујући коришћену PPE и материјале за чишћење).
- Сав медицински отпад настао током бриге о болесним радницима треба безбедно сакупљати у за то предвиђене контејнере или вреће и третирати и одлагати у складу са релевантним захтевима (нпр. националним, WHO). Ако је потребно спалити медицински отпад, то би у најбољем случају требало да буде ограниченог трајања. Отпад треба смањити и одвојити, тако да се спаљује само најмања количина отпада (за додатне информације погледајте Привремене смернице WHO о води, санитарним условима и управљању отпадом за COVID-19).

Прилагођавање радних пракси

Размотрити измене радних процеса и временског распореда како би се контакт између радника смањио или свео на најмању могућу меру, увиђајући да ће то вероватно утицати на распоред пројекта. Такве мере могу укључивати:

- Смањење величине радних тимова.

- Ограничавање броја радника на градилишту у истом тренутку.
- Прелазак на 24-сатну ротацију рада.
- Прилагођавање или редизајнирање радних процеса за одређене радне активности и задатке како би се омогућило социјално дистанцирање и обука радника о тим процесима.
- Настављање са уобичајеном безбедносном обуком, уз додавање посебних разматрања у погледу COVID-19. Обука треба да обухвати правилну употребу стандардне личне заштитне опреме. Иако је од датума ове напомене општи савет да за грађевинске раднике није неопходна PPE специфична за COVID-19, то треба бити предмет сталног преиспитивања (за додатне информације погледајте Привремене смернице WHO о рационалној употреби личне заштитне опреме (PPE) за COVID-19).
- Преиспитивање метода рада за смањење употребе грађевинске PPE, у случају да залихе нестану или је PPE потребна медицинским радницима или чистачима. То може укључивати, на пример, покушај да се смањи потреба за маскама за прашину провером да ли су системи за прскање воде у добром стању и да ли се одржавају, или смањењем ограничење брзине за теретна возила.
- Организовање (где је то могуће) одмора у току рада на отвореним просторима унутар градилишта.
- Размислити о промени распореда кантине и оброцима у фазама како би се омогућили социјално дистанцирање и постепени приступ и/или привремено ограничавање приступа објектима за слободно време који могу постојати на градилишту, укључујући теретане.
- У неком тренутку, потенцијално ће бити потребно да се преиспита укупни план пројекта, како би се проценило у којој мери га је потребно прилагодити (или потпуно зауставити рад) како би одражавао разбориту радну праксу, потенцијалну изложеност радника и заједнице и доступност залиха, узимајући у обзир савете и упутства Владе.

Медицинске услуге у пројекту

Размотрити да ли су постојеће медицинске услуге у пројекту одговарајуће, узимајући у обзир постојећу инфраструктуру (величина клинике/медицинског објекта, број кревета, објекти за изолацију), медицинско особље, опрему и залихе, процедуре и обуку. Тамо где нису одговарајуће, треба размислити о надоградњи услуга где је то могуће, укључујући:

- Проширење медицинске инфраструктуре и припрема просторија у којима се пацијенти могу изоловати. Упутство за постављање објеката за изолацију изложено је у Привременим смерницама WHO о разматрањима стављања појединаца у карантин у контексту обуздавања пандемије COVID-19). Објекти за изолацију треба да буду удаљени од смештаја радника и текућих радних активности. Где је могуће, радницима треба обезбедити једну добро проветрену просторију (отворени прозори и врата). Тамо где то није могуће, објекти за изолацију треба да омогуће размак од најмање 1 метра између радника у истој просторији, одвајајући раднике завесама, ако је могуће. Болесни радници треба да ограниче кретање, избегавају заједничке просторије и објекте, и не смеју им се дозволити посете док се не ослободе симптома у року од 14 дана. Ако треба да користе заједничке просторије и објекте (нпр. кухиње или кантине), то треба да чине само ако нису присутни незаражени радници, а просторије/објекте треба очистити пре и након такве употребе.
- Обучавање медицинског особља, које би требало да укључи тренутне савете WHO о COVID-19 и препоруке о специфичностима COVID-19. Тамо где се сумња на инфекцију COVID-19, лекари на лицу места треба да се придржавају Привремених смерница WHO о спречавању и контроли инфекција током здравствене заштите када се сумња на инфекцију новим коронавирусом (нЦоВ).
- Обука медицинског особља за тестирање, ако је оно доступно.
- Процена тренутних залиха опреме, залиха и лекова на градилишту и прибављање додатних залиха, тамо где је потребно и могуће. То може укључивати медицинску заштитну опрему, попут мантила, кецеља, медицинских маски, рукавица и заштите за очи. Погледати упутства WHO о

томе шта се саветује (за додатне информације види Привремене смернице WHO о рационалној употреби личне заштитне опреме (PPE) за COVID-19).

- Ако производи PPE нису доступни због несташице широм света, медицинско особље на пројекту треба да се договори око алтернатива и покуша да их набави. Алтернативе које се обично могу наћи на градилиштима укључују маске за прашину, грађевинске рукавице и наочаре за очи. Иако се ови предмети не препоручују, требало би их користити у крајњем случају ако нема медицинске заштитне опреме.
- Респиратори обично нису доступни на радним местима, а у сваком случају интубацију треба да изводи само искусно медицинско особље. Ако је радник изузетно болестан и не може самостално правилно да дише, треба га одмах упутити у локалну болницу (види г) испод).
- Прегледати постојеће методе поступања са медицинским отпадом, укључујући системе за складиштење и одлагање (за више информација види Привремене смернице WHO о води, канализацији и управљању отпадом за COVID-19, и Смернице WHO о безбедном управљању отпадом из здравствених активности).

Обука медицинског особља за тестирање, ако је тестирање доступно.

Процена тренутне залихе опреме, залиха и лекова на лицу места и добијање додатних залиха, где је то потребно и могуће. Ово може укључивати медицинску PPE, као што су хаљине, кецеље, медицинске маске, рукавице и заштита за очи. Погледајте упутства WHO о томе шта се препоручује (за даље информације погледајте привремене смернице WHO о рационалној употреби личне заштитне опреме (PPE) за COVID-19).

Ако опрема PPE није доступна због несташице широм света, медицинско особље на пројекту треба да се договори о алтернативама и покуша да их набави. Алтернативе које се обично могу наћи на градилиштима укључују маске за прашину, грађевинске рукавице и наочаре за очи. Иако се ови предмети не препоручују, требало би их користити као последње средство ако није доступна медицинска PPE.

Вентилатори обично неће бити доступни на градилиштима, а у сваком случају интубацију треба да спроводи само искусно медицинско особље. Ако је радник изузетно болестан и не може сам да правилно дише, треба га одмах упутити у локалну болницу.

Прегледајте постојеће методе за поступање са медицинским отпадом, укључујући системе за складиштење и одлагање (за даље информације погледајте привремене смернице WHO о води, санитацији и управљању отпадом за COVID-19 и смернице WHO о безбедном управљању отпадом из здравствених активности)

Локалне медицинске и друге услуге

С обзиром на ограничен опсег медицинских услуга у пројекту, пројекат ће можда морати да упути болесне раднике локалним медицинским службама. Припрема за ово укључује:

- Добијање информација о ресурсима и капацитетима локалних медицинских служби (нпр. број кревета, доступност обученог особља и основне залихе).
- Спровођење прелиминарних разговора са одређеним медицинским установама ради договора о томе шта треба учинити у случају потребе за упућивањем болесних радника.
- Разматрање начина на које би пројекат могао бити у могућности да подржи локалне медицинске службе у припреми за оболевање чланова заједнице, увиђајући да је старијим особама или онима са већ постојећим медицинским стањима потребна додатна подршка да би приступили одговарајућем лечењу ако се разболе.
- Појашњавање начина на који ће болесни радник бити превезен у здравствену установу и провера доступности таквог превоза.

- Успостављање договореног протокола за комуникацију са локалним хитним/медицинским службама.
- Договарање са локалним медицинским службама/посебним медицинским установама о обиму услуга које ће се пружати, процедури пријема пацијената и (где је то релевантно) о свим трошковима или плаћањима која би могла бити обухваћена.
- Такође би требало припремити процедуру како би руководство пројекта знало шта треба да учини у несрећном случају када радник болестан од COVID-19 умре. Иако ће се уобичајене пројектне процедуре и даље примењивати, COVID-19 може покренути друга питања због заразне природе болести. Пројекат треба да се повеже са релевантним локалним властима ради координације шта треба учинити, укључујући све извештаје или друге захтеве према националном законодавству.

Случајеви обољевања и ширења вируса

WHO пружа детаљне савете о томе шта треба учинити за лечење особе која се разболи или покаже симптоме који би могли бити повезани са вирусом COVID-19 (за додатне информације види Привремене смернице WHO о спречавању и контроли инфекција током здравствене заштите када се сумња на инфекцију новим коронавирусом. Пројекат треба да утврди процедуре засноване на ризику које треба следити, са различитим приступима заснованим на озбиљности случаја (благи, умерени, тешки, критични) и факторима ризика (као што су старост, хипертензија, дијабетес) (за додатне информације види Привремене смернице WHO о оперативним питањима за управљање случајевима COVID-19 у здравственим установама и заједници). То може укључивати следеће:

- Ако радник има симптоме COVID-19 (нпр. грозницу, сув кашаљ, умор), радника треба одмах уклонити са радних активности и изоловати на градилишту.
- Ако је тестирање доступно на градилишту, радника треба тестирати на лицу места. Ако тест није доступан на градилишту, радника треба транспортовати у локалне здравствене установе на тестирање (ако је доступно тестирање).
- Ако је тест позитиван на COVID-19 или нема доступних тестова, радник треба да остане у изолацији. Изолација ће бити или на месту рада или код куће. Ако је код куће, радника треба превести до куће у превозу предвиђеним пројектом.
- Треба предузети опсежне процедуре чишћења дезинфекционим средствима са високим садржајем алкохола у подручју где је радник био присутан, пре него што се на том подручју предузму даљи радови. Алат који користи радник треба очистити дезинфекционим средством и одложити PPE.
- Од сарадника (тј. радника са којима је болесни радник био у блиском контакту) треба би тражити да прекину рад и да се ставе у карантин на 14 дана, чак и ако немају симптоме.
- Од породице и других блиских контаката радника треба захтевати да се ставе у карантин на 14 дана, чак и ако немају симптоме.
- Ако је случај COVID-19 потврђен код радника на градилишту, посетиоцима треба ограничити приступ градилишту, а радне групе треба изоловати једну од друге што је више могуће.
- Ако радници живе код куће и имају члана породице који има потврђен случај или потенцијалан случај COVID-19, радници треба да се ставе у карантин и не сме им бити допуштен прилаз локацији пројекта у року од 14 дана, чак и ако немају симптоме.
- Радници треба да наставе да примају плате током периода болести, изолације или карантина, или ако се од њих тражи да прекину рад, у складу са националним законодавством.
- Медицинску негу (било на лицу места или у локалној болници или на клиници) која је потребна раднику треба да плати послодавац.

Континуитет залиха и пројектних активности

Тамо где се појави COVID-19, било на локацији пројекта или у заједници, приступ локацији пројекта може бити ограничен, а кретање залиха може бити угрожено.

- Идентификовати резервне појединце (замене), у случају да се кључни људи у тиму за управљање пројектом (PIU, надзорни инжењер, извођач радова, подизвођачи) разболе, и извести о томе ко су ти појединци како би људи били упознати са аранжманима који се примењују.
- Треба документовати процедуре тако да људи знају које су процедуре у примени и не ослањају се на знање једне особе.
- Треба разумети ланац снабдевања неопходним залихама енергије, воде, хране, медицинских потрепштина и опреме за чишћење, размислити како под каквим би утицајем он могао да буде и које су алтернативе на располагању. Важно је рано проактивно преиспитивање међународних, регионалних и националних ланаца снабдевања, посебно за оне залихе које су критичне за пројекат (нпр. гориво, храна, медицинска средства, средства за чишћење и друге битне залихе). Планирање за потребе 1-2 месечног прекида критичне робе може бити прикладно за пројекте у удаљенијим подручјима.
- Послати наруџбине за критичне залихе/набавити критичне залихе. Ако нису доступне, размислити о алтернативама (тамо где је то изводљиво).
- Размотрити постојеће безбедносне аранжмане и да ли ће они бити одговарајући у случају прекида нормалних активности на пројекту.
- Размислити у ком тренутку може бити потребно да пројекат значајно смањи активности или потпуно прекине рад, и шта треба учинити да се за то припреми и да поново започне са радом када то постане могуће или изводљиво.

Обука и комуникација са радницима

Радницима треба обезбедити редовне могућности да разумеју своју ситуацију и како могу најбоље заштитити себе, своје породице и заједницу. Треба их упознати са процедурама које је пројекат успоставио, и њиховим одговорностима за имплементацију процедура.

- Важно је имати на уму да ће у заједницама близу градилишта и међу радницима без приступа управљању пројектом друштвени медији вероватно бити главни извор информација. Тиме се повећава важност редовног информисања и ангажовања око радника (нпр. кроз обуку, градске већнице, алате) којима се наглашава шта руководство чини како би се носило са ризицима од COVID-19. Умиривање страха је важан аспект душевног мира и континуитета пословања. Радницима треба омогућити да поставе питања, изразе своју забринутост и дају предлоге.
- Треба редовно спроводити обуку радника, као што је објашњено у претходним одељцима, дајући радницима јасне информације о томе како се од њих очекује да се понашају и извршавају своје радне обавезе.
- Обуком би требало да се сагледа питање дискриминације или предрасуда ако се радник разболи и да увид у путању ширења вируса, када се радници враћају на посао.
- Обука треба да обухвати сва питања која би се иначе захтевала на радном месту, укључујући употребу безбедносних процедура, употребу грађевинске заштитне опреме, питања здравља и безбедности на раду и кодекс понашања, узимајући у обзир да су радне праксе потенцијално кориговане.
- Комуникација треба да буде јасна, заснована на чињеницама и осмишљена тако да је радници лако разумеју, на пример, постављањем постера о прању руку и социјалном дистанцирању, и шта учинити ако радник покаже симптоме.

Комуникација и контакт са заједницом

Односима са заједницом треба пажљиво управљати, са фокусом на мере које се спроводе ради заштите и радника и заједнице. Заједница може бити забринута због присуства радника који нису локални

радници, или због ризика којем је заједница изложена због присуства локалног радника на локацији пројекта. Пројекат треба да утврди процедуре засноване на ризику које треба поштовати, а које могу одражавати смернице WHO (за даље информације види Смернице WHO о комуникацији ризика и ангажовање заједнице (RCCE) Акциони план за COVID-19 Спремност и одговор). Треба узети у обзир следећу добру праксу:

- Комуникација треба да буде јасна, редовна, заснована на чињеницама и осмишљена тако да је чланови заједнице лако разумеју.
- У комуникацији треба користити расположива средства. У већини случајева, састанци лицем у лице са заједницом или представницима заједнице неће бити могући. Треба користити друге облике комуникације; постере, памфлете, радио, текстуалне поруке, електронске састанке. Коришћена средства треба да узму у обзир способност различитих чланова заједнице да им приступе, како би се обезбедило да комуникација допре до тих група.
- Заједницу треба упознати са процедурама које су успостављене на градилишту за решавање питања везаних за COVID-19. Тиме би требало обухватити све мере које се спроводе како би се ограничио или забранио контакт између радника и заједнице. То треба јасно саопштити, јер ће неке мере имати финансијске последице по заједницу (нпр. ако радници плаћају смештај или користе локалне објекте). Заједницу треба упознати са процедуром уласка на градилиште/изласка са градилишта, обуком за раднике и процедуром коју ће пројекат примењивати ако се радник разболи.
- Ако представници пројекта, извођачи радова или радници ступају у интеракцију са заједницом, треба да практикују социјално дистанцирање и следе друге смернице за COVID-19 које су издале релевантне власти, домаће и међународне (нпр. WHO).

Овлашћења у ванредним ситуацијама и законодавство

Многи корисници зајма доносе законе за ванредне ситуације. Обим таквог законодавства и начин на који он ступа у интеракцију са другим законским захтевима разликоваће се од земље до земље. Такво законодавство може покрити низ питања, на пример:

- Проглашење ванредног стања јавног здравља,
- Одобравање употребе полиције или војске у одређеним активностима (нпр. увођење полицијског часа или ограничења кретања),
- Налагање одређеним категоријама запослених да раде дуже, да не иду на годишњи одмор или да не напуштају посао (нпр. здравствени радници),
- Наређивање радницима који нису кључни да остану код куће, уз смањење плате или обавезни одмор.

Осим у изузетним околностима (након упућивања Одбору за заштиту животне средине и социјална питања Светске банке (OESRC)), пројекти ће морати да поштују законе о ванредним ситуацијама у мери у којој су они обавезни или препоручљиви. Корисник зајма мора да разуме како ће обавезни захтеви из закона утицати на пројекат. Тимови треба да захтевају од Корисника зајма (а Корисници зајма треба да захтевају од извођача) да размотре како ће законодавство о ванредним ситуацијама утицати на обавезе Корисника зајма наведене у правном споразуму и обавезе наведене у уговорима о изградњи. Тамо где законодавство захтева материјално одступање од постојећих уговорних обавеза, то треба документовати, наводећи релевантне одредбе.

ANNEX 11: ГОДИШЊИ E&S ИЗВЕШТАЈ / ОБРАЗАЦ

1. ПОДАЦИ О ИЗВОЂАЧУ
Назив привредног друштва/организације:
Адреса привредног друштва/организације:
Земља:
Град/Локација:
Овлашћени представник привредног друштва/организације:
Позиција:
Датум: ,202..
Контакт детаљи:
Телефон:
Мобилни:
Е-пошта:

2. ОПШТИ ДЕО		
Да ли пројекат усклађен са свим захтевима (узимајући у обзир усвојене акционе планове, изузећа или одступања)?	Да ☐ Не ☐	Ако не, молимо да пружите информације о неусаглашености:
Да ли је пројекат усклађен са свим важећим законима и прописима из области заштите животне средине и друштва?	Да ☐ Не ☐	Ако не, молимо да пружите информације о неусаглашености:
Да ли је било несрећа или инцидента који су изазвали штету по животну средину, довели до повреда или смртних случајева, утицали на раднике, локалну заједницу или културна добра. Да ли је организација позивана на одговорност?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, молимо опишите, укључујући мере за отклањање штете и спречавање понављања:
Да ли је организација материјално угрожена евентуалним изменама закона и регулатива (Закон о раду, животној средини, социјалној заштити, безбедности и здрављу на раду)?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, молимо опишите:
Колико пута је вршена инспекција од стране надлежних органа из области безбедности и здравља на раду?	Број:	Молимо да наведете детаље њихових посета, укључујући број и врсту евентуалних прекршаја:

Колико пута је вршена инспекција од стране надлежних органа из области животне средине?	Број:	Молимо да наведете детаље њихових посета, укључујући број и врсту евентуалних прекршаја:
Да ли су након инспекција прописани пенали, казне и/или корективне мере?	Да ☐ Не ☐	Ако јесу, молимо објасните, укључујући и статус спровођења корективних мера:
Да ли је организација ангажовала подизвођаче на радовима везаним за пројекат?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, молимо наведите за које врсте посла/радова и како је организација пратила усклађеност рада подизвођача са акционим планом животне средине и социјалним окружењем:
Да ли су неки од горе наведених прекршаја били одговорност подизвођача?	Да ☐ Не ☐	Ако јесу, молимо наведите детаље, укључујући како ће организација да обезбеди спровођење корективних мера од стране Подизвођача?
Да ли су неки од радова спровођени у смањеном обиму, да ли су повремено обустављани или потпуно прекинута због заштите животне средине, здравља, безбедности или законских прописа?	Да ☐ Не ☐	Ако јесу, молимо објасните:
Да ли пројекат усклађен са свим захтевима (узимајући у обзир усвојене акционе планове, изузећа или одступања)?	Да ☐ Не ☐	Ако не, молимо да пружите информације о неусаглашености:
<p>Молимо вас да наведете програме, иницијативе или пројекте које спроводи организација у циљу побољшања рада и система управљања у области социјалних утицаја и очувања животне средине:</p> <p>Молимо вас да наведете ниво расхода главних и оперативних трошкова и да ли се они односе на потребе акционог плана управљања животном средином и социјалним окружењем или неке друге иницијативе:</p>		

3. СТАТУС АКЦИОНОГ ПЛАН ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И СОЦИОЛОШКИХ УТИЦАЈА

Молимо вас да пружите информације о статусу сваке ставке у оквиру Акционог плана управљања животном средином и социјалним окружењем (ESMP). Ако је план ажуриран током периода извештавања, молимо приложити копију новог плана.

4. ПОДАЦИ МОНИТОРИНГА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Молимо вас да пружите информације о имену и контакт детаљима вашег менаџера животне средине:

5. КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА И ИЗЛАЗНИ ПРОИЗВОД

Параметар	Вредност	Јединица	Коментар ⁵⁰
Коришћење горива			
Уље (дизел)		l	
Гас		m ³	
Угаљ		t	
Лигнит		t	
Коришћена горива		KW	
уље (дизел)			
Потрошене сировине			
Назив 1			
Назив 2			
Излазни производ			
Производ 1			
Производ 2			

6. УПРАВЉАЊЕ ЉУДСКИМ РЕСУРСИМА			
Молимо вас да пружите информације о имену и контакт детаљима вашег менаџера људским ресурсима:			
	Укупно	Новозапослених у овом извештајном периоду	Новозапослени у овом извештајном периоду
Број непосредно запослених:			
Број ангажованих радника под уговором:			
Да ли је током периода извештавања спроведена колективна редунданција тј. смањење броја радника?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, објасните план редунданције, разлоге за спровођење, планирани број радника и како су одабрани, спроведена саветовања и мере за ублажавање ефеката редунданције:	
Да ли постоје планови смањења радне снаге за следећу годину?	Да ☐ Не ☐	Ако постоји, представити план смањења, укључујући разлоге за отпуштање вишкова, број радника који је обухваћен и начин на који су одабрани:	

⁵⁰ Поред свих других релевантних коментара, наведите да ли се пријављена мерења односе на све или само на неке процесне операције у постројењу. Укључите све релевантне параметре квалитета горива (нпр. калоријску вредност)

Да ли је током периода извештавања било неких промена у радничком синдикату организације?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, молимо објасните детаљно и наведите однос према радничком синдикату:
Ако синдикат не постоји, да ли има других представника радника?	Да ☐ Не ☐	Ако има, молимо објасните њихово учешће током периода извештавања:
Да ли је било промена у колективном уговору?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, молимо опишите детаљно:
Да ли је током периода извештавања неко од запослених поднео било какву притужбу?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, наведите тачан број поднетих жалби, засебно за сваки пол, као и предмете ових жалби и објаснити на који начин се фирма бавила овим проблемом:
Да ли је неко од запослених пријавио случај узнемиравања или насилног понашања током периода извештавања?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, наведите тачан број поднетих жалби, засебно за сваки пол, као и предмете ових жалби и објаснити на који начин се фирма бавила овим проблемом:
Да ли је било штрајкова и других колективних спорова који се односе на рад и услове рада у фирми, током извештајног периода?	Да ☐ Не ☐	Ако јесу, навести разлоге и природу ових спорова и објаснити на који начин их је организација решавала:
Да ли су током периода извештавања вођени судски поступци у вези са условима рада?	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, наведите спорна питања и њихов исход:
Да ли је током извештајног периода било промена у следећим областима: <ul style="list-style-type: none"> - Репрезентативни синдикат - Колективни уговор - Недискриминација и једнаке могућности за све - Једнака зарада за једнак рад - Родна равноправност - Малтретирање и узнемиравање, укључујући и сексуално узнемиравање - Запошљавање лица испод 18 година старости - Зарада (висина плате, редовни и прековремени рад) - Прековремени рад - Радно време 	Да ☐ Не ☐	Ако јесте, наведите детаље, укључујући и нове иницијативе ако постоје:

- Баланс између посла и приватног живота - Жалбени механизам за раднике - Здравље и безбедност		
--	--	--

7. ПОДАЦИ О ЗАШТИТИ ЗДРАВЉА И БЕЗБЕДНОСТИ НА РАДУ

Молимо вас да пружите информације о имену и контакт детаљима вашег одговорног лица за безбедност и здравље на раду:					
	Непосредно запослени:	Радници на уговору:		Непосредно запослени:	Радници на уговору:
Количина посла, који у периоду извештавања, просечан радник обави за сат времена:			Број смртних случајева ⁵¹ :		
Буџет који је потрошен на безбедност и здравље на раду (укупан износ и валута):	RSD		Број повреда које су узроковале одсуствовање са посла:		
Обука из безбедности и здрављу на раду која је спроведена у овом периоду (по особи или данима):			Број инцидената који је довео до временског заостатка у обављању посла (укључујући и транспорт) ⁵² :		
Број изгубљених радних дана ⁵³ због инцидента			Број случајева професионалног обољења:		
Број дана на боловању:					
Узроци инцидента (падови, велика оптерећења, ударци предметима, струјни удар итд):					
Молимо Вас да наведете детаље о свим смртним случајевима или већим инцидентима који нису претходно пријављени банкама, укључујући и укупне накнаде исплаћене због повреде на раду или болести (износ и валута):					

⁵¹ Ако то већ нисте урадили, молимо Вас да се обезбеди посебан извештај са детаљима о околностима под којима је дошло до смрти.

⁵² Неспособност за рад у трајању од најмање једног целог радног дана након несреће или болести.

⁵³ Изгубљени радни дани су број радних дана након повреде или обољења, током којих је запослени био ван посла или је имао ограничене радне активности због професионалног обољења или болести.

Молимо Вас да укратко представите обуку у превенцији и реаговању у ванредним ситуацијама, коју су запослени прошли у току периода извештавања:

8. ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ СТРАНЕ

Молимо вас да пружите информације о имену и контакт детаљима вашег менаџера за односе са јавношћу:

Молимо вас да пружите информације о спровођењу Плана укључивања заинтересованих страна и представите односе који су успостављени са њима током периода извештавања, укључујући:

- Састанци или друге иницијативе спроведене током периода извештавања, путем којих се врши повезивање са јавношћу или јавним организацијама;
- Информације које су добиле заинтересоване стране у току периода извештавања, а тичу се заштите животне средине, социјалних и безбедносних питања;
- покривеност у медијима;
- сарадња са удружењима грађана, посебно из области очувања животне средине.

Молимо опишите било какве промене у Плану укључивања заинтересованих страна.

9. ЖАЛБЕНИ МЕХАНИЗАМ

Колико је притужби или жалби пројекат добио од чланова јавности или организација цивилног друштва током извештајног периода? Молимо поделите по групама заинтересоване стране. Сумирајте сва питања покренута у жалбама или притужбама и објасните како су решена.

10. САРАДЊА СА ЗАЈЕДНИЦОМ И РАЗВОЈ

Молимо вас да сумирате све друштвене иницијативе или иницијативе за развој заједнице које је предузела компанија током периода извештавања, као и све повезане трошкове:

АНЕКС 12: ИЗВЕШТАЈ СА ЈАВНИХ КОНСУЛТАЦИЈА

Сагласно Еколошком и друштвеном оквиру Светске банке (ESF) и Еколошком и друштвеном стандарду 10 (ESS 10) - ангажовање заинтересованих страна и обавештавање, у току припреме докумената ESMF, ESCP, SEP и LMP, Корисник зајма је организовао консултације са заинтересованим странама.

Министарство рударства и енергетике (MoME) је од 19. јануара 2022. године на својој интернет страници објавило докумената ESMF, ESCP, SEP и LMP и позив за јавне консултације за јавност, институције и организације заинтересоване за предметну документацију за Пројекат. Саопштење је објављено у дневном листу „Политика“ 19. јануара 2022. године. Све заинтересоване стране и организације су позване да учествују у online јавним консултацијама о документима ESMF, ESCP, SEP и LMP.

ESMF и други E&S документи као и позив за јавне консултације су постављени на web страници Министарства рударства и енергетике: <https://www.mre.gov.rs/aktuelnosti/oglasna-tabla>

ИЗВЕШТАЈ СА ЈАВНИХ КОНСУЛТАЦИЈА, 02 ФЕБРУАР 2022

MoME је започео јавну расправу и представљање документације.

02. фебруара 2022. године у 11:00 часова (по локалном времену) одржане су јавне консултације и презентација ESMF, ESCP, SEP и LMP за јавност и кључне заинтересоване стране. Консултације су организоване online због пандемије изазване вирусом COVID-19.

Састанку су присуствовали представници MoME и других заинтересованих страна који су до 1. фебруара 2022. године изразили интересовање да присуствују консултацијама ESMF -а.

Пројекат Светске банке „Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији“(SURCE) (P 176770). је класификован као пројекат умереног ризика, како са социјалне тако и са стране заштите животне средине. Оквир управљања заштитом животне средине и социјалним утицајима (ESMF), План ангажовања заинтересованих страна (SEP), Процедура управљања радом (LMP) и План еколошких и друштвених обавеза (ESCP) су припремљени како би се обезбедила имплементација пројекта у складу са стандардима Светске банке који се односе на животну средину и социјалну заштиту.

Састанак је почео у 11.00 часова. Уводну реч је одржала Антонела Солујић, представница MoME, која је пожелела добродошлицу учесницима и упознала их са дневним редом састанка и темама о којима ће се разговарати (ESMF, SEP, LMP и ESCP). Учесници су били позвани да дискутују о постојећим проблемима, искажу своје захтеве и дају сугестије и препоруке за решавање проблема у вези са еколошким и социјалним питањима.

Јавна расправа се завршила у 12:30 часова по локалном времену.

Јавној расправи је присуствовало 24 учесника. Већина њих су били кључни актери пројекта – Министарство рударства и енергетике (20), представници потенцијалних добављача и грађевинских компанија (2) и Консултант (2).

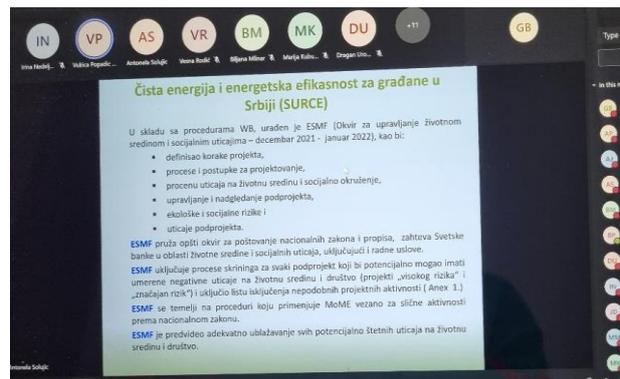
Имена и титуле учесника, због заштите личних података, неће бити јавно објављене.

Консултације су одржале:

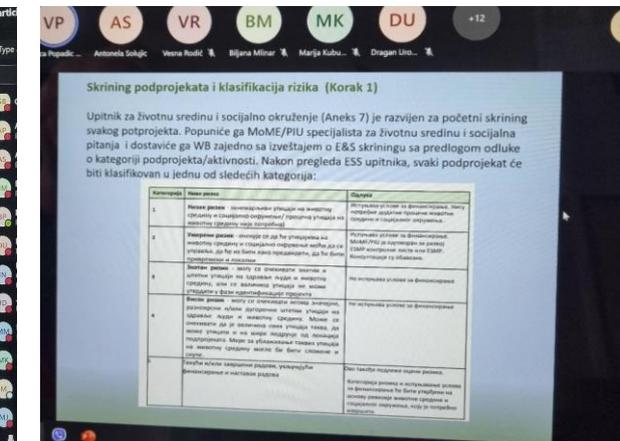
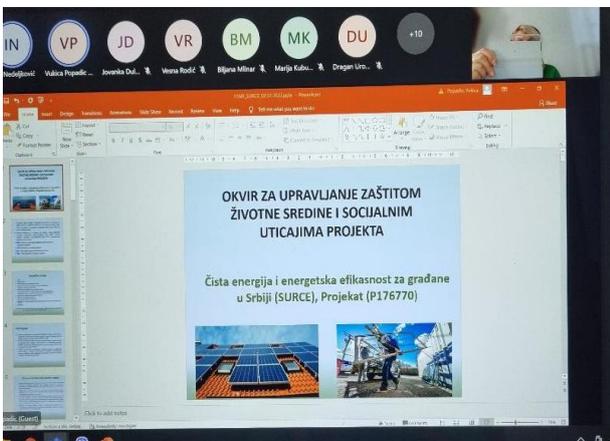
1. Вукица Попадић Специјалиста за животну средину, ангажована од стране MoME
2. Гордана Бајић Специјалиста за социјална питања, ангажована од стране MoME

Слике 1 и 2. Јавне консултације, Београд, 02 Фебруар 2022

Слике 3 и 4. Јавне консултације, Београд, 02 Фебруар 2022

Слике 5 и 6. Јавне консултације, Београд, 02 Фебруар 2022

Дискусија је одржана у форми партиципативне дискусије и сви актери су се упознали са Пројектом.

Консултанти за еколошка и социјална питања су обавестили учеснике о неопходности припреме ESMF, SEP, LMP и ESCP докумената у складу са процедурама Светске банке које су везане са одобравањем Пројекта.

Потенцијални еколошки и друштвени утицаји Пројекта, класификација ризика, правни и административни оквир, претходна искуства са сличних пројеката, праћење и евалуација пројекта, обрасци скрининга, израда планова управљања животном и друштвеном средином током имплементације Пројекта и начини укључивања јавности током имплементације Пројекта били су представљени и објашњени.

Јавности је током презентације објашњена и важност управљања радом и најважније одредбе Еколошког и социјалног стандарда ESS2 (Рад и услови рада) Светске банке.

Објашњен је еколошки и социјални стандард Светске банке ESS10 и представљен је SEP, као посебан документ. Наглашена је важност информисаности јавности о пројекту и његовим активностима. Објашњен је планирани начин комуникације на пројекту са директним учесницима и другим заинтересованим странама.

Наглашено је да ће све активности које се подржавају у оквиру Пројекта бити еколошки и социјално исправне, одрживе и у складу са WB ESS и националним законодавством Републике Србије.

Питања и одговори:

Током јавних консултација није било питања, коментара/примедби у вези са представљеним ESMF, SEP, LMP и ESCP.

Након што је презентација завршена, учесници су упитани да ли постоје нека специфична питања која их занимају или неке теме о којима желе да добију више информација.

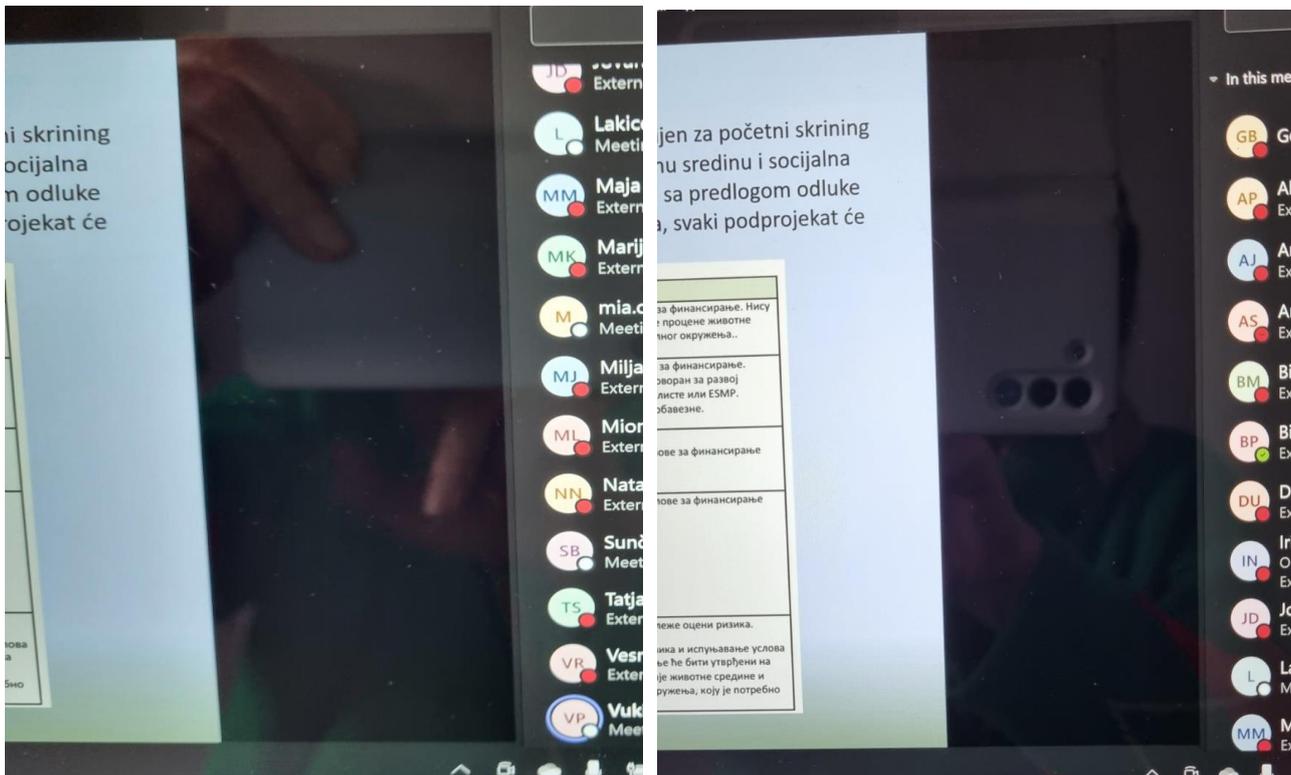
Такође, од учесника је затражено да изнесу своје утиске о пројекту и презентацији.

Није било коментара/примедби/замерки на презентацију и пројекат.

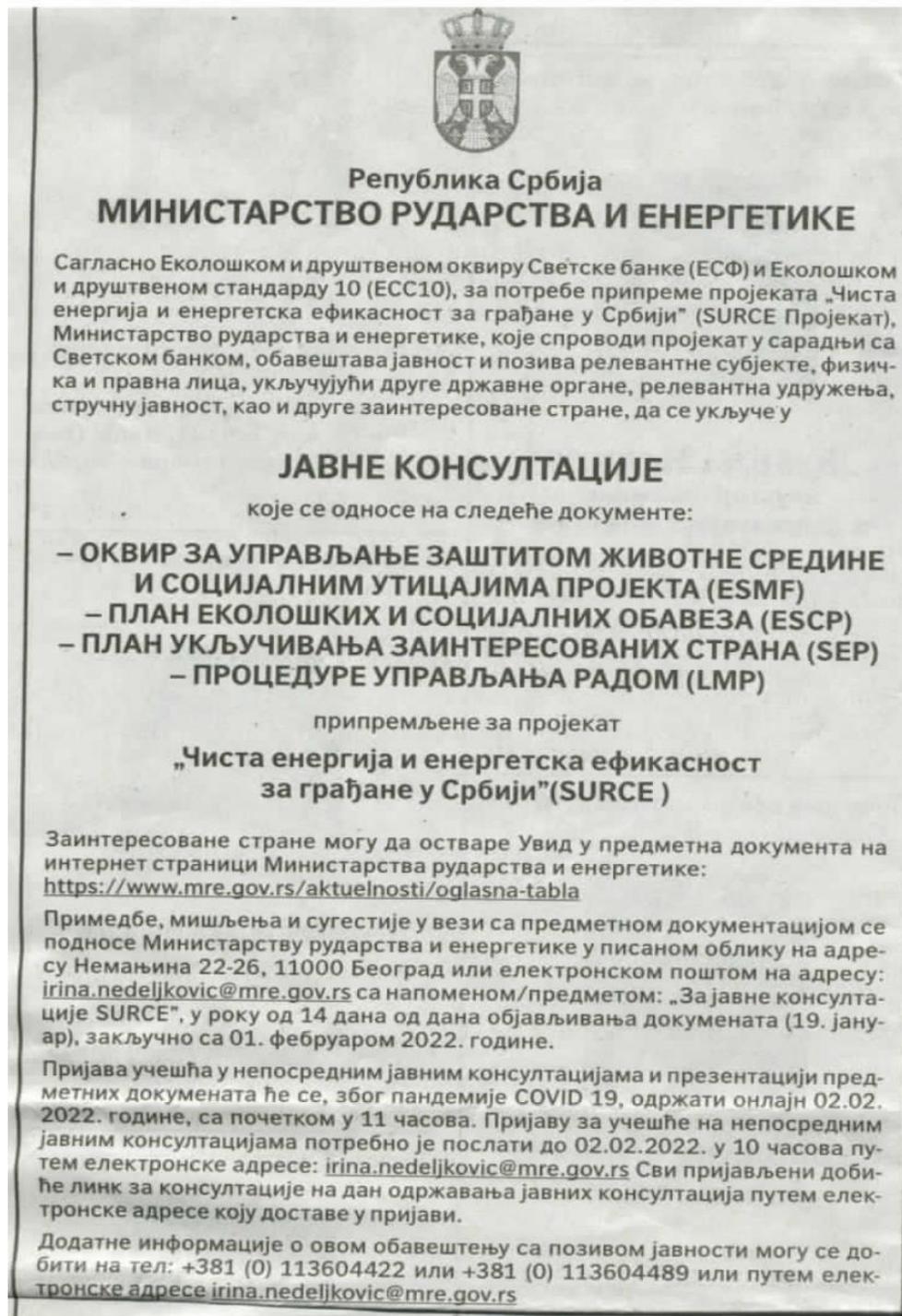
Закључак јавних консултација

Пошто није било питања, коментара и сугестија, коначне верзије ESMF, SEP, LMP и ESCP ће бити припремљене према последњој одобреној верзији додавањем извештаја са консултација након што га одобре Светска банка и Корисник зајма.

ДОКУМЕНТАЦИЈА

Слика 7 и 8. Присутни на јавној презентацији

Република Србија
МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

Сагласно Еколошком и друштвеном оквиру Светске банке (ЕСФ) и Еколошком и друштвеном стандарду 10 (ЕСС10), за потребе припреме пројекта „Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији“ (SURCE Пројекат), Министарство рударства и енергетике, које спроводи пројекат у сарадњи са Светском банком, обавештава јавност и позива релевантне субјекте, физичка и правна лица, укључујући друге државне органе, релевантна удружења, стручну јавност, као и друге заинтересоване стране, да се укључе у

ЈАВНЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ
које се односе на следеће документе:

- ОКВИР ЗА УПРАВЉАЊЕ ЗАШТИТОМ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И СОЦИЈАЛНИМ УТИЦАЈИМА ПРОЈЕКТА (ESMF)
- ПЛАН ЕКОЛОШКИХ И СОЦИЈАЛНИХ ОБАВЕЗА (ESCP)
- ПЛАН УКЉУЧИВАЊА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА (SEP)
- ПРОЦЕДУРЕ УПРАВЉАЊА РАДОМ (LMP)

припремљене за пројекат
„Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији“ (SURCE)

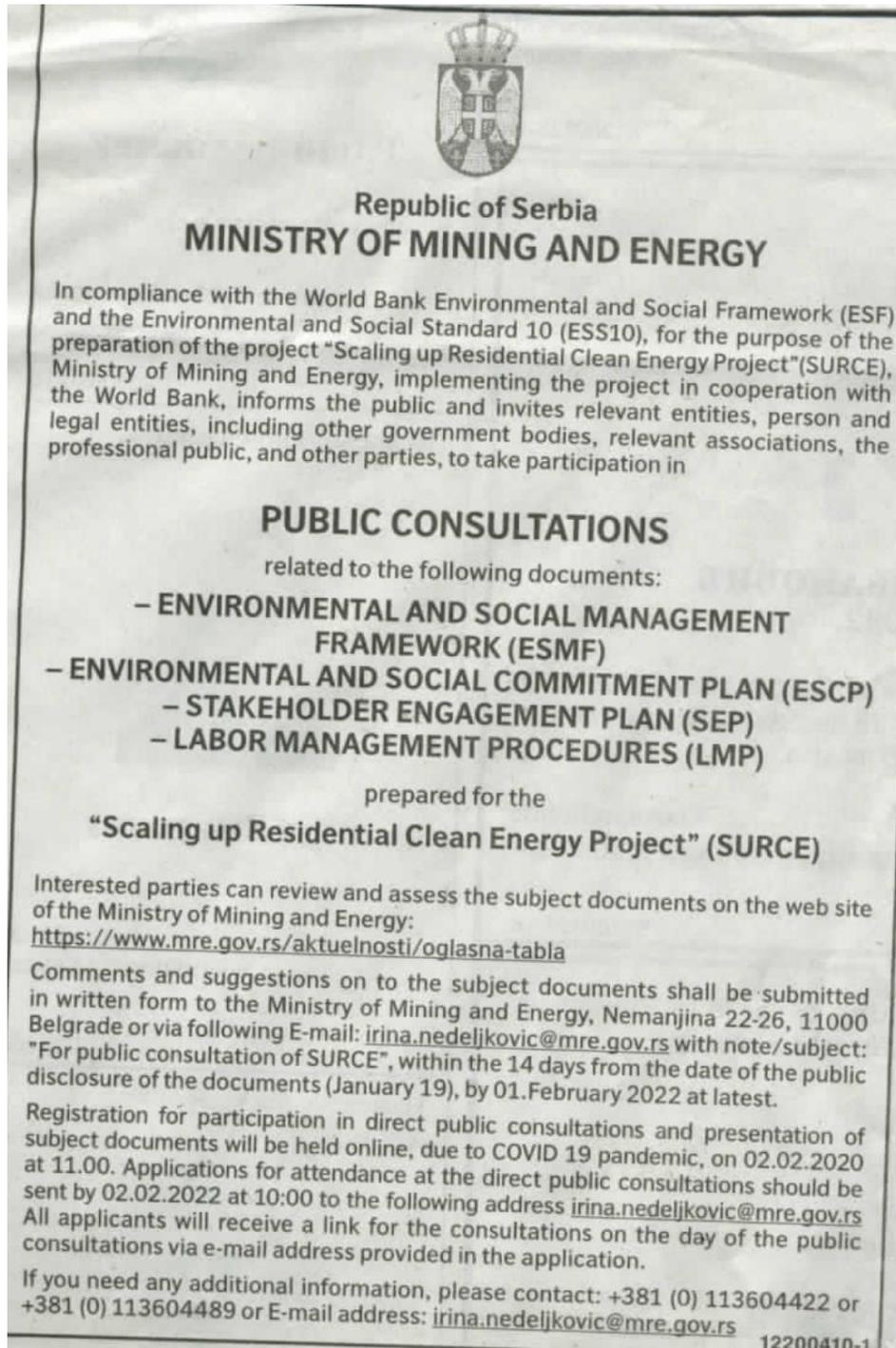
Заинтересоване стране могу да остваре Увид у предметна документа на интернет страници Министарства рударства и енергетике:
<https://www.mre.gov.rs/aktuelnosti/oglasna-tabla>

Примедбе, мишљења и сугестије у вези са предметном документацијом се подносе Министарству рударства и енергетике у писаном облику на адресу Немањина 22-26, 11000 Београд или електронском поштом на адресу: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs са напоменом/предметом: „За јавне консултације SURCE“, у року од 14 дана од дана објављивања документа (19. јануар), закључно са 01. фебруаром 2022. године.

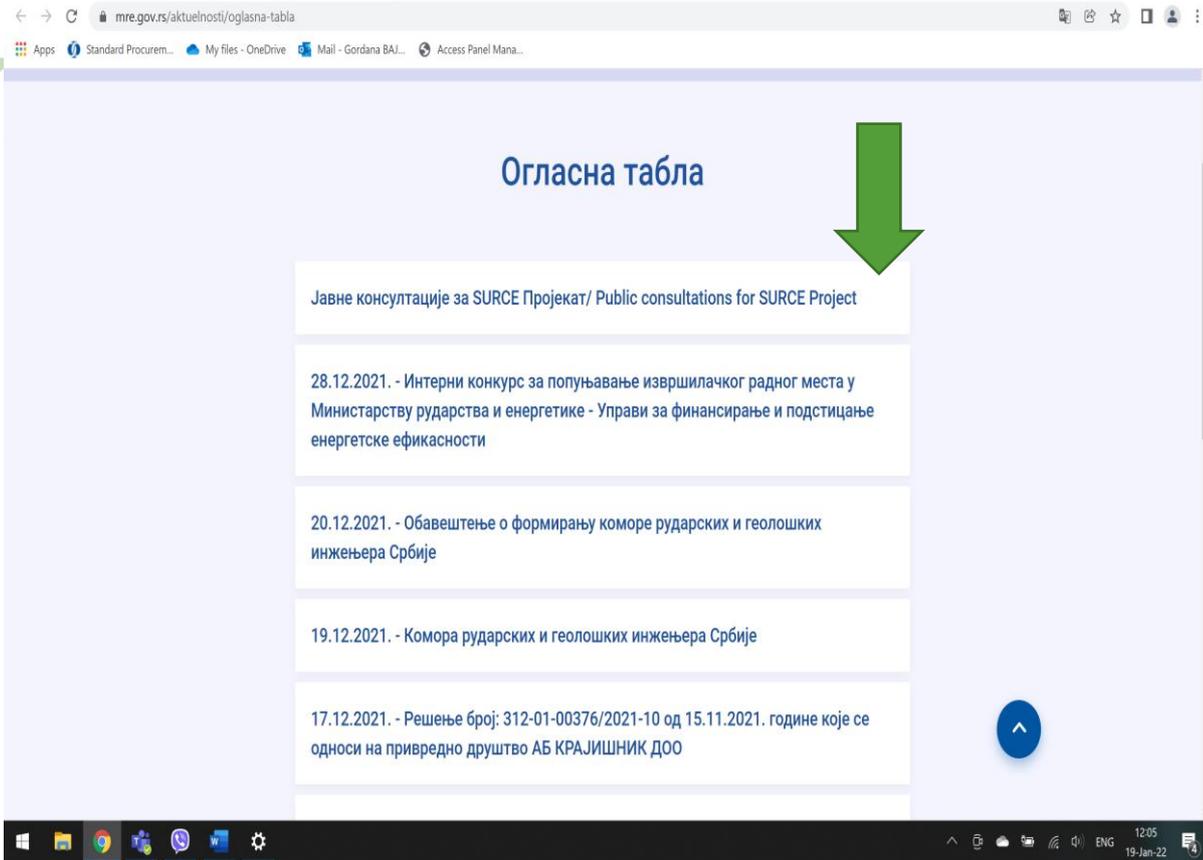
Пријава учешћа у непосредним јавним консултацијама и презентацији предметних документа ће се, због пандемије COVID 19, одржати онлајн 02.02.2022. године, са почетком у 11 часова. Пријаву за учешће на непосредним јавним консултацијама потребно је послати до 02.02.2022. у 10 часова путем електронске адресе: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs Сви пријављени добиће линк за консултације на дан одржавања јавних консултација путем електронске адресе коју доставе у пријави.

Додатне информације о овом обавештењу са позивом јавности могу се добити на тел: +381 (0) 113604422 или +381 (0) 113604489 или путем електронске адресе irina.nedeljkovic@mre.gov.rs

Слика 9: Најава јавних консултација у дневним новинама, на српском језику („Политика“, 19.01.2022)

Слика 10: Најава јавних консултација у дневним новинама, на енглеском језику („Политика”, 19.01.2022)

Слика 11: Јавно објављивање докумената, енглески и српски језик, веб страница Министарства

 Министарство рударства и енергетике

Јавне консултације за SURCE Пројекат/ Public consultations for SURCE Project

Република Србија

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

Сагласно Еколошком и друштвеном оквиру Светске банке (ЕСФ) и Еколошком и друштвеном стандарду 10 (ЕСС10), за потребе припреме пројеката "Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији" (SURCE Пројекат), Министарство рударства и енергетике, које спроводи пројекат у сарадњи са Светском банком обавештава јавност и позива релевантне субјекте, физичка и правна лица, укључујући друге државне органе, релевантна удружења, стручну јавност, као и друге заинтересоване стране, да се укључе у

ЈАВНЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ

које се односе на следеће документе:

- **ОКВИР ЗА УПРАВЉАЊЕ ЗАШТИТОМ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И СОЦИЈАЛНИМ УТИЦАЈИМА ПРОЈЕКТА (ESMF)**
- **ПЛАН ЕКОЛОШКИХ И СОЦИЈАЛНИХ ОБАВЕЗА (ESCP)**
- **ПЛАН УКЉУЧИВАЊА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА (SEP)**

inal

• - ПРОЦЕДУРЕ УПРАВЉАЊА РАДОМ (LMP)

припремљене за пројекат

"Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији" (SURCE)

Заинтересоване стране могу да остваре Увид у предметна документа на интернет страници Министарства рударства и енергетике:

<https://www.mre.gov.rs/aktuelnosti/oglasna-tabla>

Примедбе, мишљења и сугестије у вези са предметном документацијом се подносе Министарству рударства и енергетике у писаном облику на адресу Немањина 22-26, 11000 Београд или електронском поштом на адресу: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs са напоменом /предмет: "Јавне консултације SURCE", у року од 14 дана од дана објављивања докумената (19. јануар), закључно са 01. фебруаром 2022. године.

Пријава учешћа у непосредним јавним консултацијама и презентацији предметних докумената ће се, због пандемије COVID 19, одржати онлајн 02.02.2022. године, са почетком у 11:00 часова. Пријаву за учешће на непосредним јавним консултацијама потребно је послати до 02.02.2022 у 10:00 часова путем електронске адресе: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs. Сви пријављени добиће линк за консултације на дан одржавања јавне расправе путем електронске адресе коју доставе у пријави.

Додатне информације о овом обавештењу са позивом јавности могу се добити на тел: +381 (0) 113604422 или +381 (0) 113604489 или путем електронске адресе irina.nedeljkovic@mre.gov.rs.

Republic of Serbia

MINISTRY OF MINING AND ENERGY

In compliance with the World Bank Environmental and Social Framework (ESF) and the Environmental and Social Standard 10 (ESS10), for the purpose of the preparation of the project "Scaling up Residential Clean Energy Project"(SURCE), Ministry of Mining and Energy, implementing the project in cooperation with the World Bank, informs the public and invites relevant entities, person and legal entities, including other government bodies, relevant associations, the professional public, and other parties, to take participation in

PUBLIC CONSULTATIONS

related to the following documents:

- **ENVIRONMENTAL AND SOCIAL MANAGEMENT FRAMEWORK (ESMF)**
- **ENVIRONMENTAL AND SOCIAL COMMITMENT PLAN (ESCP)**
- **STAKEHOLDER ENGAGEMENT PLAN (SEP)**
- **LABOR MANAGEMENT PROCEDURES (LMP)**

SCALING UP RESIDENTIAL CLEAN ENERGY (SURCE) PROJECT (P176770)
ENVIRONMENTAL AND SOCIAL MANAGEMENT FRAMEWORK (ESMF)

inal

prepared for the

“Scaling up Residential Clean Energy Project” (SURCE)

Interested parties can review and assess the subject documents on the web site of the Ministry of Mining and Energy: <https://www.mre.gov.rs/aktuelnosti/oglasna-tabla>.

Comments and suggestions on to the subject documents shall be submitted in written form to the Ministry of Mining and Energy, Nemanjina 22-26, 11000 Belgrade or via following E-mail: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs with note/subject: “For public consultation of SURCE”, within the 14 days from the date of the public disclosure of the documents (January 19), by 01.February 2022 at latest.

Registration for participation in direct public consultations and presentation of subject documents will be held online, due to COVID 19 pandemic, on 02.02.2020 at 11.00. Applications for attendance at the direct public consultations should be sent by 02.02.2022 at 10:00 to the following address irina.nedeljkovic@mre.gov.rs. All applicants will receive a link for the consultations on the day of the public hearing via e-mail address provided in the application.

If you need any additional information, please contact:

+381 (0) 113604422 or +381 (0)113604489 or E-mail address: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs.

Оквир за управљање заштитом животне средине и социјалним утицајима пројекта (ESMF)

Environmental and Social Management Framework (ESMF)

План еколошких и социјалних обавеза (ESCP)

Environmental and Social Commitment Plan (ESCP)

План укључивања заинтересованих страна (SEP)

Stakeholder Engagement Plan (SEP)

Процедуре управљања радом (LMP)

Labor Management Procedure (LMP)

Образац пријаве за учешће на јавним консултацијама за SURCE пројекат

Application form for participation in direct public consultations for SURCE project

Слика 12: Сајт Министарства, оглас објављен на енглеском и српском језику

Republic of Serbia

MINISTRY OF MINING AND ENERGY

In compliance with the World Bank Environmental and Social Framework (ESF) and the Environmental and Social Standard 10 (ESS10), for the purpose of the preparation of the project “Scaling up Residential Clean Energy Project”(SURCE), Ministry of Mining and Energy, implementing the project in cooperation with the World Bank, informs the public and invites relevant entities, person and legal entities, including other government bodies, relevant associations, the professional public, and other parties, to take participation in

PUBLIC CONSULTATIONS

related to the following documents:

- **ENVIRONMENTAL AND SOCIAL MANAGEMENT FRAMEWORK (ESMF)**
 - **ENVIRONMENTAL AND SOCIAL COMMITMENT PLAN (ESCP)**
 - **STAKEHOLDER ENGAGEMENT PLAN (SEP)**
 - **LABOR MANAGEMENT PROCEDURES (LMP)**

prepared for the

“Scaling up Residential Clean Energy Project” (SURCE)

Interested parties can review and assess the subject documents on the web site of the Ministry of Mining and Energy: <https://www.mre.gov.rs/aktuelnosti/oglasna-tabla>.

Comments and suggestions on to the subject documents shall be submitted in written form to the Ministry of Mining and Energy, Nemanjina 22-26, 11000 Belgrade or via following E-mail: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs with note/subject: ”For public consultation of SURCE”, within the 14 days from the date of the public disclosure of the documents (January 19), by 01.February 2022 at latest.

Registration for participation in direct public consultations and presentation of subject documents will be held online, due to COVID 19 pandemic, on 02.02.2020 at 11.00. Applications for attendance at the direct public consultations should be sent by 02.02.2022 at 10:00 to the following address irina.nedeljkovic@mre.gov.rs. All applicants will receive a link for the consultations on the day of the public hearing via e-mail address provided in the application.

If you need any additional information, please contact: +381 (0) 113604422 or +381 (0) 113604489 or E-mail address: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs.

Слика 13: Најава јавне консултације докумената, енглески језик, веб страница Министарства

Република Србија

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

Сагласно Еколошком и друштвеном оквиру Светске банке (ЕСФ) и Еколошком и друштвеном стандарду 10 (ЕСС10), за потребе припреме пројекта "Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији" (SURCE Пројекат), Министарство рударства и енергетике, које спроводи пројекат у сарадњи са Светском банком обавештава јавност и позива релевантне субјекте, физичка и правна лица, укључујући друге државне органе, релевантна удружења, стручну јавност, као и друге заинтересоване стране, да се укључе у

ЈАВНЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ

које се односе на следеће документе:

- **ОКВИР ЗА УПРАВЉАЊЕ ЗАШТИТОМ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И СОЦИЈАЛНИМ УТИЦАЈИМА ПРОЈЕКТА (ESMF)**
- **ПЛАН ЕКОЛОШКИХ И СОЦИЈАЛНИХ ОБАВЕЗА (ЕССР)**
- **ПЛАН УКЉУЧИВАЊА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ СТРАНА (SIP)**
- **ПРОЦЕДУРЕ УПРАВЉАЊА РАДОМ (LMP)**

припремљене за пројекат

"Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане у Србији" (SURCE)

Заинтересоване стране могу да остваре Увид у предметна документа на интернет страници Министарства рударства и енергетике: <https://www.mre.gov.rs/aktuelnosti/oglasna-tabla>

Примедбе, мишљења и сугестије у вези са предметном документацијом се подносе Министарству рударства и енергетике у писаном облику на адресу Немањина 22-26, 11000 Београд или електронском поштом на адресу: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs са напоменом /предметом: "За јавне консултације SURCE", у року од 14 дана од дана објављивања докумената (19. јануар), закључно са 01. фебруаром 2022. године.

Пријава учешћа у непосредним јавним консултацијама и презентацији предметних докумената ће се, због пандемије COVID 19, одржати онлајн 02.02.2022. године, са почетком у 11:00 часова. Пријаву за учешће на непосредним јавним консултацијама потребно је послати до 02.02.2022 у 10:00 часова путем електронске адресе: irina.nedeljkovic@mre.gov.rs. Сви пријављени добиће линк за консултације на дан одржавања јавне расправе путем електронске адресе коју доставе у пријави.

Додатне информације о овом обавештењу са позивом јавности могу се добити на тел: +381 (0) 113604422 или +381 (0) 113604489 или путем електронске адресе irina.nedeljkovic@mre.gov.rs.

Слика 14: Најава јавне консултације докумената, српски језик, веб страница Министарства